

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Proširenje upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimu u Bosni i Hercegovini

Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo i Okvir okolišnog i društvenog upravljanja

SADRŽAJ

Sadržaj	2
Sažetak	10
Uvod	12
1.1 Osnovne informacije	12
1.2 Pregled projekta	12
1.2.1 Sažet prikaz aktivnosti	13
1.3 Alternative projektu	35
1.3.1 Ne raditi ništa	35
1.3.2 Alternativne lokacije	35
Zakonski i institucionalni okvir za okolišna i društvena pitanja	36
1.4 Zakonodavstvo, politike i propisi	36
1.4.1 Zakoni i drugi propisi o okolišu:	36
1.4.2 Zakoni koji se odnose na zapošljavanje:	37
1.4.3 Ljudska prava	38
1.5 Procjena utjecaja na okoliš u Bosni i Hercegovini	38
1.6 Multilateralni sporazumi i protokoli o biodiverzitetu	40
1.7 Principi i standardi UNDP-a	40
Opis postojećeg stanja okoliša	58
1.8 Klima	58
1.9 Geologija, topografija i zemljište	58
1.9.1 Geologija	58
1.9.2 Topografija	62
1.9.3 Tla	62
1.10 Površinske vode	63
1.10.1 Kvalitet vode	66
1.10.2 Plavljenje	67
1.11 Podzemne vode	69
1.12 Flora i fauna	69
1.12.1 Kopnena flora i fauna	69
1.12.2 Vodena flora i fauna	70
1.12.3 Utjecaji hidroenergetskih shema	71
1.12.4 Zaštićena područja	71
1.12.5 Ekonomski doprinos ekosistema	77

1.13	Kvalitet zraka.....	77
1.14	Ambijentalna buka.....	78
1.15	Socioekonomska pitanja	79
1.15.1	Korištenje zemljišta	79
1.15.2	Posjed zemljišta	79
1.15.3	Stanovništvo.....	80
1.15.4	Interno raseljene osobe.....	80
1.15.5	Politička pitanja / pitanja upravljanja	80
1.15.6	Zapošljavanje, rad i uvjeti rada	81
1.15.7	Rod.....	81
1.15.8	Arheologija i kulturno naslijeđe	82
1.15.9	Neeksplozirana ubojita sredstva	83
	Procjena okolišnih i društvenih rizika	85
1.16	UNDP-ov društveni i okolišni skrining	85
1.17	Metodologija procjene utjecaja rizika	85
1.18	Direktni utjecaji.....	101
1.19	Indirektni utjecaji	102
1.20	Kumulativni utjecaji	102
1.21	Prekogranični utjecaji	102
1.22	Potencijalne koristi	102
	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	103
	Uključivanje aktera i učešće javnosti	103
1.23	Javne konzultacije i pružanje informacija o okolišnim i društvenim pitanjima	103
1.24	Instrumenti zaštite koji se odnose na projekt.....	104
	Upravljanje okolišnim i društvenim rizicima	105
1.25	Svrha i ciljevi Okvira upravljanja okolišnim i društvenim pitanjima	105
1.26	Pregled institucionalnih aranžmana za Okvir upravljanja okolišnim i društvenim pitanjima	105
1.26.1	Administracija	106
1.27	Realizacija i rad	107
1.27.1	Struktura i odgovornost opće uprave	107
1.27.2	Službenik za mjere zaštite i službenici na terenu	108
1.27.3	Uloga i odgovornost UNDP-a.....	108
1.28	Realizacija projekta i administracija	108
1.28.1	Realizacija projekta	108

1.28.2	Administracija Okvira za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima	108
1.28.3	Okolišne procedure, planovi rada/instrukcije specifične za lokaciju i aktivnosti	109
1.28.4	Izvještavanje o ekološkom incidentu	109
1.28.5	Dnevne i sedmične kontrolne liste okolišnog inspekcijskog nadzora	109
1.28.6	Korektivne mjere	109
1.28.7	Pregled i revizija	109
1.29	Obuka	110
Komunikacija		110
1.30	Javne konzultacije i pružanje informacija o okolišnim i društvenim pitanjima	110
1.31	Registar pritužbi i mehanizam rješavanja žalbi	111
1.31.1	Registar pritužbi	112
1.31.2	Mehanizam za rješavanje žalbi	112
Ključni okolišni i društveni pokazatelji		117
1.32	Površinske vode	117
1.32.1	Kriteriji učinka	117
1.32.2	Monitoring	117
1.32.3	Izvještavanje	117
1.33	Erozija, odvodnjavanje i kontrola sedimenta	120
1.33.1	Osnovne informacije	120
1.33.2	Kriteriji učinka	120
1.33.3	Monitoring	120
1.33.4	Izvještavanje	120
1.34	Ekologija	126
1.34.1	Kriteriji učinka	126
1.34.2	Monitoring	126
1.34.3	Izvještavanje	126
1.35	Kvalitet zraka	129
1.35.1	Osnovne informacije	129
1.35.2	Kriteriji učinka	129
1.35.3	Monitoring	129
1.35.4	Izvještavanje	129
1.36	Buka i vibracija	132
1.36.1	Osnovne informacije	132
1.36.2	Kriteriji učinka	132

1.36.3	Monitoring.....	132
1.36.4	Izvještavanje.....	132
1.37	Upravljanje otpadom	135
1.37.1	Osnovne informacije	135
1.37.2	Kriteriji učinka	135
1.37.3	Monitoring.....	135
1.38	Društveno upravljanje	138
1.38.1	Osnovne informacije	138
1.38.2	Kriteriji učinka	138
1.38.3	Izvještavanje.....	138
1.39	Arheološko i kulturno naslijeđe	142
1.39.1	Kriteriji učinka	142
1.39.2	Izvještavanje.....	142
1.40	Neeksplozirana ubojita sredstva	144
1.40.1	Kriteriji učinka	144
1.40.2	Izvještavanje.....	144
1.41	Mjere upravljanja vanrednim situacijama	146
1.41.1	Kriteriji učinka	146
1.41.2	Monitoring.....	146
1.41.3	Izvještavanje.....	146
	Budžet za implementaciju ESMF-a.....	1
	Dodatak 1	2
	Skrining projekta pomoću UNDP SESP šablona	2
	Dodatak 2.....	3
	akcioni plan za prevenciju seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja (SEAH)	3
	Dodatak 3.....	8
	Procedura slučajnih nalaza kulturnog naslijeđa.....	8
	Procedura postupanja sa slučajnim nalazima.....	9
	Uvod.....	9
	Procedura postupanja sa slučajnim nalazima.....	9
	Izvještavanje	9
	Dodatak 4.....	10
	Plan angažmana aktera i konzultacije s akterima.....	10
	Uvod	12

1.42	Pregled projekta	12
a.	Svrha ovog dokumenta	12
Propisi i zahtjevi		13
1.43	Zahtjevi UNDP-a	13
1.44	Zahtjevi GCF-a	14
b.	Objavlivanje informacija	14
c.	Angažiranje zainteresiranih strana	14
d.	Mehanizmi za rješavanje pritužbi (GRM)	15
1.45	Zahtjevi vlade BiH za građenje	15
Sažet prikaz prethodnih aktivnosti angažmana aktera		17
Akteri projekta		17
1.46	Analiza aktera	17
e.	Registar aktera projekta	20
Program angažmana aktera		21
Resursi i odgovornosti		28
2.	Pregled	30
3.	Inicijalne konzultacije sa ključnim domaćim akterima, misija izrade projekta GCF – BiH 11-16. mart 2018.	30
4.	Predstavljanje Ideje – 24. juli 2018.	40
5.	Sastanak o prihvatanju Ideje – 27. septembar 2018.	40
6.	Radionica za validaciju konceptne note – 05. februar 2019.	41
7.	Sastanak sa kontakt tačkom za GCF, ministricom Srebrenkom Golić – 06. februar 2019.	43
8.	Validacijska radionica za kompletan prijedlog projekta – 16. oktobar 2019.	43
9.	Konzultacije s predstavnicima općina/mjesnih zajednica u BiH, 2019.	45
a.	Opština Doboj	45
b.	Opština Doboj-Jug	46
c.	Opština Modriča	46
d.	Grad Bijeljina	46
e.	Grad Prijedor	46
f.	Grad Gradiška	47
g.	Opština Srbac	47
h.	Opština Laktaši	47
i.	Grad Banja Luka	48
j.	Općina Ravno, Hercegovina	48

10.	Sastanak sa kontakt tačkom sa GCF-om, ministricom Srebrenkom Golić – 06. decembar 2019.	48
11.	Sastanci sa kontakt tačkom sa GCF-om, ministricom Srebrenkom Golić – 2022.	49
12.	SASTANCI SA AGENCIJOM ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I GENDER CENTRIMA	49
Dodatak 5		50
Dodatak 6		60
Dodatak 7		67
Dodatak 8		76
Uvod 81		
1.47	Osnovne informacije o projektu.....	81
1.48	Lokaliteti projekta	82
1.49	Sukob i osjetljivost na sukobe	82
a.	Šta je sukob?.....	82
b.	Osjetljivost na sukobe	83
Metodologija.....		85
1.50	Historijski kontekst	85
1.51	Mapiranje aktera	85
1.52	Analiza pokretača sukoba i nesigurnosti.....	85
1.53	Razumijevanje dinamike sukoba.....	85
Podaci o sukobu.....		86
1.54	Historijski sukob	86
1.55	Akteri i dinamika aktera	88
c.	Osnovne linije sukoba među akterima	88
1.55.1	Distribucija osnovnih etničkih grupa	89
d.	Akteri povezani s projektom	90
1.56	Pokretači sukoba i nesigurnosti	93
e.	Politički uzroci sukoba	93
f.	Ekonomski izvori sukoba.....	95
1.57	Nedavni sukobi i tenzije	98
g.	Sukobi u periodu 2009-2021.....	98
h.	Sukobi u periodu oktobar 2021-septembar 2022.....	110
i.	Dinamika sukoba.....	113
Procjena elemenata projekta		113
1.58	Sažetak projektnih aktivnosti.....	113

1.59	procjena potencijala projektnih aktivnosti da uzrokuju sukob	116
	Zaključci	127
	Preporuke.....	127
1.60	Preporučene mjere ublažavanja sukoba.....	127
j.	Angažman aktera	128
k.	Mehanizam za rješavanje pritužbi.....	128
l.	Zajednički pristup jačanju saradnje	130
m.	Implementacija planova zaštite	130
1.61	Monitoring.....	130
	Tabela 1. Predložene EBA/nestrukturane mjere u okviru aktivnosti 2.2.1	15
	Tabela 3. Sažetak društvenih i ekoloških standarda UNDP-a pokrenutih projektom i njihovih zahtjeva za projekat, zajedno sa EIB-ovim ekološkim i društvenim standardima i politikama i zakonima BiH koji su usklađeni sa zahtjevima UNDP SES-a.	44
	Tabela 4. Historijski poplavni događaji i smrtni slučajevi u Bosni i Hercegovini	68
	Tabela 6. Pregled postojećih zaštićenih područja u Bosni i Hercegovini, prema podacima iz jula 2017. ...	73
	Tabela 10. UNDP-ova matrica rizika.....	87
	Tabela 11. Procjena rizika.....	88
	Tabela 14. Mjere upravljanja kvalitetom vode.....	118
	Tabela 13. Mjere kontrole erozije, odvodnjavanja i sedimenta.....	121
	Tabela 14. Mjere upravljanja florom i faunom.....	127
	Tabela 15. Mjere upravljanja kvalitetom zraka.....	130
	Tabela 18. Mjere upravljanja bukom i vibracijom.....	133
	Tabela 17. Mjere upravljanja otpadom.....	136
	Tabela 18: Mjere upravljanja društvenim pitanjima	139
	Tabela 19: Arheološko i kulturno naslijeđe	143
	Tabela 20. Mjere upravljanja neeksplozivnim ubojitim sredstvima	145
	Tabela 21. Mjere upravljanja vanrednom situacijom	147
	Table 22. Procjena budžeta za implementaciju ESMF-a.....	1
	Tabela 1. Ključni akteri, njihove uloge, nadležnosti i uključivanje u projekt.....	17
	<i>Tabela 2. Aktivnosti angažmana aktera u podršci postizanju ishoda .....</i>	<i>23</i>
	Tabela 1. Ključni akteri, njihove uloge, odgovornosti i uključivanje u projekt.....	90
	Tabela 4 Kontrolna lista za procjenu osjetljivosti projektnih aktivnosti na sukobe (prema Goldwyn i Chigas 2013)	121
	Tabela 5. Rizik od sukoba za projektne aktivnosti/analiza osjetljivosti	122

Slika 1. Lokacija predloženih intervencija za aktivnost 2.2.2 koje bi financirao GCF	22
Slika 2. Prosječni vremenski uvjeti u Bosni i Hercegovini.....	58
Slika 3. Geološka karta Bosne i Hercegovine. (Hrvatović, 2006)	59
Slika 4. Mapa opasnosti od zemljotresa u Bosni i Hercegovini (UNDP 2016).....	61
Slika 5. Topografija Bosne i Hercegovine	62
Slika 6. Tla u Bosni i Hercegovini	63
Slika 7. Riječni slivovi i rijeke Bosne i Hercegovine	65
Figure 8 Lokacija HE u BiH.....	66
Slika 9. Lokacije ramsarskih močvara u BiH.....	74
Slika 10. Lokacija projektnog lokaliteta u odnosu na močvaru Hutovo Blato	75
Slika 11. Odnos između granice močvare Hutovo Blato i predloženog lokaliteta rijeke Krupe	76
Slika 12. Situacija u pogledu kopnenih mina u Bosni i Hercegovini 2016. godine	84
Slika 13. Struktura organizacije projekta.....	107
Slika 14. Višeslojni mehanizam za rješavanje pritužbi	113

SAŽETAK

Bosna i Hercegovina je posebno osjetljiva na ekstremne padavine i poplava u riječnim slivovima i rezultira najvećim štetama od svih prirodnih opasnosti s kojima se BiH suočava. Povećan intenzitet i promjenljivost padavina zbog klimatskih promjena uzrokuju sve češće i intenzivnije poplave na području BiH. Glavni izvori plavljenja u BiH su fluvijalne, pluvijalne, bujične i podzemne vode.

Ovlašteno tijelo BiH (NDA) i vodni subjekti u Bosni i Hercegovini, uz podršku UNDP-a, formuliraju projekt prilagođavanja utjecajima klimatskih promjena povezanih s poplavama za podnošenje GCF-u. Projektom će se nastojati poboljšati otpornost ranjivih zajednica na utjecaje klimatskih promjena jačanjem upravljanja rizicima od poplava u Bosni i Hercegovini otpornom na klimu.

Projektom će se smanjiti osjetljivost na poplave širom BiH (pluvijalne, riječne i bujične poplave) kroz poboljšane klimatske informacije i uspostavu sistema za prognoziranje poplava i rano upozoravanje. Poboljšano stvaranje i korištenje informacija vezanih za klimu omogućit će zdravo donošenje odluka i ulaganja u mjere za smanjenje rizika od poplava, otpornih na klimu.

Kako bi se to postiglo, projekt će težiti sljedećim rezultatima:

Rezultat 1: Sistemi ranog upozoravanja na bujične poplave (FFEWS) koji se zasnivaju na informacijama o klimi i povećana proizvodnja i korištenje klimatskih podataka radi smanjenja ranjivosti na katastrofe povezane s poplavama.

Rezultat 2: Prošireno smanjenje rizika od poplava koje je zasnovano na ekosistemu, nestrukturano i otporno na klimu.

Rezultat 3: Ulaganja u zaštitu od poplava otporna na klimu jačaju kapacitet prilagođavanja i smanjuju izloženost poplavama izazvanim klimom.

Očekuje se da će projekt, prema procjenama, biti koristan za 924.453 direktnih korisnika.

Ovaj Izvještaj o procjeni okolišnog i društvenog upravljanja (ESAR) pripremljen je kao podrška prijedlogu projekta i kasnijoj provedbi. ESAR je pripremljen korištenjem javno dostupnih informacija, projektnih referentnih dokumenata, konzultacija s akterima, kao što su vlada, nevladine organizacije i članovi tima za izradu projekta, te terenskih posjeta stručnjaka za zaštitu reprezentativnim lokacijama.

ESAR je pripremljen na osnovu rizika utvrđenih pregledom aktivnosti korištenjem UNDP-ove procedure društvenih i okolišnih standarda. Profil rizika projekta je ocijenjen kao umjeren (kategorija B). Rizici se smatraju prihvatljivim i njima se može upravljati primjenom mjera ublažavanja.

ESAR uključuje i Okvir za upravljanje okolišem i društvom (ESMF), koji daje pregled vrsta mjera ublažavanja koje će vjerovatno biti potrebne prilikom provedbe projekta. Gdje je to prikladno, okviri upravljanja okolišem i društvom za određenu lokaciju ili upute za rad na lokaciji mogu se pripremiti za rješavanje konkretnih pitanja.

ESAR i ESMF ocrtavaju niz mjera za ublažavanje i planova koji su potrebni. U tabeli niže su navedeni potrebni ključni planovi i njihov približan vremenski okvir.

Ključni planovi /potrebne mjere	Vremenski okvir
Pregled, ažuriranje i implementacija ESMF-a	Početak projekta i kasnije godišnje ili prema potrebi
Pregled, ažuriranje i implementacija Plana uključivanja aktera	Početak projekta i kasnije godišnje ili prema potrebi
Pregled, ažuriranje i implementacija rodne analize i akcionog plana	Početak projekta i kasnije godišnje ili prema potrebi
Izrada i implementacija plana uvođenja u rad	Prije izvođenja radova /izgradnja
Preliminarne procjene utjecaja na okoliš za specifičnu lokaciju i naknadne okolišne dozvole za građevinske radove kako bi se osigurala usklađenost s važećim regulatornim zahtjevima u politici za okolišne i društvene standarde (SES) BiH i UNDP-a	Prije izvođenja radova (ministar potvrđuje zahtjev)
Mehanizam za rješavanje pritužbi	Početak projekta
Mjesečni izvještaji izvođača	Izgradnja
Plan nabavki	Prije javnih nabavki
Plan upravljanja otpadom	Izgradnja
Provjere i revizije	Mjesečno/godišnje
Smjernice za stabilizaciju riječnog korita i priobalnih područja u skladu s prirodom za usmjeravanje projekata radova na uređenju riječnih korita.	Prije izvođenja radova

UVOD

Ovaj Izvještaj o okolišnoj i društvenoj procjeni (ESAR) pripremljen je u sklopu izrade projektnog prijedloga za „Povećanje klimatski otpornog upravljanja rizicima od poplava u Bosni i Hercegovini“ od strane NDA i entiteta Bosne i Hercegovine za Zeleni klimatski fond (GCF).

ESAR je pripremljen korištenjem javno dostupnih informacija (zakonodavstvo, izvještaji, dokumenti, mape, slike i pretraživanje interneta itd.), referentnih dokumenata projekta (npr. Konceptna nota, Studija izvedivosti, Rodna analiza i Akcioni plan itd.), konzultacija s akterima, kao što su vlasti, nevladine organizacije i članovi tima za izradu projekta, te terenske posjete stručnjaka za zaštitu reprezentativnim lokacijama. Procjena rizika i predložene mjere za ublažavanje oslanjaju se na dostupne informacije i iskustvo članova tima na sličnim projektima.

Budući da ovaj projekt podržava UNDP u svojoj ulozi akreditiranog subjekta GCF-a, projekt je pregledan u odnosu na UNDP-ove društvene i okolišne standarde i smatra se projektom umjerenog rizika (GCF kategorija B). Radi upravljanja identificiranim niskim do umjerenim rizicima, za projekt je pripremljen Okvir za okolišnim i društvenim upravljanjem (ESMF) koji čini dio ovog dokumenta (dio 0).

1.1 OSNOVNE INFORMACIJE

Bosna i Hercegovina (BiH) je zemlja srednjeg dohotka s procijenjenih 3,531 miliona stanovnika i ukupnom površinom od 51.209,2 km². Rat od 1992. do 1995. godine imao je razoran utjecaj na ljudske, društvene i ekonomske resurse i stvorio ogromne izazove u pogledu poslijeratne obnove i ekonomskog i društvenog oporavka. Ovaj izazov dodatno je usložen prijelazom na tržišnu ekonomiju koja zahtijeva strukturne reforme i poboljšano upravljanje.

Bosna i Hercegovina je posebno osjetljiva na ekstremne padavine i poplave u riječnim slivovima koje rezultiraju najvećim štetama od svih prirodnih opasnosti s kojima se BiH suočava. Povećan intenzitet i promjenljivost padavina zbog klimatskih promjena uzrokuju sve češće i intenzivnije poplave na području BiH.

Glavni izvori plavljenja u BiH su fluvijalne, pluvijalne, bujične i podzemne vode. Riječni slivovi s visokim rizikom od poplava su Una (u BiH 9.130 km²), Vrbas (6.386 km²), Bosna (10.457 km²), Ukrina (15.15 km²), Neretva i Trebišnjica (10.110 km²), što čini 75% ukupne površine BiH. U uvjetima klimatskih promjena, ukupan broj pogođenih osoba je 924.453 i 314.630 domaćinstava, što je 26,2% ukupnog stanovništva BiH ili 27,2% ukupnih domaćinstava u BiH.

Jedan od temeljnih uzroka sve veće ranjivosti i šteta od poplava je nedostatak kvalitetnih klimatskih podataka i sistema za prognoziranje i rano upozoravanje na poplave. Kao rezultat toga, vlasti u BiH nisu u mogućnosti donositi kvalificirane odluke, a pogođeno stanovništvo ne može se efikasno nositi s rizikom. Nedostatak klimatskih informacija i znanja o rizicima povećavaju ranjivost i troškove poplava.

Ovlašteno tijelo BiH (NDA) i vodni subjekti Bosne i Hercegovine su uz podršku UNDP-a formulirali projekt prilagođavanja na utjecaje klimatskih promjena povezanih s poplavama koji će biti dostavljen GCF-u. Predložene aktivnosti u projektu definirane su na osnovu programa radova koje su osmislili vodni subjekti u saradnji s lokalnim vlastima i zajednicama. Projektom će se nastojati poboljšati otpornost ranjivih zajednica na utjecaje klimatskih promjena povećanjem upravljanja rizicima od poplava u Bosni i Hercegovini otpornim na klimu.

1.2 PREGLED PROJEKTA

Cilj projekta je rješavati sve veću ranjivost zajednica i egzistencije u BiH na pojačane klimatski izazvane hidrometeorološke katastrofe povezane s poplavama (pluvijalne, riječne i bujične). To će se postići usvajanjem sveobuhvatnog i integriranog pristupa upravljanju rizicima od poplava, što će rezultirati

jačanjem institucionalnih, tehničkih i finansijskih kapaciteta za izradu i provedbu dugoročnih strategija upravljanja rizicima od poplava, uključujući kombinaciju strukturnih i nestrukturnih mjera koje štite zajednice, primijeniti pristupe zasnovane na ekosistemu i ponovno uravnotežiti prirodne funkcije ekosistema. Osim toga, ojačani sistemi ranog upozoravanja i hitnog odgovora pružit će prognoze i rano upozorenje rizičnoj populaciji.

Projekt će smanjiti osjetljivost na poplave širom BiH (na pluvijalne, riječne i bujične poplave) kroz poboljšane klimatske informacije i uspostavu sistema za prognoziranje poplava i rano upozoravanje. Poboljšano stvaranje i korištenje klimatskih informacija omogućit će zdravo donošenje odluka i ulaganja u mjere za smanjenje rizika od poplava koje su otporne na klimu.

1.2.1 Sažet prikaz aktivnosti

Prijedlog projekta obuhvata sljedeće aktivnosti:

REZULTAT 1: SISTEMI RANOG UPOZORAVANJA NA BUJIČNE POPLAVE KOJI SE ZASNIVAJU NA INFORMACIJAMA O KLIMI I POVEĆANA PROIZVODNJA I KORIŠTENJE PODATAKA O KLIMI SMANJUJU RANJIVOST NA KATASTROFE VEZANE ZA POPLAVE

Aktivnost 1.1: Nadograditi i proširiti pokrivenost hidrometrijske mreže za poboljšano praćenje klimatskih varijabli u slivnim područjima I. kategorije. Aktivnost 1.1 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **1.1.1:** izraditi optimiziranu specifikaciju hidrometrijske mreže, izraditi IKT strategiju i plan za hidrometrijsku mrežu
- **1.1.2:** Nabaviti i montirati opremu za povećanje gustoće mreže hidrometeoroloških motrenja i proširiti praćenje na veći raspon hidrometrijskih varijabli koje klimatske promjene donose, a posebno:
  - Meteorološka i hidrološka mreža za poboljšano praćenje bujica
  - Integracija hidrometrijske mreže HE u nacionalnu mrežu
  - Mreža za praćenje podzemnih voda za sliv Jadranskog mora (uključuje razvoj metodologija i protokola za praćenje podzemnih voda)
  - Praćenje sedimenta
- **1.1.3:** Postaviti održiv rad i održavanje mreže i,
- **1.1.4:** Razviti dugoročne mehanizme financiranja održavanja hidrometrijske mreže
- **Aktivnost 1.2:** Unaprijediti informacije o opasnostima od poplava uzrokovanih klimatskim promjenama, rizicima i ranjivosti za strateško upravljanje i zdravo donošenje odluka o upravljanju poplavama uzrokovanim klimatskim promjenama. Aktivnost 1.2 će uključivati sljedeće podaktivnosti:
  - **1.2.1:** Razviti hidrološko modeliranje za sve glavne slivove (rijeke I. kategorije) kako bi se nadopunili EUFD modeli opasnosti i rizika WBIF projekta
  - **1.2.2:** Razviti kompletne hidrauličke modele za slivove
  - **1.2.3:** Izraditi mape opasnosti, rizika i ranjivosti na bujice za cijelu zemlju
  - **1.2.4:** Modeliranje HE za razvoj poboljšanih pogonskih pravila za hidroelektrane (HE). Uključivanje rada HE u modeliranje opasnosti i rizika od poplava

Aktivnost 1.3: Razviti integrirani centralizirani sistem za prognoziranje i rano upozoravanje na poplave, na nivou zajednice. Aktivnost 1.3 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **1.3.1:** Razviti i implementirati FFEWS sistem zasnovan na utjecajima (centraliziran i na nivou zajednice)
- **1.3.2:** Implementirati sistem ranog upozoravanja u zajednici u zajednicama visokog prioriteta za koje će sistem ranog upozoravanja biti podržan na osnovu sljedećih razmatranja: relativno visok rizik, kratko vrijeme reakcije u slučaju ekstremnih događaja, potencijalna tehnička ograničenja za centralni sistem da bi djelotvorno opslužio zajednici (npr. zbog udaljene lokacije ili problema s vezom)
- **1.3.3:** Pregledati, identificirati i izraditi FFEWS proizvode specifične za sektore (na osnovu istraživanja tržišta i anketa o spremnosti plaćanja (WTP)). Revidirati postojeći pristup i korištenje informacija o klimi i riziku od poplava u određenim sektorima (poljoprivreda, hidroenergija/energija)

- **1.3.4:** Izraditi i provesti plan razvoja kapaciteta za ugradnju pristupa modeliranju opasnosti i rizika od poplava i sistema ranog upozoravanja na bujične poplave u odgovarajuće institucije u BiH (na osnovu izvještaja o institucionalnim kapacitetima izrađenog za Vrbas).

Aktivnost 1.4: Izraditi i provesti domaće protokole i SOP-ove o generiranju podataka, upravljanju podacima i komunikaciji za djelotvoran sistem ranog upozoravanja na bujične poplave i upravljanje rizicima od poplava. Aktivnost 1.4 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **1.4.1:** Provesti SOP-ove za sistem upozoravanja i diseminacije i komunikacije „posljednje milje“. Na osnovu dizajna za Vrbas, navedeni sistem posljednje milje (uključujući tehnologije diseminacije i upozorenja) će biti implementirani
- **1.4.2:** Izraditi nacionalne protokole i SOP-ove za generiranje podataka, upravljanje podacima potrebnim za upravljanje rizikom od poplava.
- **1.4.3:** Izraditi protokole za razmjenu podataka i platformu za klimatske podatke u svim vladinim institucijama u oba entiteta. Potrebno je izraditi/poboljšati infrastrukturu prostornih podataka kako bi se osigurao protok/razmjena klimatskih podataka

REZULTAT 2: PROŠIRENO SMANJENJE RIZIKA OD POPLAVA KOJE JE BAZIRANO NA EKOSISTEMU, NESTRUKTURNO I OTPORNO NA KLIMU.

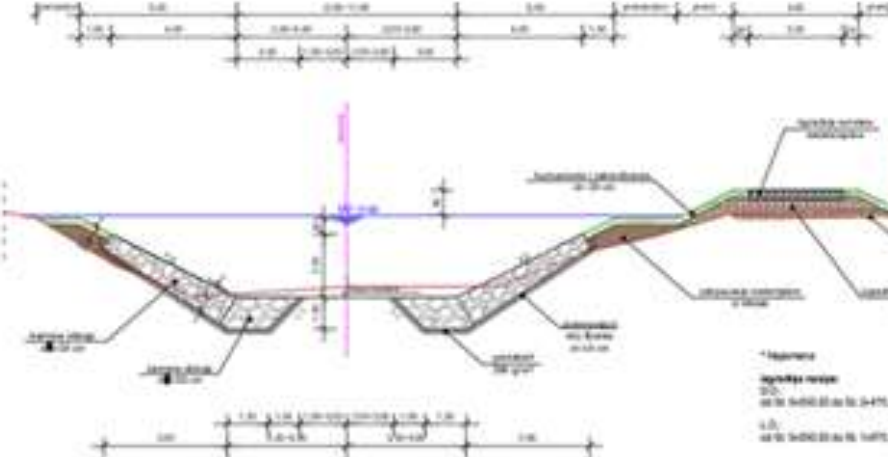
Aktivnost 2.1: Integrirati smanjenje rizika od poplava uzrokovanih klimom u sektorsko planiranje (poljoprivreda, hidroenergija, kritična infrastruktura, šumarstvo) i prostorno planiranje. Aktivnost 2.1 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **2.1.1:** Integrirati smanjenje rizika od poplava uzrokovanih klimom u sektorske strategije, planove i tehničke smjernice za poljoprivredu, hidroenergiju i kritičnu infrastrukturu, šumarstvo i okoliš.
- **2.1.2:** Izraditi nacionalnu politiku i zakonodavstvo za zoniranje plavnih područja, zasnovano na mapiranju opasnosti, rizika i ranjivosti, propise o građenju otpornom na poplave i integriranje pitanja klimatskih promjena u standarde projektiranja i izgradnje kritične infrastrukture.
- **2.1.3:** Ažurirati metodologije i standarde zasnovane na klimatskim rizicima za projektiranje infrastrukture, građevinski materijal, korištenje i održavanje kritične infrastrukture u BiH
- **2.1.4:** Pružiti obuku i tehničke savjete o projektiranju infrastrukture otporne na klimatske promjene, pristupima građenju i radu i održavanju

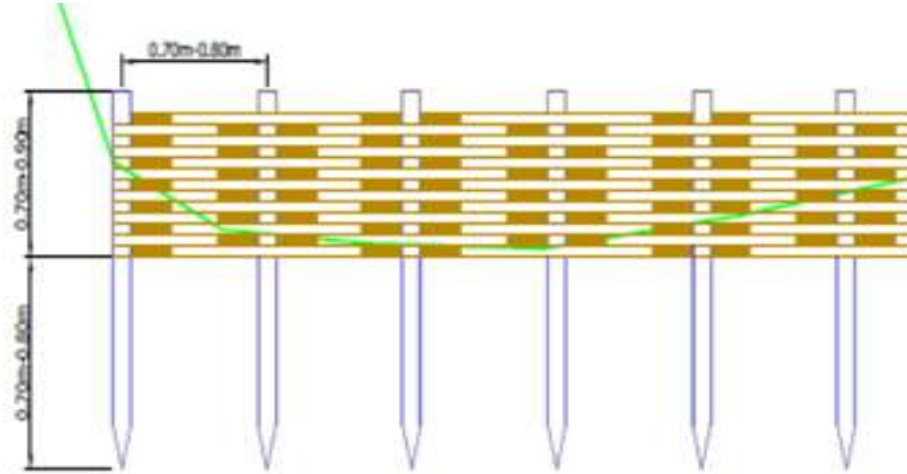
Aktivnost 2.2: Provesti i integrirati nove metode smanjenja rizika od poplava i prilagođavanja klimatskim promjenama zasnovane na ekosistemu. Aktivnost 2.2 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **2.2.1:** Provesti mjere upravljanja slivnim područjem radi smanjenja erozije
  - Smanjenje erozije na bujičnim vodotocima, npr. gabionski zidovi, sedimentne barijere itd.
  - Stabilizacija prekomjerno erodiranih riječnih obala vegetacijskim pokrivačem i njegovom korijenskom mrežom
  - Sadnja šumskih pojaseva na poljoprivrednom zemljištu
  - Identificirati poljoprivrednu infrastrukturu koja bi mogla odgovoriti na klimatske prijetnje, kao što su sistemi navodnjavanja i rezervoari te prikupljanje kišnice u svakom ciljnem bazenu. Procijeniti i identificirati rizike od poplava za poljoprivrednu infrastrukturu u ciljanim slivovima, kao i mogućnosti upravljanja rizikom od poplava povezane s poljoprivrednom infrastrukturom pod klimatskim promjenama i potencijalnom novom infrastrukturom, kao što su retencijski bazeni za navodnjavanje koji bi također mogli poslužiti kao retencije za zadržavanje vode radi zaštite od poplava;
  - Izraditi shemu agro-forestacije za identificiranu površinu poplavnog područja ravnice i provedbeni plan za shemu.
- U **Error! Reference source not found.** su dati primjeri predloženih mjera.

Tabela 1. Predložene EBA/nestrukturane mjere u okviru aktivnosti 2.2.1

Riječni sliv	Naziv mjere	Kratak opis mjere
<p>Sliv rijeke Vrbas</p>	<p>Sanacija nizvodnih dijelova rijeke Jošavke, na kritičnim mjestima gdje je izražena erozija</p> 	<p>Sanacija na kritičnim dijelovima rijeke Jošavke. Ukupna dužina erodiranih obala je cca. 500m.</p> <p>Uklanjanje poplavnih nanosa, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje malih nasipa kako bi se zadržali poplavni tokovi u omjeru 1:100 unutar riječnog korita.</p>
<p>Sliv rijeke Vrbas</p>	<p>Barijere za zaštitu od bujičnih poplava i poplavnih nanosa na slivu Jošavke</p>	<p>Izgradnja barijera za zaštitu od bujičnih poplava radi kontrole sedimentacije.</p> <p>Predviđena je izgradnja 9 barijera.</p> <p>Ukupna zapremina kamenih barijera je cca. 17.000,00 m³.</p>

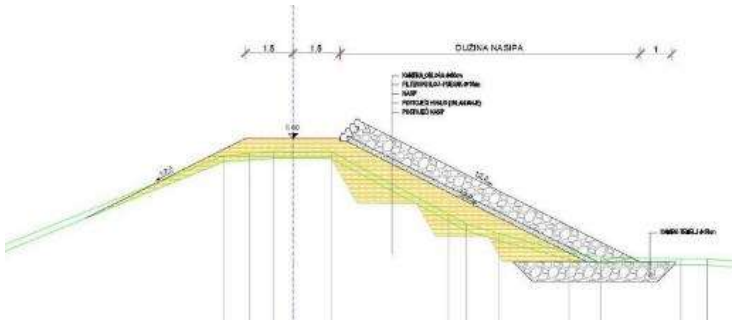
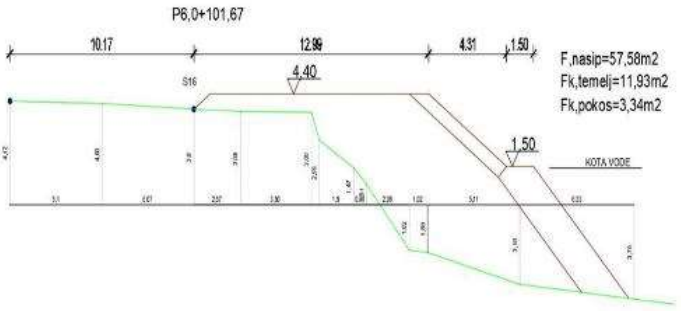
		
<p>Sliv rijeke Vrbas</p>	<p>Pletene barijere</p> 	<p>Izgradnja pletenih barijera za kontrolu sedimenta.</p> <p>Planirana je izgradnja 16 barijera unutar cijelog riječnog sliva.</p> <p>Ukupna dužina 16 pletenih barijera je cca. 1.100m.</p>

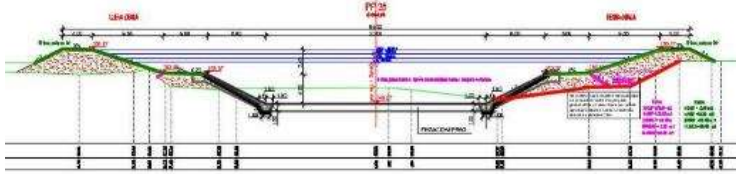
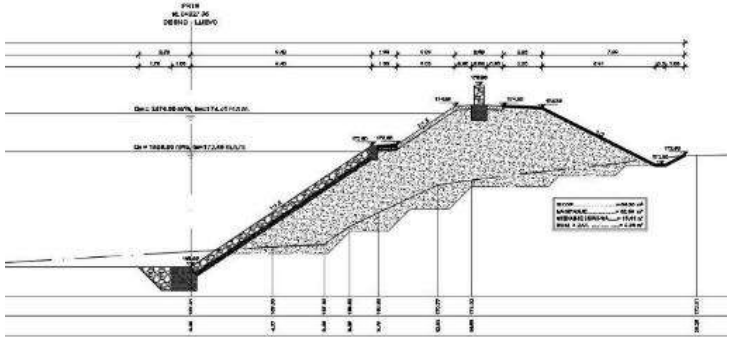

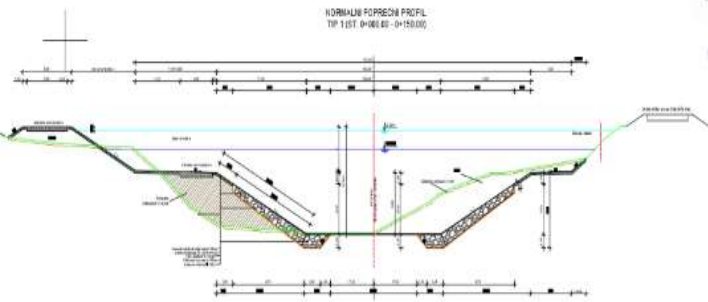
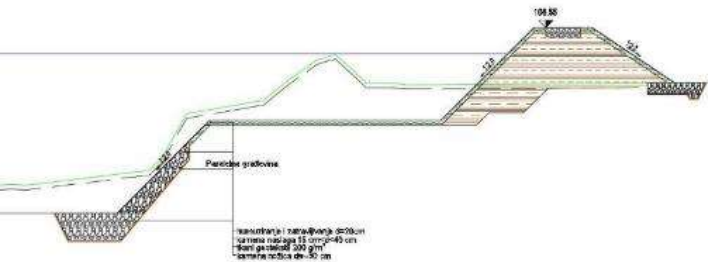
<p>Sliv Vrbas rijeke</p>	<p>Pošumljavanje</p> 	<p>Preporučena površina pošumljavanja u slivu rijeke Jošavke iznosi oko 200 ha.</p>
<p>Sliv Vrbas rijeke</p>	<p>Zatravljivanje</p> 	<p>Preporučena površina zatravljivanja u slivu rijeke Jošavke iznosi oko 80 ha.</p>

U prilogu 5. se nalaze dodatne informacije o barijerama za zaštitu od bujičnih poplava i poplavnih nanosa.

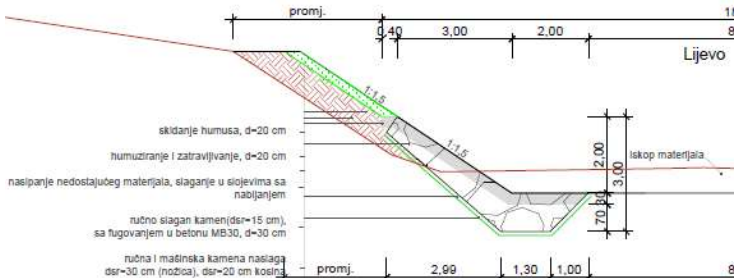
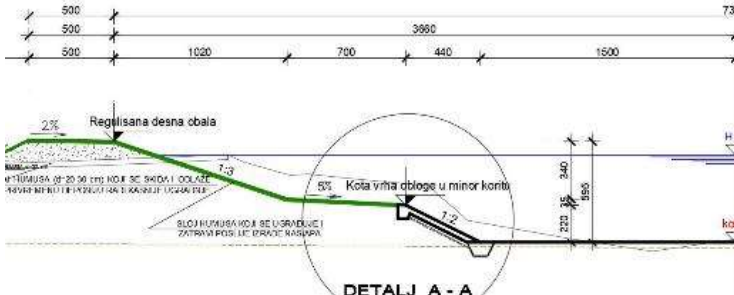
- 2.2.2: Provesti 21 odabranu nestrukturnu mjeru smanjenja rizika od poplava. Osam (8) od ove 21 nestrukturne mjere za smanjenje rizika od poplava financirat će se sredstvima GCF-a. U **Error! Reference source not found.** su prikazani primjeri predloženih mjera.

Riječni bazen	Naziv mjere	Kratak opis mjere
Sliv rijeke Neretve	<p>Sanacija desnog obrambenog nasipa na rijeci Krupi u naselju Višići. L=4.000 m</p> 	<p>Radovi se sastoje od dogradnje postojećeg zaštitnog nasipa na desnoj obali rijeke Krupe. Postojeći nasip ne može izdržati nivoe poplava izazvanih klimatskim promjenama za događaje u rangu poplave 1:100.</p>
Sliv rijeke Neretve	<p>Uklanjanje poplavnih nanosa i sanacija oštećene obale rijeke Neretve na dionici Struge-Čapljina.</p> 	<p>Uklanjanje prekomjernog poplavnog nanosa iz riječnog korita i zaštita riječne obale – lijeve obale rijeke oblaganjem prirodnim kamenom da bi se spriječila daljnja erozija. Nije potrebno dodatno iskopavanje iz riječnog korita (tj. zadržat će se prirodni nivo korita).</p> <p>Na kritičnim dijelovima iskopani poplavni nanos iz riječnog korita koristit će se za zatrpavanje erodirane obale. Nije potrebno dodatno iskopavanje erodirane obale.</p>

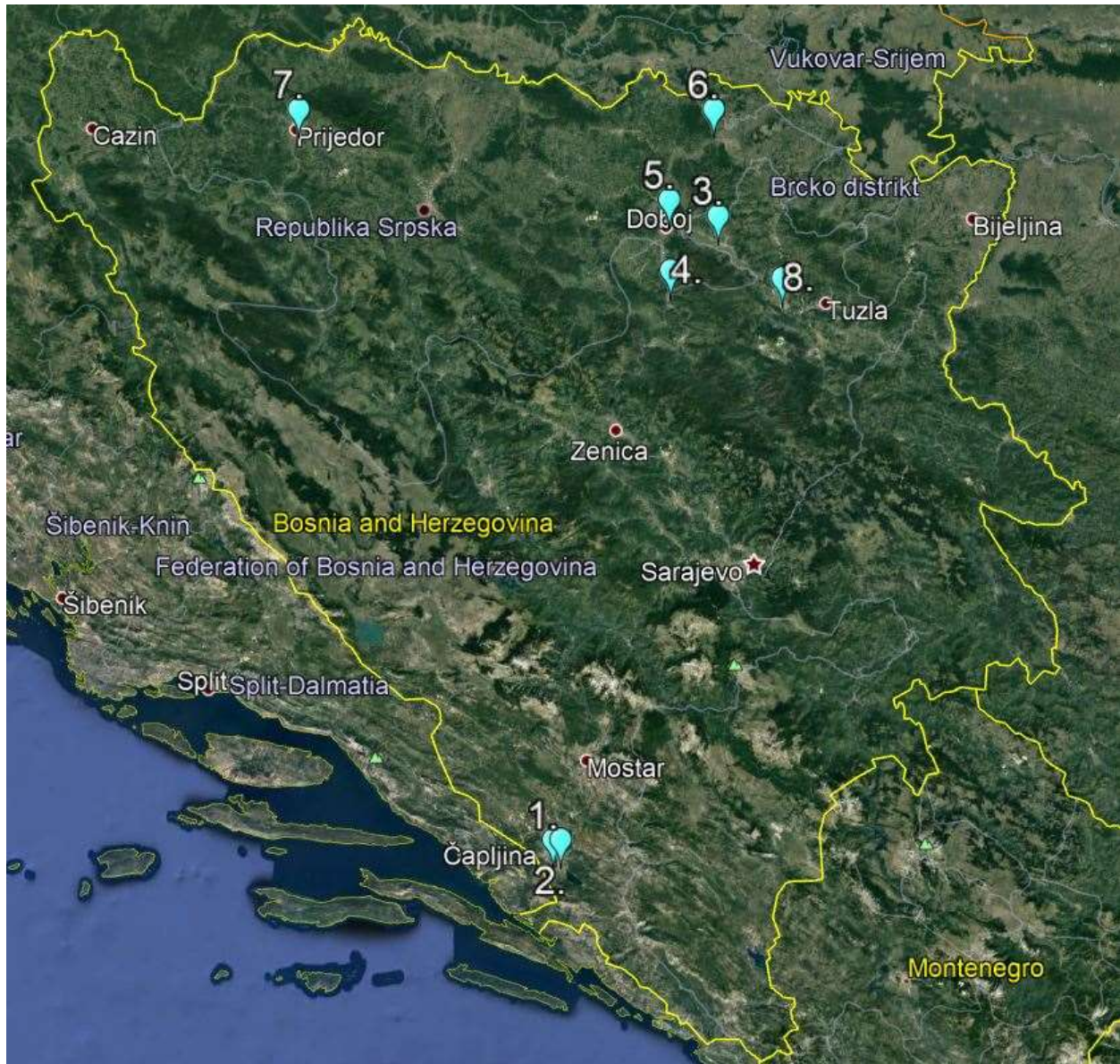
<p>Sliv rijeke Bosne</p>	<p>Završetak linije obrane od poplava u urbanim područjima (sliv rijeke Save) - Gračanica</p> <p>Rijeka Spreča – protječe kroz oba entiteta.</p> 	<p>Desna obala je u FBiH, a lijeva u RS-u.</p> <p>Ukupna dužina sanacije: 2.500 m. Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obale prirodnim kamenom i podizanje malih nasipa kako bi se voda u omjeru 1:100 zadržala unutar riječnog korita.</p>
<p>Sliv rijeke Bosne</p>	<p>Završetak linije obrane od poplava u urbanim područjima (sliv rijeke Save) – Maglaj</p> 	<p>Mjera se sastoji od profiliranja desne obale rijeke Bosne, uklanjanja poplavnog nanosa, zaštite obale prirodnim kamenom u cementnom malteru i podizanja manjih nasipa kako bi se voda u omjeru 1:100 zadržala u koritu. Kameni nasip je podignut na visinu 1:20 godišnjeg vodostaja, dok je ostatak nasipa izgrađen od zemlje i gline.</p> <p>Kako bi se održala politika „života s rijekom“, Agencija za vode zatražila je izgradnju stubišta od vrha do dna nasipa na svakih 100 metara riječne obale. Također, na vrhu nasipa projektirana je pješačka staza.</p>
<p>Sliv rijeke Bosne</p>	<p>Izgradnja obaloutvrde na lijevoj obali počevši od novog, Japanskog mosta u Doboju nizvodno u dužini od cca 1.0 km.</p>	<p>Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obale prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se voda u omjeru 1:100 zadržala unutar riječnog korita. Sav materijal dobiva se iz lokalnih kamenoloma.</p>

		
<p>Sliv rijeke Bosne</p>	<p>Izgradnja zaštitnih konstrukcija u naselju Dobor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regulacija glavnog korita rijeke Bosne u dužini od 2.000 m • Izgradnja zaštitnog nasipa uz rijeku Bosnu u dužini od 2.000 m • Izgradnja nasipa uz rijeku Dusu u dužini od 250 m i konstrukcije na ušću kanala Dubokovac. <p>Parobila građevine</p> <p>konstrukcija: nasip sastava nasipa: 25 cm - 40 cm materijal: kamen debljina: 200 cm širina: 200 cm</p>	<p>Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obale prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se voda u omjeru 1:100 zadržala unutar riječnog korita. Sav materijal dobiva se iz lokalnih kamenoloma.</p>
<p>Sliv rijeke Sane</p>	<p>Regulacija kanala rijeke Gomjenice oko grada Prijedora od mjesta stjecišta sa rijekom Sanom pa uzvodno u dužini od cca 4 km.</p>	<p>Košenje i obrezivanje postojeće vegetacije unutar inundacijskog područja, uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obale prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se voda u omjeru 1:100 zadržala unutar riječnog korita.</p>

	 <p>sikidanje humusa, d=20 cm humuziranje i zatravljanje, d=20 cm nasipanje nedostajueg materijala, siaganje u slojevima sa nabojanjem ručno siagan kamen (d_{sr}=15 cm), sa fugovanjem u betonu MB30, d=30 cm ručna i mašinska kamena naslaga d_{sr}=30 cm (nožica), d_{sr}=20 cm kosina</p>	<p>Ukupna dužina površine predloženih radova od ušća rijeke Gomjenice uzvodno 3,0 km.</p>
<p>Sliv rijeke Bosne</p>	<p>Završetak linije odbrane od poplava u urbanim područjima (sliv rijeke Save) – Lukavac L=1200 m</p> <p>Reglisana desna obala Kota vrha obloge u minor koritu DETALJ A - A</p>	<p>Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obale prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se voda u omjeru 1:100 zadržala unutar riječnog korita. Sav materijal dobiva se iz lokalnih kamenoloma.</p> <p>-Uklanjanje/košenje vegetacije duž obale i unutar riječnog korita.</p>

Slika 1. Lokacija predloženih intervencija za aktivnost 2.2.2 koje bi financirao GCF

Više informacija o nasipima i obaloutvrdama na rijekama Neretvi, Bosni i Sani nalazi se u Prilogu 5. ovog izvještaja.

Aktivnost 2.3: Kodificirati i integrirati rješenja za „prilagođavanje zasnovano na ekosistemu“ (EbA) u politike i propise i izgraditi svijest o konceptima „stvaranja prostora za vodu“ i/ili „života s poplavama“ među donositeljima odluka i u zajednicama. Aktivnost 2.3 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **2.3.1:** Izraditi smjernice najbolje prakse za nestrukturane mjere:
- Izraditi metodologiju i smjernice za provođenje analize lokalnih socioekonomskih, okolišnih i institucionalnih uvjeta riječnih slivova koja bi se koristila prilikom izbora i projektiranja odgovarajućih rješenja za prilagođavanje zasnovano na ekosistemu za riječne slivove.
- Izraditi metodologiju za ocjenu sistema kako bi se utvrdile postojeće vrste ekosistema i abiotičkih procesa te identificirale mogućnosti i ograničenja za djelotvorno očuvanje i obnovu ekosistema.
- Izraditi metodologiju i smjernice za poduzimanje procjene rizika i ocjene mjera prilagođavanja zasnovanog na ekosistemu kroz prilagođavanje tradicionalnih metoda procjene i ocjene rizika za rješenja zasnovana na prirodi, kako bi se uključio cijeli niz koristi koje generiraju projekti koji se zasnivaju na prirodi
- **2.3.2:** izraditi tehničku specifikaciju, standarde i protokole za projektiranje i provođenje nestrukturiranih mjera
- Pregledati postojeće međunarodne tehničke specifikacije, standarde i protokole za projektiranje i izgradnju konstrukcija zasnovanih na prirodi te ih prilagoditi i izraditi za BiH.
- Razviti portal znanja i centar zajedničkih resursa za prikupljanje, upoređivanje i razmjenu znanja i popunjavanje ovih praznina kako bi se unaprijedilo prihvatanje rješenja zasnovanih na prirodi. Izrada i primjena kvantificirajućih inženjerskih protokola za ekosisteme zahtijevat će blisku saradnju između ekologa ili stručnjaka s dobrim razumijevanjem prirodnih sistema i inženjera. Portal znanja ove prirode omogućuje saradnju i razmjenu znanja
- **2.3.3:** Pregled i provedba obuke potrebne za nove nestrukturane mjere

Aktivnost 2.4: Pregled i jačanje institucionalnih kapaciteta i izrada dugoročnih institucionalnih planova za upravljanje rizikom od poplava otpornim na klimatske promjene. Aktivnost 2.4 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **2.4.1:** Ugraditi obuku na temu upravljanje rizikom od poplava u postojeće vladine programe obuke za dugoročnu obuku iz upravljanja rizikom od poplava u BiH.
- **2.4.2:** Izraditi plan razvoja institucionalnih kapaciteta s procjenom troškova i prioritetima za rješavanje nedostataka u tehničkim, funkcionalnim i ljudskim kapacitetima utvrđenim kroz procjenu institucionalnih kapaciteta koja je završena
- **2.4.3:** Provesti obuku u zajednici i inicijative za podizanje svijesti na nivou zajednice.

REZULTAT 3: ULAGANJA U ZAŠTITU OD POPLAVA OTPORNU NA KLIMU JAČAJU KAPACITET PRILAGOĐAVANJA I SMANJUJU IZLOŽENOST KLIMATSKI IZAZVANIM POPLAVAMA

Aktivnost 3.1: Izraditi investicijski okvir za cijelu zemlju za smanjenje rizika i upravljanje poplavama izazvanih klimom, uključujući odredbe za uključivanje privatnog sektora u financiranje klimatskih rizika. Aktivnost 3.1 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- **3.1.1:** Izraditi investicijski okvir za smanjenje rizika i upravljanje poplavama izazvanih klimom, uključujući odredbe za angažman javnog i privatnog/proizvodnog sektora u financiranju smanjenja klimatskih rizika;
- **3.1.2:** Izraditi mehanizme financiranja i prijenosa rizika na temelju detaljne socioekonomske procjene rizika, šteta i gubitaka;
- **3.1.3:** Osmisliti shemu osiguranja od prirodnih katastrofa i istražiti i identificirati druge proizvode i alate za financiranje smanjenja rizika i mehanizme prijenosa rizika.
- **3.1.4:** Izraditi alat za osmišljavanje baziran na procjeni za strukturne i nestrukturane mjere upravljanja rizikom od poplava, planiranje ulaganja u upravljanje rizikom od poplava, mehanizme

financiranja smanjenja klimatskih rizika i za osmišljavanje i donošenje odluka o opcijama upravljanja rizikom od poplava na osnovu procjene, na temelju pristupa analize troškova i koristi (CBA).

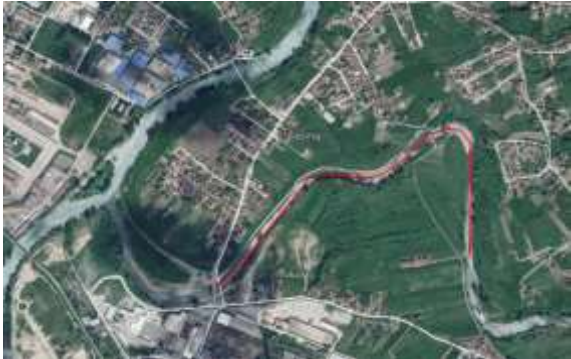
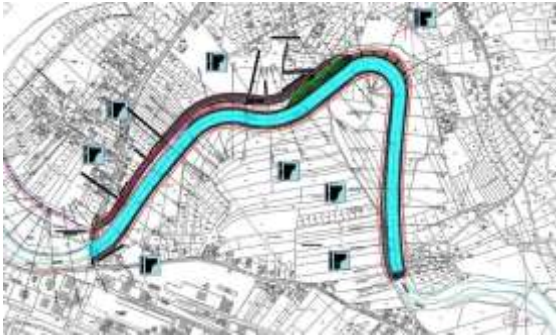
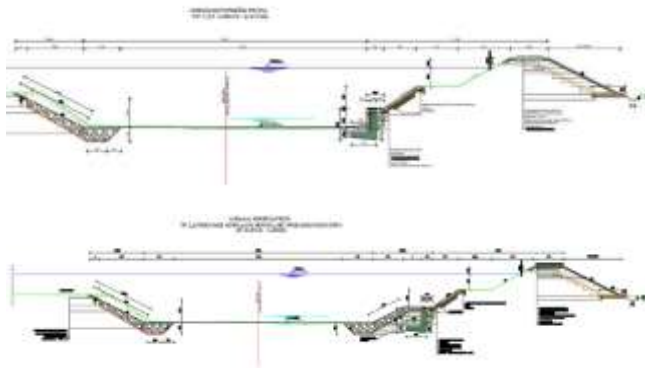

Aktivnost 3.2: Formulirati i implementirati višegodišnje općinske investicijske planove otporne na klimatske promjene i rodno odgovorne planove spremnosti zajednica u odabranim općinama i jednom kantonu u slivu Vrbasa, Une-Sane, Bosne, Drine, Neretve i Trebišnjice. Aktivnost 3.2 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- 3.2.1: Izraditi općinski investicijski plan za planiranje upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimu za 10-12 zajednica s najvećim rizikom i 1 kanton
- 3.2.2: Izraditi planove spremnosti za 10-12 najrizičnijih zajednica i 1 kanton na osnovu metodologije Vrbasa

Aktivnost 3.3: Provesti klimatski otporne strukturne intervencije za smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u slivovima rijeka Vrbas, Una-Sana i Bosna, Neretva i Trebišnjica. Aktivnost 3.3 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- 3.3.1: Finalizirati detaljan dizajn strukturnih mjera za zaštitu od poplava otpornih na klimu, identificiranih korištenjem metoda analize troškova i koristi i odabir opcija vođeno procjenom za identifikaciju i određivanje prioriteta kritičnih struktura za zaštitu od poplava.
- 3.3.2: Implementirati novu odbranu od poplava i sanaciju i nadogradnju postojećih odbrana od poplava sa zaštitom od klimatskih promjena.

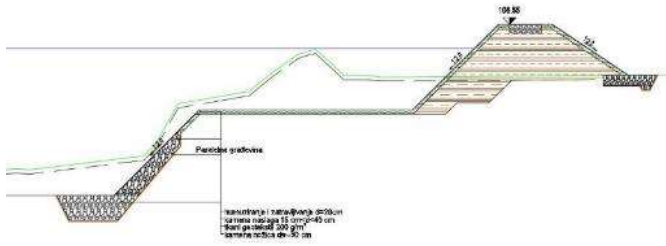

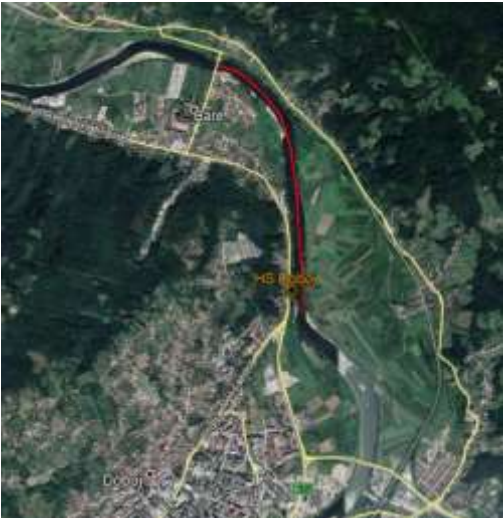
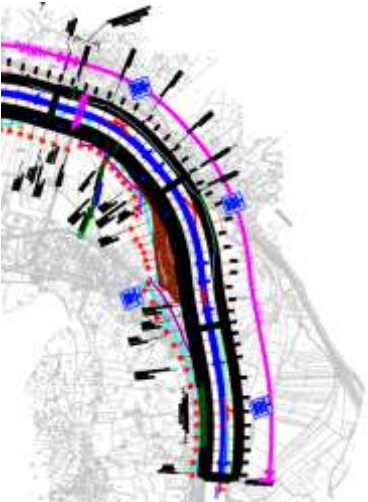
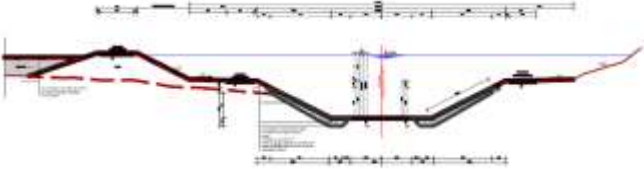

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2				
br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
1.	Vrbas	 	<p>Sanacija korita rijeke Vrbanje u Banjoj Luci</p> 	<p>Radovi na uređenju glavnog riječnog korita u smislu stabilizacije i osiguranja riječnih obala, kao i na profiliranju riječnih korita.</p> <p>Projektom će se dodatno poboljšati konkavna krivina na lokalitetu „Crni Vir“ te će se izvršiti sanacija i nadvišenje postojeće desne obaloutvrde.</p>

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

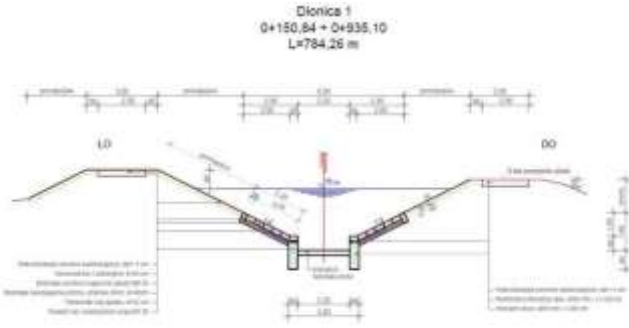

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

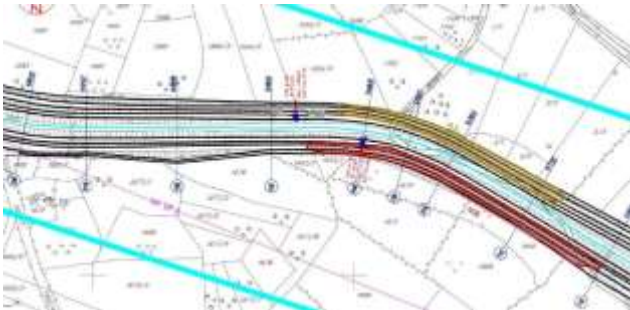
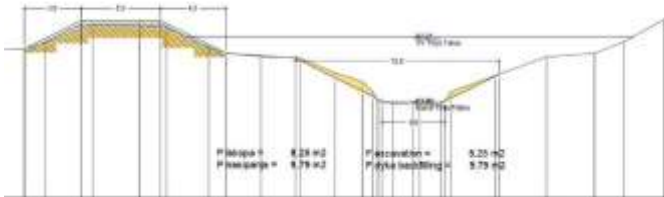

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2				
br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
2.	Vrbas	 	Revitalizacija kanala Borna u opštini Gradiška	Sanacija na lijevoj obali kanala s 2,1 km dugim nasipom uz kanal. Na lijevoj obali potrebno je uzvišenje od oko 0,4 m prosječne dužine 300 m, kao betonski zid uz postojeću saobraćajnicu. Na desnoj obali potrebno je uzvišenje od 0,6 m u dužini od oko 2 km. Potrebno je dno kanala u dužini od 2,1 km, što uključuje i obnovu 4 postojeća kaskade.

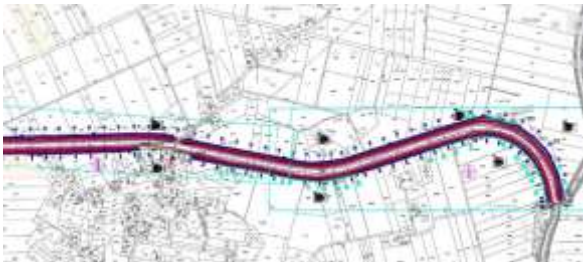
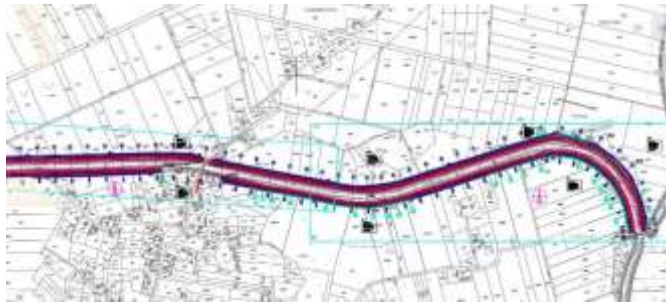

3.	Bosna	 	<p>Dogradnja nasipa na rijeci Bosni u naselju Modriča IV u opštini Modriča</p> 	<p>Sistem zaštite naselja Dobor od visokog vodostaja rijeke Bosne izgradnjom i rekonstrukcijom desne obaloutvrde.</p> <p>Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se 1/100 vode zadržalo unutar riječnog korita. Sav materijal dobiva se iz lokalnih kamenoloma.</p> <p>Također je predviđena regulacija dva vodotoka pritoka rijeke Bosne, Duse i Dubokovca na području naselja Dobor, kao i unutarnja odvodnja izgradnjom primarne, sekundarne i tercijarne mreže kanala.</p>
----	-------	---	---	--

4.	Bosna	 	<p>Zaštita od poplava u naselju Bare, Grad Doboj</p> 	<p>Čišćenje i stabilizacija osnovnog korita rijeke Bosne od mosta u naselju Bare pa uzvodno na dužini od 1,78 km. Korito je širine 100 m s nagibom 1:2 i kamenom obaloutvrdom do vodostaja u rangu pojave 1/10 godina.</p> <p>Obaloutvrde su projektirane za zaštitu naselja Bare od visokog vodostaja 2014. godine s prepustom od 30 cm.</p>
----	-------	--	--	---

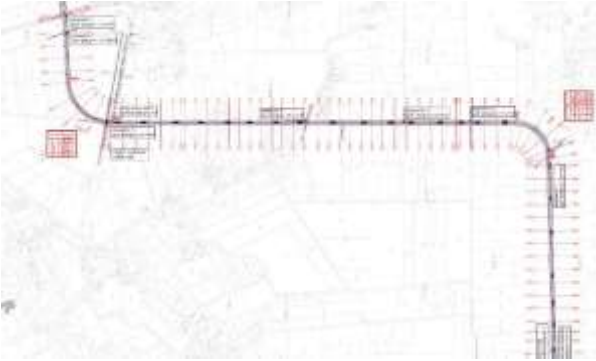

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2				
br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
5.	Bosna	 	<p>Sanacija korita potoka Liješnja i Graba, Grad Doboj</p> 	<p>Trajna regulacija-regulacija obodnog kanala i potoka Liješanj u dužini od oko 2.000 m, regulacija obodnog kanala potoka Grab u dužini od oko 650 m.</p> <p>Stepen zaštite od poplava definiran je podudarnošću najvišeg vodostaja rijeke Bosne u posljednjih 20 godina i najvišeg vodostaja kanala Liješanj u posljednjih 100 godina.</p> <p>Vrh nasipa je 80 cm viši od vodostaja u rangu pojave 1/100</p>

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2				
br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
6	Drina	 	<p>Sanacija mreže kanala u području PS Đurići (Tinja-Tolisa)</p> 	<p>Sanacija kanala: čišćenje i košenje unutarkanalske vegetacije, čišćenje poplavnog nanosa i sedimenta. Na kritičnim dijelovima potrebno je dodatno podizanje vrha na nasipu.</p> <p>Osim toga, potrebno je ojačati obale kanala zbog erozivno procesa. Ukupna dužina predloženih radova je 940 m.</p> <p>U svrhu povezivanja rukavaca u priobalnom pojasu, predviđena je rekonstrukcija postojećih ulaza, kao i izgradnja tri nova.</p>

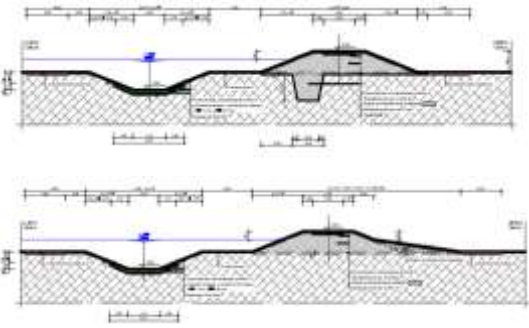

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2				
br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
7.	Drina	 	<p>Sanacija i podizanje nasipa na GOK kanalu u Gradu Bijeljina</p> 	<p>Radovi obuhvataju sanaciju erodiranih obala, kao i nadvišenja krune obaloutvrde na kritičnim dionicama. Kako bi se omogućilo tekuće održavanje u punom profilu obaloutvrde, izvršit će se košenje niske vegetacije. Na vrhu obaloutvrde izgradit će se nova sporedna cesta.</p>

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2

br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
8.	Drina	 	<p>Izgradnja kanala (Selište - Dašnica)</p> 	<p>Izgradnja novog kanala koji spaja dva postojeća. Spajanjem kanala Selište na stari kanal Dašnica osigurava se gravitacijsko snabdijevanje podsistema i planiranih pumpnih stanica vodom za navodnjavanje, čime će se omogućiti i odvodnja kopnenih površinskih voda u rijeku Drinu.</p> <p>Kanal je dugačak 2,8 km, širok u dnu 2,5 m i nagiba 1:1,5.</p>

9.	Una-Sana		<p>Izgradnja Lateralnog kanala u zapadnom dijelu Prijedora</p> 	<p>Izgradnja Lateralnog kanala u Mataruškom polju, ukupne dužine 5,29 km, za zaštitu od plavljenja poljoprivrednih parcela i vodozahvata za Grad Prijedor. Kanal je promjenjive širine na dnu s djelomičnim dijelovima obloženim kamenom. Kruna obaloutvrde na desnoj obali Lateralnog kanala je visine iznad 1/100 s dodatnim prepustom od 0,80 m.</p>
----	----------	---	--	---

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Strukturne mjere koje će se provesti u okviru podaktivnosti 3.3.2				
br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija sa lokacije	Naziv mjere	Kratak opis mjere
10.	Vrbas, Bosna, Drina, Sava	 	Čišćenje područja u blizini kanala i nasipa na sjeveru RS-a	Čišćenje područja uz kanale i nasipe na sjeveru RS-a. Ukupna površina 110ha.

1.3 ALTERNATIVE PROJEKTU

U sklopu izrade projekta razmatran je niz alternativa.

1.3.1 Ne raditi ništa

Bez poduzimanja radova na uređenju i regulaciji riječnih vodotoka i dalje bi dolazilo do značajnih poplava i gubitka života i imovine.

Projektom GCF će se podržati opredjeljenost različitih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini da se izbjegnu gubici života i smanje ekonomski i infrastrukturni gubici uzrokovani hidrometeorološkim katastrofama izazvanim klimom. Projekt će to postići proširivanjem sistema ranog upozoravanja na bujične poplave (FFEWS) na državni nivo, razvojem kapaciteta za usluge pružanja klimatskih informacija, omogućavanjem i ugrađivanjem upotrebe informacija o klimatskim rizicima u sektorsko planiranje i donošenje odluka te smanjenjem izloženosti najranjivijih zajednica opasnostima uzrokovanim klimom putem mjera za smanjenje rizika u zajednici. Bez poduzimanja ovih intervencija, zemlja ne bi mogla smanjiti potencijal za gubitak ili oštećenje imovine i/ili gubitak života.

1.3.2 Alternativne lokacije

Predložene aktivnosti mogu se provoditi na više različitih lokacija. Međutim, relevantne agencije za vode u Bosni i Hercegovini identificirale su predložene lokacije, posebno zahvate na rijekama, kao prioritetne lokacije u okviru njihovih strateških planova, odnosno lokacije koje pružaju najveću ekonomsku, okolišnu i društvenu korist.

ZAKONSKI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA OKOLIŠNA I DRUŠTVENA PITANJA

1.4 ZAKONODAVSTVO, POLITIKE I PROPISI

Za projekt je relevantno sljedeće zakonodavstvo:

Ustav

Dijelovi Ustava BiH koji su relevantni za društvene i okolišne aspekte:

- Član II: Ljudska prava i temeljne slobode
  - 3. Popis prava
    - a) Pravo na život.
    - d) Pravo na slobodu i ličnu sigurnost.
    - f) Pravo na privatni i porodični život, dom i korespondenciju.
    - g) Sloboda misli, savjesti i vjere
    - k) Pravo na imovinu.
    - m) Pravo na slobodu kretanja i boravka.

1.4.1 Zakoni i drugi propisi o okolišu:

- **Zakon od 30. augusta 2013. o zaštiti okoliša (zakoni o okolišu/životnoj sredini, klimi i održivom razvoju).** Utvrđuje nadležnost institucija za zaštitu okoliša, ekološki značajna područja, zaštitu pojedinih ekosistema, mjere zaštite, planiranje i organizaciju, praćenje, pristup informacijama, promoviranje edukacije o zaštiti okoliša, financiranje, inspekcijski nadzor.

Što se tiče procjene utjecaja na okoliš, pravilnici koji definiraju kriterije za projekte za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš, sadrže popis povezanih objekata/projektima („Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu“, „Službene novine FBiH, br. 19/04 za FBiH i „Službeni glasnik RS“, broj: 124/12 i „Službeni glasnik RS“, br. 124/12). U sektoru voda projekti za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš su crpljenje podzemnih voda (10 mil m³/godišnje), hidrotehnički objekti za transport vode (za više od 100 mil m³/godišnje), postrojenja za obradu otpadnih voda, brane i drugi objekti koji akumuliraju vodu (za 10 mil m³ /godišnje). Vrsta mjera koje ćemo provoditi nije na popisu (dakle, projekt će biti izuzet).

Izgradnja objekata za obranu od poplava regulirana je „vodnim smjernicama“ koje izdaju agencije za vode. Međutim, lokalne zajednice izdaju dozvole za poslove niže složenosti za vode u njihovoj nadležnosti (čišćenje korita, uklanjanje sedimenta, kamene obaloutvrde i dr.).

- **Zakon o ribarstvu od 10. jula 2012. godine.** Uređuje vode koje se koriste za ribolov, komercijalni i sportski ribolov, zaštitu ribljeg fonda, registar i nadzor. Zakon o ribarstvu FBiH uređuje sljedeće:
  - Član 35.: Fizičke i pravne osobe koje obavljaju određene aktivnosti na vodotocima i akumulacijama koje dovode do uginuća ribe, a utvrdi se da su ga one uzrokovale, dužne su korisniku ribolovnog područja naknaditi štetu.

Zakon o ribarstvu RS zabranjuje sljedeće aktivnosti u „ribolovnoj zoni“

- postavljanje ograda ili drugih barijera koje onemogućavaju osobama koje imaju dozvolu za komercijalni ili sportski ribolov i ribolovcima pristup ribolovnoj zoni

- izvoditi radove koji rezultiraju zamućenjem ribolovnih voda duže od 48 sati,
- **Zakon od 21. decembra 2012. o zaštiti od buke.** Zakon definiira dopušteni nivo buke u db. i vrijeme kada buka nije dozvoljena ili se mora svesti na minimum (noću, od 22:00h-06:00h i neradnim danima (ovo je za FBiH, u RS-u ne postoji poseban zakon koji regulira buku).

1.4.2 Zakoni koji se odnose na radno-pravne odnose:

- **Zakon o radnim odnosima iz 1993.** (Uvjeti zapošljavanja; Uvjeti rada). Zakoni o radu su u nadležnosti entiteta FBiH i RS, Brčko distrikta i kantona (osim državnih službenika u institucijama BiH). Pitanja uvjeta rada regulirana su zakonodavstvom (brojnim pravilnicima) preuzetim iz bivše Jugoslavije (u oba entiteta)
- **Zakon o zabrani diskriminacije, br. 59 iz 2009.**
  1. Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje
    - uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima
    - u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti,
    - invaliditet, starosna dob, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s
    - nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu
    - ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije,
    - rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili
    - posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje
    - na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života
  2. Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.
- **Zakon od 1. aprila 2003. godine o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina** (Tekst br. 105) i Zakon od 5. oktobra 2005. godine o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina (Tekst br. 502). (Utvrđuje prava i obaveze pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, te obaveze organa vlasti da poštuju i štite nacionalni, kulturni i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine koji je državljanin BiH.
- **Zakon od 21. maja 2003. godine o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini** (Tekst br. 161) – obezbjeđuje promoviranje i zaštitu ravnopravnosti spolova, garantira jednake mogućnosti svim građanima u svim oblastima, javnim ili privatnim, i sprečava direktnu ili indirektnu diskriminaciju na osnovu spola. Sadrži, između ostalog, odredbe o obrazovanju, zapošljavanju (Poglavlje V: članovi 7 do 10), socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti.
- **Zakon o rudarstvu od 16. juna 2010. i Zakon o rudarstvu od 6. juna 2012. godine (RS).** Regulira rudarske aktivnosti u regionu. Sadrži odredbe o radnicima zaposlenim u rudarstvu i zaštiti zdravlja i sigurnosti na radu.
- **Zakon o sigurnosti i zaštiti zdravlja radnika na radu od 31. oktobra 2005.** Zahtjevi u pogledu sigurnosti i zaštite zdravlja radnika moraju biti ispunjeni projektom, stoga je ovaj zakon relevantan. Sigurnost i zaštita zdravlja radnika je regulirana oba entiteta.
- **Zakon o zaštiti na radu („Službeni glasnik RS“, br. 1/08, izmijenjen 2010).** Zdravlje i sigurnost na radu je regulirano zakonima i brojnim pravilnicima u oba entiteta, zakoni su na snazi i definišu sve aspekte zdravlja i sigurnosti na radu.
- **Zakon o građenju od 30. oktobra 2002.** (tekst br. 680). Sadrži odredbe o sigurnosti, zaštiti od požara i eksplozija, zaštiti zdravlja, zaštiti od nezgoda, buke i vibracija.

1.4.3 Ljudska prava

- **Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju od 3. jula 2017.** („Službeni glasnik RS“, br. 62/17). Zakonom je utvrđena zaštita, postupak prijavljivanja, obaveze nadležnih organa i druga relevantna pitanja. Ovo će biti važno navesti u vezi sa GRM). Na snazi od 2017. godine na nivou RS. FBiH nema ovaj zakon - ovo pitanje u FBiH je djelomično obuhvaćeno Zakonom o radu i Zakonom o državnim službenicima-
- **Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama Bosne i Hercegovine, od 16. decembra 2013. godine** (Tekst br. 1310). Na snazi od 2013. godine na nivou BiH. Pokriva samo institucije na nivou BiH (državne), ali ne i entitete i kantone. Ovaj zakon ima vrlo ograničen opseg primjene.
- **Zakon o Ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine iz decembra 2000. godine.** Ombudsman za ljudska prava Bosne i Hercegovine je nezavisna institucija osnovana u cilju promoviranja dobrog upravljanja i vladavine prava i zaštite prava i sloboda fizičkih i pravnih lica.

Propisuje, između ostalog, ovlaštenja i nadležnosti Institucije ombudsmena, imenovanje i ostavku, saradnju sa entitetskim institucijama ombudsmena, imunitet, istražni postupak, obavezu saradnje sa institucijom, dužnost diskrecije i odgovornost organa vlasti.

Ombudsmen BiH zajedno sa Domom za ljudska prava BiH čini Komisiju za ljudska prava BiH. Trenutno Ombudsman BiH djeluje na osnovu Ustava BiH i Zakona o Ombudsmanu, koji garantuje nezavisnost i okvir infrastrukture za zaštitu i unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda. U BiH postoje tri ombudsmena i svako fizičko ili pravno lice može podnijeti pritužbu Uredu ombudsmena.

Njihova funkcija je:

- Da razmatraju slučajeve u vezi sa lošom primjenom ili povredama ljudskih prava od strane bilo kojeg organa vlasti Bosne i Hercegovine, njenih entiteta ili Brčko distrikta
- Ukoliko utvrde povredu prava, Ombudsman izdaje preporuke ili mišljenja nadležnim organima za preduzimanje mjera za otklanjanje povreda ljudskih prava ili lošeg funkcioniranja uprave. Također, Institucija savjetuje građane kako da iskoriste najadekvatnija pravna sredstva ili ih upućuje odgovarajućim institucijama.

Ombudsman ne može:

- Mijenjati odluke organa javne vlasti,
- Preuzeti ulogu organa koji postupaju po žalbi,
- Ne smije se miješati u proces donošenja sudskih odluka,
- Ombudsman ne zastupa podnosiocima pritužbi pred organima vlasti,
- Ne podnosi podneske ni žalbe u ime podnosilaca pritužbi,
- Ne može dodijeliti odluku o naknadi za utvrđene povrede ljudskih prava.

1.5 PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ U BOSNI I HERCEGOVINI

Ne postoji centralizirano Ministarstvo za okoliš – iako je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa na državnom nivou (MVTEO) preuzelo određenu ulogu koordinacije, stoga su institucije odgovorne za upravljanje okolišem za glavna pitanja one na entitetskom nivou. Zakoni o procjeni utjecaja na okoliš u dva entiteta BiH, Federaciji BiH (FBiH) i Republici Srpskoj (RS), uglavnom su u skladu s odredbama Aarhuske konvencije kojima je predviđeno učešće javnosti u donošenju odluka o okolišu. Entitetskim zakonima je propisano da zainteresirane strane mogu pristupiti relevantnim informacijama i dati povratne informacije u svim fazama procesa donošenja odluka o okolišu (čl. 36. Zakona FBiH, čl. 35. zakona RS).

Prvi korak u procesu je da se utvrdi da li će izgradnja i pogon predložene infrastrukture imati značajan utjecaj na okoliš. Za ostale projekte, odluku o provođenju procjene utjecaja na okoliš donose

ministarstva za okoliš na entitetskom, kantonalnom ili općinskom nivou u zavisnosti od veličine potencijalnih utjecaja na okoliš.

Etape procesa su zatim navedene u dvije faze ¹:

- Faza I: Ako je potrebno provesti procjenu utjecaja na okoliš, organ nadležan za pripremu projekta mora dostaviti tražene informacije (nazvane „preliminarna procjena utjecaja na okoliš“) nadležnom ministarstvu kako bi se odredio opseg studije utjecaja na okoliš.
- Faza II: U oba entiteta, nadležno ministarstvo definira opseg procjene utjecaja na okoliš i nalaže organu nadležnom za pripremu projekta da sa liste registriranih lokalnih institucija odabere konsultanta koji će provesti studiju.

Za projekte za koje se smatra da imaju manji utjecaj, kantonalne (FBiH) ili općinske (FBiH i RS) vlasti obavljaju istu funkciju. U fazi I, organ nadležan za pripremu projekta dostavlja nadležnom ministarstvu sljedeću potrebnu dokumentaciju za preliminarnu procjenu utjecaja na okoliš: opći opis projekta; predložene mjere za ublažavanje negativnog utjecaja na okoliš; diskusija o alternativama i opravdanosti odabrane alternative; relevantni izvod planske dokumentacije; podaci potrebni za procjenu utjecaja i potencijalne poteškoće u prikupljanju podataka; i sažetak koji nije tehničkog karaktera.

Nadležno ministarstvo zatim dostavlja tu dokumentaciju relevantnim institucijama i drugim zainteresiranim stranama (uključujući lokalne vlasti u pogođenim zajednicama) na komentar koji trebaju dostaviti u roku od 30 dana od dana prijema dokumentacije (čl. 58. Zakona FBiH, čl. 59. Zakona RS).

Nakon isteka roka od 30 dana, nadležno ministarstvo razmatra komentare relevantnih zainteresiranih strana kako bi definiralo opseg i sadržaj procjene utjecaja na okoliš za organ nadležan za pripremu projekta (čl. 59. Zakona FBiH, čl. 60. zakona RS). Kada se definiraju opseg i sadržaj studije utjecaja na okoliš, organ nadležan za pripremu projekta bira za izradu studije jednu od kompanija ili institucija koje su dobile certifikat za procjenu utjecaja na okoliš.

Organ nadležan za pripremu projekta zatim šalje završeni nacrt studiju utjecaja na okoliš nadležnom ministarstvu na dalje razmatranje i usvajanje, što je faza II procedure procjene utjecaja na okoliš. Nacrt procjene utjecaja na okoliš ministarstvo dostavlja nadležnim institucijama na davanje mišljenja i komentara u roku od 30 dana. Ministarstvo također organizira javni sastanak u blizini predložene lokacije projekta, obavještavajući učesnike najmanje 15 dana unaprijed o detaljima sastanka (putem lokalnih medija i/ili web stranice ministarstva) i dostavljajući relevantna dokumenta lokalno ili na web stranici ministarstva (čl. 64-65 Zakona RS, čl. 62 Zakona FBiH). Nadležno ministarstvo tada mora odmah objaviti zapisnik sa sastanka (u roku od tri dana u FBiH, u roku od osam dana u RS), a javnost može dostaviti daljnje komentare ministarstvu u periodu od 30 dana nakon održavanja javnog sastanka (čl. 61. Zakona FBiH, član 65. Zakona RS). Komentari se zatim dostavljaju organu nadležnom za pripremu projekta na razmatranje za konačnu procjenu utjecaja na okoliš, koja se ponovo dostavlja nadležnom ministarstvu.

Nadležno ministarstvo odlučuje da li će prihvatiti ili odbiti konačnu studiju utjecaja na okoliš nakon niza procesa evaluacije (čl. 64 Zakona FBiH, čl. 68 u RS).

Ovaj proces će se primijeniti na sve potpuno nove objekte izgrađene u okviru projekta, npr. izgradnja obaloutvrde na Drini. Međutim, mnoge predložene aktivnosti (rekonstrukcija) spadaju u izuzetke koje je ministar odobrio nadležnim tijelima za vode. Ipak, prije početka bilo kojeg projekta, Ministarstvo vodoprivrede će tražiti potvrdu da su aktivnosti rekonstrukcije izuzete kako bi imalo jasnu dokumentaciju o izuzeću.

---

¹ Fagan A., Sircar I. (2015) Environmental Impact Assessment (EIA) Processes in Bosnia-Herzegovina. In: Europeanization of the Western Balkans. New Perspectives on South-East Europe. Palgrave Macmillan, London

1.6 MULTILATERALNI SPORAZUMI I PROTOKOLI O BIODIVERZITETU

Bosna i Hercegovina je potpisnica niza međunarodnih i regionalnih sporazuma i konvencija koji se odnose na okoliš. Oni uključuju sljedeće:

- Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Hrvatske o saradnji u oblasti zaštite okoliša i održivog razvoja („Službeni glasnik BiH“ – Međunarodni ugovori, br. 2/17)
- Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srbije o saradnji u oblasti zaštite okoliša i održivog razvoja („Službeni glasnik BiH“ - Međunarodni ugovori, br. 2/16)
- Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš u prekograničnom kontekstu (Espoo konvencija) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ – Međunarodni ugovori, br. 08/09)
- Bazelska konvencija o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 31/00)
- Aarhuska konvencija / Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti i pristupu pravdi - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 08/08)
- Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 11/08)
- Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (CMS) - („Službeni glasnik BiH“ - Međunarodni ugovori, br. 8/2017)
- Protokol o strateškoj procjeni okoliša uz Konvenciju o strateškoj procjeni utjecaja na okoliš (SEA) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 3/2017)
- Konvencija Ujedinjenih nacija o biološkoj raznolikosti / Konvencija UN-a o biološkoj raznolikosti (UNCBD) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - MoR br. 12/02)
- Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 19/00)
- Konvencija o močvarama od međunarodnog značaja, posebno o staništima vodotoka / Konvencija o močvarama od međunarodnog značaja, posebno kao staništu ptica močvarica (Ramsarska konvencija)
- Kartagenski protokol o biološkoj sigurnosti Konvencije o biološkoj raznolikosti (29.01.2000), preuzeto sukcesijom („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 12/08)
- Kyoto protokol - Kyoto protokol („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 03/08)
- Stockholmska konvencija o postojanim organskim zagađivačima („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 01/10)
- Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa (Bernska konvencija) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 08/08)
- Pariški sporazum sa Okvirnom konvencijom Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 1/17)
- Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih nesreća (TEIA) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 13/12)
- Konvencija o zaštiti morskog ekosistema i obalnih područja Mediterana (Barcelonska konvencija) - („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - Međunarodni ugovori, br. 26/98)
- Protokol o zaštićenim područjima i biodiverzitetu na Mediteranu („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ - GJ br. 26/98)
- Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača - prihvaćena sukcesijom („Službeni list SFRJ“ - MU 01/90 i Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 13/94)
- Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač - preuzeto sukcesijom (Službeni list SFRJ-MU, br. 16/90)

1.7 PRINCIPI I STANDARDI UNDP-A

UNDP-ovi društveni i ekološki standardi (SES) podupiru opredijeljenost organizacija da integriraju društvenu i ekološku održivost u svoje programe i projekte. SES je sastavna komponenta UNDP-

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

ovog pristupa programiranju baziranom na osiguranju kvaliteta i upravljanju rizicima. Projekat će slijediti ažuriranu SES Politiku 2021. Više detalja o UNDP SES-u dostupno je na web stranici UNDP-a: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/operations1/undp-social-and-environmental-standards/>

UNDP SES je primijenjen tokom izrade projekta. Ciljevi SES-a su:

- ojačati društvene i ekološke rezultate programa i projekata
- izbjegavati štetne utjecaje na ljude i okoliš.
- minimizirati, ublažiti i upravljati negativnim utjecajima tamo gdje izbjegavanje nije moguće.
- ojačati kapacitete UNDP-a i partnera za upravljanje društvenim i okolišnim rizicima; i
- osigurati puno i efikasno angažiranje zainteresiranih strana, uključujući kroz mehanizam za odgovor na pritužbe osoba u vezi s projektom.

Projekat je ispitan u odnosu na korištenje UNDP-ovog šablona društvenog i ekološkog skrininga (Prilog

1). Skrining je pokazao da će projekat pokrenuti većinu UNDP SES-a. U

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Tabela 2 su opisani principi i standardni pokretači i navode se zahtjevi relevantni za projekat.

Predloženim intervencijama GCF-a zajedno sa sufinanciranim aktivnostima će se upravljati putem zajedničke strukture upravljanja projektom (pogledati odjeljak 1.27). Vlada je potpisala ugovor sa EIB-om za sufinancirane aktivnosti kojima se obavezuje da će te aktivnosti provoditi i obavljati minimalno u skladu sa EIB-ovim ekološkim i društvenim standardima (2022). Odbor i Jedinica za upravljanje projektima će biti odgovorni da osiguraju da sve aktivnosti povezane s projektom ispunjavaju zahtjeve UNDP SES-a, uključujući aktivnosti sufinanciranja. Primjena ESMF-a i drugih dokumenata zaštite pomoći će u postizanju toga.

Tokom implementacije ESMF će se redovno pregledati i ažurirati po potrebi. U Tabela 1

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Tabela 2 su prikazani standardi UNDP-a koji su pokrenuti projektom, relevantni zahtjevi prema standardima, kao i EIB-ovi ekološki i društveni standardi i zakoni BiH relevantni za te zahtjeve. Preporučuje se da se tokom prvog pregleda izvrši detaljnije poređenje kako bi se potvrdili najviši standardi koji se primjenjuju na svaku projektnu aktivnost.

Tabela 2. Sažetak društvenih i ekoloških standarda UNDP-a pokrenutih projektom i njihovih zahtjeva za projekat, zajedno sa EIB-ovim ekološkim i društvenim standardima i politikama i zakonima BiH koji su usklađeni sa zahtjevima UNDP SES-a.

	Pokretači	Zahtjevi UNDP SES-a relevantni za projekt	Okolišni i društveni standardi EIB-a (2. februar 2022)	Relevantne BiH politike, zakonodavstvo i propisi
Principi programiranja				
Osnovni princip: Niko ne smije biti izostavljen	D a	<ul style="list-style-type: none"> Pratiti pristup razvoju zasnovan na pravima, uključujući primjenu rodne perspektive. Identificirati i uključiti siromašne, ranjive, isključene i marginalizirane grupe 	Standard 7 – ranjive kategorije, autohtoni narodi i rod	Ustav BiH
Ljudska prava	D a	<ul style="list-style-type: none"> Daljnje ostvarivanje ljudskih prava utvrđenih Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i drugim instrumentima ljudskih prava. Podržavati principe odgovornosti i vladavine prava, učešća i inkluzije, te jednakosti i zabrane diskriminacije 	<p>U standardu EIB-a, razmatranja ljudskih prava su u potpunosti integrirana u okolišne i društvene aspekte</p> <p>Standard 1 – Utjecaji i rizici na okoliš i društvo</p> <p>Osiguravanje poštovanja ljudskih prava integracijom utjecaja i rizika na ljudska prava u proces procjene utjecaja</p> <p>Standard 2 – Angažman zainteresiranih strana</p> <p>Procesom angažiranja će se poštovati ljudska prava</p>	<p><u>Ustav BiH</u></p> <p>Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, koja uključuju:</p> <p>a) Pravo na život.</p> <p>b) Pravo osobe da ne bude podvrgnuta mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.</p> <p>c) Pravo osobe da ne bude držana u ropstvu ili podčinjenosti niti da bude držana pod prinudom ili u prisilnom radu.</p> <p>e) Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti.</p>

				<p>e) Pravo na pravično suđenje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom.</p> <p>f) Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku.</p> <p>g) Sloboda misli, savjesti i vjere.</p> <p>h) Sloboda izražavanja.</p> <p>i) Sloboda mirnog okupljanja i sloboda udruživanja s drugima.</p> <p>j) Pravo na sklapanje braka i osnivanje porodice.</p> <p>k) Pravo na imovinu.</p> <p>l) Pravo na obrazovanje.</p> <p>m) Pravo na slobodu kretanja i boravka.</p> <p>Zakon o ombudsmanu za ljudska prava Bosne i Hercegovine iz decembra 2000.</p>
Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena	D a	<ul style="list-style-type: none"> Promoviranje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena Prevenција i eliminacija seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja 	<p>Standard 7 – ranjive kategorije, autohtoni narodi i rod</p> <p>Rješavanje nejednakosti, uključujući one koje su rodno zasnovane, i drugih faktora koji doprinose ranjivosti, marginalizaciji i/ili diskriminaciji u kontekstu projekta.</p> <p>Promovirati rodnu ravnopravnost kao osnovno ljudsko pravo ključno za održivi razvoj.</p> <p>Standard 9 – zdravlje, lična i javna sigurnost</p> <p>Identificirati, procijeniti i upravljati rizicima za zdravlje i sigurnost ljudi i zajednica na koje utječe projekt (uključujući rizike od rodno</p>	<p><u>Zakon o ravnopravnosti spolova („Službeni glasnik“, br. 102/09</u> https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/zakon_o_ravnoj_pravnosti_spolova_BiH.pdf</p> <p>Ovaj zakon uređuje, promovira i štiti rodnu ravnopravnost, garantuje jednake mogućnosti i jednak tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i privatnoj sferi društva, kao i zaštitu od rodne diskriminacije.</p> <p>Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11); Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 67/13;</p>

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

			zasnovanog nasilja u vezi sa projektom, kao i od seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja tokom životnog ciklusa projekta.	Krivični zakon Brčko distrikta (BD) Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BD, broj 10/03 Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH; Zakon o zaštiti od nasilja u porodici RS,
Održivost i otpornost	D a	<ul style="list-style-type: none"> Identificirati mogućnosti za unapređenje dimenzija održivosti i otpornosti razvojnih inicijativa i za jačanje upravljanja i zaštite okoliša Koristiti i promovirati pristup predostrožnosti 	<p>Standard 4 – biodiverzitet i ekosistemi</p> <p>Tražiti mogućnosti za unapređenje biodiverziteta i ekosistema kad god je to moguće</p> <p>Primjena principa predostrožnosti</p> <p>Standard 5 – klimatske promjene</p> <p>Procijeniti otpornost projekta na fizičke klimatske rizike, njegovu usklađenost s pravcima razvoja otpornim na klimu i opcije za smanjenje fizičkih klimatskih rizika za projekt, njegovo prirodno okruženje i ljude na koje projekt može utjecati.</p>	<p>Međunarodni ugovori (vidi gore)</p> <p>Zakon o zaštiti okoliša od 30. augusta 2013. (Zakoni o zaštiti okoliša, klimi i održivom razvoju).</p>
Odgovornost	D a	<ul style="list-style-type: none"> Usklađenost sa domaćim pravom i obavezama prema međunarodnom pravu, koji god da je viši standard Omogućiti aktivan angažman lokalne zajednice i učešće u donošenju odluka, posebno onih koji su u opasnosti da budu izostavljeni Transparentnost kroz pružanje pravovremenih, dostupnih i funkcionalnih 		<p><u>Zakon o građenju i prostornom planiranju</u></p> <p>Angažman lokalnih aktera je obavezan Zakonom o građenju u oba entiteta i kantonima. Prema Zakonu o građenju, sve vrste prostorno-planske dokumentacije (uključujući i onu koja se odnosi na vodoprivredne objekte) moraju biti javno izložene najmanje 30 dana (član 47. Zakona o građenju RS). Nakon tog roka mora se organizirati</p>

		<p>informacija u vezi sa podržanim aktivnostima, uključujući potencijalne okolišne i društvene rizike i utjecaje i mjere upravljanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osigurati da akteri mogu prenijeti svoje zabrinutosti i imati pristup procesima i mehanizmima za rješavanje žalbi u skladu sa pravima • Efikasno praćenje 		<p>javna rasprava u lokalnoj zajednici u roku od 30 dana od dana zatvaranja javnog izlaganja (član 48. Zakona o građenju RS).</p>
Standardi na nivou projekta				
Standard 1. Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima	D a	<ul style="list-style-type: none"> • Pristup predostrožnosti koji treba primijeniti • Identifikacija i procjena rizika: Identificiranje i rješavanje direktnih i indirektnih utjecaja na prirodne resurse, biodiverzitet, ekosisteme i usluge ekosistema • Mjere smanjenja rizika slijede hijerarhiju ublažavanja koja favorizira izbjegavanje potencijalnih štetnih utjecaja u odnosu na minimiziranje, ublažavanje tamo gdje negativni preostali utjecaji ostaju i, kao posljednje sredstvo, primjenu mjera kompenzacije. • Nema štetnih utjecaja na kritična staništa • Ni pod kojim okolnostima vrste za koje se zna da su invazivne neće biti unesene u nove okoliše • Šume: projektne aktivnosti: 	<p>Standard 4 – biodiverzitet i ekosistemi</p> <p>Primjena principa predostrožnosti</p> <p>Korištenje sektorskog planiranja, planiranja korištenja zemljišta i mora, primjena hijerarhije ublažavanja kako bi se izbjegli, ili gdje je to neizbježno, minimizirali daljnji gubici, obnovili i kao krajnje sredstvo nadoknadili svi preostali utjecaji na biodiverzitet i ekosisteme – bez obzira na formalni status očuvanja.</p> <p>Koristiti pristup zasnovan na ekosistemu za procjenu utjecaja i rizika u vezi sa biodiverzitetom.</p> <p>Tražiti mogućnosti za poboljšanje biodiverziteta i ekosistema kad god je to moguće.</p>	<p><u>Zakon o šumama, 2016.</u></p> <p>Ovim zakonom uređuje se očuvanje i zaštita šuma i šumskog zemljišta, jačanje njihove ekološke funkcije, planiranje u šumarstvu i upravljanje šumama i šumskim zemljištem, ekonomske funkcije, društvene funkcije, financiranje obnove i unapređenja šuma na području Federacije Bosne i Hercegovine.</p> <p><u>Zakon o zaštiti okoliša, 2008.</u></p> <p>Ovim zakonom uređuju se nadležnosti organa koji obavljaju poslove zaštite prirode, opšte mjere očuvanja prirode, ocjenjivanje prihvatljivosti intervencija u prirodi, tipovi staništa i ekološki značajna područja, vrste i podvrste, zaštita divljih ptica, zaštita i očuvanje biodiverziteta, šumski ekosistem, kraški ekosistemi, vode i močvare, zaštita</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ○ o su u skladu sa očuvanjem prirodnih šuma i biološke raznolikosti, osiguravajući da se ne koriste za konverziju prirodnih šuma; ○ poticati zaštitu i očuvanje prirodnih šuma i njihovih ekosistemskih usluga, te povećati druge društvene i okolišne koristi; ○ poboljšati održivo upravljanje šumama, uključujući primjenu nezavisne, kredibilne certifikacije za komercijalnu, industrijsku sječu drveta; ○ održavati ili poboljšati biodiverzitet i funkcionalnost ekosistema u područjima u kojima se poduzima obnova šuma; ○ osigurati da plantaže budu okolišno odgovarajuće, društveno korisne i ekonomski održive, te da se koriste autohtone vrste gdje god je to izvedivo. ● Koristiti integrirani vodno-resursni pristup upravljanja vodnim resursima. ● Izbjegavati, a gdje izbjegavanje nije moguće, minimizirati štetne utjecaje na tla, njihov biodiverzitet, organski sadržaj, produktivnost, strukturu, 	<p>Višestruki kriteriji za kritična staništa, uključujući bez mjerljivih štetnih utjecaja na kritična staništa.</p> <p>Vrste za koje se zna da su invazivne ne mogu se uvesti ni pod kojim okolnostima.</p> <p>Usluge ekosistema, uključujući i na regionalnom nivou, koje treba uzeti u obzir prilikom procjene.</p> <p>Lanci snabdijevanja koje treba identificirati i utjecaji i rizici koji utječu na biodiverzitet i ekosisteme koje treba procijeniti.</p> <p>Obnovljivim prirodnim resursima će se upravljati na održiv način.</p>	<p>morskih i obalnih prirodnih vrijednosti, uspostavljanje evropske ekološke mreže posebno zaštićenih područja - Natura 2000, mjere zaštite vrsta i podvrsta, prekogranično kretanje zaštićenih divljih vrsta i podvrsta, mjere zaštite minerala i fosila, zaštićene prirodne vrijednosti, naknade, poticaji, davanje prijedloga koncesija na zaštićene prirodne vrijednosti i zaštićene prirodne objekte, planiranje i organizacija, inventarizacija i praćenje, pristup informacijama i učešće javnosti, zaštita prirode, promocija obrazovanja u zaštiti prirode, priznavanje i nagrade za dostignuća u zaštiti prirode, financiranje zaštite prirode, inspeksijski nadzor, kaznene odredbe, prijelazne i završne odredbe.</p> <p>Zakon o ribarstvu od 10. jula 2012.</p>
--	--	---	---

		<p>sposobnost zadržavanja vode.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Održivo upravljanje živim prirodnim resursima • Prilikom kupovine prirodnih resursa, gdje je to moguće, koristiti primarne dobavljače koji mogu dokazati da ne doprinose značajnoj konverziji ili degradaciji prirodnih ili kritičnih staništa 		
Standard 2. Klimatske promjene i rizici od katastrofa	D a	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza klimatskih promjena i rizika od katastrofa, planiranje i implementacija - procijeniti klimatske promjene i rizike od katastrofa i njihov utjecaj na projektne aktivnosti i rezultate, kao i mogućnost da se poveća izloženost projektnih aktivnosti takvim rizicima • Minimizirati i izbjeći neopravdana povećanja emisija stakleničkih plinova ili drugih pokretača klimatskih promjena iz podržanih aktivnosti. 	<p>Standard 5 – Klimatske promjene</p> <p>Procijeniti otpornost projekta na fizičke klimatske rizike, njegovu usklađenost s razvojnim pravicima otpornim na klimu i opcije smanjenja fizičkih klimatskih rizika za projekt, njegovo prirodno okruženje i ljude na koje može utjecati.</p> <p>Procijeniti emisije stakleničkih plinova na nivou projekta i usklađenost projekata sa pravicima radi ograničavanja globalnog zagrijavanja.</p>	<p><u>Zakon o uređenju prostora i građenju</u></p> <p>Ovim zakonom uređuju se sistem prostornog planiranja i uređenja prostora, priprema, izrada i donošenje dokumenata prostornog uređenja, lokacijski uslovi, uređenje građevinskog zemljišta, izdavanje dozvola za građenje, vrste i sadržaj tehničke dokumentacije, građenje objekata i međusobni odnosi između učesnika u građenju, upotreba i uklanjanje objekata, legalizacija objekata, vršenje nadzora nad primjenom ovog zakona, nadležnost i rad Inženjerske komore, te druga pitanja od značaja za uređenje prostora, građevinsko zemljište i građenje objekata</p> <p>Član 11: Prostorno planiranje zasniva se na principima:</p> <p>a) zaštite prostora u skladu sa principima održivog razvoja,</p> <p>b) integralnog planiranja, koje objedinjuje sve značajne faktore</p>

				<p>razvoja uz sagledavanje dinamike potreba i promjena u prostoru i uz rješavanje sukoba interesa u prostoru usaglašavanjem funkcionalnih, estetskih, energetske, ekonomskih i drugih kriterijuma u planiranju, projektovanju i građenju objekata,</p> <p>c) usaglašavanja prirodnih vrijednosti sa ljudskim djelovanjem (upotrebom obnovljivih izvora energije, građenjem energetske efikasne objekata, pravilnim izborom lokacije i uključivanjem bioklimatskih faktora, uvažavanjem klimatskih promjena, zaštitom od zemljotresa i drugih prirodnih katastrofa i tehničkih havarija i drugo),</p>
Standard 3. zdravlje, sigurnost i bezbjednost zajednica	D a	<ul style="list-style-type: none"> • Zaštititi zajednice od opasnosti uzrokovanih i/ili pogoršanih projektnim aktivnostima (uključujući poplave, klizišta, kontaminaciju ili druge prirodne opasnosti ili opasnosti koje je stvorio čovjek), bolesti i slučajnog urušavanja ili kvara konstrukcijskih elemenata projekta. • Procijeniti rizike i potencijalne utjecaje na sigurnost ugroženih zajednica tokom projektiranja, građenja, rada i stavljanja izvan pogona projekata i uspostaviti preventivne mjere i planove za njihovo rješavanje na način 	<p>Standard 9 – zdravlje, sigurnost i bezbjednost</p> <p>Promovirati, štititi i nadgledati zdravlje, sigurnost i bezbjednost projektnih radnika tokom životnog ciklusa projekta</p> <p>Identificirati, procijeniti i upravljati rizicima za zdravlje i sigurnost ljudi i zajednica pogođenih projektom</p> <p>Projektni radnici i građani imaju pristup GRM-u</p> <p>Identificirati, procijeniti i minimizirati potencijalne zdravstvene i sigurnosne rizike uzrokovane prirodnim opasnostima ili ekstremnim vremenskim događajima</p>	<p><u>Zakon o uređenju prostora i građenju</u></p> <p>Ovim zakonom uređuju se sistem prostornog planiranja i uređenja prostora, priprema, izrada i donošenje dokumenata prostornog uređenja, lokacijski uslovi, uređenje građevinskog zemljišta, izdavanje dozvola za građenje, vrste i sadržaj tehničke dokumentacije, građenje objekata i međusobni odnosi između učesnika u građenju, upotreba i uklanjanje objekata, legalizacija objekata, vršenje nadzora nad primjenom ovog zakona, nadležnost i rad Inženjerske komore, te druga pitanja od značaja za uređenje prostora, građevinsko zemljište i građenje objekata.</p>

	<p>koji je srazmjeran identificiranim rizicima i utjecajima. Značajna briga kod velikih projekata je seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje i širenje zaraznih bolesti sa radne snage na okolne zajednice.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izbjeći ili minimizirati mogućnost izlaganja zajednice zdravstvenim rizicima i bolestima koje bi mogle proizaći iz projektnih aktivnosti ili kroz iste biti pogoršane. • Projektovanje i sigurnost infrastrukture trebaju biti u skladu sa domaćim zakonskim zahtjevima, dobrim međunarodnim praksama i svim međunarodnim obavezama i standardima. • Za građevinske aktivnosti osigurati odgovarajuću kontrolu pristupa gradilištu, korištenje odgovarajuće lične zaštitne opreme, sigurno projektirane radne platforme, odgovarajuće inženjerske i administrativne kontrole i sigurnosne barijere. Građevinsko osoblje će imati odgovarajuće kvalifikacije i završenu odgovarajuću obuku. • Primijeniti koncept univerzalnog pristupa u 	<p>Projekti će biti u skladu sa važećim domaćim zakonodavstvom i Standardom 9 koji odražava osnovne principe i bitne proceduralne elemente utvrđene zakonodavstvom EU.</p> <p>Osigurati radnicima sigurno radno mjesto, uključujući i ličnu zaštitnu opremu</p> <p>Poduzeti potrebne mjere za izbjegavanje, ublažavanje i upravljanje rizicima i potencijalnim štetnim posljedicama</p>	<p><u>Zakon o zaštiti okoliša, 2008.</u></p> <p>Ovim zakonom uređuju se nadležnosti organa koji obavljaju poslove zaštite prirode, opšte mjere očuvanja prirode, ocjenjivanje prihvatljivosti intervencija u prirodi, tipovi staništa i ekološki značajna područja, vrste i podvrste, zaštita divljih ptica, zaštita i očuvanje biodiverziteta, šumski ekosistem, kraški ekosistemi, vode i močvare, zaštita morskih i obalnih prirodnih vrijednosti, uspostavljanje evropske ekološke mreže posebno zaštićenih područja - Natura 2000, mjere zaštite vrsta i podvrsta, prekogranično kretanje zaštićenih divljih vrsta i podvrsta, mjere zaštite minerala i fosila, zaštićene prirodne vrijednosti, naknade, poticaji, davanje prijedloga koncesija na zaštićene prirodne vrijednosti i zaštićene prirodne objekte, planiranje i organizacija, inventarizacija i praćenje, pristup informacijama i učešće javnosti, zaštita prirode, promocija obrazovanja u zaštiti prirode, priznavanje i nagrade za dostignuća u zaštiti prirode, financiranje zaštite prirode, inspekcijski nadzor, kaznene odredbe, prijelazne i završne odredbe.</p>
--	---	---	--

		<p>projektiranju i izgradnji objekata i usluga</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavati ili gdje izbjegavanje nije moguće, minimizirati potencijalnu izloženost zajednice opasnim materijalima i supstancama koje se mogu koristiti ili ispuštati u toku projektnih aktivnosti. • Biti spreman za hitne slučajeve, npr. planovi, obuka, oprema i resursi. • Izbjegavati, ublažavati i upravljati rizicima i potencijalnim štetnim utjecajima na zdravlje i sigurnost zajednica koji proizlaze iz priliva radnika povezanih s projektima. • Izbjeći, ili tamo gdje izbjegavanje nije moguće, minimizirati takve negativne utjecaje i provesti odgovarajuće mjere ublažavanja koje imaju za cilj održavanje vrijednosti i funkcionalnosti usluga ekosistema od značaja za lokalne zajednice. 		
Standard 4. Kulturno naslijeđe	D a	<ul style="list-style-type: none"> • Zaštita kulturnog naslijeđa od oštećenja, neprikladnih izmjena, narušavanja, uklanjanja ili zloupotrebe • Procedura „slučajnih nalaza“ (<i>Chance Finds</i>) 	<p>Standard 10 – kulturno naslijeđe</p> <p>Zaštita kulturnog naslijeđa od potencijalnih štetnih utjecaja projektnih aktivnosti</p> <p>Procedure postupanja sa „slučajnim nalazima“</p>	<p><u>Zakon o kulturnom naslijeđu</u></p> <p>Ovim zakonom uređuju se vrste kulturnih dobara, djelatnost zaštite i korištenja kulturnih dobara i dobara koja uživaju prethodnu zaštitu i druga pitanja</p>

		<ul style="list-style-type: none"> Konsultacije sa zainteresiranim stranama u vezi sa kulturnim naslijeđem 	Smislene konzultacije sa zainteresiranim stranama	od značaja za djelatnost zaštite kulturnih dobara.
Standard 5. Raseljavanje i preseljenje	Da	<p>Predvidjeti i izbjeći ili, kada izbjegavanje nije moguće, minimizirati štetne društvene i ekonomske utjecaje stjecanja zemljišta ili resursa ili ograničenja korištenja zemljišta ili resursa.</p> <p>Tamo gdje je raseljavanje neizbježno, potreban je plan upravljanja.</p>	<p>Standard 6 –Preseljenje koje nije dobrovoljan</p> <p>Kako bi se izbjeglo ili, kada je to neizbježno, minimiziralo nedobrovoljno preseljenje istraživanjem alternativnih projekata, dizajna projekata i lokacija.</p> <p>Unaprijediti egzistenciju i/ili životni standard raseljenih osoba ili ih barem vratiti na nivo prije projekta.</p> <p>Za ublažavanje društvenih i ekonomskih utjecaja neizbježnog prisilnog preseljenja.</p> <p>Tamo gdje projekt dovede do prisilnog preseljenja, potrebno je pripremiti plansku dokumentaciju.</p>	<p>Zakon o stvarnim pravima</p> <p>Zakonom o stvarnim pravima uređuju se opća pitanja stjecanja, korištenja, raspolaganja, zaštite i prestanka prava vlasništva i drugih stvarnih prava i posjeda, uključujući pitanja ograničenja tih prava, prava služnosti, suvlasništva i prava zajedničkog vlasništva, postupak stjecanja prava vlasništva nad zemljištem i/ili objektima podignutim na tuđem zemljištu.</p> <p>Zakon o upravnom postupku FBiH</p> <p>Zakon o upravnom postupku FBiH uređuje postupke koje primjenjuju organi uprave prilikom odlučivanja o pravima i obavezama građana u okviru upravnog postupka.</p> <p>Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom FBiH</p> <p>Ovim zakonom uređuje se socijalna zaštita, koja je u smislu ovog zakona organizirana djelatnost u Federaciji, usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti njenih građana i njihovih porodica u stanju potrebe.</p> <p>Zakon o eksproprijaciji FBiH</p> <p>Zakonom o eksproprijaciji FBiH uređuju se uvjeti i postupak eksproprijacije imovine za izgradnju</p>

				objekata od javnog interesa, pravo i iznosi naknade, rješavanje pritužbi i sporova i druga pitanja u vezi sa procesom eksproprijacije.
Standard 6. Autohtoni narodi	N e			
Standard 7. Rad i radni uvjeti	D a	<ul style="list-style-type: none"> Uvjeti zapošljavanja – pisane procedure upravljanja radom. Radnike treba obavijestiti o uvjetima njihovog radnog odnosa. Zabrana diskriminacije i jednake mogućnosti. Procedure upravljanja radom će odrediti mjere za sprečavanje i rješavanje slučajeva seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja. Radničke organizacije – sloboda udruživanja i priznavanje prava na kolektivno pregovaranje Zabrana prisilnog i dječijeg rada. Zdravlje i sigurnost radnika na radu – zaštititi i promovirati sigurnost i zdravlje radnika. 	<p>Standard 8. Radnička prava</p> <p>Osiguravaju pravičan, nediskriminacijski i jednak tretman i mogućnosti radnika</p> <p>Nulta tolerancija prinudnog rada i dječijeg rada</p> <p>Poštivanje principa slobode udruživanja i kolektivnog pregovaranja</p> <p>Zaštita i promoviranje sigurnosti i zdravlja na radu</p> <p>Promoviranje zdravog odnosa između radnika i uprave</p> <p>Osiguravanje da su radnicima dostupna pristupačna i efikasna sredstva za pokretanje i rješavanje problema na radnom mjestu.</p> <p>Standard je usklađen sa zahtjevima UNDP-a relevantnim za ovaj projekat i podržava ih.</p>	<p>Zakon o radu, 2015. Službene novine br. 26/16 i 89/18:</p> <p>Ovim zakonom uređuju se zaključivanje ugovora o radu, radno vrijeme, plate, otkaz ugovora o radu, ostvarivanje prava i obaveza iz radnog odnosa, zaključivanje kolektivnih ugovora, mirno rješavanje kolektivnih radnih sporova i druga pitanja iz radnog odnosa, ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno.</p> <p>Prema Zakonu o radu (FBiH: https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Labour-Law-FBiH-2015.pdf- RS: https://advokat-prnjavorac.com/legislation/Labour-Law-of-RS.pdf , sva prava radnika su definirana i zaštićena. Formiranje sindikata je dozvoljeno u skladu sa članom 14. Osim toga, postoje inspekcije rada koje zabranjuju neplaćeni prekovremeni rad, dječji rad...).</p>

<p>Standard 8. Prevensija zagađenja i efikasnost resursa</p>	<p>D a</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sprečavanje zagađenja: izbjegavati ispuštanje zagađivača, tamo gdje se ne može izbjeći, minimizirati i/ili kontrolirati intenzitet i masovni protok njihovog ispuštanja. • Ambijentalna pitanja: negativni utjecaji na postojeće ambijentalne uvjete zahtijevaju razmatranje ograničenog asimilacijskog kapaciteta životne sredine, postojeće i planirano korištenje zemljišta, postojeći ambijentalni uvjeti, blizina projekta ekološki osjetljivim ili zaštićenim područjima, potencijal za kumulativne utjecaje sa neizvjesnim i nepovratnim posljedicama i strategije za izbjegavanje i minimiziranje ispuštanja zagađivača. • Otpad: nastojati izbjeći stvaranje otpada, gdje nije moguće, usvojiti hijerarhiju upravljanja otpadom (smanjenje, ponovno korištenje, recikliranje) • Opasne materije: izbjegavati ili minimizirati i kontrolirati oslobađanje i izlaganje opasnim materijama. • Efikasnost resursa: dizajnirati i implementirati projekat na način koji promovira efikasno korištenje i potrošnju resursa. 	<p>Standard 3. Efikasnost resursa i prevencija zagađenosti</p> <p>Cilj je osigurati integrirani pristup efikasnosti resursa, prevenciji zagađenja i kontroli emisija u zrak, vodu i zemljište, zagađenju bukom, radijaciji, prevenciji nesreća, kao i upravljanju otpadom i sigurnom korištenju opasnih supstanci i pesticida, izbjegavajući prijelaz zagađivanja iz jednog okolišnog medija u drugi, osiguravajući konzistentnost sa principom zabrane nanošenja značajne štete.</p> <p>Standard je usklađen sa zahtjevima UNDP-a relevantnim za ovaj projekat i podržava ih.</p>	<p><u>Zakon o vodama (Službene novine br. 70/06)</u></p> <p>https://www.voda.ba/uploads/docs/47hrv.pdf</p> <p><i>Svrha je ovoga zakona osiguranje upravljanja vodama s ciljem:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. smanjenja zagađenja voda, postizanja dobrog stanja voda i sprečavanja degradacije voda, 2. postizanja održiva korištenja voda, 3. osiguranja pravična pristupa vodama, 4. poticanja društvenoga i gospodarskoga razvitka, 5. zaštite ekosustava, 6. smanjenja rizika od poplava i drugih negativnih utjecaja voda, 7. osiguranja sudjelovanja javnosti u donošenju odluka koje se odnose na vode, 8. sprečavanja i rješavanja sukoba glede zaštite i korištenja voda, 9. ispunjavanja obveza iz međunarodnih ugovora koji su obvezujući za Bosnu i Hercegovinu. <p><u>Vodna dozvola (član 107. Zakona o vodama)</u></p> <p><i>Za sve građevinske radove na rijekama potrebna je vodna dozvola (https://www.voda.ba/uploads/docs/Zahtjev_za_izdavanje_VODNE_DOZVOL E.pdf – tačka 9), koju izdaje entitetska</i></p>
--	----------------	--	---	--

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

				<p>agencija za vode. U vodnoj dozvoli jasno stoji da građevinsko preduzeće mora obezbijediti detaljnu dokumentaciju o kvalitativnom i kvantitativnom ispitivanju vode i sedimenta tokom građenja, čime se minimizira kontaminacija rijeke i tla. Pored toga, sve mjere za minimiziranje kontaminacije tla, vodni inspektor (kojeg imenuje agencija za vode) mora izvršiti inspekcijski nadzor nad lokacijom radi utvrđivanja takvih nepravilnosti.</p> <p><u>Zakon o upravljanju otpadom (Službene novine br. 33/03 - https://mkipgo.ks.gov.ba/sites/mkipgo.ks.gov.ba/files/2021-02/MPZ_Zakon_upravljenje_otpadom_33-03_0_0.pdf)</u></p> <p>Ovim zakonom uređuju se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sve kategorije otpada, osim otpada navedenog u stavu 3. ovog člana; - sve vrste aktivnosti u upravljanju otpadom, operacije i postrojenja. <p>Odredbe ovog zakona primjenjuju se i na:</p> <ul style="list-style-type: none"> -otpad nastao istraživanjem resursa, ekstrakcijom, tretmanom i iskorištavanjem mineralnih sirovina i radom kamenoloma; -tečni otpad; -životinjski otpad i drugi neopasni materijali prirodnog porijekla koji se mogu koristiti u poljoprivredne svrhe,
--	--	--	--	---

GREEN
CLIMATE
FUND

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

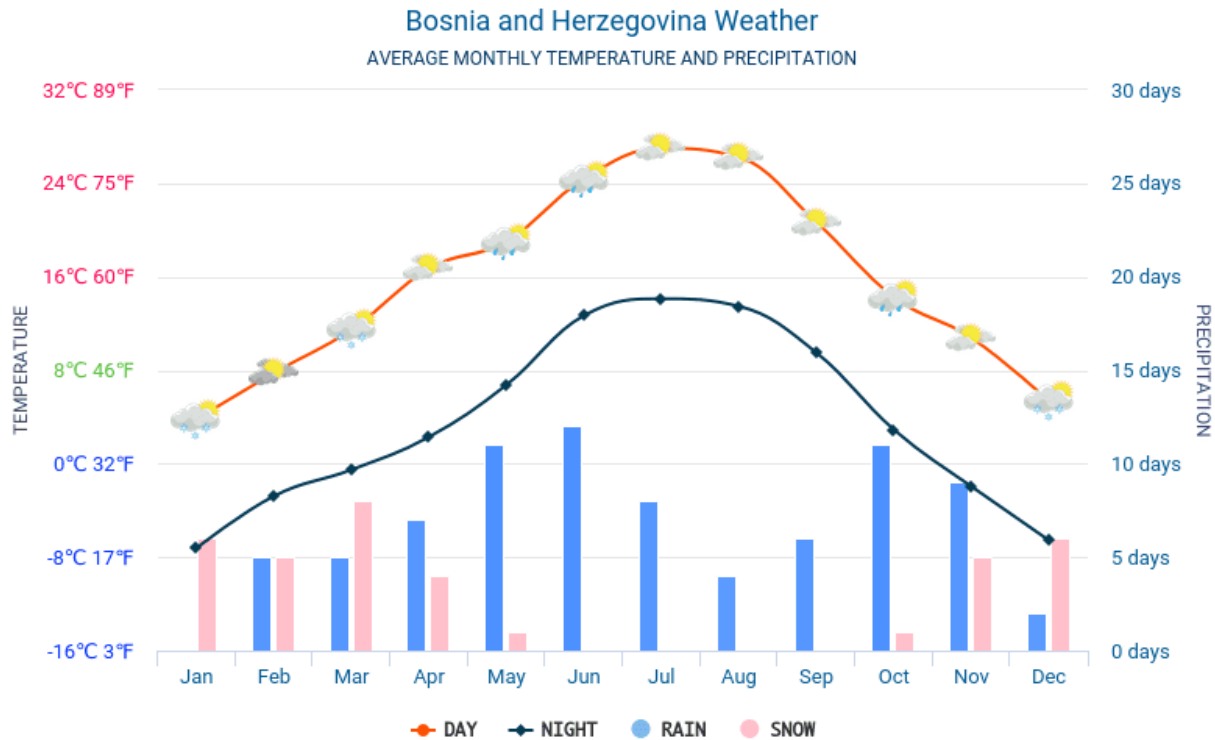
Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

				<p><i>-odloženi eksploziv, osim ako to nije regulirano posebnim propisom.</i></p> <p>Zakon o ribarstvu od 10. jula 2012.</p>
--	--	--	--	---

OPIS POSTOJEĆEG STANJA OKOLIŠA

1.8 KLIMA

Klimu karakteriziraju topla ljeta i hladne zime. Područja na visokim nadmorskim visinama imaju umjereno kontinentalnu klimu sa kratkim, hladnim ljetima i dugim, ostrim zimama. Južna tačka ima mediteransku klimu s priobalnim područjem koje karakteriziraju blage, kišne zime.

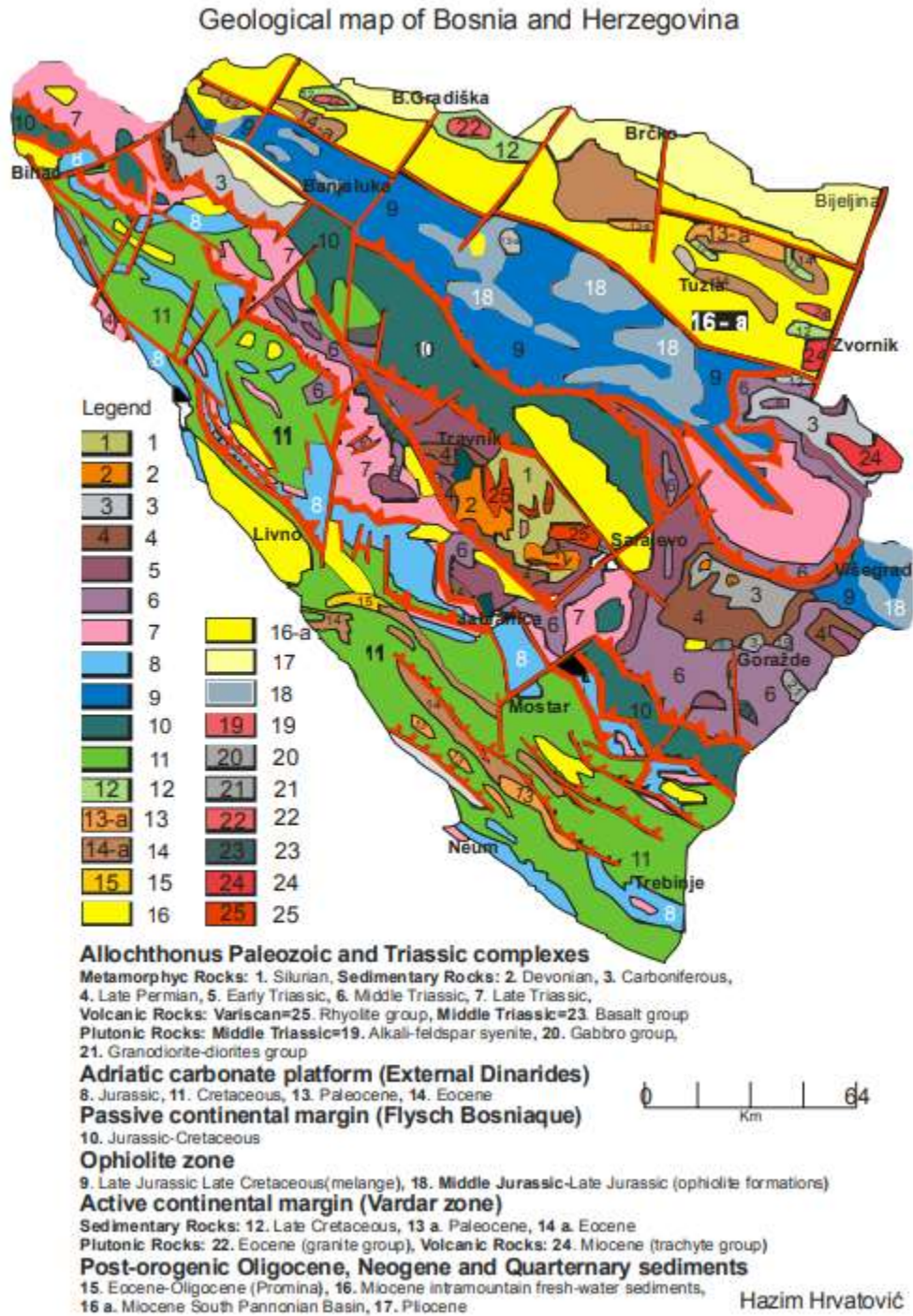

Slika 2. Prosječni vremenski uvjeti u Bosni i Hercegovini

1.9 GEOLOGIJA, TOPOGRAFIJA I ZEMLJIŠTE

1.9.1 Geologija

Geološki sastav Dinarskog planinskog lanca u Bosni sastoji se prvenstveno od krečnjaka (uključujući mezozojski krečnjak), sa nalazištima željeza, uglja, cinka, mangana, boksita, olova i soli prisutnih u nekim područjima, posebno u srednjoj i sjevernoj Bosni. Hercegovina ima dominantnu krašku topografiju.

Slika 3. Geološka karta Bosne i Hercegovine. (Hrvatović, 2006)

Najstariji sedimenti u Bosni i Hercegovini potiču iz ranog paleozoika, odnosno silurskog doba predstavljenog u „Bosanskim škriljcima“.² Ovi slojevi su predstavljeni sedimentima škriljaca, mermera, dolomita, krečnjaka i klasičnih stijena, koji su impregnirani raznim magmatskim

² https://www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/en/index.php/geography/27-vmc/geografija/225-geological-structure-of-bosnia-and-herzegovina

stijenama. Ove naslage su također vrlo tektonski polomljene i sakupljene. Taloženi su kasniji slojevi iz ranog i kasnog paleozoika, odnosno slojevi iz devonskog razdoblja i sedimenti ugljika.

Paleozojski sedimenti se uglavnom mogu naći u Unsko-sanskom području, srednjobosanskim škriljastim planinama, istočnoj i jugoistočnoj Bosni te Posari i Motajici. Srednjobosanski paleozojski kompleks proteže se od Ivan sedla na jugoistoku do sjeverozapada Jajca, te između Sarajevsko-zeničke kotline na sjeveroistoku do Gornjeg Vrbasa-Uskoplja na jugozapadu.

Paleozoik na području jugoistočne Bosne naziva se pračanski paleozoik koji se prostire istočno i sjeveroistočno od planine Jahorine do rijeke Drine. U pračanskom paleozoiku uglavnom su zastupljene litice od krede iz devonskog razdoblja. Osim devonskih naslaga, mogu se naći i sedimenti ugljika.

Sjeveroistočno od pračanskog paleozoika je drinski paleozoik koji se proteže od Srebrenice do Zvornika u Jadranskom zaljevu i donjem toku Drinjače.

U unsko-sanskom paleozoiku u Bosanskom Novom i Ljubiji zastupljene su naslage iz devonskog doba. Ugljik se sastoji od različitih klastika, koji uključuju i magmatske stijene i malo dolomita i krečnjaka.

Sljedeća era razvoja kore na području Bosne i Hercegovine bio je mezozojski orogeni ciklus, koji se razvio u tri podjele: trijas, jura i krede.

Sedimentacija, tektonska i magmatska promjena mezozojskih naslaga trajala je u rasponu od 220 miliona do 70 miliona godina prije današnje geologije. Mezozojski sedimenti su rasprostranjeni u unutrašnjim, središnjim i vanjskim slojevima Dinarida. Mezozojski sedimenti u vanjskim Dinaridima su klasični karbonatni sedimenti, dok središnji i unutrašnji Dinaridi imaju vulkansko-sedimentne i flišne sedimente.

Trijaski sedimenti proširili su se preko pojasa Vrnograča i Bosanskog Novog preko zapadne Bosne, sjeverne i sjeveroistočne Hercegovine i jugoistočne Bosne. Drugi širi pojas ide od Vareša preko Olova, Glasnice i Romanije do Višegrada.

Sedimenti jurskog perioda zauzimaju najveći dio vanjske dinarske zone, gdje je najvećim dijelom razvijen u krečnjačko-dolomitnim facijama. Nalazi se na području od Bihaća do Gacka i Trebinja. Vulkanske sedimentne formacije jurskog doba nalaze se i u centralnoj zoni od Kozare preko srednje Bosne do Drine.

Naslage krede su rasprostranjene u širim ili užim pojasevima od granice sa Crnom Gorom do bosanskog Grahova, Bihaća i Bosanske Krupe na sjeverozapadu, te u unutrašnjosti između Jajca, Banja Luke i planina Ranča i Vlašić.

Početak sedimentacije ove epohe započeo je prije 70 miliona godina i traje do danas. Kvartar je prisutan u geološkoj građi Dinarida na području Bosne i Hercegovine.

Naslage su razvijene na perifernim sjeveroistočnim i sjevernim dijelovima zemlje, te na južnim i jugozapadnim dijelovima zemlje. U ovim sedimentacijama zastupljene su magmatske stijene, posebno naslage uglja. Osim toga, pored neocenskog krečnjaka i klasičnih naslaga, prisutni su slatkovodni sedimenti, od kojih je najveći Sarajevsko-zenički ugljeni bazen. Najmlađe pliocenske i kvartarne naslage rasprostranjene su u gotovo svim slivovima i kotlinama. Posebne su holocenske naslage koje predstavljaju šljunak, pijesak, ilovača i glina, te krečnjačke i pećinske naslage.

1.9.1.1 Geotektonske regije

U Bosni i Hercegovini mogu se izdvojiti tri geotektonska pojasa, koji se poklapaju sa podjelom Dinarida – unutrašnji, središnji i vanjski.

Sjeverni tektonski pojas omeđen je na sjeveru Savskim rovom, a na jugu Sprečko-kozarskom dislokacijom. U ovoj zoni formirana su tri tektonska oblika: Horst, bazeni i kvartarne depresije. Horstovi su: Motajica, Prosara, Majeвица, Kozara, Vučjak i Trebava. Slivovi su: Prijedorsko-Omar-

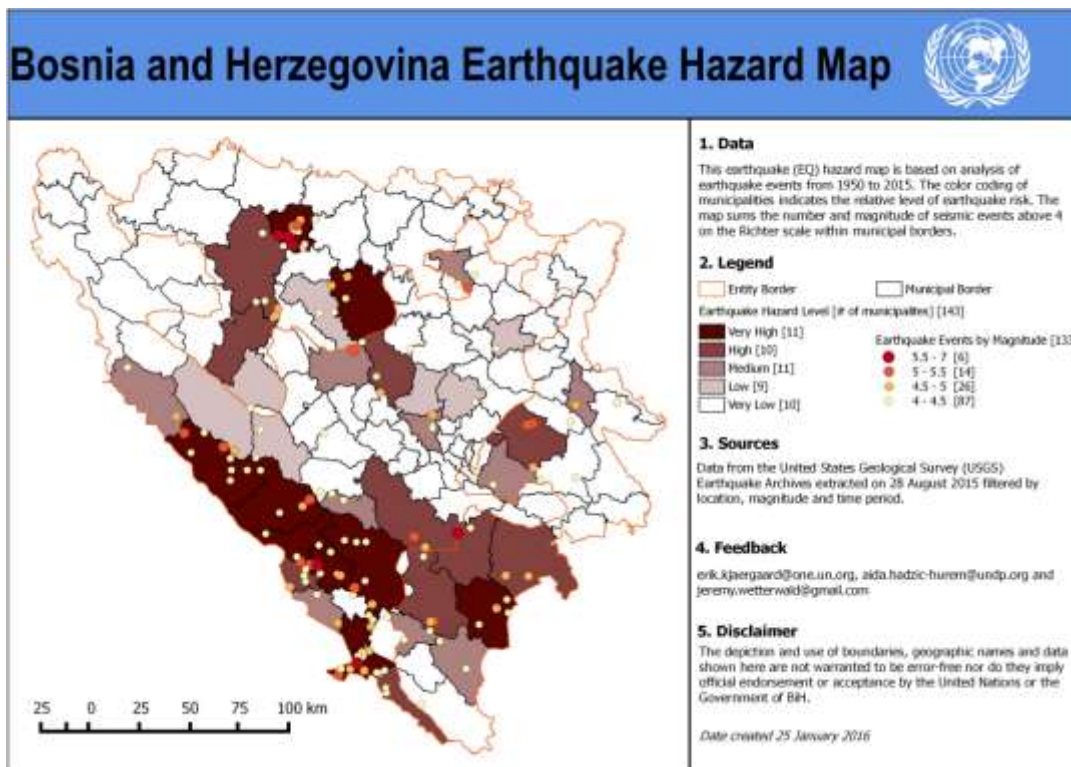
Dubica, Prnjavor, Srednjobosanski i Tuzlanski bazen. Kvarturna depresija: Ivanjsko-omarska, Bosansko-podrinjska, Srednje-posavska, Semberija i Spreča.

Centralni tektonski pojas omeđen je sa sjevera sa Sprečko-kozarskom dislokacijom, a sa juga sa zonom visokog krša. U ovoj zoni izdvaja se nekoliko tektonskih jedinica: centralna ofiolitička zona, antiklinala drinskog paleozoika, zona jurskog i krednog fliša, srednjobosanske škriljaste planine, unsko-sanski paleozoik i niz slatkovodnih neocenskih bazena.

Južni tektonski pojas prostire se jugozapadno od bosanskih škriljastih planina pa sve do Jadranskog mora. Sastoji se od debelih slojeva krečnjaka i dolomita, te od paleocenskih flišnih sedimenata u blizini Jadranskog bazena.

1.9.1.2 Seizmička aktivnost

Čini se da seizmotektonika Bosne slijedi mediteranski morski režim. Zemljotresi se javljaju uglavnom u vanjskim Dinarskim Alpima (južna Bosna), dok se najjači zemljotresi dešavaju unutar sarajevskog rasjeda u južnoj i sjeverozapadnoj Bosni. Osim što je aktivna tektonika jaka, često se javljaju zemljotresi u Zemljinoj kori. Zbog bogate hidrogeologije Bosne, opterećenje kore, na primjer, snijegom i kišom, ili izlivanje vode iz akumulacija, predstavlja najvažniji sekundarni seizmogeni izvor u regiji.³

Slika 4. Mapa opasnosti od zemljotresa u Bosni i Hercegovini (UNDP 2016)

U cjelini, opasnost od zemljotresa za Bosnu i Hercegovinu je ocijenjena kao srednja.⁴ Međutim, iz Slika 4. se može vidjeti da opasnost nije ravnomjerno raspoređena po cijeloj zemlji.

³ Onerbashich, M. and Sijaric, G (2006). Seismotectonics of Bosnia – Overview. Acta Geodyn. Geomaer., Vol 3, No.2, 17-29

⁴ <http://thinkhazard.org/en/report/34-bosnia-herzegovina/EQ>

1.9.2 Topografija

Zemlja je uglavnom planinska, obuhvata centralne Dinarske Alpe. Sjeveroistočni dijelovi sežu u Panonsku niziju, dok se na jugu graniči s Jadranom. Dinarski Alpi uglavnom idu u smjeru jugoistok-sjeverozapad i postaju sve viši prema jugu. Najviša tačka zemlje je vrh Maglić na 2.386 metara (7.828,1 stopa), na crnogorskoj granici. Glavne planine su Kozara, Grmeč, Vlašić, Čvrsnica, Prenj, Romanija, Jahorina, Bjelašnica i Treskavica. U središnjoj i istočnoj unutrašnjosti zemlje geografija je planinska, na sjeverozapadu je umjereno brdovita, a na sjeveroistoku je pretežno ravničarska.

Slika 5. Topografija Bosne i Hercegovine⁵

1.9.3 Tla

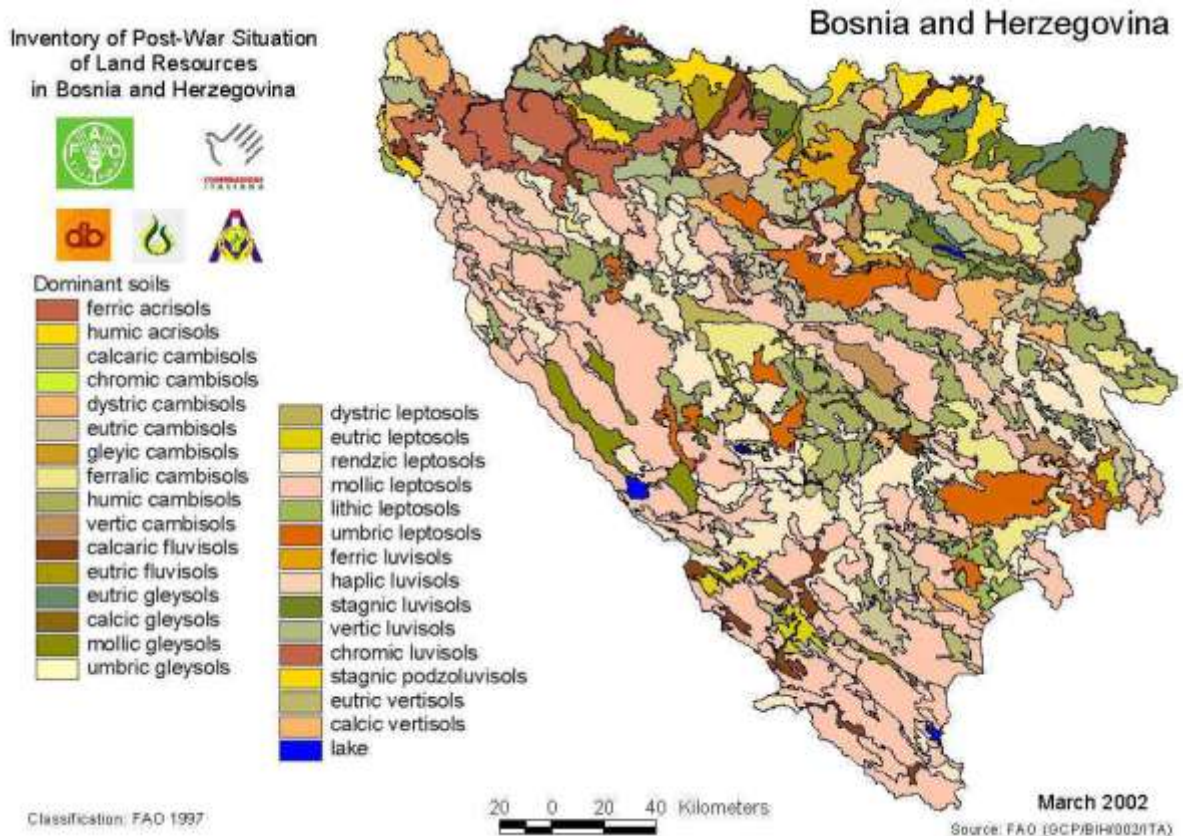
U Bosni i Hercegovini postoje različiti tipovi tla. Tip tla općenito odražava osnovnu geologiju i pod utjecajem je topografije. Na Slika 6. je prikazana karta s vrstama tla širom Bosne i Hercegovine.

U tekstu niže sumirana su topografska područja i njihova tla:

- Ravna ili nizinska zona - Ravna ili nizinska zona nalazi se u sjevernom dijelu BiH i predstavlja najvredniji zemljišni resurs. Tamo je stepen razvijenosti primarne i prerađivačke proizvodnje hrane znatno veći nego u brdsko-planinskim područjima. Najčešći tipovi zemljišta su: kambisol, albeluvisol, luvisol, fluvisol i gleisol.
- Brdsko područje - Brdsko područje je heterogenije u pogledu tla. Značajan dio ove zone je nagnut više od 13% i procesi erozije su veoma izraženi. Procesu erozije su dodatno pojačani prekomjernim i neodgovarajućim načinom obrade tla, nedostatkom vode i mjerama očuvanja tla i davanjem prednosti ratarskim usjevima (kukuruz i krompir) na takvim terenima. Najčešći tipovi tla su: kambisol, luvisol, vertisol i regosol.

⁵https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Bosnia_and_Herzegovina#/media/File:Bosnia_and_Herzegovina_topographic_map.svg

- Planinsko područje - I ovdje su prisutni procesi erozije, iako su ova zemljišta uglavnom prekrivena šumama i travnjacima. Što se tiče sjetve, dominiraju raž, ječam, zob i krompir. Najčešći tipovi zemljišta su: kambisol, leptosol, regosol i akrisol.
- Mediteranska zona - S obzirom na toplije klimatske uvjete, ovo područje ima mogućnost gajenja širokog spektra usjeva i razvoja intenzivne poljoprivrede, tako da se osim ratarskih usjeva, za tržište uzgaja i rano povrće. Ovdje je razvijeno i voćarstvo i vinogradarstvo, pa se ovaj kraj naziva i područjem južnih usjeva. Najčešći tipovi tla su: kambisol, regosol, fluvisol, luvisol i histosol.

Slika 6. Tla u Bosni i Hercegovini⁶

1.10 POVRŠINSKE VODE

U BiH postoje dva glavna slivna sistema – sliv Save (Vrbaš, Una-Sana i Bosna i Drina) i sliv Jadranskog mora (rijeka Neretva i Trebišnjica). Sliv rijeke Save je pod najvećim rizikom od poplava, dok se sliv Jadranskog mora suočava s manjim rizikom od poplava uglavnom zbog svoje kraške geologije i jako modificirane hidrologije od brana HE. Glavni izvori poplava u BiH su fluvijalne, pluvijalne, bujične i podzemne vode.

U Bosni i Hercegovini postoji sedam velikih rijeka:

Sava je najveća rijeka u zemlji i čini njenu sjevernu prirodnu granicu s Hrvatskom. Odvodi 76% teritorije zemlje u Dunav, a zatim u Crno more. Una, Sana i Vrbaš su desne pritoke rijeke Save.

⁶ http://www.apinm.org/swlwpnr/reports/y_te/z_ba_old/ba.htm#soils

Una u sjeverozapadnom dijelu Bosne teče duž sjeverne i zapadne granice Bosne i Hrvatske i kroz bosanski grad Bihać. Popularna je za rafting i avanturističke sportove. Ukupna površina sliva rijeke Une iznosi 9.640 km², a srednji protok iznosi 290 m³/s.

Sana protječe kroz gradove Sanski Most i Prijedor i na sjeveru je pritoka rijeke Une.

Vrba protječe kroz gradove Gornji Vakuf-Uskoplje, Bugojno, Jajce, Banja Luka, Srbac i na sjeveru se ulijeva u rijeku Savu. Vrba protječe kroz središnji dio Bosne i teče prema sjeveru. Rijeka Vrba ima sliv od 6.386 km² i srednji protok od 100 m³/s.

Bosna je najduža rijeka u Bosni i cijeli njen tok je u zemlji jer se proteže od svog izvora kod Sarajeva do rijeke Save na sjeveru. Zemlja je nazvana po njoj. Rijeka Bosna ima sliv od 10.460 km² i srednji protok od 170 m³/s.

Drina protječe kroz istočni dio Bosne, na mnogim mjestima na granici između Bosne i Srbije. Drina protječe kroz gradove Foču, Goražde Višegrad i Zvornik. Ima sliv od 19.570 km² i srednji protok od 370 m³/s. Mali dio sliva Drine nalazi se u Albaniji.

Rijeka Neretva je najznačajniji prekogranični riječni sliv u slivu Jadranskog mora. Neretva je glavna rijeka u Hercegovini i jedina velika rijeka koja teče južno i ulijeva se u Jadransko more. Neretva izvire u Bosni i Hercegovini. Od ukupne dužine od 222 km, svega oko 25 km nalazi se unutar Hrvatske, ali ovo područje obuhvata dvije trećine delte Neretve, koja je poznata po svojoj globalno značajnoj biološkoj raznolikosti. Srednji i donji tokovi Neretve, koji teku kroz Bosnu i Hercegovinu, doprinose velikom zagađenju, što ugrožava biodiverzitet delte. Rad pet hidroelektrana u gornjem i srednjem toku Neretve dovodi do značajnog pada vodostaja u Neretvi ljeti, mijenjajući prirodno stanište. Ova rijeka je poznata po tome što protječe kroz grad Mostar.

Projekat će biti usmjeren na lokacije u slivovima rijeka Vrba, Una-Sana, Bosna i Drina u slivu rijeke Save i rijeka Neretve i Trebišnjice u slivu Jadranskog mora.

Slika 7. Riječni slivovi i rijeke Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina ima značajne vodne resurse koji predstavljaju važan ekonomski potencijal. Na teritoriji Bosne i Hercegovine godišnje padne oko 1.250 mm padavina. Slatkovodni riječni slivovi su ključni vodni resursi u Bosni i Hercegovini. Teritorija Bosne i Hercegovine se prostire unutar dva velika sliva - Crnomorskog i Jadranskog mora. Najveći tok sliva Crnog mora je rijeka Sava, dok su rijeke Neretva, Trebišnjica i Cetina glavne rijeke Jadranskog sliva. U Bosni i Hercegovini postoji sedam riječnih slivova koji obuhvataju više kantona, oba entitetima ili se protežu u druge zemlje: Una-Sana, Vrbas, Bosna, Drina, Sava, Neretva i Cetina.

Rijeke Bosne i Hercegovine karakteriziraju visoki gradijenti i relativno veliko otjecanje (22 l/s po km²). Sve rijeke teku kroz neravna planinska područja u gornjim dijelovima, dok u nizvodnim dijelovima, blizu ušća ili stjecišta, teku kroz ravnice gdje su podložne poplavama⁷.

⁷ <http://web.worldbank.org/archive/website00983A/WEB/OTHER/BEA9848F.HTM?Opendocument&Start=1&Count=5>, pristupljeno 3/11/19.

U Bosni i Hercegovini postoji oko 30 akumulacija, prvenstveno u slivu Neretve i Trebišnjice, te Drine. Većina je dizajnirana za hidroelektrane i svi su važne za kontrolu poplava, snabdijevanje pitkom vodom i navodnjavanje. Ukupna zapremina akumulacija je oko 3,9 BCM, pri čemu oko 90% pripada slivu Jadranskog mora, a ostatak slivu Crnog mora.

Na Figure 8. je prikazana lokacija postojećih hidroelektrana u BiH, a prikazane su i lokacije za predložene GCF i vladine mjere. Napomena: sa izuzetkom najjužnijeg područja BiH, HE nisu u blizini intervencija.

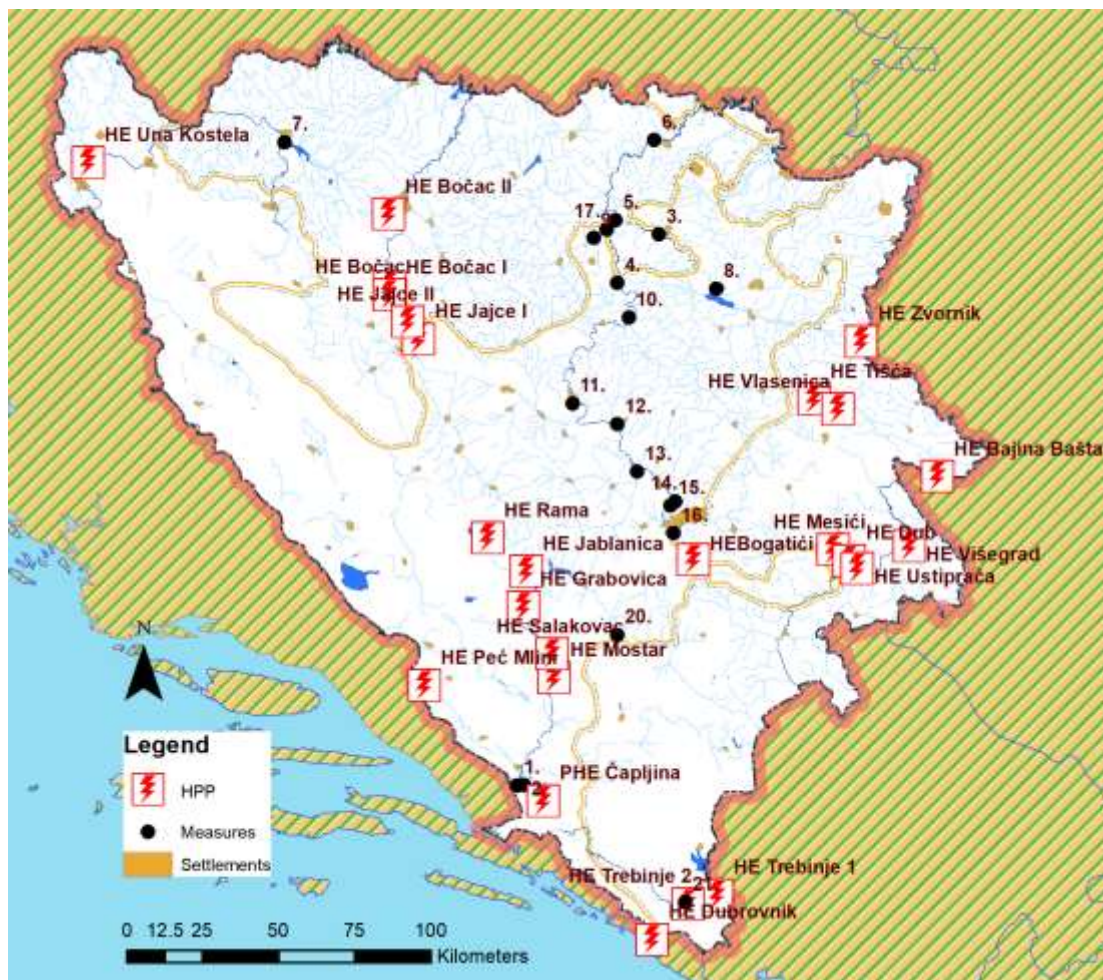

Figure 8 Lokacija HE u BiH

Studija izvedivosti projekta detaljno opisuje hidrauličke karakteristike, uključujući informacije o HE, u svakom od bazena u kojima se provodi projekat.

1.10.1 Kvalitet vode

Prije rata, Bosna i Hercegovina je bila industrijsko srce bivše Savezne Republike Jugoslavije i većina rijeka je bila ozbiljno zagađena ispuštanjem industrijskih otpadnih voda.⁸ Industrijska proizvodnja je opala, a samim tim je smanjeno zagađenje površinskih voda. Kvalitet vode je, međutim, sumnjiv i u nekim slučajevima očigledno nezadovoljavajući. Sistem praćenja kvaliteta vode se ugasio tokom

⁸ *ibid*

rata i poslijeratni podaci o kvalitetu vode su ograničeni. Sistem nadzornih stanica se polako obnavlja, uglavnom uz pomoć donatora.

Prečišćavanje otpadnih voda (kanalizacija) u Bosni i Hercegovini je ograničeno i većina otpadnih voda stanovništva i dalje se ispušta direktno i bez tretmana u najbliže vodene tokove ili vodenu masu ili u kraške rupe, koje su povezane sa podzemnim vodama. Prvenstveno zbog ovog zagađenja kvalitet površinskih voda, posebno neposredno nizvodno od općina, općenito je nizak. Najzagađenije rijeke su Vrbas, Bosna i donji dio Save. Samo najuzvodniji dijelovi Une, Drine i Neretve održavaju visok kvalitet vode.

Nekontrolirano krčenje šuma i erozija tla i planinskih tokova rezultirali su eutrofikacijom površinskih voda, kao i stvaranjem aluvije i mulja koji povećavaju rizik od poplava i zagađenja voda. Nema informacija o netačkastom izvoru zagađenja.

Vodni resursi su također zagađeni direktnim odlaganjem čvrstog otpada u rijeke.

Trenutno postoje 134 aktivne hidrološke stanice, od kojih je 119 automatskih mjernih stanica.⁹ Monitoring voda u Bosni i Hercegovini uključuje informacije i podatke o zahvatanju vode iz izvora i protoku vode (uključujući hidrauličku geometriju), mikrobiološkom kvalitetu, biohemijskoj potražnji kisika (BPK5), kalcijum karbonatu (CaCO₃), kalciju (Ca), magneziju (Mg), željezu (Fe), bakru (Cu), hromu (Cr), niklu (Ni) i kadmijumu (Cd) u rijekama, kao i o mikrobiološkom kvalitetu i nutrijentima u slatkoj vodi (npr. nitrat (NO₃), dušik (N), fosfor (P)). Fizička svojstva kvaliteta vode (npr. temperatura, pH, provodljivost, rastvoreni kisik) prikupljaju se i za rijeke i za slatku vodu.

1.10.2 Plavljenje

Promjene u godišnjoj distribuciji padavina i sve veći ekstremi padavina doveli su do povećanja učestalosti i intenziteta poplava, odnosno pluviometrijski režim je u velikoj mjeri izmijenjen. Poplave se dešavaju gotovo svake godine, međutim, u posljednje dvije decenije, Bosna i Hercegovina je bilježila nekoliko ekstremnih poplava (200., 2010, 2014).

Bujične poplave uglavnom proizlaze iz padavina visokog intenziteta i kratkog trajanja, koje mogu biti uzrokovane jakom kišom povezanom sa jakom grmljavinom, uraganom, tropskom olujom ili vodom nastalom topljenjem leda ili snijega koja teče preko ledenih pokrivača ili snježnih polja. Takve kiše za kratko vrijeme izazivaju bujice koje uništavaju sve što im se nađe na putu. Hidrološki režim bujičnih vodotoka je specifičan; imaju veliki raspon fluksa i karakterističan oblik hidrograma velikog poplavnog talasa sa kratkom vremenskom bazom (obično sati).

U Tabela 3. je prikazan broj značajnih poplavnih događaja i smrtnih slučajeva od 1925. do danas.

---

⁹ United Nations Economic Commission for Europe (2018) Bosnia and Herzegovina Environmental Performance Reviews, Third Review

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Tabela 3. Historijski poplavni događaji i smrtni slučajevi u Bosni i Hercegovini

Datum/godina	Lokacija/rijeka	Broj smrtnih slučajeva	Dob i rod	Okruženje u kojem je nastupila smrt	Vrsta poplavnog događaja
10/11/1925.	Mostar/Neretva	1	M	Organizirana akcija – hvatanje plutajućih trupaca	Fluvijalna poplava /obilna kiša
14-15/11/1925.	Bugojno/Vrbas	7	-	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
15/11/1934.	Selo Osijek /Bosna	1	M	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
1965.	Sarajevo/Miljacka	1	M	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
13. i 17/07/1975.	Tuzla/Jala	2	-	-	Bujična poplava
23/07. i 14/08/1976.	Tešanj/ Tešanjka	9	-	-	Bujična poplava /klizište
22/06/2010.	Šamac/Bosna	1	-	-	Iznenadno topljenje snijega /obilna kiša
22/06/2010.	Čelinac, selo Štrbe /Jošavka	1	-	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
Maj, august 2014.	Šamac/Bosna	2	M (76), M	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Doboj/Bosna	11	M(63), M(90), F(88), Ž(91), Ž(82), M(53), M(73), M(90), Ž(76), 2NN	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Vukosavlje/Bosna	1	-	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Modriča/Bosna	2	M (82), Ž (80)	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Dvorovi/Drina	1	M	-	Klizište direktno izazvano poplavom
	Vlasenica/Drina	1	Ž (70)	-	Klizište direktno izazvano poplavom
	Donji Žabar/Sava	1	-	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Domaljevac/Bosna	2	-	-	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Srbac/Vrbas	1	M (65)	Pad sa čamca prilikom pokušaja spašavanja	Fluvijalna poplava /obilna kiša
	Banja Luka/Vrbas	1	M (30)	Žrtvu voda odnijela iz vozila	Bujična poplava

	Čelinac, selo Barakovac /Crni potok, Jošavka (VRB)	3	M (37) Ž (42) M (65)	(1,2) U pokušaju prijelaza potoka vozilom (3) U pokušaju pružanja pomoći jednoj ženi s djecom da pređu rijeku Jošavku	Bujična poplava
Ukupno		49			

1.11 PODZEMNE VODE

Podzemne vode u Bosni i Hercegovini nalaze se u tri geografski odvojena područja sa posebnim karakteristikama. U sjevernom dijelu zemlje rezerve podzemnih voda nalaze se unutar aluvijalno povezanih sedimenata duž rijeke Save i njenih pritoka na dubini od oko 50 m. Arteška voda se nalazi na dubini od 100-200m. U centralnom dijelu zemlje podzemne vode se akumuliraju u pećinama i šupljinama krečnjačkih masiva i izbijaju na površinu kao krečni bunari u slivovima rijeka Une, Save, Bosne, Drine i Neretve. U slivu Jadranskog mora u južnom dijelu zemlje, gdje je geologija prvenstveno krška, podzemne vode se uglavnom nalaze u bunarima slivova rijeka Cetine, Neretve i Trebišnjice.¹⁰

Kraški vodonosnici su veoma krhki u smislu utjecaja na zagađenje. Njihova ranjivost zavisi od nekoliko karakteristika u okviru snažnog međusobnog utjecaja hidrologije i hidrogeologije, sa plitkim zemljištem i oskudnom vegetacijom. Kraška priroda geologije doprinosi zagađenju podzemnih voda, kao i zagađenju površinskih voda. Zagađene površinske vode infiltriraju se u tlo, a nekontrolirano odlaganje čvrstog otpada, koji se miješa sa kišnicom, također doprinosi zagađenju podzemnih voda.

Monitoring kvaliteta podzemnih voda u Bosni i Hercegovini je ograničen. Kvalitet podzemnih voda se prati samo u područjima gdje se voda zahvata za javno vodosnabdijevanje. To znači da se i kvalitet resursa podzemnih voda ocjenjuje samo na osnovu podataka o kvalitetu podzemnih voda koji se koriste za javno vodosnabdijevanje¹¹.

1.12 FLORA I FAUNA

Zbog svog specifičnog geografskog položaja, Bosna i Hercegovina je jedna od najbogatijih zemalja u Evropi po biodiverzitetu. Nalazi se na raskrsnici nekoliko biogeografskih regija i stoga ima specifične ekološke, klimatske i geomorfološke uvjete. Cijela zemlja ima 252 ekosistema i jedinstvene biotope koji su važni i iz evropske i iz globalne perspektive očuvanja.¹²

1.12.1 Kopnena flora i fauna

Korištenje zemljišta se sastoji od poljoprivrednog zemljišta (42,2%), oranica (19,7%), trajnih nasada (2%), trajnih pašnjaka (20,5%), šuma (42,8%) i ostalog (15%) (procjena iz 2011).

¹⁰ <http://web.worldbank.org/archive/website00983A/WEB/OTHER/BEA9848F.HTM?Opendocument&Start=1&Count=5> pristupljeno: 3/11/19.

¹¹ United Nations Economic Commission for Europe (2018) Bosnia and Herzegovina Environmental Performance Reviews, Third Review.

¹² Ibid.

Bosna i Hercegovina ima najveći udio šuma i najveću raznolikost šumskih vrsta na zapadnom Balkanu. Otprilike 20% je u privatnom, a 80% u državnom vlasništvu. Većina šumskih područja je u centralnim, istočnim i zapadnim dijelovima Bosne. Šume BiH se mogu dalje podijeliti u tri ekoregije: panonske mješovite šume, dinarske mješovite šume i ilirske listopadne šume. Od 2.185.000 hektara površine Bosne i Hercegovine koji su pošumljeni, 0,1% ili otprilike 2.000 hektara je klasificirano kao primarne šume, najviše biološki raznolik oblik šume. Između 1990. i 2000. godine Bosna i Hercegovina je gubila u prosjeku 2.500 hektara šume godišnje. To iznosi prosječnu godišnju stopu krčenja šuma od 0,11%. Između 2000. i 2005. godine stopa promjene šuma smanjila se za 100,0% na 0,00% godišnje. Ukupno, između 1990. i 2005. godine, Bosna i Hercegovina je izgubila 1,1% šumskog pokrivača, odnosno oko 25.000 hektara. Mjereći ukupnu stopu konverzije staništa (definirano kao promjena šumske površine plus promjena površine šumovitog zemljišta minus neto proširenje plantaža) za period 1990-2005, Bosna i Hercegovina je izgubila 4,4% svojih šumskih staništa i staništa na šumskom zemljištu. Sjeverna Bosna (Posavina) sadrži vrlo plodno poljoprivredno zemljište uz rijeku Savu i odgovarajuće područje je intenzivno obrađeno. Ovo poljoprivredno zemljište dio je Panonske nizije koja se proteže do susjedne Hrvatske i Srbije.

1.12.2 Vodena flora i fauna

Za slatkovodni biodiverzitet, regija Balkana je najvažnije žarište i za mekušce i za ribe u Evropi¹³. Na primjer, razmatraju se sliv rijeke Neretve i sistem Tare/Gornje Drine.

Bosna i Hercegovina ima bogatu ihtiofaunu. U njenim unutrašnjim vodama stalno ili povremeno živi oko 140 (pod)vrsta riba, iz 14 redova i 26 porodica. Neke od njih su endemske vrste. Određeni broj ugroženih vrsta riba potencijalno se javlja u projektnim rijekama (Tabela).

Tabela 4. Ugrožene vrste koje se potencijalno javljaju u riječnim sistemima obuhvaćenim projektom¹⁴

Vrsta	Riječni sistem
<i>Knipowitchia croatia</i>	Donja Neretva
<i>K. radovic</i>	Jedna pritoka (rijeka Norin) donje Neretve
<i>Gymnocephalus batoni</i>	Rijeka Sava
<i>G. schraetser</i>	Rijeka Sava
<i>Zingel streber</i>	Rijeke Sava, Una i Kupa
<i>Z. zingel</i>	Rijeke Sava, Una, Bosna i Drina
<i>Eudontomyzon vladykovi</i>	Rijeke Sava i Una
<i>Hucho hutcho</i>	Rijeke Una, Sava, Bosna, Drina i Vrbas
<i>Salmo marmoratus</i>	Sliv rijeke Neretve
<i>Salmo obtusirostris</i>	Sliv rijeke Neretve
<i>Umbra krameri</i>	Sliv rijeke Save
<i>Acipenser ruthenus</i>	Rijeke Sava i Drina
<i>Anguilla anguilla</i>	Rijeka Neretva
<i>Cobitis elongata</i>	Rijeke Kolpa, Una i Sava
<i>C. narentana</i>	Sliv Donje Neretve, rijeka Trešnica, močvara Hutovo Blato

¹³ Wiss, 2 *et al.* (2018). Endangered Fish Species in Balkan Rivers: their distributions and threats from Hydropower Development. Riverwatch and EuroNatur, 162 pp.

¹⁴ *Ibid.*

<i>Aspius aspius</i>	Rijeka Sava
<i>Chondrostoma knerii</i>	Niže dionice sliva Neretve, rijeke Buna i Krupa i močvara Hutovo Blato
<i>Delminchthys ghetaldii</i>	Krška polja Popovo, Dabarsko i Fatničko, rijeke Buna i Trebišnjica i Kasindolski potok
<i>Pelecus cultratus</i>	Rijeka Sava
<i>Rutilus virgo</i>	Rijeke Sava, Sana, Ljubljanica, Mirna, Krka, Kolpa, Savajna, Sotla, Una, Drina, Bosna i Vrbas
<i>Squalias svallize</i>	Rijeka Neretva

U bosanskohercegovačke vode se iz euroazijskih i američkih voda nastanilo oko 15 vrsta riba koje nisu autohtone, uključujući: *Ctenopharyngodon idella* (amur), *Oncorhynchus mykiss* (kalifornijska pastrmka) i *Salvelinus fontinalis* (potočna zlatovčica).¹⁵

1.12.3 Utjecaji hidroenergetskih shema

Kao što je navedeno u Odjeljku 3.3, BiH ima HE sheme na mnogim svojim glavnim rijekama. HE mogu imati niz utjecaja na vodenu floru i faunu, u zavisnosti od tipa postrojenja, tj. da li se radi o akumulaciji, protočnim HE, odvajanju toka na dio koji protječe HE i dio koji puni akumulaciju ili reverzibilnim HE. Neke od ključnih potencijalnih utjecaja na biološku raznovrsnost riba su sumirali Weiss et al 2018¹⁶:

- Vršni rad HE (engl. *hydropreaking*) – oslobađanje vode kako bi se zadovoljila vršna potražnja, ima prevladavajući utjecaj na okoliš nizvodno na udaljenostima do nekoliko stotina kilometara
- Hidrofilibracija – kratkoročna akumulacija i različito ispuštanje u protočnim branama (poput vršnog rada HE, ali općenito u manjem obimu).
- Barijere za prolaz riba zbog visine zidova brane
- Smanjen protok ili nedostatak protoka ispod brana, što je nedovoljno kao ekološki protok
- Preusmjeravanje vode iz riječnog sistema (koje može premašiti potrebne ekološke tokove)
- Prekid transporta sedimenta (uključujući ispiranje rezervoara ili održavanje)
- Izmijenjeni nivoi podzemnih voda
- Promoviranje invazivnih vrsta
- Fizičke promjene riječnog korita i obale.

1.12.4 Zaštićena područja

Ukupna površina zaštićenih područja Bosne i Hercegovine iznosi približno 2,07 posto državne teritorije
(

¹⁵ Muhamedagic, S. Gjoen, HM. and Vegra, M. Salmonids of the Neretva river basin - present state and suggested sustainable selection programme to protect and strengthen salmonid populations

¹⁶ Weiss S, Apostolou A, Đug S, Marčić Z, Mušović M, Oikonomou A, Shumka S, Škrijelj R, Simonović P, Vesnić A, Zabrc D. (2018). Endangered Fish Species in Balkan Rivers: their distributions and threats from hydropower development. Riverwatch & EuroNatur, 62 pp.

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Tabela 4).

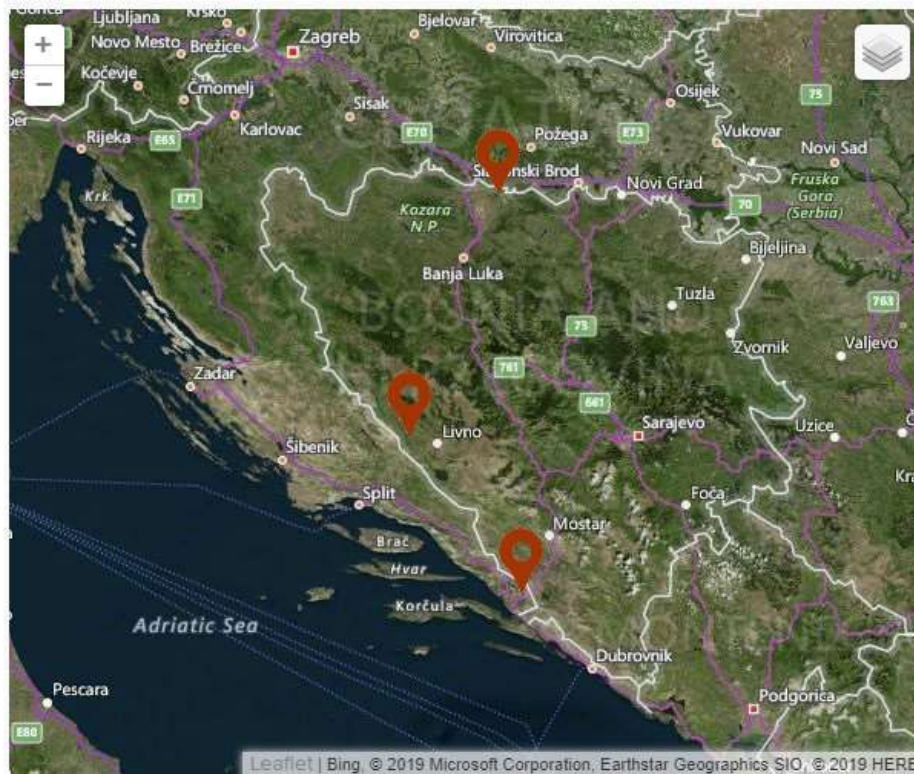
Tabela 4. Pregled postojećih zaštićenih područja u Bosni i Hercegovini, prema podacima iz jula 2017.¹⁷

Entity	Location	Year	category	Category	Area (ha)
Federation of Bosnia and Herzegovina	Una	2008	II	National park	19 800.0
	Blidinje	1995	V	Protected landscape	35 800.0
	Protected Landscape Bentbaša	2017	V	Protected landscape	160.9
	Hutovo Blato	1995	V	Protected landscape –Ramsar Site	7 411.0
	Skakavac waterfall	2002	III	Natural monument	1 430.7
	Lake Prokoško	2005	III	Natural monument	2 225.0
	Vrelo Bosne – spring	2010	III	Natural monument	603.0
	Tajan Park	2009	III	Natural monument	3 510.0
	Bijambare	2003	V	Protected landscape	497.0
	Konjuh	2009	V	Protected landscape	8 016.6
	Trebević	2014	V	Protected landscape	400.2
	Vjetrenica cave*	1950	V*	Category not recognized in the new Law on Nature Protection	4 770.0
	Republika Srpska	Lom Primeval Forest	2012	Ia	Strict nature reserve
Janj Primeval Forest		1956	Ia	Strict nature reserve	295.0
Sutjeska		1962	II	National park	16 052.3
Kozara		1967	II	National park	3 907.5
Ljubačevo cave		2008	III	Natural monument	45.5
Žuta Bukva		2012	III	Natural monument	0.5
Orlovača cave		n/a	III	Natural monument	27.0
Rastuša cave		n/a	III	Natural monument	11.4
Ledana pit		n/a	III	Natural monument	28.3
Vagan cave		2013	III	Natural monument	12.0
Area for resource management "University City"		2012	VI	Protected area with sustainable use of natural resources	27.4
Pavlova cave		2013	III	Natural monument	13.4
Datlo Cave		2013	III	Natural monument	43.4
Velika pećina (cave)		2015	III	Natural monument	820.9
Slatina Forest Park		2016	VI	Protected area with sustainable use of natural resources	35.7
Girska cave		2015	III	Natural monument	25.4
Pećina pod lipom (cave)		2015	III	Natural monument	6.1
Ledenjača cave	2015	III	Natural monument	7.4	

1.12.4.1 Ramsarske močvare

Bosna i Hercegovina trenutno ima tri područja koja su proglašena močvarama od međunarodnog značaja (ramsarska područja) (Slika 9), koja se prostiru na površini od 56.779 hektara.

¹⁷ https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/epr_studies/ECE.CEP.184.Eng.pdf

Slika 9. Lokacije ramsarskih močvara u BiH¹⁸

- Močvara Bardača (Bardaca-močvarni kompleks), broj lokaliteta: 1,658. 02/02/07; entitet Republika Srpska; 3.500 ha; 45°06'N 017°27'E. Važno područje za ptice. Smještena u poplavnom području rijeke Save, u blizini granice s Hrvatskom, oko polovine ramsarskog područja čine ribnjaci građeni od početka 20. stoljeća i dodatno prošireni 1960-ih godina za potrebe navodnjavanja. Ribnjaci, šume na poplavnom području, livade i močvare podržavaju niz ugroženih vrsta i predstavljaju važno mjesto za gniježđenje i zaustavljanje ptica. Postoji bogata riblja fauna (npr. *Gymnocephalus schraetzer*, *Zingel streber*) i niz vodozemaca, kao što su *Salamandra salamandra*, *rana dalmatina* i barska kornjača *Emys orbicularis*. Hidrološki režim je prekinut izgradnjom kanala, pumpnih stanica i izgradnjom brana na obližnjim potocima, ali trenutno pritisak dolazi od stalnih, intenzivnih poljoprivrednih praksi, kao što su intenzivna ispaša i nerazumno korištenje đubriva i pesticida. Akvakultura i proizvodnja ribe su i dalje primarna ekonomska djelatnost. Uz pomoć Ramsarskog fonda za male grantove, plan upravljanja je trenutno u izradi. Ramsarsko područje br. 1658. Najnovije RIS informacije: 2007.
- Hutovo Blato; broj lokaliteta: 1,105 | Država: Bosna i Hercegovina | Administrativna regija: Federacija Bosne i Hercegovine. Površina: 7.824 ha | Koordinate: 43°03'06"N 17°47'12"E | Datum proglašenja: 24.09.2001. Smješteno u blizini dionica donjeg toka rijeke Neretve, lokalitet obuhvata močvare, jezera, vlažne livade i riječne šume. Oni pružaju povoljne uvjete za mnoge močvarne vrste, posebno za ptice i ribe, od kojih su neke međunarodno ugrožene. Od 1988. godine, ovo područje je na listi područja od značaja za ptice, čime se naglašava važnost ovih staništa za migratorne i rezidentne vrste, kao što su divlja grlica i glavata (riđobrada) patka. 63% vrsta riba koje se nalaze na lokalitetu su autohtone, što ga čini vrlo vrijednim žarištem za biološku raznolikost. Ljudske aktivnosti, kao što su ribolov i lov, preusmjerenje vode u elektrane, intenziviranje poljoprivrede, urbanizacija i rastući turizam predstavljaju potencijalne prijetnje. Promjene u lokalnoj klimi također ugrožavaju stabilnost ekosistema, uzrokujući povećanu stopu promjene staništa posljednjih godina.

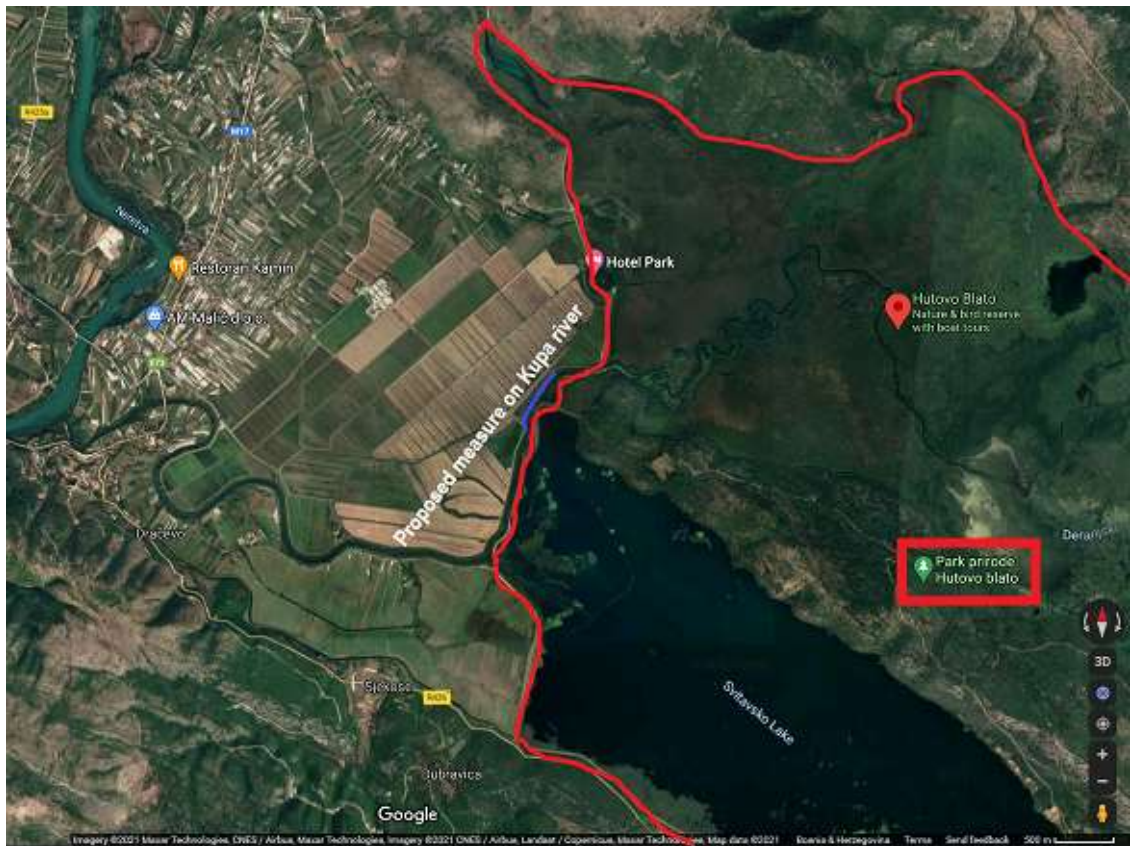
¹⁸ <https://www.ramsar.org/wetland/bosnia-and-herzegovina> preuzeto 27/9/19.

Predloženi lokalitet rijeke Krupe je u blizini ramsarskog močvarnog područja Hutovo blato, na njegovoj nizvodnoj ivici (Slika 10). Predloženi radovi bi se izvodili na vanjskoj strani postojećeg nasipa na području koje je jasno vidljivo kao poljoprivredno zemljište (Slika 11 – plavom linijom je prikazan okvirni obim radova).

Slika 10. Lokacija projektnog lokaliteta u odnosu na močvaru Hutovo Blato

Slika 11. Odnos između granice močvare Hutovo Blato i predloženog lokaliteta rijeke Krupa

- Livanjsko Polje, lokalitet broj: 1,786 | Država: Bosna i Hercegovina | Administrativna regija: Hercegbosanska Županija; Površina: 45.868 ha | Koordinate: 43°51'53"N 16°49'30"E | Datum proglašenja: 11.04.2008. Livanjsko Polje (Livanjsko kraško polje). 11/04/08; Hercegbosanski kanton; 45.868 ha; 43°53'N 016°47'E. Najveća kraška depresija u dinarskom kršu i možda najveće periodično plavljeno kraško polje na svijetu. Lokalitet obuhvata sezonski plavljeno poljoprivredno zemljište i aluvijalne šume, sezonske močvare i bazene, stalne potoke, kraške izvore i vrtiče, i najveće tresetište na Balkanu. Zajedno sa močvarnim područjima Save, to je najvažnije mjesto za zimovanje, migraciju i gniježđenje ptica vodarica i grabljivica u zemlji i ključni lokalitet srednjoevropskog seobnog puta ptica. Polje je važno za identitet lokalne zajednice Livno, poznate po tradicionalnim sirevima, te po širokom spektru rekreativnih aktivnosti. Prijetnje uključuju ekstrakciju vode za proizvodnju energije, planiranu termoelektranu na uglj i neodrživo iskopavanje treseta. Ramsarsko područje br. 1786. Najnovije RIS informacije: 2008.

1.12.4.2 Invazivne vrste:

Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN) opisuje uvedene/strane i invazivne strane vrste na sljedeći način:

Unesena/strana vrsta znači vrstu, podvrstu ili niži takson koja se pojavljuje izvan svog prirodnog područja (prošlog ili sadašnjeg) i potencijala širenja (tj. izvan područja koje prirodno zauzima ili ne bi mogla zauzeti bez direktnog ili indirektnog unosa ili brige od strane ljudi) i uključuje bilo koji dio, gamete ili razmnožavanje takvih vrsta koje bi mogle preživjeti i kasnije se razmnožavati.

Invazivna strana vrsta je strana vrsta koja se ustalila u prirodnim ili poluprirodnim ekosistemima ili staništu, agens je promjene i prijete autohtonjoj biološkoj raznovrsnosti.

Globalni registar unesenih i invazivnih vrsta (GRIIS)¹⁹ sadrži 312 unosa. Među vrstama koje su izmakle ljudskoj kontroli, u BiH su najčešće²⁰:

- *Asclepias siriaca*
- *Helianthus tuberosus*
- *Solidago gigantea*
- *Tagetes minuta*
- *Amorpha fruticosa*
- *Robinia pseudacacia*,
- *Phytolaca americana*,
- *Impatiens glandulifera*.

Među najinvazivnijim su:

- *Ambrosia artemisifolia*
- *Bidens bipinata*
- *B. frondosus*
- *B. subalaternus*
- *Echinocystis lobata* (zauzima staništa vlažnih i poplavljenih šuma, a zatim ruralnog i urbanog tipa).

Strane životinjske vrste vodenih ekosistema najčešće su vrste riba koje su došle u slobodne vode iz ribnjaka ili su spontano došle iz susjednih rijeka i jezera. Krkušica (*Gobio gobio*) je jedna od najinvazivnijih vrsta ribe u zemlji.

Malo je vjerovatno da će predložene aktivnosti rezultirati uvođenjem invazivnih vrsta jer će se materijali uglavnom nabavljati lokalno, a očekuje se da će izvođači također biti lokalni, pa nije vjerovatno da će mehanizacija biti dovedena iz drugih područja. Ipak, ESMF navodi neke mjere predostrožnosti kako bi se rizik od invazivnih vrsta sveo na minimum.

1.12.5 Ekonomski doprinos ekosistema

Ukupan BDP u BiH u 2020. godini iznosio je 34.255.000.000 KM (oko 18,5 milijardi USD), pri čemu je doprinos poljoprivrede, šumarstva i ribarstva iznosio 2.084.238 000 KM ili 6%, dok je proizvodnjom i snabdijevanjem električnom energijom generirano do 1.348.603.000,00 KM ili 3,94% BDP-a.

Ove ključne ekonomske aktivnosti će imati koristi kroz unapređenje zemljišta, infrastrukture i ekološke zaštite koje će projekt pružiti.

Od ukupnog BDP-a, cca. 65% se može pripisati slivovima rijeka Bosne, Une i Sane, Neretve i Trebišnjice.

1.13 KVALITET ZRAKA

U Bosni i Hercegovini, mrežom stanica za praćenje kvaliteta zraka na nivou entiteta i kantona upravljaju zavodi za javno zdravstvo i kompanije. Sistem monitoringa zraka je poboljšana od 2010. godine, ali nije dovoljan za dobro funkcioniranje režima praćenja zraka u cijeloj zemlji. Mreža pokriva uglavnom urbana područja, a kvalitet zraka u ruralnim područjima jedva da se mjeri. Općenito, mjerenja se vrše u skladu sa standardima EU.²¹

¹⁹ <https://www.gbif.org/dataset/e8508e67-3e63-4a77-94b1-47c3fb1d07b7#description>

²⁰ Bosnia and Herzegovina Fourth Report to the UN Convention on Biological 2010 Biodiversity Targets National Assessments. <https://www.cbd.int/doc/world/ba/ba-nr-04-en.pdf>

²¹ United Nations Economic Commission for Europe (2018) Bosnia and Herzegovina Environmental Performance Reviews, Third Review

Na web stranici <http://www.hidrometeo.ba> nalaze se *online* podaci za više stanica za monitoring zraka i supstanci širom Bosne i Hercegovine. Na web stranici <http://monitoringzrakatk.info> nalaze se podaci za stanice u Tuzlanskom kantonu.

U nekoliko urbanih područja Bosne i Hercegovine postoji historijski problem sa kvalitetom ambijentalnog zraka²².

Industrijske emisije u zrak, u kombinaciji sa emisijama u zrak iz sve većeg broja vozila i grijanja domaćinstava na ogrjevno drvo i lignit, stvaraju ozbiljno zagađenje zraka u industrijskim i urbanim područjima, što uzrokuje ozbiljne smetnje i zdravstvene probleme. Za vrijeme nepovoljnijih meteoroloških uvjeta, koji se često javljaju tokom zime, u pojedinim urbanim sredinama koje se nalaze u kotlinama, poput Tuzle, Zenice i Sarajeva, postižu se visoke koncentracije supstanci poput SO₂ i čestica.

Prekogranično zagađenje zraka također se javlja sa visokim emisijama SO₂ iz termoelektrana i rafinerije nafte na bosansko-hrvatskoj granici. Nisu instalirane napredne tehnike smanjenja emisije koje bi na održivoj osnovi postigle bolji i zdraviji kvalitet zraka. Mjere za sprečavanje emisija u zrak iz industrije ponekad su uključene u okolišne dozvole, ali u mnogim slučajevima se (još) ne provode.

Zbog visokih industrijskih emisija, u kombinaciji sa izduvnim gasovima u saobraćaju, i tokom zimskih mjeseci, grijanjem domaćinstava na ugalj i drva, mjere se visoke koncentracije supstanci koje zagađuju zrak koje često premašuju Smjernice o kvalitetu zraka SZO i manje stroge standarde EU za kvalitet zraka, posebno kada se u hladnijim periodima javljaju stagnirajući meteorološki uvjeti.

Sarajevo je zimi sklono jakoj magli koja se, pomiješana s visokim nivoom zagađenja, pretvara u smog. U kombinaciji sa slabim vjetrom ili stabilnom anticiklonom, zagađivači se zadržavaju u gradskom zraku tokom dužeg perioda, uzrokujući najveće koncentracije čestica (PM), što predstavlja značajan rizik po zdravlje stanovnika. Glavni izvori emisija zagađujućih materija u Sarajevu su grijanje stanova, saobraćaj i neki tačkasti izvori, poput industrijskih postrojenja.

U industrijskom gradu Tuzli su vrijednosti PM₁₀ redovno iznad granica propisanih zakonodavstvom Federacije Bosne i Hercegovine i prelaze 300 µg/m³. Prema bazi podataka SZO o godišnjim očitanjima zagađenosti zraka (2017), Tuzla je bila drugi najzagađeniji grad u Evropi, nakon Tetova.

Dva najveća zagađivača (Termoelektrana Kakanj i Željezara ArcelorMittal) na području Zenice emituju godišnje 90.000 tona SO₂, što čini preko 20% ukupne emisije SO₂ u Bosni i Hercegovini. Izvori emisije u Zeničko-dobojskom kantonu učestvuju sa 72% u ukupnoj emisiji PM čestica u Federaciji Bosne i Hercegovine.

U Republici Srpskoj, prema zvaničnim statističkim podacima, broj dnevnih prekoračenja granične vrijednosti PM₁₀ registriranih u Brodu u 2015. godini iznosio je 142, u Ugljeviku 26, Gacku 61 i Banjoj Luci-Centar 67.

U ruralnim područjima, zagađenje zraka je uglavnom ispod opasnog nivoa, sa izuzetkom područja u blizini gradova, kao što su Zenica, Tuzla, Kakanj, Lukavac, Ugljevik i Brod.

1.14 AMBIJENTALNA BUKA

U Bosni i Hercegovini nema podataka o ambijentalnoj buci, jer se ne vrši monitoring buke.²³

Predložene projektne lokacije su mješavina ruralnih i urbanih područja, a buka odražava okolno korištenje zemljišta.

²² <https://www.unicef.org/bih/en/reports/air-quality-bosnia-and-herzegovina>

²³ United Nations Economic Commission for Europe (2018) Bosnia and Herzegovina Environmental Performance Reviews, Third Review

1.15 SOCIOEKONOMSKA PITANJA

1.15.1 Korištenje zemljišta

Ukupna površina zemljišta može se podijeliti na tri različite vrste korištenja zemljišta: *poljoprivredno zemljište*, *šume* i *ostalo*. Poljoprivredno zemljište se dalje dijeli na *obrađivo zemljište* - zemljište koje se obrađuje za usjeve koji se ponovo sade nakon svake žetve, *trajne usjeve* - zemljište koje se obrađuje za usjeve koji se nakon svake žetve ne sade, a uključuje zemljište pod cvjetnim grmovima, vočkama, drveće koje daje orašaste plodove i vinovom lozom, i *trajne pašnjake* i livade, odnosno zemljište koje se koristi najmanje pet godina ili više za uzgoj zeljaste krme, uzgojene ili koja prirodno raste; *šumsko* područje je zemljište površine više od 0,5 hektara sa stablima višim od pet metara i pokrovom krošnje većim od 10% koji uključuje vjetrobrane, zaklone i koridore drveća površine veće od 0,5 hektara i širine najmanje 20 m; zemljište klasificirano kao *ostalo* uključuje izgrađena područja, puteve i druge saobraćajne karakteristike, neplodno zemljište ili pustoš²⁴.

- Poljoprivredno zemljište: 42,2% (procjena iz 2011)
- Obradivo zemljište: 19,7% (procjena iz 2011) / stalni usjevi: 2% (procjena iz 2011) / stalni pašnjaci: 20,5% (procjena iz 2011)
- Šume: 42,8% (procjena iz 2011)
- Ostalo: 15% (procjena iz 2011)

1.15.2 Posjed zemljišta

Historijski gledano, zemlja je imala dva različita registra za isti komad zemlje – katastar koji opisuje parcelu zemljišta i zemljišni registar koji detaljno opisuje prava nad tom parcelom. Entiteti sada koriste ažurirane geoprostorne informacije za donošenje odluka o upravljanju posjedom zemljišta na osnovu dokaza. IT sistemi također generiraju rodno razvrstane izvještaje, dajući informacije o tome koliko je žena vlasnica zemljišta kako bi se podigla svijest o prednostima poboljšanja rodne ravnopravnosti u vlasništvu i kontroli imovine. Dodijeljena su dodatna finansijska sredstva za povećanje ovih aktivnosti u ruralnim područjima zemlje, što će olakšati proces konsolidacije zemljišta.

Pored vlasničkih prava, postoji i:

- pravo građenja
- zakup
- naknade za osiguranje finansijskih obaveza
- rudarsko pravo
- pravo služnosti, i
- koncesije.

Treba napomenuti da u Federaciji Bosne i Hercegovine prava korištenja i raspolaganja nepokretnom imovinom postoje kao rezultat prethodnog režima, kada je državno vlasništvo onemogućavalo fizičkim ili pravnim licima da budu vlasnici nekretnina koje su posjedovali i koristili. Prema važećim propisima, ova prava korištenja i raspolaganja nepokretnom imovinom mogu postati vlasnička prava, ali to može biti spor proces.

Prijenos imovine je općenito uređen Zakonom o stvarnim pravima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 66/13 i 100/13) i Zakonom o stvarnim pravima u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“, br. 124/08 i 58/09).

Lokacije za fizičke intervencije odabrane su samo tamo gdje je zemljište u državnom vlasništvu, odnosno gdje je zemljište javno.

²⁴ https://www.indexmundi.com/bosnia_and_herzegovina/land_use.html

1.15.3 Stanovništvo

Ukupan broj stanovnika je 3,5 miliona, a 47,9% stanovništva živi u urbanim sredinama. Očekivano trajanje života je 77,1 godina. Vrijednost Indeksa humanog razvoja (HDI) Bosne i Hercegovine za 2017. godinu je 0,768 – što je svrstava u kategoriju visokog ljudskog razvoja i pozicionira na 77. mjesto od 189 zemalja i teritorija.

Postotak stanovništva koji živi ispod granice siromaštva je 16,9% (procjena iz 2015).

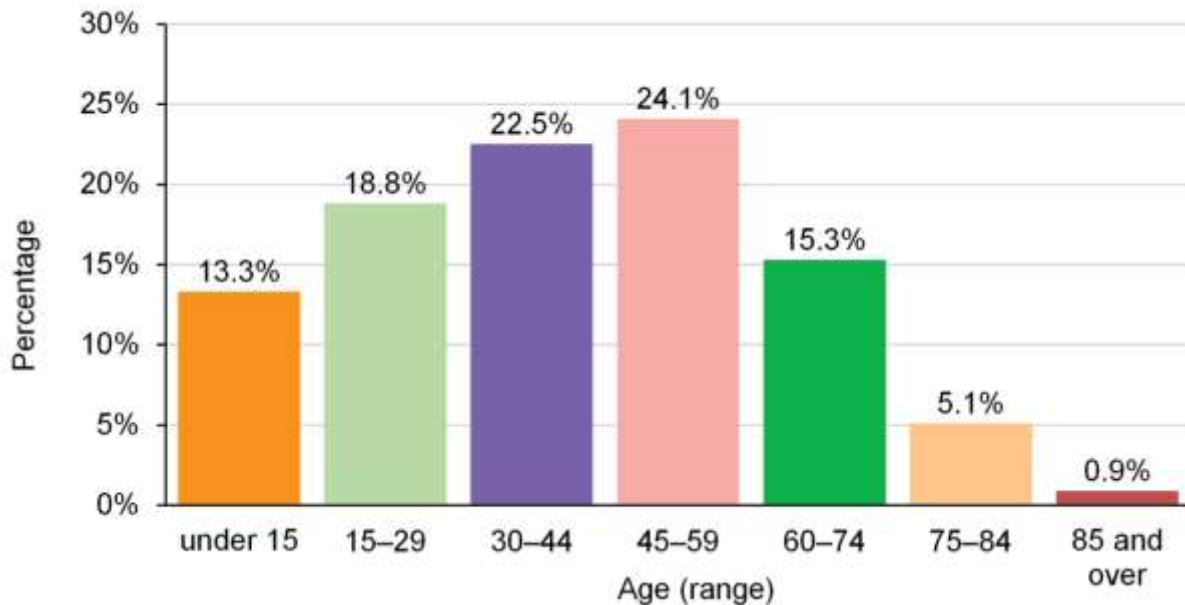

Tabela 6. Presjek starosnih dobi u Bosni i Hercegovini (2017)²⁵

1.15.4 Interno raseljene osobe

Zbog rata, BiH još uvijek ima interno raseljene osobe. Za mnoge interno raseljene osobe je pronađen smještaj, dok druge i dalje borave u „kolektivnim centrima“. U blizini lokaliteta nema kolektivnih centara.

Prema izvještaju UNHCR-a iz 2019. godine, u zemlji postoji 96.421 interno raseljena osoba, 47.000 povratnika i 1.354 izbjeglica, što ukupno čini 144.775 osoba. Ne postoje zvanični podaci o interno raseljenim osobama po općinama, ali na osnovu gornjih brojki, ukupnog stanovništva BiH i broja ljudi koji žive u područjima pogođenim poplavama, može se procijeniti da najmanje 38.000 interno raseljenih osoba, izbjeglica ili povratnika živi u područjima pogođenim poplavama. Ovi ljudi se obično nalaze na najjeftinijem zemljištu najnižeg kvaliteta/vrijednosti, vrlo često u blizini rijeka i izloženi su poplavama, klizištima i drugim prirodnim katastrofama.

Ne postoje autohtoni narodi, etničke grupe i/ili interno raseljeni narodi za koje se zna da naseljavaju konkretne lokalitete intervencija/radova, odnosno neće biti potrebno preseljenje. Međutim, zajednica interno raseljenih osoba u novom smještaju (tj. interno raseljenih osoba koje su preseljene) postoji u blizini barem jedne od predloženih intervencija i ona će biti direktan korisnik projekta.

1.15.5 Politička pitanja / pitanja upravljanja

²⁵ <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina/People#/media/1/700826/209756>

Dejtonski sporazum koji je postignut uz međunarodno posredovanje — mirovni sporazum dogovoren u Dejtonu, saveznoj državi Ohajo, SAD, u novembru 1995. godine — uspostavio je Bosnu i Hercegovinu kao državu koja se sastoji od dva visoko autonomna entiteta, Republike Srpske (Republika bosanskih Srba) i Federacije Bosne i Hercegovine. FBiH je decentralizirana federacija Hrvata i Bošnjaka. Svaki entitet ima svoje zakonodavno tijelo i predsjednika. Centralne institucije Bosne i Hercegovine uključuju direktno izabrano tročlano predsjedništvo, a predsjedavajući se rotira svakih osam mjeseci između bošnjačkog, srpskog i j hrvatskog člana. Predsjedništvo, kao šef države, imenuje multietničko Vijeće ministara. Predsjedavajući vijeća, kojeg imenuje Predsjedništvo, a odobrava državni Predstavnički dom, je šef vlade. Parlament je dvodoman. Članovi se biraju direktno u Donji dom sa 42 mandata (Predstavnički dom), u kojem je 28 mandata rezervirano za Federaciju, a 14 za Republiku Srpsku. Članove gornjeg doma (Dom naroda, sa pet članova iz svake etničke grupe) biraju entitetska zakonodavna tijela.

1.15.6 Zapošljavanje, rad i uvjeti rada

Visoka nezaposlenost je i dalje najozbiljniji makroekonomski problem. Iznosila je 20,5% (procjena iz 2017) i 25,4% (procjena iz 2016). Poljoprivreda zapošljava 19,1% radne snage, dok industrija 32,2%, a usluge 48,7% (procjena iz 2017).

Zemlja ima jednu od najnižih stopa zaposlenosti žena na Balkanu (oko 30%). Udio neformalne zaposlenosti u ukupnoj zaposlenosti je relativno visok (30%).²⁶

Radna prava u Bosni i Hercegovini su regulirana zakonima na nivou entiteta i Brčko distrikta. Međutim, u nekoliko studija su identificirani brojni problemi u primjeni zakona o radu. Najraširenije povrede radnih prava su: neisplaćivanje ili zakašnjela isplata plata, neplaćanje poreza i doprinosa, neplaćanje naknade plate trudnicama i porodiljama, neprijavlivanje radnika na obavezno zdravstveno i penzijsko osiguranje, uskraćivanje godišnjeg odmora radnicima, broj radnih sati veći od broja sati propisanih zakonom i ugovorom o radu, prekovremeni rad i neprijavljeni rad.²⁷

1.15.7 Rod

Prema UNDP-ovom Indeksu rodne nejednakosti (GII), koji mjeri nejednakost u reproduktivnom zdravlju, osnaživanju i tržištu rada, GII za Bosnu i Hercegovinu u 2018. godini iznosi 0,166 (Izvještaj o humanom razviju (HDR) za 2018) i zauzima 37. mjesto od 189 procijenjenih zemalja. Vrijednost GDI (Indeks razvoja prema rodu) (2018) od 0,924 je u rangu Grupe 4.²⁸

U Bosni i Hercegovini 19,3% poslaničkih mandata pripada ženama, a 71,7% odraslih žena ima najmanje srednjoškolsko obrazovanje u usporedbi sa 88,7% njihovih muških kolega. Na svakih 100.000 živorođenih, 11 žena umre od uzroka povezanih s trudnoćom; a stopa nataliteta u adolescenciji je 10,0 rođenih na 1.000 žena u dobi 15-19 godina. Učešće žena na tržištu rada iznosi 35,2% u odnosu na učešće muškaraca koje iznosi 58,7%.

Žene i muškarci imaju jednaka zakonska prava vlasništva, upravljanja i korištenja imovine, kao i jednak pravni status u pogledu pristupa financiranju i uslugama²⁹. Međutim, lokalne tradicije i običaji i dalje daju prednost muškarcima. Na državnom nivou, na muškarce otpada preko 70% vlasništva nad zemljom i muškarci su vlasnici 74% stanova. Žene su vlasnice 15% svih domova u 76% domaćinstava čiji je nosilac žena. 10% stanova je u zajedničkom vlasništvu³⁰. Žene su suvlasnice 11% domaćinstava čiji je nosilac muškarac, ali samo 5% muškaraca ima zajedničko vlasništvo u domaćinstvima čiji je nosilac žena.

²⁶ https://www.ilo.org/budapest/countries-covered/bosnia-herzegovina/WCMS_471903/lang--en/index.htm

²⁷ https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2019/09/Study_The-rights-of-women-employed-in-retail-commerce-in-BiH.pdf

²⁸ http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf

²⁹ WB, Women, Business and the Law, 2016: p. 94

³⁰ WB 2015: p. 79

Nivo financijske inkluzije u BiH sličan je prosjeku Evrope i Euroazije (E&E), ali značajno zaostaje za zemljama višeg srednjeg dohotka.

U mnogim zajednicama, NVO su prve pomogle u zaštiti i implementaciji ženskih ljudskih prava i danas su aktivne u zajednicama u osnaživanju žena na lokalnom nivou. Njihove aktivnosti obuhvataju pružanje besplatne pravne pomoći u slučaju kršenja prava žena, pružanje zaštite žrtvama nasilja u porodici i trgovine ljudima, podrške ženama kroz programe kreditnog i ekonomskog opismenjavanja, zapošljavanja i samozapošljavanja, kao i u aktivnostima usmjerenim na osnaživanje žena u ruralnim sredinama, organizacijama Romkinja itd.

Rodna analiza i Gender akcioni plan pripremljeni za projekat sadrže dodatne detaljne informacije o rodnim pitanjima relevantnim za projekat.

1.15.7.1 Rodno zasnovano nasilje i seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje

U BiH je vrlo visoka incidencija rodno zasnovanog nasilja. Prema istraživanju iz 2013. godine na 3.300 porodica u BiH (koje je provela Agencija za ravnopravnost spolova BiH), svaka druga žena je doživjela neki oblik rodno zasnovanog nasilja tokom svog odraslog života (nakon 15. godine života).³¹

Lezbijska, gej, biseksualna, transrodna i interseksualna (LGBTI) zajednica u BiH uglavnom je odsutna iz javne sfere zbog prevladavajućih neprijateljskih stavova većine stanovništva, straha za fizičku sigurnost, diskriminacije od strane porodice, prijatelja, i kolega/kolegica na poslu.

BiH je 2013. godine ratificirala Konvenciju Vijeća Evrope protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i entiteti imaju svoje strateške dokumente. U RS-u se djela nasilja u porodici mogu procesuirati kao prekršajno ili krivično djelo, a nasilje u porodici je prepoznato u Zakonu o prekršajima i u Krivičnom zakoniku RS. RS je osnovala entitetsko vijeće za borbu protiv nasilja u porodici. U FBiH se djela procesuiraju u skladu sa Krivičnim zakonom FBiH. U ovom Krivičnom zakonu, svaki kanton ima mehanizam upućivanja radi odgovora na nasilje u porodici.

Bosna i Hercegovina tek treba provesti koordinaciju i saradnju između institucija vlasti na svim nivoima u kontekstu prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama, kao i uskladiti zakone i entitetske javne politike u ovoj oblasti, što direktno dovodi do nemogućnosti da se osigura jednak status i zaštita prava žena koje su preživjele nasilje i njihov pristup pravdi. Sigurne kuće koje vode nevladine organizacije nemaju isti pravni status u oba entiteta, niti osiguranu sistemsku podršku, što direktno ugrožava postojeće ionako ograničene usluge pomoći ženama u periodu akutnog nasilja.

1.15.8 Arheologija i kulturno naslijeđe

Bosna i Hercegovina ima bogatu kulturnu baštinu, pod utjecajem njene značajne etno-religijske raznolikosti. Međutim, masovno uništavanje kulturnog i vjerskog naslijeđa, posebno osmanskog i islamskog naslijeđa, tokom rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine bilo je široko rasprostranjeno u zemlji.

U Bosni i Hercegovini postoje tri dobra upisana na Popis svjetske baštine (Tabela) i još devet na privremenoj listi.

Tabela 7. Dobra u Bosni i Hercegovini koja su upisana na Popis svjetske baštine

Svjetska baština	Lokacija	Datum upisa	Komentar
------------------	----------	-------------	----------

³¹ <https://www.usaid.gov/bosnia/fact-sheets/fact-sheet-combating-gender-based-violence-bosnia-and-herzegovina>

Stari most sa Mostar	2005.	Ova lokacija obuhvata Stari most i okolinu. Osmanski most preko rijeke Neretve naručio je Sulejman Veličanstveni, a završen je 1566/67. 1993. godine, tokom rata u BiH, namjerno je granatiran i uništen od strane Hrvatskog vijeća odbrane. Nakon rata, most je obnovljen tradicionalnim metodama gradnje od domaćeg materijala i otvoren 2004. godine.
Most Mehmed-paše Sokolovića	Višegrad 2007.	Izgradnju Mosta Mehmed-paše Sokolovića preko rijeke Drine završio je 1577. godine osmanski dvorski arhitekta Mimar Sinan po nalogu velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića.
Stećci- srednjovjekovni nadgrobni spomenici*	20 lokaliteta 2016.	Stećci su monolitni srednjovjekovni nadgrobni spomenici koji se nalaze u današnjoj Bosni i Hercegovini, kao i dijelovima Hrvatske, Srbije i Crne Gore. Prvi put se javljaju u 12. vijeku, a svoj vrhunac dostižu u 14. i 15. vijeku. U Bosni i Hercegovini postoji 20 lokaliteta, uglavnom u jugoistočnom dijelu zemlje. Najveći klaster stećaka nalazi se u Radimlji, na području općine Stolac.

Ni na jednom lokalitetu nema poznate vrijedne baštine.

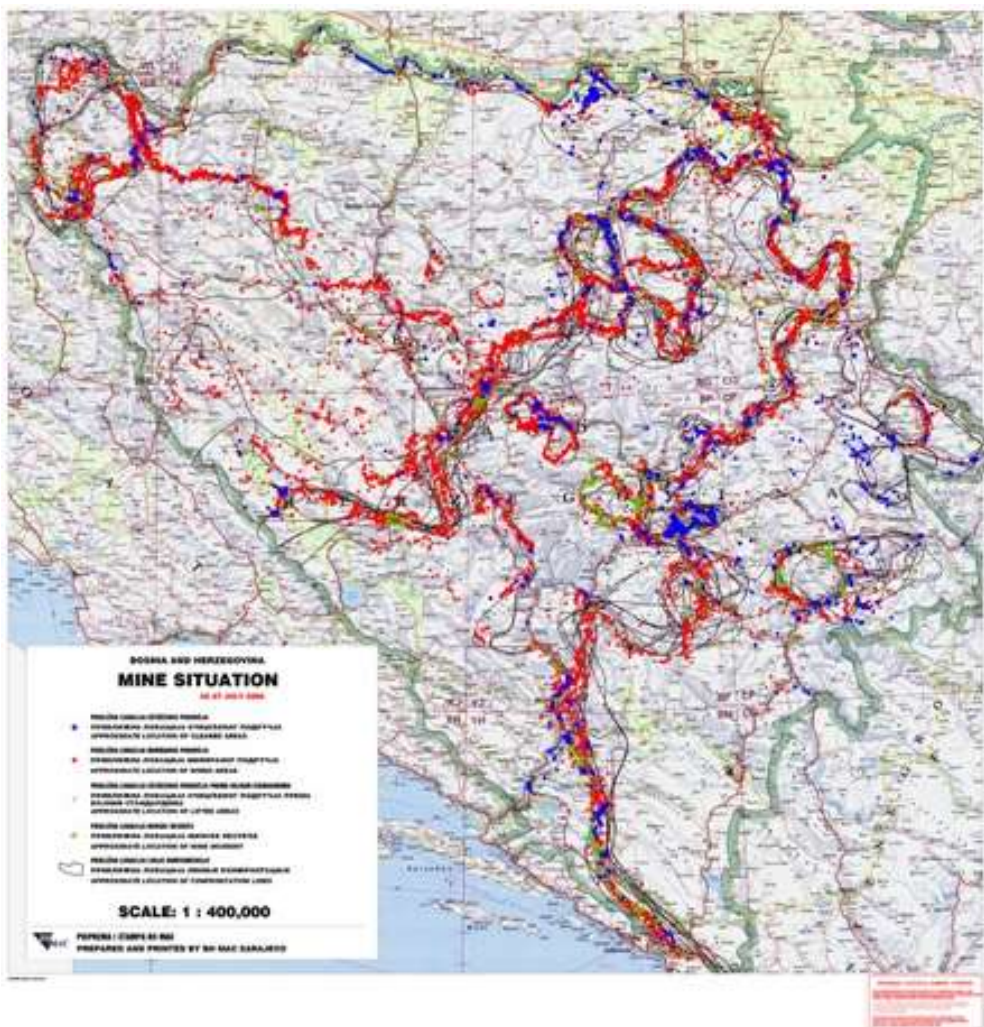
1.15.9 Neeksplozirana ubojita sredstva

Bosna i Hercegovina (BiH) je jedna od minama najviše kontaminiranih zemalja svijeta i dalje je najviše minama pogođena zemlja u Evropi. Prisustvo mina i neeksploziranih ubojitih sredstava (NUS), iako se svake godine smanjuje, ostaje veliki problem za ličnu sigurnost stanovnika, otežava socioekonomski razvoj i onemogućava stabilnu i kontinuiranu postkonfliktnu obnovu.

Do 2020. godine je površina minski sumnjivog područja u BiH iznosila 965 kvadratnih kilometara, što predstavlja preko 1,97% teritorije zemlje. Prema najnovijim procjenama Centra za uklanjanje mina u BiH (BH MAC), još uvijek postoji oko 79.000 mina i eksplozivnih naprava zaostalih iz rata (neeksplozirana ubojita sredstva, kasetna municija) koji su ostali u zemlji širom Bosne i Hercegovine i oko 500.000 stanovnika živi u zajednicama pogođenim minama/eksplozivnim napravama zaostalim iz rata. Od 1996. godine nesreće izazvane minama i NUS-om prekinule su život 1.766 lokalnih stanovnika, učinivši ih žrtvama mina/ eksplozivnih naprava zaostalih iz rata (617 osoba je bila smrtno povrijeđeno-umrla).³²

³² <https://www.ief.si/activities/southeast-europe/bosnia-and-herzegovina#>

Slika 12. Situacija u pogledu kopnenih mina u Bosni i Hercegovini 2016. godine

PROCJENA OKOLIŠNIH I DRUŠTVENIH RIZIKA

1.16 UNDP-OV DRUŠTVENI I OKOLIŠNI SKRINING

Kako ovaj projekt podržava UNDP u svojoj ulozi akreditiranog subjekta GCF-a, projekt je pregledan u skladu sa UNDP-ovim društvenim i okolišnim standardima. Za skrining projekta korišten je šablon društvenog i okolišnog skrininga (Dodatak 1). Na osnovu rizika i nivoa rizika prije njihovog ublažavanja, koji su identificirani tokom skrininga, projekt je ocijenjen kao projekt umjerenog rizika (kategorija B).

1.17 METODOLOGIJA PROCJENE UTJECAJA RIZIKA

Procjena utjecaja rizika je provedena pomoću UNDP-ove matrice rizika kako bi se procijenila vjerovatnoća nastanka rizika (očekivan, vrlo vjerovatan, umjereno vjerovatan, malo vjerovatan, nije vjerovatan) i utjecaja rizika (ekstreman, ekstenzivan, srednji, minoran, zanemariv). Na osnovu toga je potencijalnom utjecaju pripisana značajna vrijednost (nizak, umjeren, značajan i visok).

Skrining projekta pomoću UNDP-ovog šablona za skrining pruža visok nivo procjene rizika za cijeli projekt. Prema UNDP-ovim društvenim i okolišnim standardima, ocjena rizika se vrši na osnovu stanja prije ublažavanja rizika. Ukupni rizik projekta diktira najviši nivo rizika koji se utvrđuje prilikom procjene nivoa rizika za aktivnosti prije mjera ublažavanja. Skrining, sadržan u Proceduri za društvene i okolišne standarde (SESP), pokazao je da postoje umjereni rizici i stoga projekat mora biti kategoriziran kao projekt ukupnog umjerenog rizika.

Projekt je također pregledan u odnosu na seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje. Ti rizici su uključeni u Proceduru za društvene i okolišne standarde (SESP) (Dodatak 1). Smatralo se da projekt ima ukupni srednji nivo rizika od seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja.

Tabela 6 se nalazi procjena rizika po aktivnostima kako bi se pružilo više detalja od SESP-a i pomoglo projektnom osoblju u predviđanju i ublažavanju rizika prilikom implementacije projekta. Imajte na umu da se slični rizici mogu pojaviti tokom više aktivnosti. Da bi se pružila indikacija u kojoj mjeri se rizikom može upravljati, također je urađena procjena rizika nakon njihovog ublažavanja. Rezultati procjena prije i nakon ublažavanja prikazani su u Tabela 6.

Prilikom provođenja procjene rizika, procijenjene su sve aktivnosti, uključujući tvrdu/meku infrastrukturu i intervencije za osiguravanje egzistencije. Specifične mjere za svako pitanje, na primjer, za vodu, eroziju, buku itd. razmatraju se uz mjere ublažavanja kasnije u ovom Izvještaju o procjeni utjecaja na okoliš i društvo (ESAR).

Kao što je objašnjeno u Odjeljku 1, Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo (ESAR) je pripremljen korištenjem javno dostupnih informacija (zakonodavstva, izvještaja, dokumenata, mapa, slika, interneta itd.), referentnih referentnih dokumenata (npr. Konceptna nota, Studija izvedivosti, Rodna analiza i Akcioni plan itd.), konsultacije sa zainteresiranim stranama, kao što su vlade, nevladine organizacije i članovi tima za razvoj projekta i terenske posjete stručnjaka za zaštitne mjere reprezentativnim lokacijama. Procjena rizika i predložene mjere ublažavanja oslanjaju se na dostupne informacije i iskustvo članova tima sa sličnim projektima.

Rezultat	Rang
5	očekivan
4	vrlo vjerovatan
3	umjereno vjerovatan
2	malo vjerovatan

1	nije vjerovatan
---	-----------------

Tabela 8. Rangiranje vjerovatnoće rizika

Rezultat	Rang	Definicija
5	Ekstreman	Značajni nepovoljni utjecaji na ljudske populacije i/ili okoliš. Nepovoljni utjecaji velike magnitude i/ili prostornog opsega (npr. veliko geografsko područje, veliki broj ljudi, prekogranični utjecaji, kumulativni utjecaji) i trajanja (npr. dugoročno, trajno i/ili nepovratno); pogođena područja uključuju područja visoke vrijednosti i osjetljivosti (npr. vrijedni ekosistemi, kritična staništa); nepovoljni utjecaji na prava, zemlju, resurse i teritorije autohtonih naroda; uključuju značajno raseljavanje ili preseljenje; značajne količine emisija stakleničkih plinova; utjecaji mogu dovesti do značajnih društvenih sukoba
4	Ekstenzivan	Nepovoljni utjecaji na ljude i/ili okoliš srednje do velike veličine, prostornog opsega i trajanja više ograničeni nego ekstremni (npr. predvidljivi, uglavnom privremeni, reverzibilni). Potencijalni rizični utjecaji projekata koji mogu utjecati na ljudska prava, zemlju, prirodne resurse, teritorije i tradicionalan način egzistencije autohtonih naroda trebaju se smatrati minimalno potencijalno ekstenzivnim.
3	Srednji	Utjecaji srednje veličine, ograničenog opsega (specifični za lokaciju) i trajanja (privremeni), mogu se izbjeći, upravljati i/ili ublažiti relativno nekomplikiranim prihvaćenim mjerama.
2	Minoran	Vrlo ograničeni utjecaji u smislu veličine (npr. malo pogođeno područje, vrlo mali broj pogođenih ljudi) i trajanja (kratko), mogu se lako izbjeći, njima se može upravljati, mogu se ublažiti.
1	Zanemariv	Zanemarivi ili nikakvi štetni utjecaji na zajednice, osobe i/ili okoliš.

Tabela 9. Rangiranje utjecaja rizika

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Utjecaj	5	umjeren	značajan	značajan	visok	Visok
	4	nizak	umjeren	značajan	značajan	Visok
	3	nizak	umjeren	umjeren	umjeren	Značajan
	2	nizak	nizak	nizak	umjeren	Umjeren
	1	nizak	nizak	nizak	nizak	Nizak
			1	2	3	4
Vjerovatnoća						

Tabela 5. UNDP-ova matrica rizika

Tabela 6 Procjena rizika

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
<p>REZULTAT 1: SISTEMI RANOG UPOZORAVANJA NA BUJIČNE POPLAVE KOJI SE ZASNIVAJU NA INFORMACIJAMA O KLIMI I POVEĆANA PROIZVODNJA I KORIŠTENJE KLIMATSKIH PODATAKA SMANJUJU OSJETLJIVOST NA KATASTROFE POVEZANE S POPLAVAMA</p> <p>Aktivnost 1.1: Nadograditi i proširiti pokrivenost hidrometrijske mreže za poboljšano praćenje klimatskih varijabli u slivnim područjima I. kategorije.</p>				
Građenje	Minorni utjecaji građevinskih radova	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak	Utjecajima izgradnje može se lako upravljati provedbom ESMF-a.	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 1 Nivo rizika: nizak
Sigurnost opreme	Potencijal za krađu ili oštećenje infrastrukture	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 4 Nivo rizika: nizak	Ograde i druge sigurnosne mjere ugrađene u projekt Angažman zajednice kako bi se zajednicama pomoglo da shvate vrijednost infrastrukture za njih kako bi se smanjili vandalizam i krađa	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 3 Nivo rizika: nizak
Uključivanje HE	Percepcija da projekt promovira HE	Vjerovatnoća: 4 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Projektni odbor/jedinica za upravljanje projektom treba osigurati primjenu UNDP SES-a na sve aktivnosti. Angažman svih aktera da se pokaže vrijednost dobivena uključivanjem HE Provedite SEP, ESMF i druge planove zaštite	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
<p>Aktivnost 1.2: Unaprijediti informacije o opasnostima od poplava uzrokovanih klimatskim promjenama, rizicima i ranjivosti za strateško upravljanje i zdravo donošenje odluka o upravljanju poplavama uzrokovanim klimatskim promjenama</p>				
<p>Modeliranje i mapiranje rizika i integracija podataka.</p>	<p>Direktni utjecaji povezani s aktivnostima vjerovatno će biti niski, međutim, neki rizici/utjecaji koji bi se mogli pojaviti ako se njima loše upravlja uključuju:</p> <p>Nedostatak tehničkih sposobnosti/kapaciteta za modeliranje u agencijama</p> <p>Loš angažman aktera može rezultirati time da korisnici ne razumiju/ne koriste informacije</p> <p>Nedostatak kapaciteta i sposobnosti</p>	<p>Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Poduzet će se izgradnja kapaciteta. EUFD metodologiju usvojila je BiH. Modeli (uključujući softver), pristupi prikupljanju podataka i razmjeri navedeni su u metodologijama koje su prihvatila oba entiteta (i ugradila u svoje zakone). Projekt se oslanja na „minimalni” EUFD pristup i povećava razmjere, nivo detalja i procese koji će se modelirati i mapirati (dodavanje HE, bujica i podzemnih voda)</p> <p>Saradnja s krajnjim korisnicima tokom projektiranja, a zatim testiranje/ocjenjivanje proizvoda s krajnjim korisnicima</p> <p>Projekt uključuje značajne aktivnosti izgradnje kapaciteta da bi se ugradili dugoročni kapaciteti u modeliranje i upravljanje podacima. Obučiti buduće trenera da bi pomogli u prijenosu znanja.</p>	<p>Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak</p>

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
Uključivanje HE u modele poplava	Percepcija da se projektom promoviraju/odobravaju HE	Vjerovatnoća: 4 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	HE su dio postojećeg sistema i mogu značajno utjecati na učinke poplava. Angažman kako bi se osiguralo razumijevanje da HE trebaju biti integrirane u modele poplava radi djelotvornog prognoziranja i upravljanje. Izraditi pogonska pravila za HE na osnovu integriranog modeliranja. Uključiti ulogu HE u poboljšanje prognoziranja poplava (prikupljanje podataka) i upravljanja.	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren
Aktivnost 1.3: Razviti integrirani centralizirani sistem za prognoziranje i rano upozoravanje na poplave, na nivou zajednice				
Međuentitetska/međuagencijska saradnja	Rizik od kvara sistema ako ne postoji odgovarajuća saradnja među agencijama/između entiteta.	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Izgradnja kapaciteta u raznim odjelima Uključiti oba entiteta jednako i gdje je to moguće na zajedničkim projektima SOP-ovi će pomoći u stvaranju jednakog pristupa	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren
Angažman zajednice	Rizik od nerazumijevanja mjera	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3	Programi angažmana specifični za zajednice.	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 3

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
	<p>Povjerenje zajednice u sistem može se izgubiti ako postoje zbunjujuće poruke ili lažne uzbune.</p>	<p>Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Primatelji trebaju jasno razumjeti savjete. Tekst poruka i načini dostave poruka moraju biti relevantni za zajednicu i zasnovati se na pristupu na više nivoa.</p> <p>Angažman s krajnjim korisnicima tokom projektiranja i zatim testiranja/procjene proizvoda s krajnjim korisnicima prije finalizacije smanjit će rizik od nezadovoljavanja potreba korisnika. Mehanizam povratnih informacija koji se ugrađuje osigurat će upotrebljivost informacija koje se distribuiraju.</p> <p>Koristeći GIS, izraditi mape upozoravanja i evakuacije koje prikazuju rute evakuacije, skloništa, lokacije ranjivih ljudi/grupa, kritičnu infrastrukturu, urede NVO/organizacija u zajednici, zdravstvene ustanove i druge operativno korisne informacije, s opsegom opasnosti povezanim s informacijama o mjeranju</p> <p>Postaviti markere i znakove na zgrade i druge konstrukcije</p>	<p>Nivo rizika: nizak</p>

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
			<p>povezane s nivoima pragova upozorenja (uzbune).</p> <p>Pragovi upozorenja trebaju biti primjereni svakoj zajednici.</p> <p>Osigurati da se sistem prati i da su lažne uzbune svedene na najmanju moguću mjeru kako bi se zadržalo povjerenje u sistem.</p>	
<p>Aktivnost 1.4: Izraditi i provesti nacionalne protokole i SOP-ove o generiranju podataka, upravljanju podacima i komunikaciji za djelotvoran sistem ranog upozoravanja na bujične poplave i upravljanje rizicima od poplava</p>				
<p>Aktivnost je usmjerena na upravljanje podacima, verifikaciju, prognoziranje i komunikaciju o opasnostima</p>	<p>Ne očekuju se značajni utjecaji povezani s ovom aktivnošću. Rizici uključuju:</p>			
	<p>Prikladnost modela, kalibraciju i odabir odgovarajućih okidača (nivo tehničke sposobnosti)</p>	<p>Vjerovatnoća: 2 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Koristit će se međunarodne prakse. Prikladnost modela, kalibracija i izbor odgovarajućih okidača.</p>	<p>Vjerovatnoća: 1 Utjecaj:3 Nivo rizika: nizak</p>
	<p>Jednom izrađeni protokoli moraju se slijediti kako bi bili djelotvorni. Nedostatak saradnje/koordinacije među ministarstvima/odjelima vlada</p>	<p>Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Standardizirani protokoli itd. će biti od pomoći u usklađivanju odjela. Primijenit će se pouke iz prethodnog projekta koji je proširen.</p>	<p>Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren</p>

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
	Neuključivanje privatnog sektora ili neuspjeh pridobivanja podrške npr. od HE		Rano uključivanje privatnog sektora, posebno elektroenergetskog sektora	
	Slanje neadekvatnih poruka i/ili ranjive grupe ne primaju informacije	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Provesti Gender akcioni plan Višestrani pristup diseminaciji preko više vrsta medija	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak

REZULTAT 2: POVEĆANO SMANJENJE RIZIKA OD POPLAVA KOJE JE ZASNOVANO NA EKOSISTEMU, NESTRUKTURNO I OTPORNO NA KLIMU

Aktivnost 2.1: Integrirati smanjenje rizika od poplava uzrokovanih klimom u sektorsko planiranje (poljoprivreda, hidroenergija, kritična infrastruktura, šumarstvo) i prostorno planiranje

Aktivnost se prvenstveno odnosi na planiranje, zakonodavstvo i politike, standarde gradnje i izgradnju kapaciteta	Ne očekuju se nepovoljni fizički utjecaji. Potencijalni rizici povezani su s nedostatkom prihvatanja politika i ishoda planiranja, neuspjehom u rasprostranjenoj diseminaciji informacija i izgradnji odgovarajućeg kapaciteta.	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Saradnjom s krajnjim korisnicima tokom projektiranja i zatim testiranja/procjene proizvoda s krajnjim korisnicima prije finalizacije smanjit će rizik od nezadovoljavanja potreba korisnika. Mehanizam povratnih informacija koji se gradi osigurat će upotrebljivost informacija koje se distribuiraju Provesti stratešku procjenu utjecaja na okoliš i društvo (SESA) kako bi se procijenili potencijalni nepoželjni utjecaji planiranja i promjena politike.	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak
---	---	---	--	---

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
Aktivnost 2.2: Provesti i integrirati nove metode smanjenja rizika od poplava i prilagođavanja klimatskim promjenama, zasnovane na ekosistemu				
Gradnja	<p>Utjecaji gradnje, kao što su buka, prašina, erozija, rizici od izlivanja itd.</p> <p>Opasnost od NUS-a zbog zemljanih radova</p> <p>Povećan rizik od seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja, povezan s građevinskim radnicima, obukom itd.</p>	<p>Vjerovatnoća: 4</p> <p>Utjecaj: 3</p> <p>Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Ovi i drugi utjecaji navedeni za aktivnost 2.2 bit će obrađeni kroz preliminarnu procjenu utjecaja na okoliš kojom će se uzeti u obzir njihov opseg i značaj i propisat će se odgovarajuće mjere upravljanja i praćenja. Ove će mjere biti integrirane u vodnu dozvolu koju za svaku lokaciju izdaje Agencija za vode i u građevinsku dozvolu koju izdaje nadležno ministarstvo.</p> <p>Okvir za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima</p> <p>Provesti protokole za NUS prije izvođenja zemljanih radova</p> <p>Provesti akcioni plan za sprečavanje seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja</p>	<p>Vjerovatnoća: 3</p> <p>Utjecaj: 2</p> <p>Nivo rizika: umjeren</p>
Ponovno pošumljavanje/ agrošumarstvo	<p>Potencijalna erozija i kretanje sedimenata. Također pogledati dodatne informacije u UNDP-ovom NTF-u o ovoj temi iz maja 2023.</p>	<p>Vjerovatnoća: 3</p> <p>Utjecaj: 3</p> <p>Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Provedba Smjernica za stabilizaciju riječnog korita i priobalnih područja</p> <p>Okvir za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima</p>	<p>Vjerovatnoća: 2</p> <p>Utjecaj: 2</p> <p>Nivo rizika: nizak</p>

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
	Potencijal da se pošumljena područja iskoriste za drvo u budućnosti.		Planiranje i promjene politika radi poticanja održavanja vegetacije za upravljanje poplavama.	
Upravljanje vodenom vegetacijom i vegetacijom riječnih obala	Gubitak staništa uklanjanjem vodne vegetacije i utvrđivanjem riječnih obala	Vjerovatnoća: 4 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Vegetacija koju treba ukloniti općenito je korov. Tamo gdje je drveće potrebno ukloniti, opseg će biti minimiziran gdje je to moguće. Zaštitom riječnih obala nastojat će se usvojiti meka infrastruktura ili pristup baziran na ekosistemu, npr. prednost će se dati necementiranom kamenu u odnosu na izgrađene površine, uspostaviti će se stabilizirajuća vegetacija itd. Okvir za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj:2 Nivo rizika: nizak

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
Promjene u korištenju poplavnih područja	Ponovno povezivanje poplavnih područja moglo bi rezultirati izmijenjenim režimima korištenja za vlasnike zemljišta, što bi dovelo do ulaganja pritužbi	Vjerovatnoća: 4 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Uključivanje zajednice kako bi se osiguralo razumijevanje potrebe za poboljšanim korištenjem i dobrobiti za širu zajednicu Provesti stratešku procjenu utjecaja na okoliš i društvo (SESA) kako bi se procijenile promjene plana/politike	Vjerovatnoća: 4 Utjecaj: 2 Nivo rizika: umjeren
Aktivnost 2.3: Kodificirati i integrirati rješenja bazirana na prilagođavanju zasnovanom na ekosistemu u politike i propise i promovirati nestrukturane mjere među donositeljima odluka i u zajednicama				
Integracija/ primjena proizvoda	Ne očekuju se fizički utjecaji. Dokumenti moraju biti prikladni za namjeravanu publiku.	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Dokumenti napisani imajući na umu ciljanu publiku, tj. jezik i tehnički nivou trebaju biti prikladni za krajnju upotrebu. Saradnja s korisnicima radi dobivanja povratnih informacija o primjerenosti i upotrebljivosti dokumenata.	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
	<p>Nedostatak razumijevanja ili kapaciteta za provedbu raznih politika, propisa i koncepata</p> <p>Mogući nenamjeravani utjecaji povezani s promjenama u planovima i politikama.</p>		<p>Izgradnja kapaciteta raznih odjela.</p> <p>Provesti stratešku procjenu utjecaja na okoliš i društvo (SESA) kako bi se procijenile promjene plana/politike.</p>	
<p>Aktivnost 2.4: Pregledati i jačati institucionalne kapacitete i izraditi dugoročne planove za razvoj institucionalnih kapaciteta za upravljanje rizikom od poplava, otporno na klimatske promjene</p>				
Obuka	<p>Nedostatak kapaciteta / odabira kandidata</p> <p>Povećan rizik od seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja, povezan sa obukom</p>	<p>Vjerovatnoća: 3</p> <p>Utjecaj: 3</p> <p>Nivo rizika: umjeren</p>	<p>Razviti kapacitet i vertikalno i horizontalno u organizacijama kako bi se osigurala dubina znanja i kadrovskih resursa</p> <p>Primijeniti gender akcione planove i akcione planove za sprečavanje seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja</p>	<p>Vjerovatnoća: 2</p> <p>Utjecaj: 2</p> <p>Nivo rizika: nizak</p>

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
	Fluktuacija osoblja i gubitak vještina	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Obuka trenera, izrada i uvođenje programa obuke i popisa trenera i izrada mehanizama za dugoročni razvoj kapaciteta kako bi se kapaciteti mogli prenijeli i povećali korporativni kapaciteti, čime se pridonosi održivosti.	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak
<p>REZULTAT 3: ULAGANJA U ZAŠTITU OD POPLAVA OTPORNA NA KLIMU JAČAJU KAPACITET PRILAGOĐAVANJA I SMANJUJU IZLOŽENOST POPLAVAMA IZAZVANIM KLIMOM</p> <p>Aktivnost 3.1: Izraditi investicijski okvir za cijelu zemlju za smanjenje rizika i upravljanje poplavama izazvanih klimom, uključujući odredbe za uključivanje privatnog sektora u financiranje klimatskih rizika i mehanizme za prijenos rizika.</p>				
Saradnja	Izostanak saradnje sa zajednicom ili javnim sektorom – slabo prihvatanje inicijativa	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Saradnja od početka i neprekidna – provesti plan uključivanja aktera	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak
<p>Aktivnost 3.2: Formulirani višegodišnji općinski investicijski plan otporan na klimatske promjene i rodno odgovoran plan spremnosti zajednica provedeni u odabranim općinama (10-12) u slivu Vrbasa, Une-Sane i Bosne.</p>				
Uključivanje zajednice	Otpornost ili apatija zajednice	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Saradnja i uključivanje zajednice od početka	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
Rod	Postojeće rodne nejednakosti u BiH	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Provesti Gender akcioni plan	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj:2 Nivo rizika: nizak
	Postojeći nivo rodno zasnovanog nasilja (RZN), rizik od pogoršanja rodno zasnovanog nasilja, uključujući seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje.	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj:4 Nivo rizika: umjeren	Provesti Gender akcijski plan. Provesti politike UNDP-a za zaštitu od uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja, diskriminacije i zlouporabe ovlasti, kao i posebne mjere za zaštitu od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, npr. Akcioni plan za sprečavanje seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren
Aktivnost 3.3: Provesti klimatski otporne strukturne intervencije za smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u slivovima rijeka Vrbas, Una-Sana i Bosna (sufinanciranje)				
Sve sufinancirane aktivnosti trebaju biti u skladu sa Standardima UNDP-a za okoliš i društvo (UNDP SES)	Nepoštivanje Standarda UNDP-a za okoliš i društvo (UNDP SES)	Vjerovatnoća: 4 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren	Projektni odbor i jedinica za upravljanje projektima trebaju osigurati primjenu Standarda UNDP-a za okoliš i društvo u svim aktivnostima. Primijeniti različite zaštitne dokumente, npr. ESMF, GAP, SEP/GRM na sve aktivnosti	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren
Utjecaji gradnje	Neprihvatljivi utjecaji povezani s građevinskim aktivnostima,	Vjerovatnoća: 3	Provesti ESMF	Vjerovatnoća: 2

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Element projekta s potencijalom za utjecaje	Rizici koji nisu ublaženi	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	Vjerovatnoća utjecaja i utjecaj poslije ublažavanja
	npr. buka, prašina, sigurnost, sediment i erozija	Utjecaj: 3 Nivo rizika: umjeren		Utjecaj:2 Nivo rizika: nizak
	Rizik od NUS-a tokom izvođenja zemljanih radova	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 4 Nivo rizika: umjeren	Provesti ESMF, posebno istraživanja NUS-a u svim područjima koja će se iskopati	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj: 4 Nivo rizika: nizak
Flora i fauna	Gubitak vegetacije, neprihvatljivi utjecaji na divlje biljke i životinje	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Provesti ESMF	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj:2 Nivo rizika: nizak
Poplave za vrijeme radova	Radilišta su bila poplavljena tokom izvođenja i nisu izvršene nikakve pripreme	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj:4 Nivo rizika: umjeren	Vremenski raspored radova, praćenje uzvodnih padavina / vodostaja rijeka Provesti ESMF	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj: 2 Nivo rizika: nizak
Zemljotres	Mogućnost da zemljotresi oštete infrastrukturu	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj:4 Nivo rizika: nizak	Projekat otporan na zemljotres. SOP-ovi trebaju uključiti i zemljotres. Osiguranje od prirodnih katastrofa.	Vjerovatnoća: 1 Utjecaj:3 Nivo rizika: nizak
Pogon i održavanje	Neispravno održavanje i rukovanje	Vjerovatnoća: 3 Utjecaj:3 Nivo rizika: umjeren	Izrada i provedba plana pogona i održavanja. Identifikacija i raspodjela godišnjeg budžeta za pogon i održavanje i jasno ovlaštenja i ko je odgovoran.	Vjerovatnoća: 2 Utjecaj:2 Nivo rizika: nizak

1.18 DIREKTNI UTJECAJI

Aktivnosti će se provoditi na lokacijama koje su poremećene, kako prirodno (npr. erozijom od poplava), tako i kroz antropogene aktivnosti (npr. kanali). Okolišni i društveni utjecaji predviđeni projektom pretežno su privremene prirode i povezani su s građevinskim aktivnostima za riječne radove i pristupom zemljištu i za izvođenje riječnih radova i za šumske aktivnosti. Trenutno se predlaže da se sve komponente sistema ranog upozoravanja grade na državnom zemljištu.

Najznačajniji utjecaji na okoliš i društvo vjerovatno će se pripisati provedbi prioritetnih intervencija za smanjenje rizika na lokacijama predloženim u okviru Aktivnosti 3.3 (Tabela 6).

Postoji niz potencijalnih utjecaja povezanih s radovima, uključujući, ali ne ograničavajući se na potencijalnu eroziju i kretanje sedimenta tokom padavina i kao rezultat prašine, što bi sve moglo utjecati na kvalitet vode, utjecaje buke tokom korištenja kamiona i bagere, potencijalno istjecanje hemikalija i ulja i druge potencijalne utjecaje. Građevinske aktivnosti također bi mogle rezultirati promjenama u sposobnosti ljudi da se kreću unutar lokaliteta. Također postoji mogućnost da građevinske aktivnosti generiraju sediment koji može povećati opterećenje muljem tokom kopnenog toka u druga okruženja.

Velika većina građevinskih radova odnosi se na izgradnju riječne infrastrukture. Predviđa se da će većina materijala, posebno stijena, doći iz kamenoloma u blizini lokaliteta. Ostali materijali bit će minimalni. Treba razmotriti pravilno rukovanje ovim materijalom i, gdje je to moguće, recikliranje i ponovno korištenje svih lokalnih materijala.

Predloženi radovi na rijekama vjerovatno neće utjecati na važne ekosisteme i/ili staništa. Na rijeke su u prošlosti značajno utjecale i antropogene aktivnosti i događaji uzrokovani klimom. Nešto obalne vegetacije bit će izgubljeno na nekim lokalitetima; međutim, u sklopu radova planirana je i revegetacija.

Sve građevinske i operativne aktivnosti mogu izazvati buku. Vibracije koje će ometati obližnje stanovnike i osjetljiva staništa vjerovatno će biti uzrokovane upotrebom vibrirajuće opreme. Miniranje nije potrebno u ovom projektu. Korištenje mehanizacije ili uvođenje objekata koji stvaraju buku moglo bi imati negativan učinak na okoliš i stanovnike ako se njima ne upravlja na odgovarajući način. Detaljni, tipični nivoi zvučne snage opreme daju savjet o nadzoru projekta i smjernice za smanjenje buke. Potencijalni izvori buke tokom gradnje mogu uključivati:

- teške građevinske mašine.
- električne alate i kompresore.
- dostavna vozila.

Teške mašine i tegljači mogu stvarati visoke nivoe buke unutar i duž projektnih područja i ruta. Sve mašine i vozila će se koristiti u ograničenom periodu, od 07:00 do 17:00 sati.

Malo je vjerovatno da će to utjecati na kvalitet zraka zbog ograničenih emisija izduvnih gasova iz građevinskih vozila i mašina, kao što su postrojenja za iskop temelja, miješalice za beton, cisterne za vodu, male dizalice, damperi, viljuškari za rad s blokovima i fugitivne emisije iz agregata, prašina iz izloženog tla i zalihe. Svi utjecaji na kvalitet zraka bit će u velikoj mjeri lokalizirani i kratkotrajni.

Malo je vjerovatno da će projekt rezultirati bilo kakvim značajnim rizikom za zagađenje vode izlivanjem ulja, masti i goriva te drugih materijala iz vozila koja rade na gradilištu. Građevinska vozila mogu utjecati na kvalitet vode nezgodama vozila (npr. ulja i goriva). Iako je malo vjerovatno da će doći do utjecaja kao rezultat izlivanja hemikalija, goriva i ulja, sa ovim mazivima treba postupati oprezno i, što je još važnije, ne treba ih donositi na gradilište. U slučaju izlivanja, moraju se poduzeti svi naponi da ne uđu u riječni okoliš.

Projekt ima potencijal za stvaranje velikih količina otpada, iako je malo vjerovatno da će te količine imati utjecaj na okoliš jer će općenito biti male.

S obzirom na instalaciju opreme, glavni utjecaji povezani s ovom aktivnošću su instalacija opreme za prikupljanje podataka i potom distribucija tih informacija u stvarnom vremenu, prema potrebi. Kao takva, malo je vjerovatno da će aktivnost imati značajan utjecaj, iako postoji potencijal, iako mali, utjecaja na okoliš ili zemljište tokom postavljanja automatskih zapisivača.

Projektom se neće stvoriti privremena i/ili trajna staništa za razmnožavanje komaraca i/ili bilo kojih drugih štetočina.

1.19 INDIREKTNİ UTJECAJI

Malo je vjerovatno da će biti stvarnih indirektnih utjecaja povezanih s projektom kada se uzmu u obzir opća pažnja i održavanje. Prije svega, projekt će zahtijevati dovoz materijala i opreme na lokacije intervencija. Posebnu pažnju treba obratiti na kretanje ovog materijala, uključujući organizaciju isporuka kako bi se smanjio broj potrebnih transportnih kretanja i, osim toga, kako bi se smanjio ostanak materijala na gradilištu duže vrijeme. Sav materijal treba što prije ukloniti iz rijeka kako bi se uklonili potencijalni utjecaji u slučaju oluje ili katastrofe.

Malo je vjerovatno da će projekt imati negativne utjecaje na hidroenergetske projekte. Nasuprot tome, vjerovatno je da će intervencije imati blagotvorne utjecaje kroz smanjenje količine sedimenta koji bi utjecao na bilo koje akumulacije.

1.20 KUMULATIVNI UTJECAJI

Predložene riječne intervencije će se poduzeti u četiri sliva. Postoji ograničena mogućnost kumulativnih utjecaja, a to su utjecaji na kretanje sedimenta tokom građevinskih radova. Ti će utjecaji biti privremeno ograničeni. Suprotno tome, aktivnosti će značajno smanjiti tekuće kumulativne utjecaje smanjenjem gubitka sedimenta i erozije obale tokom velikih poplava.

1.21 PREKOGRANIČNI UTJECAJI

S obzirom na lokacije intervencija, malo je vjerovatno da će postojati direktni prekogranični utjecaji. Međutim, predložene intervencije će vjerovatno imati indirektno prekogranične koristi, poput smanjene sedimentacije.

1.22 POTENCIJALNE KORISTI

Ovaj projekt će direktno koristiti najranjivijim dijelovima stanovništva i imat će značajne koristi za rodnu ravnopravnost. Poplave i katastrofe općenito nesrazmjerno utječu na žene. U BiH postoje značajne rodne nejednakosti, poticane tradicionalnim rodnim ulogama. Projekt će osigurati da su žene primarni akteri i stoga će morati biti uključene u odluke o rješenjima koja će se provoditi. Projekt će stoga zaštititi lokalne zajednice i njihovu imovinu od klimatskih katastrofa, s posebnom pažnjom na žene i druge ranjive grupe.

Projekt se bavi rizicima od poplava uzrokovanih klimom kroz uvođenje upravljanja rizikom od poplava i mjera prilagođavanja klimatskim promjenama. Općenito, projekt osigurava ključne prednosti zaštite okoliša kroz uvođenje smanjenja rizika od katastrofa, prilagođavanja klimatskim promjenama i zaštite ljudi, imovine i okoliša od velikih opasnosti. Dugoročno gledano, projekt će donijeti značajne koristi za okoliš povećanjem otpornosti zemlje na katastrofe izazvane klimom i time omogućiti stanovništvu da bolje zaštititi nacionalna dobra, uključujući okolišna dobra (zemljište, šume i zemljišne resurse).

Dodatne koristi za okoliš uglavnom se odnose na strategije prilagođavanja zasnovane na ekosistemu, kao što su sadnje duž obale i agrošumarstvo koje će osigurati funkcije zadržavanja vode; regulacija hidroloških tokova (otjecanje iz tamponskog sloja, infiltracija tla, prihranjivanje podzemnih voda, održavanje baznih tokova); ublažavanje prirodnih opasnosti (npr. prevencija poplava, smanjenje vršnog protoka, erozija tla i kontrola klizišta); povećana stabilizacija korita vodotoka, što rezultira smanjenom erozijom, očuvanjem staništa i reforestacijom.

MJERE IZBJEGAVANJA I UBLAŽAVANJA

Postoji niz opcija za izbjegavanje i/ili ublažavanje okolišnih i društvenih utjecaja povezanih s predloženim intervencijama. ESMF sadržan u devetom poglavlju ESAR-a utvrđuje odgovarajuće i sveobuhvatne mjere ublažavanja potencijalnih utjecaja aktivnosti, posebno u riječnim kanalima i šumskim aktivnostima. Usklađen s ESMF-om, projekt vjerovatno neće imati značajnih utjecaja/rizika.

Najprikladnija mjera ublažavanja je osigurati da se projektne aktivnosti ne odvijaju tokom kišnog razdoblja koje bi moglo značajno povećati ispuštanje sedimenta i eroziju. Svi radovi trebaju biti u skladu sa Smjernicama za stabilizaciju riječnog korita i priobalnog područja kojom se ne narušava priroda. U svim područjima je potrebno obnoviti vegetaciju što je prije moguće kako bi se smanjila erozija i gubitak sedimenta.

Prije izvođenja bilo koje aktivnosti, projekt bi trebao osigurati ravnopravno sudjelovanje muškaraca i žena u svim projektnim aktivnostima. Nadalje, projekt bi trebao osigurati procjenu podataka razvrstanih po spolu i rodnu analizu, kao i istraživanje svih ranjivih grupa.

Svi zahtjevi za pristup bilo kojem zemljištu treba ispuniti u potpunosti u skladu s dobrovoljnim ugovorom o pristupu zemljištu koji treba potpisati prije poduzimanja bilo kakvih aktivnosti na privatnom zemljištu.

UKLJUČIVANJE AKTERA I UČEŠĆE JAVNOSTI

1.23 JAVNE KONZULTACIJE I PRUŽANJE INFORMACIJA O OKOLIŠNIM I DRUŠTVENIM PITANJIMA

O projektu se razgovaralo sa širokim spektrom zainteresiranih strana, uključujući relevantne vladine odjele, industrijske grupacije, nevladine organizacije i pripadnike zajednica, a odobrile su ga vlade Bosne i Hercegovine. Konzultacije na terenu obavljene su tokom izrade projekta (kao i tokom ranijih projekata koji će ovim projektom proširiti). Sažetak konzultacija s akterima nalazi se u Dodatku 7. Prijedloga za financiranje. Konzultacije će se nastaviti tokom cijelog projekta i pripremljen je plan uključivanja aktera (vidjeti Dodatak VII. Kompletnog prijedloga za financiranje).

UNDP i agencije za vode će redovito izrađivati i objavljivati ažurirane informacije o projektu kako bi zainteresiranim akterima pružili informacije o statusu projekta. Ažurirane informacije se mogu dostaviti putem raznih medija, npr. štampanih medija, radija, društvenih medija ili službenih izvještaja. Tokom projekta će postojati javno dostupan telefonski broj koji će služiti kao kontakt tačka za upite, izražavanje zabrinutosti, pritužbe i/ili žalbe. Svi upiti, zabrinutost, pritužbe i/ili žalbe bit će evidentirani u registar i o tome će biti obaviješten odgovarajući rukovodilac. Sav materijal mora biti objavljen na engleskom i jezicima u upotrebi u BiH, kako bude odgovaralo.

Ako se pokrene problem vezan za zajednicu, sljedeće informacije će biti evidentirane:

- vrijeme, datum i priroda upita, zabrinutosti, pritužbi i/ili žalbi;
- vrsta komunikacije (npr. telefon, pismo, osobni kontakt);

- ime, kontakt adresa i kontakt broj;
- odgovor i istraga poduzeta u vezi s upitom, izraženom zabrinutošću, pritužbom i/ili žalbom; i
- poduzete radnje i ime osobe koja poduzima radnje.

Za neke upite, izražene zabrinutosti, pritužbe i/ili žalbe može trebati duži period njihovog rješavanja. Podnositelj(i) pritužbe bit će obaviješteni o napretku u rješavanju problema. Svi upiti, izražene zabrinutosti, pritužbe i/ili žalbe će se istražiti, a podnositelju pritužbe pravodobno će se odgovoriti. Mehanizam za rješavanje pritužbi sastavni je dio ESAR-a i ESMF-a i koristi se za rješavanje svih pritužbi koje se možda neće moći brzo riješiti.

Imenovano osoblje jedinice za upravljanje projektom /osoblje izvođača bit će odgovorno za pregled svih upita, zabrinutosti, pritužbi i/ili žalbi i osiguravanje napretka u rješavanju svakog pitanja.

1.24 INSTRUMENTI ZAŠTITE KOJI SE ODOSE NA PROJEKT

Kao što je gore navedeno i u SESP-u (Dodatak 1), potencijalnim utjecajima projekta upravljat će se kroz pripremu i provedbu različitih instrumenata zaštite. Svi instrumenti zaštite pripremljeni tokom provedbe projekta bit će vođeni ovim ESAR/ESMF-om i zadovoljit će UNDP-ove SES zahtjeve, kao i zakonske propise BiH. Primjenjuju se sljedeći instrumenti zaštite:

- Strateškom procjenom utjecaja na okoliš i društvena pitanja procijenit će se utjecaji planiranja korištenja zemljišta ili izmjene politika.
- Izradit će se smjernice za stabilizaciju riječnih korita i priobalnih područja na način kojim se ne narušava priroda kako bi se usmjeravao određeni projekt radova na vodotocima.
- Preliminarna procjena utjecaja na okoliš (specifična za lokaciju) – bit će provedena za sve radove na vodotocima u skladu sa zakonima BiH. Ovim procjenama specifičnim za lokacije odredit će se mjere ublažavanja koje će biti kodificirane u okolišnim dozvolama za pojedine lokacije koje će kasnije biti integrirane u građevinske dozvole za pojedine lokacije koje izdaje nadležno ministarstvo i vodnu dozvolu koju za svaku lokaciju izdaje Agencija za vode.
- Osim toga, preliminarna procjena utjecaja na okoliš na lokalitetu rijeke Krupe uključit će važeće elemente Akcionog plana biodiverziteta prema UNDP SES 1 kako bi se osiguralo da nema mjerljivih nepovoljnih utjecaja na kriterije ni vrijednosti biodiverziteta ramsarskog područja Hutovo blato, kao ni na ekološke procese koji podržavaju te vrijednosti biodiverziteta i to će biti učinjeno čak i ako su potencijalni utjecaji projekta na ovaj lokalitet rangirani kao niski i umjereni).
- Od izvođača će se tražiti da u sklopu zahtjeva za izdavanje dozvole daju izjavu o metodi rada. U vodnim dozvolama će biti navedeni svi dodatni zahtjevi izvođača radova (osim onih koji su obavezni prema gore navedenim planovima).
- Strateška procjena utjecaja na okoliš i društvo – gdje je to propisano zakonom radi procjene utjecaja planiranja korištenja zemljišta ili izmjena politika.
- Plan uključivanja aktera (Dodatak VII. Kompletnog prijedloga za financiranje)
- Mehanizam za rješavanje pritužbi (Dodatak VII. Kompletnog prijedloga za financiranje)
- Gender akcioni plan
- Akcioni plan za sprečavanje seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja (Dodatak 2)

UPRAVLJANJE OKOLIŠNIM I DRUŠTVENIM RIZICIMA

U ovom odjeljku su identificirani ključni okolišni i društveni pokazatelji koji su identificirani za projekt i opisani su odgovarajući ciljeve upravljanja, potencijalni utjecaji, aktivnosti kontrole i kriteriji za ocjenu provođenja zaštite okoliša prema kojima će se ovi pokazatelji procjenjivati (tj. prema kojima će se provesti njihova revizija).

Ovaj odjeljak dalje se bavi potrebom za praćenjem i izvještavanjem o djelotvornosti zaštite okoliša u cilju opisivanja uspjeha i neuspjeha kontrolnih procedura, pravljenja razlike među pitanjima koja zahtijevaju ispravke i utvrđivanja mjera koje će omogućiti kontinuirano poboljšanje procesa putem kojih se upravlja projektima.

1.25 SVRHA I CILJEVI OKVIRA UPRAVLJANJA OKOLIŠNIM I DRUŠTVENIM PITANJIMA

ESMF je upravljački alat koji se koristi za pomoć u minimiziranju utjecaja na okoliš i društvo, te uspostaviti skup okolišnih i društvenih ciljeva. Kako bi se osiguralo ispunjenje okolišnih i društvenih ciljeva projekata, svi oni koji budu provodili projekt koristit će ovaj ESMF za strukturiranje i kontrolu mjera zaštite okolišnog i društvenog upravljanja koje su potrebne da bi se izbjegli ili ublažili nepovoljni efekti za okoliš i zajednice.

Okolišni i društveni ciljevi projekata su:

- osigurati sistem ranog upozorenja koji osigurava poduzimanje odgovarajućih mjera prije bilo kakvog događaja.
- smanjiti utjecaje poplava.
- poticati dobre prakse upravljanja kroz planiranje, predanost i kontinuirano poboljšanje praksi zaštite okoliša.
- minimizirati ili spriječiti onečišćenje tla, zraka i vode.
- zaštititi domaću floru, faunu i važne ekosisteme.
- pridržavati se važećih zakona, propisa i standarda za zaštitu okoliša.
- osigurati rodnu ravnopravnost i uključenost u sve aspekte projekta
- primijeniti nultu toleranciju na seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje
- usvojiti najbolja praktično dostupna sredstva za sprečavanje ili minimiziranje utjecaja na okoliš.
- opisati procedure praćenja potrebne za utvrđivanje utjecaja na okoliš; i
- dati pregled obaveza osoblja i izvođača Vlade BiH i UNDP-a u pogledu okolišnih obaveza.

Jedinica za upravljanje projektom/izvođač će s vremena na vrijeme ažurirati ESMF u konzultacijama sa osobljem UNDP-a i Vladom BiH kako bi se unijele promjene u fazi detaljnog projektiranja projekata.

1.26 PREGLED INSTITUCIONALNIH ARANŽMANA ZA OKVIR UPRAVLJANJA OKOLIŠNIM I DRUŠTVENIM PITANJIMA

Okvir upravljanja okolišnim i društvenim pitanjima (ESMF) će biti ocijenjen za svaki potprojekt od strane relevantne Agencije za vode i UNDP-a prije poduzimanja bilo kakvih radova. ESMF utvrđuje potencijalne rizike za okoliš i društvena pitanja iz projekata i opisuje strategije za upravljanje tim rizicima i minimiziranje nepoželjnih okolišnih i društvenih utjecaja. Nadalje, ESMF pruža mehanizam za rješavanje pritužbi onima koji bi mogli biti pogođeni projektima, a koji ne smatraju da su njihova stajališta saslušana.

BiH će biti odgovorna za nadzor nad ESMF-om. UNDP će dobiti podršku BiH i osigurati će da je ESMF adekvatan i da se poštuje. Jedinica za provedbu projekata će osigurati pravovremeno poduzimanje korektivnih radnji od strane izvođača, prema potrebi.

1.26.1 Administracija

UNDP će biti odgovoran za reviziju ili ažuriranje ovog dokumenta tokom rada. Osoba kojoj je dokument izdan dužna je osigurati da je on ažuriran.

Nadzornik gradilišta bit će odgovoran za dnevne inspekcije okoliša na gradilištu. UNDP će unakrsno provjeravati te inspekcije poduzimanjem mjesečnih revizija.

Izvođač će voditi i čuvati sve administrativne i okolišne evidencije koje bi uključivale registar pritužbi zajedno s evidencijom svih mjera poduzetih za ublažavanje uzroka pritužbi.

Izvođač će biti odgovoran za svakodnevnu usklađenost s ESMF-om.

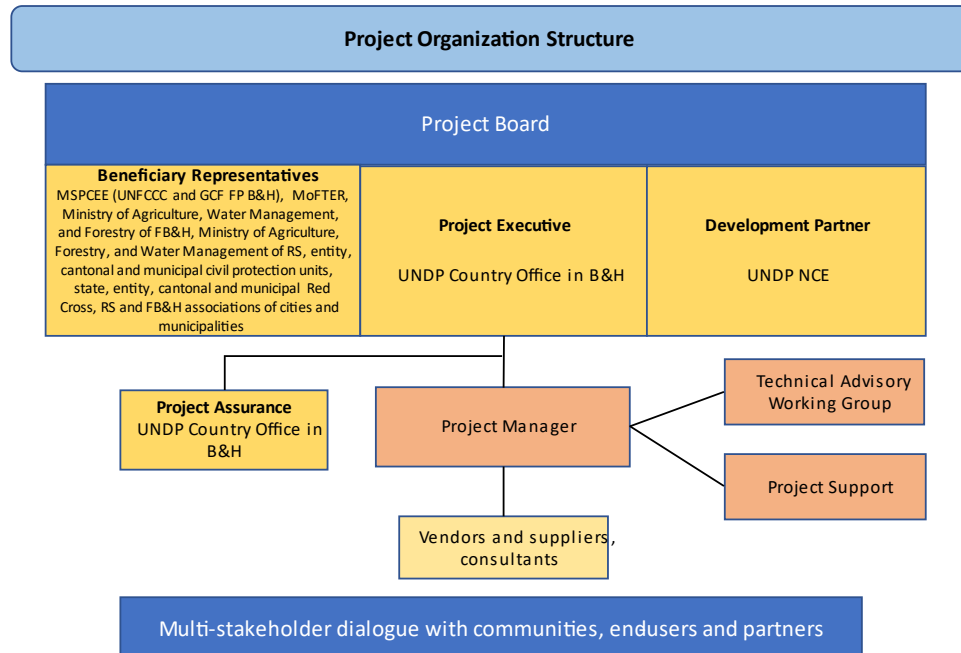
UNDP će biti provedbena agencija i bit će odgovoran za provođenje i usklađenost s ESMF-om preko partnera s kojima surađuje i izvođača. ESMF će biti dio svake tenderske dokumentacije.

Nadzorni inženjer/voditelj projekta nadzirat će izvođača, dok će UNDP biti odgovoran za okolišna i društvena pitanja.

1.27 REALIZACIJA I RAD

1.27.1 Struktura i odgovornost opće uprave

Svim projektnim aktivnostima (intervencije GCF-a i sufinancirane aktivnosti) upravljat će se pomoću strukture upravljanja projektom koja je prikazana na Slika 13 **Error! Reference source not found..** Korištenje zajedničke strukture upravljanja projektom rezultirat će poboljšanom primjenom zajedničkih sistema i pristupa, kao i omogućiti pridržavanje UNDP SES-a. O ključnim ulogama raspravlja se u nastavku.

Slika 13. Struktura organizacije projekta

1.27.1.1 Projektni odbor

Projektni odbor (PO) čine sljedeće institucije/organizacije: Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije BiH, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske i UNDP. Upravni odbor će biti odgovoran za osiguranje primjene UNDP SES-a na sve aktivnosti.

1.27.1.2 Jedinica za upravljanje projektom

Jedinica za upravljanje projektom, pod nadzorom UNDP-a i kontakt tačke BiH za GCF, vodit će projekt na svakodnevnoj osnovi u okviru ograničenja koje je postavi Projektni odbor. Jedinica za upravljanje projektom, kao i Projektni odbor, bit će odgovorna za osiguravanje da sve aktivnosti projekta zadovoljavaju UNDP SES (vidjeti odjeljak 1.7). Jedinica za upravljanje projektom će obuhvatiti ključne uloge identificirane u organizacijskoj shemi, posebno voditelja projekta.

Voditelj projekta će voditi projekt na dnevnoj bazi. Funkcija voditelja projekta prestat će kada završni izvještaj o finalnoj evaluaciji projekta i druga dokumentacija koju zahtijevaju GCF i UNDP budu dovršeni i predani UNDP-u. Voditelj projekta odgovoran je za svakodnevno upravljanje i donošenje odluka vezanih za projekt. Glavna odgovornost voditelja projekta je osigurati da projekt proizvodi

rezultate navedene u projektnom dokumentu, u skladu s potrebnim standardom kvaliteta i unutar navedenih vremenskih i troškovnih ograničenja.

1.27.2 Službenik za mjere zaštite i službenici na terenu

Službenik za mjere zaštite bit će član tima za upravljanje projektom. Službenik za mjere zaštite odgovoran je za osiguranje da se mjere zaštite u okviru projekta provode prema odobrenim planovima, u skladu s UNDP SES-om. Službenik za mjere zaštite djelovat će kao kontakt tačka za sva pitanja povezana sa zaštitom, uključujući mehanizam za rješavanje pritužbi. Službenik za mjere zaštite će blisko saradivati s terenskim službenicima kako bi osigurao da se potrebne mjere zaštite provode i nadziru na lokaciji (tj. službenik za mjere zaštite će nadzirati učinak terenskih službenika i davati savjete po potrebi). Revizije lokacije provodit će službenik za mjere zaštite kao način praćenja učinka.

Terenski službenici bit će odgovorni za svakodnevnu inspekciju i nadzor lokacija. Terenski službenici (također poznati kao vodni inspektori) bit će zaposlenici iz vodnih tijela koji imaju iskustva u radu na terenu i provođenju infrastrukturnih projekata, inspeksijskom nadzoru na lokacijama, osiguravanju provedbe zakona i propisa.

1.27.3 Uloga i odgovornost UNDP-a

UNDP je odgovoran GCF-u za provođenje ovog projekta. To uključuje nadzor nad izvođenjem projekta kako bi se osiguralo da se projekt provodi u skladu s dogovorenim standardima i odredbama. UNDP je odgovoran za pružanje usluga upravljanja projektnim ciklusom GCF-u koje uključuju odobrenje i početak projekta, superviziju i nadzor nad projektom te završetak i evaluaciju projekta. UNDP također ima ulogu osiguranja projekta u okviru Upravnog odbora projekta. Uloga UNDP-a uključuje sljedeće:

- Osigurati nadzor nad svim pitanjima koja se odnose na mjere zaštite
- Obavještavati sve aktere i nositelje prava koji su uključeni u projekte financirane od strane GCF-a ili na koje oni potencijalno utječu, pozitivno ili negativno, o UNDP-ovom mehanizmu korporativne odgovornosti
- Osigurati da su pregled usklađenosti i mehanizmi pružanja odgovora akterima operativni tokom životnog vijeka projekta
- Osigurati da su pregled usklađenosti i mehanizmi pružanja odgovora akterima operativni tokom životnog vijeka projekta
- Osigurati da su pregled usklađenosti i mehanizmi pružanja odgovora akterima operativni tokom životnog vijeka projekta
- Osigurati tehničke smjernice o provođenju ESMF-a i administrativnu pomoć pri zapošljavanju i ugovaranju stručnih usluga zaštite (prema potrebi) i pratiti usklađenost projekta s politikama i procedurama ESMF-a i UNDP-a.

1.28 REALIZACIJA PROJEKTA I ADMINISTRACIJA

1.28.1 Realizacija projekta

Projekt će biti realiziran na terenu putem relevantnog entiteta zemlje preko njegovih agencija za vode. Osim toga, očekuje se saradnja s lokalnim vijećima, postojećim nevladinim organizacijama i lokalnim zajednicama UNDP-a.

1.28.2 Administracija Okvira za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima

Kao provedbena agencija, UNDP će biti odgovoran za provedbu s ESMF-om putem organizacija za isporuku.

ESMF će biti dio svake tenderske dokumentacije. UNDP će biti odgovoran za reviziju ili ažuriranje ovog dokumenta tokom rada. Osoba kojoj je dokument izdan dužna je osigurati da je on ažuriran.

UNDP je odgovoran za pružanje stručnih savjeta o okolišnim i društvenim pitanjima organizacijama koje provode projekt (npr. izvođačima i/ili nevladinim organizacijama) i za okolišni i društveni nadzor i izvještavanje. UNDP ili njegov predstavnik procijenit će okolišni i društveni učinak organizacija koje provode projekt (npr. izvođača) zaduženih za isporuku svake komponente tokom cijelog projekta i osigurati usklađenost s ESMF-om. Tokom operacija organizacije koje provode projekt bit će odgovorne za provođenje ESMF-a. Osoblje koje radi na projektima odgovorno je za sprečavanje ili minimiziranje utjecaja na okoliš i društvo.

Terenski službenik bit će odgovoran za svakodnevni okolišni inspeksijski nadzor nad lokacijom projekta/gradilištem. UNDP ili njegov predstavnik provjeravat će ove inspekcije putem mjesečnih revizija.

Organizacija isporuke, npr. izvođač, održavat će i čuvati sve administrativne i okolišne evidencije koji uključuju registar pritužbi skupa s evidencijom svih mjera poduzetih za ublažavanje uzroka pritužbi.

Organizacija odgovorna za isporuku projekta odgovorna je za svakodnevnu usklađenost s ESMF-om.

1.28.3 Okolišne procedure, planovi rada/instrukcije specifične za lokaciju i aktivnosti

Okolišne procedure opisuju kako se žele postići ciljevi upravljanja za određeni element okoliša. One sadrže potrebne pojedinosti koje su specifične za lokaciju ili aktivnost i potrebno ih je slijediti u svim građevinskim radovima. Treba izdati planove rada i instrukcije specifične za lokaciju i aktivnosti, koje su u skladu s prethodnim uspješnim radom na sličnim projektima UNDP-a.

1.28.4 Izvještavanje o ekološkom incidentu

Svi incidenti, uključujući neusklađenost s postupcima ESMF-a, moraju se zabilježiti putem zapisnika o incidentima, a detalji se unose u registar. O svakom incidentu koji uzrokuje ili ima potencijal uzrokovati materijalnu ili ozbiljnu štetu za okolišu, terenski službenik će obavijestiti voditelja projekta što je prije moguće. Organizacija koja provodi projekt /izvođač mora prekinuti radove dok sanacija ne bude dovršena i UNDP ne izda odobrenje.

1.28.5 Dnevne i sedmične kontrolne liste okolišnog inspeksijskog nadzora

Dnevnu kontrolnu listu za okoliš treba popunjavati za svako radilište relevantni službenik na terenu i ona se vodi u registru. Potrebno je popuniti sedmičnu kontrolnu listu za okoliš i ona će uključivati referencu na sva pitanja identificirana u dnevnim kontrolnim listama koje popunjavaju službenici na terenu. Popunjene kontrolne liste proslijedit će se Agenciji za vode i UNDP-u na pregled i praćenje ako se uoče bilo kakvi problemi.

1.28.6 Korektivne mjere

Svaku neusklađenost s ESMF-om potrebno je zabilježiti u sedmičnim okolišnim inspeksijskim nadzorima i evidentirati u registar. Ovisno o težini neusklađenosti, terenski službenik može navesti korektivnu mjeru u sedmičnom izvještaju o inspekciji lokacije. Tok svih korektivnih mjera pratit će se pomoću registra. O svim neusklađenostima i problemima s korektivnim mjerama potrebno je obavijestiti UNDP.

1.28.7 Pregled i revizija

Osoblje UNDP-a i relevantna Agencija za vode trebaju pregledati ESMF i njegove procedure najmanje svaka dva mjeseca. Cilj pregleda je ažurirati dokument kako bi odražavao znanje stečeno tokom realizacije projekta/izgradnje te kako bi odražavao nova znanja i promijenjene standarde (vrijednosti) zajednice.

ESMF će se revidirati i unijeti izmjene ako:

- Postoje relevantne promjene uvjeta okoliša ili općeprihvaćene prakse zaštite okoliša; ili
- Ako su utvrđeni novi ili prethodno neidentificirani rizici za okoliš; ili
- Informacije iz metoda praćenja i nadzora nad projektom pokazuju da trenutne mjere kontrole zahtijevaju izmjene da bi bile djelotvorne; ili
- Ako postoje promjene zakona o zaštiti okoliša koje su relevantne za projekt; ili
- Ako postoji zahtjev relevantnog regulatornog tijela; ili
- Sve promjene treba izraditi i implementirati u konzultacijama s osobljem UNDP-a i relevantnom Agencijom za vode. Kada se izvrši ažuriranje, svo osoblje na lokaciji mora biti upoznato s revizijom što je prije moguće, npr. putem informativnog sastanka ili pismene obavijesti.

1.29 OBUKA

Organizacije zadužene za realizaciju su odgovorne za osiguravanje uspostavljanja sistema kako bi relevantni zaposlenici, izvođači i drugi radnici bili svjesni okolišnih i društvenih uvjeta izgradnje, uključujući ESMF.

Svo projektno osoblje će prisustvovati uvodnoj obuci koji pokriva zdravstvene, sigurnosne, okolišne i kulturološke uvjete.

Svi radnici koji se bave bilo kojom aktivnošću koja bi mogla uzrokovati ozbiljnu štetu okolišu (npr. rukovanje opasnim materijalima) proći će obuku o zaštiti okoliša u vezi sa pojedinačnim zadacima.

KOMUNIKACIJA

1.30 JAVNE KONZULTACIJE I PRUŽANJE INFORMACIJA O OKOLIŠNIM I DRUŠTVENIM PITANJIMA

ESMF obuhvata javne konzultacije u sklopu plana angažiranja aktera. O projektu se razgovaralo sa širokim spektrom zainteresiranih strana, uključujući relevantne vladine odjele, industrijske grupacije, nevladine organizacije i pojedinačne pripadnike zajednice, a odobrila ga je Vlada Bosne i Hercegovine. Opsežne konzultacije na terenu obavljene su tokom izrade projekta (kao i tokom ranijih projekata koji će ovim projektom proširiti) i očekuje se nastavak konzultacija sa svim pogođenim zajednicama. Predviđa se da će na osnovu potreba zajednica projekti biti u potpunosti prihvaćeni.

UNDP i nadležne agencije za vode će redovito izrađivati i objavljivati ažurirane informacije o projektu kako bi zainteresiranim akterima pružili informacije o statusu projekta. Ažurirane informacije se mogu dostaviti putem raznih medija, npr. štampanih medija, radija, društvenih medija ili službenih izvještaja. Osim ažuriranja projekta, rezultati projekta također će uključivati alate za upravljanje znanjem i učenje, kao što su uspostava *online* banke znanja, kafea znanja i nadgradnja GeoPortala koji je razvijen u okviru projekta Vrbas. Oni javnosti pružaju veći pristup participativnom upravljanju riziku od poplava i stoga bolje razumijevanje projekta.

Tokom projekta će postojati javno dostupan telefonski broj koji će služiti kao kontakt tačka za upite, izražavanje zabrinutosti, pritužbe i/ili žalbe. Svi upiti, zabrinutost, pritužbe i/ili žalbe bit će evidentirani u registar i o tome će biti obaviješten odgovarajući rukovodilac. Sav materijal mora biti objavljen na engleskom i jezicima u upotrebi u BiH, kako bude odgovaralo.

Ako se pokrene problem vezan za zajednicu, sljedeće informacije će biti evidentirane:

- vrijeme, datum i priroda upita, zabrinutosti, pritužbi i/ili žalbi;
- vrsta komunikacije (npr. telefon, pismo, osobni kontakt);
- ime, kontakt adresa i kontakt broj;

- odgovor i istraga poduzeta u vezi s upitom, izraženom zabrinutošću, pritužbom i/ili žalbom; i
- poduzete radnje i ime osobe koja poduzima radnje.

Neki upiti, izražene zabrinutosti, pritužbe i/ili žalbe mogu zahtijevati duži period rješavanja. Podnositelj(i) pritužbe bit će obaviješteni o napretku u rješavanju problema. Svi upiti, izražene zabrinutosti, pritužbe i/ili žalbe će se istražiti, a podnositelju pritužbe pravodobno će se odgovoriti. Mehanizam za rješavanje pritužbi sastavni je dio ESMF-a i koristi se za rješavanje svih pritužbi koje se možda neće moći brzo riješiti.

Imenovano osoblje jedinice za upravljanje projektom /osoblje izvođača bit će odgovorno za pregled svih upita, zabrinutosti, pritužbi i/ili žalbi i osiguravanje napretka u rješavanju svakog pitanja.

1.31 REGISTAR PRITUŽBI I MEHANIZAM RJEŠAVANJA ŽALBI

Tokom faze izgradnje i provedbe bilo kojeg projekta, projektne aktivnosti mogu negativno utjecati na osobu ili grupu ljudi, direktno ili indirektno. Žalbe se mogu odnositi na društvena pitanja, kao što su kriteriji prihvatljivosti i prava, prekid usluga, privremeni ili trajni gubitak sredstava za život i druga društvena i kulturna pitanja. Žalbe se također mogu odnositi na pitanja zaštite okoliša, kao što je prekomjerno stvaranje prašine, oštećenja infrastrukture zbog vibracija povezanih s gradnjom ili prijevoza sirovina, buke, prometnih zagušenja, smanjenja kvaliteta ili količine privatnih/javnih površinskih/podzemnih vodnih resursa u toku sanacije navodnjavanja, štete u vrtovima i na poljoprivrednom zemljištu itd.

Ako dođe do takve situacije, mora postojati mehanizam putem kojeg pogođene strane mogu prijateljski riješiti takve probleme s projektnim osobljem na efikasan, nepristrasan, transparentan, pravovremen i isplativ način. Kako bi se postigao ovaj cilj, mehanizam za rješavanje žalbi uključen je u ESMF za ovaj projekt.

Projekt omogućava onima koji imaju pritužbu ili koji smatraju da su ugroženi projektom mogu izraziti svoju zabrinutost, pritužbe i/ili žalbe putem odgovarajućeg postupka. Registar pritužbi i mehanizam za rješavanje žalbi navedeni u ovom ESMF-u koristit će se kao dio projekta i pružit će pristupačan, brz, pravičan i djelotvoran odgovor zainteresiranim akterima, posebno bilo kojoj ranjivoj grupi koja često nema pristup formalnim pravnim režimima.

Prepoznajući da se mnoge pritužbe mogu odmah riješiti, registar pritužbi i mehanizam za rješavanje žalbi koji su navedeni u ovom ESMF-u potiču obostrano prihvatljivo rješavanje problema čim se pojave. Registar pritužbi i mehanizam za rješavanje žalbi naveden u ovom ESMF-u osmišljen je tako da:

- a. bude legitiman proces koji omogućuje izgradnju povjerenja između grupa aktera i garantira akterima da će ono što ih brine biti procijenjeno na pravedan i transparentan način;
- b. omogućiti jednostavan i pojednostavljen pristup registru pritužbi i mehanizmu za rješavanje žalbi svim akterima i pruži odgovarajuću pomoć onima koji su se možda suočili s preprekama u prošlosti kako bi mogli izraziti svoju zabrinutost;
- c. pruži jasne i poznate procedure za svaku fazu postupka u okviru mehanizma za rješavanje žalbi i jasno objasni vrste ishoda dostupnih osobama pojedinačno i grupama;
- d. osigura jednako postupanje prema svim ugroženim osobama i grupama putem dosljednog, formalnog pristupa koji je pravičan, informiran i uvažava zabrinutost, pritužbe i/ili žalbe;
- e. osigura transparentan pristup, obavještavajući svakog ugroženog pojedinca/grupu o napretku postupka po njihovoj pritužbi, informacijama koje su korištene pri ocjeni njihove pritužbe i informacijama o mehanizmima koji će se koristiti za njeno rješavanje; i
- f. omogućiti kontinuirano učenje i poboljšanje mehanizma za rješavanje žalbi. Kroz stalnu procjenu, učenjem se može smanjiti broj potencijalnih pritužbi i žalbi.

Kriteriji prihvatljivosti za mehanizam za rješavanje žalbi uključuju:

- a. Percipirani negativni ekonomski, društveni ili okolišni utjecaj na osobu i/ili grupu ili zabrinutost zbog mogućnosti izazivanja utjecaja;
- b. Jasno određena vrsta utjecaja koja se dogodila ili se može dogoditi; i objašnjenje kako je projekt izazvao ili može izazvati takav utjecaj; i
- c. Pojedinačno i/ili grupno podnošenje pritužbe i/ili žalbe je pod utjecajem ili postoji rizik da će biti pod utjecajem; ili osoba i/ili grupa koja podnosi pritužbu i/ili žalbu pokazuje da ima ovlaštenje od osobe i/ili grupe koja je pod utjecajem ili bi mogla biti pod utjecajem da zastupaju njihove interese.

Lokalne zajednice i drugi zainteresirani akteri mogu podnijeti žalbu/pritužbu bilo kada UNDP-u i/ili Agenciji za vode. Pogođene lokalne zajednice trebale bi biti obaviještene o odredbama ESMF-a, uključujući njegov mehanizam za rješavanje žalbi i način podnošenja pritužbe.

1.31.1 Registar pritužbi

Ako se pokrene problem cijele zajednice, sljedeće informacije će biti evidentirane:

Registar pritužbi uspostaviti će se kao dio projekta kako bi se evidentirala sva pitanja koja je zajednica izrazila tokom izgradnje. UNDP će o svakoj pritužbi biti obaviješten u roku od 24 sata otkad je zaprimio pritužbu. Pritužba će biti skenirana. Nakon skeniranja, pritužbe u vezi s koruptivnim praksama bit će prosljeđene UNDP-u na komentar i/ili savjet.

Kad god je to moguće, projektni tim nastojat će riješiti pritužbu što je prije moguće i na taj način izbjeći eskalaciju problema. Međutim, ako se pritužba ne može odmah riješiti, tada mora doći do eskalacije.

Sažeta lista zaprimljenih pritužbi i njihovo rješavanje mora biti objavljena u izvještaju koji se izrađuje svakih šest mjeseci.

1.31.2 Mehanizam za rješavanje žalbi

Mehanizam za rješavanje žalbi osmišljen je kao mehanizam za rješavanje problema uz dobrovoljno uložene napore u dobroj vjeri. Mehanizam za rješavanje žalbi nije zamjena za pravni postupak. Mehanizmom za rješavanje žalbi će se, koliko je to praktično moguće, pokušati riješiti pritužbe i/ili žalbe pod uvjetima koji su uzajamno prihvatljivi za sve strane. Prilikom podnošenja pritužbe i/ili žalbe, sve strane uvijek moraju djelovati u dobroj vjeri i ne smiju pokušavati odgoditi i/ili spriječiti bilo koje obostrano prihvatljivo rješenje.

Kako bi se osigurala nesmetana provedba Projekta te pravovremeno i djelotvorno rješavanje problema koji se mogu pojaviti tokom njegove provedbe, uspostavljen je snažan mehanizam za rješavanje žalbi koji će projektnim tijelima omogućiti da rješavaju žalbe aktera Projekta.

Sve pritužbe i/ili žalbe u vezi sa društvenim i ekološkim pitanjima mogu se zaprimiti usmeno (zaprima ih osoblje na terenu), telefonom, mogu se staviti u pretnac za pritužbe ili dostaviti pismeno UNDP-u, nadležnoj Agenciji za vode ili izvođaču građevinskih radova. Ključni dio mehanizma za rješavanje žalbi je zahtjev da UNDP/Jedinica za upravljanje projektom i izvođač građevinskih radova vode registar pritužbi i/ili žalbi zaprimljenih u odgovarajućim uredima na lokacijama projekta. Prema svim podnositeljima pritužbi postupat će se s poštovanjem, pristojno i senzibilno. UNDP/Agencija za vode/ Jedinica za upravljanje projektom i izvođač građevinskih radova trebali bi poduzeti sve moguće napore kako bi riješili pitanja navedena u pritužbi i/ili žalbi u okviru svoje nadležnosti. Međutim, mogu postojati određeni problemi koji su složeniji i ne mogu se riješiti putem mehanizmima na nivou projekta. Takve žalbe bit će prosljeđene Odboru za rješavanje žalbi. Agencije za vode su odgovorne za rješavanje ovih problema kroz kompletan / robustan proces.

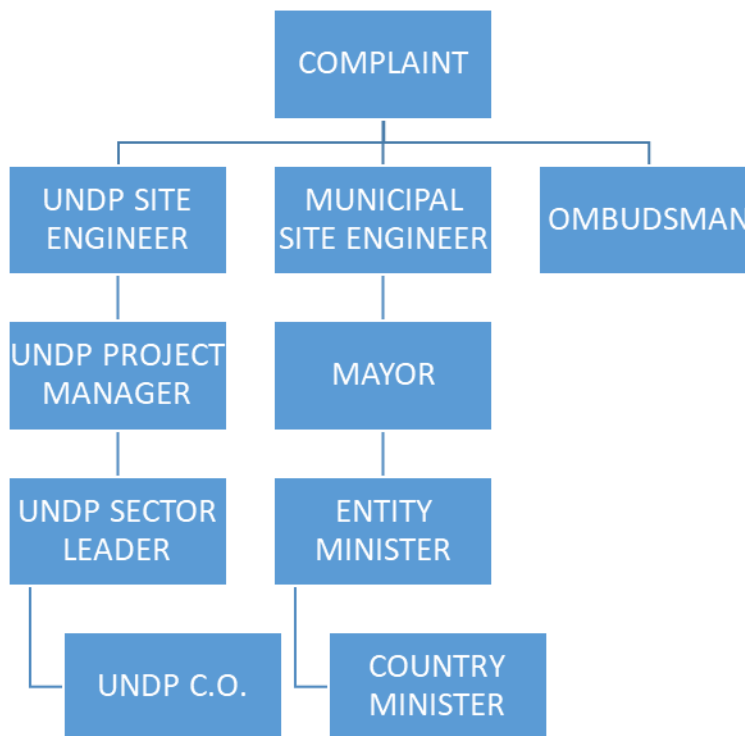
Mehanizam za rješavanje žalbi osmišljen je kako bi se osiguralo da osoba i/ili grupa nisu financijski pogođeni postupkom podnošenja pritužbe i/ili žalbe. Mehanizam za rješavanje žalbi pokrit će sve razumne troškove angažiranja odgovarajuće kvalificirane osobe za pomoć u pripremi legitimne pritužbe i/ili žalbe. Ako se smatra da pritužba i/ili žalba nisu prihvatljivi, mehanizam za rješavanje žalbi neće pokriti te troškove.

Zajednice koje su pogođene ili će vjerovatno biti pogođene projektom trebaju biti obaviještene o mehanizmu projekta za rješavanje žalbi, kao i o neovisnim mehanizmima koje osiguravaju UNDP i GCF (vidi tekst niže) što je prije moguće prilikom uključivanja aktera. Informacije o mehanizmu za rješavanje žalbi i o tome kako podnijeti pritužbu i/ili žalbu moraju biti dane u razumljivom formatu i na razumljivim jezicima. Ključne informacije o rješavanju žalbi, poput načina podnošenja pritužbe, trebaju biti postavljene na istaknuta mjesta za informiranje ključnih aktera.

Službenik za zaštitne mjere u Jedinici za upravljanje projektom bit će određen kao ključni službenik zadužen za mehanizam za rješavanje žalbi. Opis poslova za ova radna mjesta (s povremenim izmjenama i dopunama) sadržavat će sljedeće ključne poslove:

- Koordinacija formiranja odbora za rješavanje žalbi prije početka izgradnje radi rješavanja problema;
- djelovanje kao kontakt tačka u Jedinici za upravljanje projektom za pitanja rješavanja žalbi i olakšavanje rješavanja problema u Jedinici za upravljanje projektom;
- izgradnja svijesti o mehanizmu za rješavanje žalbi među svim akterima kroz kampanje podizanja javne svijesti;
- pomoć u rješavanju svih žalbi putem koordinacije sa zainteresiranim stranama;
- čuvanje informacija o žalbama i rješenjima;
- praćenje aktivnosti agencija za vode po pitanjima rješavanja žalbi; i
- priprema informacija o postignutom napretku za mjesečne/tromjesečne izvještaje.

Izrađena je višeslojna struktura mehanizma za rješavanje svih pritužbi i/ili žalbi u okviru projekta (Slika 14).

Slika 14. Višeslojni mehanizam za rješavanje pritužbi

Mehanizam za rješavanje žalbi na prvom nivou uključuje zaprimanje pritužbe i/ili žalbe na lokaciji projekta i/ili na nivou načelnika općine. Zainteresirane strane su obaviještene o raznim punktovima na kojima se podnosi pritužbi i/ili žalbi (ako ih ima), a Jedinica za upravljanje projektom redovno prikuplja pritužbe i/ili žalbe sa ovih punktova i evidentira ih. Nakon toga slijedi koordinacija sa zainteresiranim osobama radi rješavanja žalbi. Imenovani službenik za zaštitne mjere u Jedinici za upravljanje projektom će koordinirati aktivnosti na nivou odgovarajućeg distrikta radi rješavanja žalbi i djelovat će kao kontakt tačka u tom pogledu. Ovlašteni službenik za zajednicu ispred lokalne samouprave ili u odsustvu službenika za razvoj zajednice, svaki službenik kome je dana nadležnost koordinirat će se s rukovodiocem za zaštitu i rodna pitanja u Jedinici za upravljanje projektom i relevantnom Agencijom za vode rješavanje žalbi. Imenovani službenik lokalne samouprave će proći kroz dovoljnu obuku o postupku rješavanja žalbi kako bi nastavio voditi takve sisteme u budućnosti.

Žalba se može izraziti usmeno (osoblju na terenu), telefonom, staviti u kutiju za pritužbe ili pismeno UNDP-u, Agenciji za vode ili Izvođaču radova. Podnosioci pritužbe mogu posebno kontaktirati službenika za zaštitne mjere i zatražiti povjerljivost ako strahuju od odmazde. U slučajevima kada se traži povjerljivost (tj. da se ne otkriva identitet podnosioca žalbe UNDP-u, Agenciji za vode i/ili Izvođaču radova). U ovim slučajevima, službenik za zaštitne mjere će razmotriti pritužbu i/ili žalbu, razgovarati o njoj sa podnosiocem i odrediti kako najbolje angažirati subjekte koji izvršavaju projekt uz očuvanje povjerljivosti podnosioca pritužbe.

Čim se zaprimi pritužba i/ili žalba, službenik za zaštitne mjere izdaje potvrdu. Službenik za razvoj zajednice koji zaprima pritužbu i/ili žalbu treba pokušati dobiti relevantne osnovne informacije u vezi sa žalbom i njenim podnosiocem i odmah će obavijestiti službenika za zaštitne mjere u Jedinici za upravljanje projektom.

Jedinica za upravljanje projektom će voditi registar žalbi/pritužbi na nivou lokalne uprave. Vođenje evidencije prikupljene od relevantnih tijela je u nadležnosti Jedinice za upravljanje projektom.

Nakon što izvrši upis pritužbe i/ili žalbe, službenik za zaštitne mjere će detaljno proučiti pritužbu i/ili žalbu i istu proslijediti nadležnom službeniku skupa s rokom za odgovor i rješenje. U slučaju da se pritužba odnosi na rodno zasnovano nasilje/seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje, službenik za zaštitne mjere će savjetovati imenovanu kontakt osobu za seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje koja će potom pomoći žrtvi da pristupi pružateljima usluga žrtvama rodno zasnovanog nasilja. Imenovana kontakt osoba za seksualno iskorištavanje, zlostavljanje i uznemiravanje u okviru mehanizma za rješavanje žalbi će biti savjetnik UNDP-a BiH za rodna pitanja koja je stalno zaposlena na puno radno vrijeme i trenutno nadgleda sve rodne aspekte projekata UNDP-a u BiH. Što se tiče ostalih pritužbi, službenik za zaštitne mjere će održavati sastanke s pogođenim osobama/podnositeljima pritužbi i zatim pokušati pronaći rješenje za zaprimljenu pritužbu i/ili žalbu. Po potrebi će se održati sastanci sa pogođenim osobama/podnositeljima pritužbe i nadležnim službenikom kako bi se pronašlo rješenje problema i izradili planovi za rješavanje pritužbe. Rasprave na sastancima i donesene odluke se snimaju. Svi sastanci u vezi s mehanizmom za rješavanje pritužbi, uključujući sastanke Odbora za rješavanje pritužbi, moraju se snimati. Službenik za zaštitne mjere za mehanizam za rješavanje pritužbi bit će aktivno uključen u sve aktivnosti.

Rješenje na prvom nivou obično će biti završeno u roku od 15 radnih dana, a podnositelj pritužbe i/ili žalbe će biti obaviješten o predloženom odgovoru putem obrasca za dostavljanje informacija o odgovoru. Proces rješavanja treba da bude u skladu sa zahtjevima mehanizma za rješavanje žalbi u smislu da, koliko je to izvodljivo, treba da bude neformalan sa svim stranama koje djeluju u dobroj vjeri. Nadalje, mehanizam za rješavanje žalbi treba, koliko je to izvodljivo, postići obostrano prihvatljive ishode za sve strane.

Ukoliko žalba ne bude riješena u ovom roku na zadovoljstvo njenog podnosioca, žalba će biti prosljeđena na sljedeći nivo mehanizma za rješavanje žalbi. Ako službenik za zaštitne mjere i i rodnu ravnopravnost smatra da se u narednih pet radnih dana mogu pronaći odgovarajuća rješenja, službenik može odlučiti da se pitanje zadrži na prvom nivou tako što će o tome obavijestiti

podnosioca žalbe. Međutim, ako podnosilac žalbe zatraži da se njegova žalba odmah uputi na sljedeći nivo, stvar se mora uputiti na sljedeći nivo. U svakom slučaju, ako se pitanje ne riješi u roku od 20 radnih dana, stvar se upućuje na sljedeći nivo.

Bilo kakvu žalbu u vezi s korupcijom ili bilo kakvom neetičkom praksom treba odmah uputiti Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine i Uredu za reviziju i istrage UNDP-a u New Yorku.

Odbor za rješavanje pritužbi formirana na entitetskom nivou rješavao bi pritužbe na drugom nivou.

Službenik za zaštitne mjere iz Jedinice za upravljanje projektom će koordinirati sa odgovarajućom entitetskom vladom u uspostavljanju ovih odbora za svaki entitet i izdati potrebna cirkularna pisma u tom pogledu kako bi se oni mogli sazvati kad god je to potrebno.

Zadaci Odbora za rješavanje žalbi su:

- a. pružanje podrške pogođenim osobama u rješavanju njihovih problema;
- b. davanje prioriteta pritužbama i njihovo rješavanje što je prije moguće;
- c. dostavljanje informacija Jedinici za upravljanje projektom i UNDP-u o teškim slučajevima što je prije moguće;
- d. koordinacija sa oštećenom osobom/grupom i ishođenje pravilnih i pravovremenih informacija o razrađenom rješenju za njenu pritužbu; i
- e. analiza uobičajenih pritužbi i savjetovanje Jedinice za upravljanje projektom, upravnog odbora na državnom i nižim nivoima o korektivnim mjerama kako bi se izbjegle daljnje pojave.

Odbor za rješavanje pritužbi će održavati neophodne sastanke sa oštećenom stranom/podnositeljem pritužbe i nadležnim službenikom i pokušati pronaći rješenje prihvatljivo na svim nivoima. Odbor za rješavanje pritužbi vodi zapisnik sa sastanka.

Odbor za rješavanje žalbi će formalno dostaviti predložene odgovore podnosiocu žalbe. Ako je podnosilac žalbe zadovoljan predloženim odgovorom, odgovor će se provesti i predmet će biti zatvoren. U slučajevima kada je predloženi odgovor nezadovoljavajući za podnosioca žalbe, Odbor za rješavanje žalbi može odlučiti da revidira predloženi odgovor kako bi riješio preostale zabrinutosti podnosioca žalbe ili ukazao podnosiocu žalbe da Odbor za rješavanje žalbi smatra da nijedan drugi odgovor nije izvediv. Podnosilac žalbe može odlučiti da traži zaštitu sudskim ili drugim putem ako nije zadovoljan odlukama sa tri nivoa mehanizma za rješavanje žalbi.

Pored mehanizama za rješavanje žalbi na nivou projekta i na nacionalnom nivou, podnosioci žalbi imaju mogućnost pristupa UNDP-ovom mehanizmu odgovornosti, s funkcijama usklađivanja i žalbe. Jedinica za usklađenost sa društvenim i okolišnim propisima istražuje navode da se standardi UNDP-a, procedura skrininga ili druge društvene i ekološke obaveze UNDP-a ne provode na adekvatan način, te da može nanijeti štetu ljudima ili okolišu. Jedinica za socijalnu i ekološku usklađenost smještena je u Uredu za reviziju i istrage, a njom upravlja glavni službenik za usklađenost. Pregled usklađenosti dostupan je svakoj zajednici ili osobi koja je zabrinuta oko utjecaja programa ili projekta UNDP-a. Jedinica za usklađenost sa društvenim i ekološkim propisima je nadležna za vođenje nezavisne i nepristrasne istrage u vezi sa valjanim zahtjevima ljudi na lokalnom nivou i da javno izvještava o svojim nalazima i preporukama.

Mehanizam za odgovor zainteresiranih strana nudi lokalno pogođenim ljudima priliku da rade s drugim zainteresiranim stranama na rješavanju zabrinutosti, pritužbi i/ili žalbi u vezi sa društvenim i okolišnim utjecajem projekata UNDP-a. Mehanizam za odgovor zainteresiranih strana ima za cilj da dopuni proaktivno angažiranje zainteresiranih strana koje se zahtijeva od UNDP-a i njegovih implementacionih partnera tokom čitavog projektnog ciklusa. Zajednice i pojedinci mogu zatražiti proces mehanizma za odgovor zainteresiranih strana kada su koristili standardne kanale za upravljanje projektom i osiguranje kvaliteta i nisu zadovoljni odgovorom (u ovom slučaju mehanizam za rješavanje žalbi na nivou projekta). Kada se podnese važeći zahtjev mehanizma za odgovor zainteresiranih strana, kontakt tačke UNDP-a na nivou zemlje, regije i sjedišta će raditi sa

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

zainteresiranim stranama i implementacionim partnerima na razmatranju i rješavanju problema. Za više detalja vidi www.undp.org/secu-srm. Relevantni obrazac je priložen na kraju ESMF-a.

GCF također ima svoj nezavisni mehanizam za rješavanje pritužbi (IRM) koji se bavi pritužbama ljudi koji vjeruju da su ili mogu biti negativno pogođeni projektima ili programima koje financira GCF. U slučaju pritužbi vezanih za autohtone narode, stručnjak za autohtone narode ispred GCF-a je također dostupan. Dodatne informacije i linkovi za podnošenje pritužbi se mogu naći na: <https://irm.greenclimate.fund/>

KLJUČNI OKOLIŠNI I DRUŠTVENI POKAZATELJI

U ovom dijelu su prikazani ključni okolišni i društveni pokazatelji koji su identificirani za projekt, kao i odgovarajući ciljevi upravljanja, potencijalni utjecaji, kontrolne aktivnosti i kriteriji okolišnog učinka prema kojima će se ovi pokazatelji ocjenjivati (tj. revidirati).

U ovom dijelu dalje se govori o potrebi za praćenjem i izvještavanjem o okolišnom učinku s ciljem izvještavanja o uspjehu i neuspjehu kontrolnih procedura, razlikovanja pitanja koja zahtijevaju korekcije i identificiranja mjera koje će omogućiti kontinuirano poboljšanje procesa kojima se upravlja projektima.

1.32 POVRŠINSKE VODE

1.32.1 Kriteriji učinka

Za izgradnju projekata postavljaju se sljedeći kriteriji učinka:

- nema značajnog smanjenja kvaliteta vode kao rezultat građevinskih i operativnih aktivnosti;
- kvalitet vode mora biti u skladu sa svim uvjetima odobrenja koje su odredili UNDP, Agencija za vode i/ili druge vladine institucije ili u nedostatku takvih uvjeta, mora slijediti metodologiju „bez pogoršanja kvaliteta“; i
- efikasna implementacija Smjernica za stabilizaciju riječnog korita i priobalnih područja kojom se ne narušava priroda.

1.32.2 Monitoring

Važno je imati vodu onog kvaliteta koji odgovara svrsi. Kvalitet vode može utjecati na rast biljaka, zdravlje stoke, kvalitet tla, poljoprivrednu opremu i domaću upotrebu. Kvalitet izvora vode je također promjenjiv ovisno o vremenskim prilikama i vanjskim inputima.

Isparavanje povećava koncentraciju soli dok se ispiranjem razrjeđuju soli, ali se mogu povećati sediment i gnojiva, te otjecanje stajskog gnojiva ili hranjivih tvari. Monitoring treba raditi redovno i češće ljeti ili u periodima dugotrajnog stresa vlage.

Tabela 7. daje pregled potrebnog monitoringa.

Važno je imati vodu onog kvaliteta koji odgovara svrsi. Kvalitet vode može utjecati na rast biljaka, zdravlje stoke, kvalitet tla, poljoprivrednu opremu i domaću upotrebu. Kvalitet izvora vode je također promjenjiv ovisno o vremenskim prilikama i vanjskim inputima.

Isparavanje povećava koncentraciju soli dok se ispiranjem razrjeđuju soli, ali se mogu povećati sediment i gnojiva, te otjecanje stajskog gnojiva ili hranjivih tvari. Monitoring treba raditi redovno i češće ljeti ili u periodima dugotrajnog stresa vlage.

1.32.3 Izvještavanje

Svi rezultati praćenja kvaliteta vode i/ili incidenti će biti prikazani u tabeli i o njima će se izvještavati kako je navedeno u ESMF-u. Agencija za vode mora biti odmah obavještena u slučaju bilo kakve sumnje na materijalnu ili ozbiljnu štetu po okoliš ili u slučaju prekoračenja utvrđenog nivoa kvaliteta vode.

Tabela 7. Mjere upravljanja kvalitetom vode

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje		
W1: Povišene suspendirane čvrste tvari i drugi zagađivači u sistemima površinskih voda.	W1.1: Razviti i implementirati Smjernice za stabilizaciju riječnog korita i obalnih područja kojom se ne narušava priroda, koja će, između ostalog, biti inspirirana najboljim pristupima u klasi predloženim u Smjernicama EK i dobrim praksama za integrirano upravljanje sedimentom u kontekstu Okvirne direktive o vodama i drugom dodatnom materijalu o dobrim praksama, kao što su švicarske tehnike stabilizacije kanala koje uključuju preoblikovanje kanala, ugradnju gromada ili kamenih konstrukcija za skretanje toka ili stvaranje stepenastih bazena za rasipanje energije i smanjenje erozije.	Prije radova	zemljanih	Službenik na terenu	na	Inicijalno postavljanje, a zatim po potrebi uz izvještavanje prema Vladi BiH i UNDP-u
	W1.2: Određena područja za skladištenje goriva, ulja, hemikalija ili drugih opasnih tečnosti trebaju imati zbijene nepropusne osnove i biti okružena zaštitnim nasipom kako bi se spriječilo prolijevanje. Dopunjavanje goriva vršiti u područjima udaljenim od vodovodnih sistema.	Kompletna izgradnje i rada	faza	Kompletno osoblje		Sedmično uz izvještavanje prema Agenciji i UNDP-u
	W1.4: Planirati radove u fazama kako bi se osiguralo da se poremećena područja revegetiraju i stabiliziraju progresivno i što je prije moguće nakon završetka radova.	Izbjegavati velike zemljane radove tokom vlažne sezone		Službenik na terenu i Agencija za vode		Vođenje evidencije
	W1.5: Građevinski materijal se neće skladištiti u blizini vodenog okruženja koji može omogućiti ispuštanje u okoliš. Građevinska oprema će biti uklonjena iz blizine vodenog okruženja na kraju svakog radnog dana ili ako se predviđaju obilne padavine.	Kompletna faza izgradnje i rada		Službenik na terenu	na	Vođenje dnevne evidencije
	W1.6: Potrebno je pratiti kvalitet vode u površinskim tokovima uzvodno i nizvodno od radilišta.	U toku izgradnje		Agencija za vode	za	Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

W2: Radovi
unutar vodotoka.

W2.1: Svi radovi moraju biti odobreni od strane nadležnog
ministarstva i Agencije za vode.

Prije izgradnje

Agencija
za vode

za Vođenje evidencije

1.33 EROZIJA, ODVODNJAVANJE I KONTROLA SEDIMENTA

1.33.1 Osnovne informacije

Erozija tla ovisi o nekoliko parametara, kao što su tip tla, nagib, vegetacija, priroda topografije i intenzitet padavina. Gubitak stabilnosti tla i erozija tla mogu nastati zbog uklanjanja vegetacijskog pokrivača, te brojnih građevinskih aktivnosti. Može uzrokovati gubitak plodnosti tla i izazvati nestabilnost padina. Priprema zemljišta za projekt bi mogla rezultirati blokadom ili izmjenom prirodnih pravaca toka, što bi izazvalo promjene u obrascima odvodnjavanja u tom području. Djelotvorne i efikasne mjere ublažavanja mogu ne samo smanjiti već i poboljšati uvjete u odnosu na postojeće.

Padavine mogu imati značajan utjecaj na sposobnost upravljanja utjecajima na okoliš, posebno u smislu upravljanja odvodnjavanjem, erozijom i sedimentacijom. Stoga aktivnosti koje uključuju značajno narušavanje tla ili rad sa drenažnim vodovima i plovnim putevima treba planirati tako da se poduzmu tokom najsušnijih mjeseci. Također je važno osigurati da svi potrebni mehanizmi za kontrolu erozije i sedimenta postoje prije početka kišne sezone.

Aktivnosti koje mogu izazvati eroziju treba poduzeti imajući na umu vjerovatne vremenske uvjete.

1.33.2 Kriteriji učinka

Za projekte su postavljeni sljedeći kriteriji učinka:

- nema nakupljanja sedimenta u vodenoj sredini i/ili u površinskim i/ili podzemnim vodama kao rezultat građevinskih i operativnih aktivnosti;
- nema degradacije kvaliteta vode na ili izvan lokacije svih projekata;
- sva voda koja izlazi sa lokacije projekta i/ili u sisteme podzemnih voda treba da prođe kroz najbolju praksu kontrole erozije, drenaže i sedimenta; i
- efikasnu implementaciju Smjernica za stabilizaciju korita rijeke i priobalnih područja kojom se ne narušava priroda.

Praćenjem mjera upravljanja utvrđenih u ESMF-u, građevinske i operativne aktivnosti projekata neće imati značajan utjecaj zbog sedimentacije na širem području.

1.33.3 Monitoring

Za projekte je razvijen standardizirani program praćenja kontrole sedimenta (Tabela 8). Program je podložan reviziji i ažuriranju najmanje svaka dva mjeseca od datuma izdavanja. Od terenskog službenika će se tražiti da:

- provodi inspekcije na lokaciji na sedmičnoj bazi ili nakon padavina većih od 20 mm u periodu od 24 sata;
- izradi kontrolnu listu specifičnu za lokaciju za dokumentiranje neusklađenosti sa ovim ESMF-om ili primjenjivim Smjernicama za stabilizaciju riječnog korita i priobalnih područja kojom se ne narušava priroda; i
- izvijesti o rezultatima inspekcija i/ili testiranja kvaliteta vode i osigurati da se svi problemi povezani s propustima u kontroli brzo otklone i da se uspostave procesi kako bi se osiguralo da se slični propusti ne ponove.

1.33.4 Izvještavanje

Svi rezultati monitoringa kontrole sedimenta i erozije i/ili incidenti će biti prikazani u tabeli i izvještaji kako je navedeno u ESMF-u. UNDP mora biti odmah obavješten u slučaju bilo kakve sumnje na materijalnu štetu ili ozbiljnu štetu po okoliš ili ako se prekorači utvrđeni nivo u pogledu kontrole erozije i sedimenta.

Tabela 8. Mjere kontrole erozije, odvodnjavanja i sedimenta

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
E1: Gubitak zemljišnog materijala i taloženje u sistemima površinskih i/ili podzemnih voda sa lokacije zbog zemljanih radova	E1.1: Izraditi i implementirati Smjernice za stabilizaciju riječnog korita i priobalnih područja kojom se ne narušava priroda za sve površinske radove, obaloutvrde i radove na iskopima, prijelaze preko vodnog dobra i puteve oborinskih voda.	Prije faze izgradnje	Kompletno osoblje	Vođenje evidencije
	E1.2: Osigurati da su uređaji za kontrolu erozije i sedimenta instalirani, pregledani i održavani prema potrebi.	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Vođenje evidencije
	E1.3: Rasporediti/etapirati radove kako bi se u svakom trenutku sveli na minimum očišćene površine i izloženo tlo.	Prije i u toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
	E1.4: Uključiti dizajn i lokaciju privremenih i trajnih mjera za kontrolu erozije, drenaže i sedimenta za sva izložena područja i drenažne vodove. Oni će se implementirati prije izvođenja aktivnosti koje prethode izgradnji i ostat će na lokaciji tokom radova	Prije i u toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
	E1.5: Zakazati/etapirati predložene radove kako bi se osiguralo da se veće narušavanje vegetacije i zemljani radovi izvode u periodima nižih nivoa padavina i brzine vjetra.	Prije i u toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
	E1.6: Skinuti i uskladištiti gornji sloj zemlje za upotrebu tokom revegetacije i/ili vratiti uklonjenu zemlju na poljoprivredno zemljište.	Prije i u toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
	E1.7: Zakazati/etapirati radove radi minimiziranja trajanja skladištenja površinskog materijala. Vegetirati zalihe ako je potrebno skladištenje na duže periode.	U toku izgradnje	Kompletno osoblje	Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

E1.8: Locirati područja zaliha dalje od drenažnih puteva, vodenih puteva i osjetljivih lokacija.

Prije i u toku izgradnje

Službenik na terenu

Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
E1: Gubitak zemljišnog materijala i taloženje u sisteme površinskih i/ili podzemnih voda sa lokacije zbog zemljanih radova	E1.9: Dizajnirati mjere upravljanja atmosferskim vodama kako bi se smanjile brzine protoka i izbjeglo koncentriranje otjecanja.	Prije i u toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
	E1.10: Uključiti kontrolne brane u drenažne vodove gdje je potrebno da bi se smanjila brzina protoka i obezbijedila određena filtracija sedimenta. Redovno pregledati i održavati kontrolne brane.	Prije i u toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
	E1.11: Malčiranje će se koristiti kao oblik kontrole erozije i sedimenta, a kada se koristi na bilo kojim padinama (zavisno od odabira lokacije), uključiti dodatnu ogradu od sedimenta tokom velikih padavina.	U toku izgradnje	Kompletno osoblje	Vođenje evidencije
	E1.12: Nasipi se koriste ili unutar vodotoka ili oko osjetljive/opasne robe po potrebi.	U toku izgradnje	Kompletno osoblje	Vođenje evidencije
	E1.13: Zatravljene tampon trake moraju biti ugrađene tamo gdje je to potrebno tokom izgradnje kako bi se smanjila brzina vode.	U toku izgradnje	Službenik na terenu	Vođenje evidencije
E1.14: Ograde od mulja ili slične konstrukcije koje se postavljaju radi zaštite od povećanog opterećenja sedimentom.	U toku izgradnje	Izvođači	Vođenje evidencije	

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

E1.15: Višak sedimenta u svim strukturama za kontrolu erozije i sedimenta (npr. sedimentni bazeni, kontrolne brane) mora se ukloniti kada je to potrebno kako bi se omogućio adekvatan kapacitet zadržavanja.

U toku izgradnje

Izvođači

Vođenje evidencije

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Odgovornost	Monitoring i izvještavanje
E2: Kontaminacija tla	E2.1: Ako je kontaminacija otkrivena ili postoji sumnja (izvan otisaka projekta), poduzeti preliminarnu istragu kontaminacije na lokaciji u fazi 1. Izvođač radova treba da obustavi radove ako se naiđe na prethodno neidentificiranu kontaminaciju i aktivira procedure upravljanja i dobije savjet/dozvole/odobrenje (po potrebi).	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E2.2: Pridržavanje najbolje prakse za uklanjanje i odlaganje kontaminiranog tla/materijala sa lokacije (ako je potrebno), uključujući kontaminirano tlo unutar otisaka projekta.	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E2.3: Mjere kontrole odvodnje kako bi se osiguralo da otjecanje ne dolazi u kontakt sa kontaminiranim područjima (uključujući kontaminirani materijal unutar otisaka projekta) i usmjerava se/preusmjerava u stabilna područja radi ispuštanja.	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E2.4: Izbjegavati uvoz punjenja koje može dovesti do kontaminacije lokacije i nema prateće potvrde/dokumentacije. Ako ispuna nije dostupna	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

putem sječenja na lokalitetu, mora se ispitati u skladu sa geotehničkim specifikacijama.

E3:
Zbrinjavanje
viška
zemlje/mulja

E3.4: Mulj koji je uklonjen iz kanala tokom sanacije/održavanja se zbrinjava u skladu sa dozvolama agencija za vode.

Faze izgradnje i rada

Agencija za vodu

Vođenje evidencije

1.34 EKOLOGIJA

1.34.1 Kriteriji učinka

Za izgradnju projekata postavljaju se sljedeći kriteriji učinka:

- a. nema velikih brana ni značajnog trajnog skretanja toka rijeka
- b. nema čišćenja vegetacije izvan određenih granica krčenja;
- c. nema smrti autohtone faune kao rezultat aktivnosti čišćenja;
- d. nema štetnih utjecaja na vodenu sredinu i kopnena staništa;
- e. nema unošenja novih vrsta korova kao rezultat građevinskih aktivnosti; i
- f. nema povećanja postojeće proliferacije korova unutar ili izvan bilo kojeg otiska projekta kao rezultat građevinskih aktivnosti.

1.34.2 Monitoring

Biće implementiran program monitoringa flore i faune (Tabela 9).

Poduzet će se monitoring korova i odgovarajuće mjere u slučaju otkrivanja stranih ili štetnih vrsta.

Organizacija za isporuku će, kada bude poduzimala radove, sačiniti sedmični izvještaj UNDP-u u kojem će biti navedena:

- a. bilo koja neusklađenosti sa ovim ESMF-om;
- b. površine koje su sanirane tokom prethodne sedmice; i
- c. detalji o poduzetim korektivnim radnjama.

1.34.3 Izvještavanje

Svi rezultati praćenja flore i faune i/ili incidenti će biti prikazani u tabeli i prijavljeni kako je navedeno u ESMF-u. UNDP mora biti obaviješten u slučaju bilo kakvih sumnjivih slučajeva smrti autohtone faune i kada je vegetacija oštećena.

Tabela 9 Mjere upravljanja florom i faunom

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
FF1. Gubitak staništa i narušavanje faune	FF1.1 Ograničiti čišćenje vegetacije i minimizirati narušavanje staništa kroz adekvatnu zaštitu i upravljanje zadržanom vegetacijom.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	FF1.2: Minimizirati nivoe buke i prodora svjetlosti tokom izgradnje i rada u blizini bilo koje osjetljive lokacije.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	FF1.3: Osigurati da svo osoblje na lokaciji bude upoznato sa osjetljivim područjima faune/staništa i zahtjevima za zaštitu ovih područja.	U toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije
	FF1.4 Smanjiti narušavanje faune na lokalitetu i oporaviti i spasiti bilo koju ozlijeđenu ili osirotjelu faunu tokom izgradnje i rada.	U toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije, izvještavanje
	FF1.5: Zaštita vodene faune – radovi u vodotoku ne poduzimaju se u sezoni mrijesta. Privremeni kanali za skretanje (unutar korita) mogu biti potrebni za održavanje toka i prolaza ribe. Zamućenje treba svesti na minimum i pratiti kvalitet vode.	U toku izgradnje	Izvođač /Agencija za vode	Svakodnevno i vođenje evidencije
	FF1.6: Implementirati ESCP.	U toku izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
FF2. Uvedene vrste flore i korova	FF2.1: Implementirati ESCP kako bi se smanjili širenje korova kroz eroziju i sediment koji ulazi u bilo koje vodene puteve i stoga se širi.	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
	FF2.2: Revegetirati poremećena područja koristeći autohtone i lokalno endemske vrste koje imaju visoku vrijednost staništa.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Prema potrebi i vođenje evidencije
	FF2.3: Minimizirati ometanje zrelih ostataka vegetacije, posebno krošnji drveća.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
FF2. Uvedene vrste flore i korova	FF2.4: Sjeme mora biti bez korova	Rad	Terenski službenik	Vođenje evidencije
	FF2.5: Korov u okolišu i štetni korov unutar otisaka projekta će se kontrolirati.	U toku i nakon izgradnje	Terenski službenik	Sedmično i vođenje evidencije
FF3. Zaštita vodenih staništa	FF3.1: Minimizirati radove unutar vodotoka.	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije
	FF3.2: Radovi će biti planirani kako bi se iskoristili periodi niskog protoka i niskog rizika od poplava. Razdoblja mrijesta treba izbjegavati.	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije
	FF3.3: Lokalne interesne grupe, kao što su ribarski klubovi i organizacije, potrebno angažirati kako bi stekli lokalno znanje o vodenim vrstama i važnim staništima.	Prije i u toku izgradnje	Agencija za vodu/ izvođač	Vođenje evidencije
	FF3.4: ESDCP koje treba pripremiti i implementirati	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije
	FF3.5: Ekološki tokovi koje treba održavati	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije
	FF3.6: Pripremiti akcioni plan biodiverziteta za područje rijeke Krupe (močvara Hutovo blato) ako su mogući utjecaji na močvarno područje.	Prije izgradnje	Agencije za vodu	Vođenje evidencije

1.35 KVALITET ZRAKA

1.35.1 Osnovne informacije

Sve građevinske aktivnosti mogu uzrokovati smetnje u kvalitetu zraka.

Projektna područja su pretežno seoskog ili ruralnog karaktera. Postojeći kvalitet zraka odražava ta okruženja, pri čemu su prašina, emisije iz vozila i dim iz požara glavna smetnja za kvalitet zraka.

Radnici uključeni u građevinske i operativne aktivnosti trebaju biti upoznati sa metodama za minimiziranje utjecaja štetnog kvaliteta zraka i alternativnim građevinskim procedurama koje su sadržane u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine ili dobroj međunarodnoj industrijskoj praksi.

1.35.2 Kriteriji učinka

Za izgradnju projekata postavljaju se sljedeći kriteriji učinka:

- a. oslobađanje prašine/čestica ne smije uzrokovati smetnje po okoliš;
- b. poduzimaju mjere u svakom trenutku da pomognu u minimiziranju utjecaja na kvalitet zraka povezanih sa građevinskim i operativnim aktivnostima; i
- c. korektivne radnje za odgovor na pritužbe i/ili žalbe treba izvršiti u roku od 48 sati.

1.35.3 Monitoring

Za projekte je izrađen standardizirani program monitoringa zraka (Tabela 10). Program je podložan reviziji i ažuriranju najmanje svaka dva mjeseca od datuma izdavanja. Važno:

- a. Zahtjev za suzbijanje prašine će se od strane osoblja na gradilištu svakodnevno vizualno promatrati, a od strane osoblja Vlade BIH i UNDP-a prilikom obavljanja rutinskih inspekcija gradilišta; i
- b. Emisije iz vozila i mašina – vizuelno praćenje i mjerenje kada se smatra prekomjernim.

1.35.4 Izvještavanje

Svi rezultati praćenja kvaliteta zraka i/ili incidenti bit će prikazani u tabeli i o njima će se izvještavati kako je navedeno u ESMF-u. UNDP mora biti odmah obaviješten u slučaju bilo kakve sumnje na materijalnu ili ozbiljnu štetu po okoliš, ili ako je utvrđeni nivo u pogledu kvaliteta zraka prekoračen.

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Tabela 10. Mjere upravljanja kvalitetom zraka

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i praćenje
A.1 Povećanje nivoa prašine na osjetljivim receptorima	A1.1: Implementirati efikasne mjere upravljanja prašinom u svim područjima tokom izgradnje i rada.	U toku izgradnje i rada	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.2: Ograničiti brzine na cestama i pristupnim stazama.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.3: Upravljeti aktivnostima koje stvaraju prašinu/čestice kako biste osigurali da emisije ne uzrokuju smetnje po okoliš na bilo kojoj osjetljivoj lokaciji	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.4: Građevinske aktivnosti treba da minimiziraju rizike povezane sa klimatskim događajima (provjeriti prognoze).	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.5: Provesti planiranje/etapiranje predloženih radova kako bi se osiguralo da su veliki poremećaji vegetacije i zemljani radovi svedeni na minimum.	Kompletna izgradnja	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.6: Locirati područja zaliha materijala što je dalje moguće od osjetljivih receptora. Prekriti ako je prikladno.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.7: Izvor dovoljno vode odgovarajućeg kvaliteta za aktivnosti suzbijanja prašine u skladu sa svim ograničenjima vode.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A1.8: Planirati aktivnosti revegetacije kako biste osigurali optimalan opstanak vegetacijskih vrsta.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Vođenje evidencije
	A1.9: Posude za smeće treba da budu pokrivene i postavljene koliko je to moguće od osjetljivih lokacija	U toku izgradnje	Terenski službenik	Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
A2. Povećanje emisija iz vozila/mašina	A2.1 Osigurati da su vozila/mašine isključene kada se ne koriste.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A2.2 Osigurati da na licu mjesta rade samo vozila koja su potrebna za izvođenje radova.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A2.3 Osigurati da se sva građevinska vozila, postrojenja i mašine održavaju i koriste u skladu sa standardima i specifikacijama projekta.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A2.4 Razviti i implementirati uvodni program za svo osoblje na gradilištu, koji uključuje kao minimum pregled minimalnih zahtjeva za upravljanje okolišem koji se odnosi na lokaciju.	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A2.5 Locirati skladišta građevinskih vozila/postrojenja/opreme što je dalje moguće od osjetljivih lokacija.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	A2.6 Direktne emisije izduvnih gasova mobilnog postrojenja daleko od tla.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
		U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije

1.36 BUKA I VIBRACIJA

1.36.1 Osnovne informacije

Sve građevinske i operativne aktivnosti mogu uzrokovati buku. Ometanje vibracijama za obližnje stanovnike i osjetljiva staništa vjerovatno će biti uzrokovano upotrebom vibrirajuće opreme. Miniranje nije potrebno poduzeti u sklopu ovog projekta.

Upotreba mašina ili uvođenje objekata koji stvaraju buku mogu imati negativan utjecaj na okoliš i stanovnike ako se njima ne upravlja na odgovarajući način.

Izvođači koji su uključeni u građevinske aktivnosti treba da budu upoznati sa metodama kontrole bučnih mašina i alternativnim građevinskim procedurama koje su sadržane u posebnim državnim ili lokalnim zakonima ili ako ih nema, može se koristiti dobra međunarodna praksa industrije ako zakon nije usvojen.

Potencijalni izvori buke tokom izgradnje mogu uključivati:

- a. a. teške građevinske mašine;
- b. b. električni alate i kompresore;
- c. c. dostavna vozila;
- d. d. radnu snagu.

1.36.2 Kriteriji učinka

Za izgradnju projekata postavljaju se sljedeći kriteriji učinka:

- a. buka od građevinskih i operativnih aktivnosti ne smije uzrokovati smetnje po životnu sredinu ni na jednom mjestu osjetljivom na buku;
- b. poduzimati mjere u svakom trenutku kako bi se smanjila buka povezana sa građevinskim aktivnostima;
- c. nema štete na imovini izvan lokacije uzrokovane vibracijama od građevinskih i operativnih aktivnosti; i
- d. korektivne radnje u odgovoru na pritužbe i/ili žalbe treba izvršiti u roku od 48 sati.

1.36.3 Monitoring

Monitoring se provodi tamo gdje je to naznačeno u tabeli ublažavanja ili kako se smatra odgovarajućim.

Važno je da će supervizor lokacije:

- a. osigurati da se oprema i mašine redovno održavaju i da se njima pravilno upravlja; i
- b. izvoditi potencijalno bučne građevinske aktivnosti samo tokom dana.

1.36.4 Izvještavanje

Svi rezultati praćenja buke i/ili incidenti će biti prikazani u tabeli i prijavljeni kako je navedeno u ESMF-u. UNDP mora biti odmah obaviješten u slučaju bilo kakve sumnje na materijalnu ili ozbiljnu štetu po okoliš, ili ako je utvrđeni nivo u pogledu buke prekoračen.

Tabela 11. Mjere upravljanja bukom i vibracijom

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme radnje	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
N1: Povećani nivoi buke	N1.1: Odabrati postrojenja i opremu i specifične prakse projektiranja kako bi se osiguralo da se emisije buke minimiziraju tokom izgradnje i rada, uključujući svu pumpnu opremu.	Sve faze	Izvođač	Vođenje evidencije
	N1.2: Specifični uređaji za smanjenje buke, kao što su prigušivači, moraju biti instalirani u skladu sa postrojenjima i opremom na lokaciji.	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
	N1.3 Smanjiti potrebu za emisijama i ograničite emisije koliko je to izvodljivo ako se građevinski radovi koji stvaraju buku izvode izvan radnog vremena: 7:00-17:30	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	N1.4: Konsultacije sa stanovnicima u blizini prije izvođenja građevinskih aktivnosti, posebno ako se građevinske aktivnosti koje stvaraju buku izvode izvan 'dnevni' sati: od 7 do 17.30 sati.	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	N1.5 Primjena strategija kontrole za zamjene, pri čemu se dijelovi opreme koji stvaraju prekomjerni buku na licu mjesta zamjenjuju drugim alternativama.	Faza izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije
	N1.6 Sve pritužbe na incidente i neusklađenosti u vezi sa bukom prijavljuju se u skladu sa procedurama za prijavu incidenata na licu mjesta i sažeto se evidentiraju u registar.	Faza izgradnje	Terenski službenik	Vođenje evidencije
	N1.7 Izvođač radova treba da provede obuku zaposlenih i operatera kako bi kroz implementaciju mjera poboljšao svijest o potrebi minimiziranja prekomjerne buke u radnim praksama.	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
N2. Vibracije uslijed gradnje	N2.1: Identificirati svojstva, strukture i lokacije staništa koja će biti osjetljiva na utjecaje vibracija koje su rezultat izgradnje i rada projekta.	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
	N2.2: Projektirati tako da se posveti dužna pažnja privremenim i trajnim mjerama za ublažavanje buke i građevinskih i radnih vibracija.	Prije izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
	N2.3: Svi incidenti, pritužbe i neusklađenosti u vezi sa vibracijama će se prijaviti u skladu sa procedurama za prijavu incidenata na lokaciji i sažeto će se evidentirati u registar.	Faza izgradnje	Terenski službenik	Vođenje evidencije
	N2.4: Tokom izgradnje, potrebno je poduzeti standardne mjere za lociranje i zaštitu podzemnih vodova od građevinskih i operativnih vibracija.	Faza izgradnje	Terenski službenik	Vođenje evidencije

1.37 UPRAVLJANJE OTPADOM

1.37.1 Osnovne informacije

Kao provedbena agencija, Vlada BiH zagovara dobru praksu upravljanja otpadom. Poželjna hijerarhija upravljanja otpadom i principi za postizanje dobrog upravljanja otpadom su sljedeći:

- izbjegavanje otpada (izbjegavati korištenje nepotrebnog materijala na projektima).
- ponovna upotreba otpada (ponovna upotreba materijala i smanjenje odlaganja).
- reciklaža otpada (reciklaža materijala kao što su limenke, boce itd.); i
- odlaganje otpada (sav truli i/ili kontaminirani otpad odlagati na odobrene deponije).

Ključni tokovi otpada koji nastaju tokom izgradnje vjerovatno će uključivati zaostale sedimente i građevinski otpad, kao što su:

- otpad od iskopa neprikladan za ponovnu upotrebu tokom zemljanih radova;
- otpad od održavanja građevinske opreme. Za vrijeme trajanja faze izgradnje koristit će se razna teška vozila i građevinska oprema. Tečni opasni otpad od čišćenja, popravke i održavanja ove opreme može nastati, međutim, kako se očekuje da će izvođači biti locirani u obližnjim gradovima i selima, ne očekuje se da će bilo kakvo planirano održavanje biti poduzeto na licu mjesta. Svakim curenjem ili izlivanjem goriva/ulja unutar lokacije mora se upravljati i zbrinuti na odgovarajući način;
- neopasni tekući otpad može nastati korištenjem radničkih objekata kao što su toaleti; i
- opći otpad uključujući otpadne materijale i biorazgradivi otpad.

Radnici uključeni u građevinske i operativne aktivnosti treba da budu upoznati sa metodama za minimiziranje utjecaja čišćenja vegetacije kako bi se minimizirao otisak koji je neophodan za radove i sanaciju poremećenih područja. Provodeći ove aktivnosti, projekti bi trebali minimizirati utjecaj otpada koji nastaje kroz projekt.

1.37.2 Kriteriji učinka

Za izgradnju projekata postavljaju se sljedeći kriteriji učinka:

- stvaranje otpada se minimizira kroz implementaciju hijerarhije otpada (izbjegavanje, smanjenje, ponovna upotreba, recikliranje);
- nikakvo smeće neće biti prisutno unutar projektnog područja ili okoline kao rezultat aktivnosti osoblja gradilišta;
- nisu zaprimljene žalbe u vezi sa stvaranjem i upravljanjem otpadom;
- svaki otpad iz prenosivih sanitarnih objekata na licu mjesta će biti poslan van lokacije na odlaganje od strane licenciranog izvođača za otpad; i
- otpadna ulja će se sakupljati i odlagati ili reciklirati izvan lokacije, lokalne naftne kompanije ili otpremati na reciklažu.

1.37.3 Monitoring

Za projekte je razvijen program praćenja upravljanja otpadom (Tabela 12). Program je podložan reviziji i ažuriranju najmanje svaka dva mjeseca od datuma izdavanja.

UNDP kao provedbena agencija mora biti odmah obaviještena u slučaju bilo kakvih sumnjivih slučajeva materijalne ili ozbiljne štete po okoliš ili ako je utvrđeni nivo otpada prekoračen.

Tabela 12 Mjere upravljanja otpadom

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i praćenje
WT1: Proizvodnja otpada i prekomjerno korištenje resursa	WT1.1: Prednost će se dati materijalima koji se mogu koristiti za izgradnju projekta koji bi smanjio direktno i indirektno proizvedeni otpad.	Prije i za vrijeme izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
	WT1.2: Optimizirati upotrebu građevinskih materijala i, gdje je moguće, usvojiti politiku recikliranja.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Sedmično i vođenje evidencije
	WT1.3: Uvijek se održavaju odvojeni tokovi otpada, odnosno opći kućni otpad, građevinski i kontaminirani otpad. Posebna područja na lokaciji će biti određena za privremeno upravljanje različitim tokovima otpada.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Sedmično i vođenje evidencije
	WT1.4: Svaki kontaminirani otpad treba odložiti u odobrenom objektu.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Sedmično i vođenje evidencije
	WT1.5: Otpad koji se može reciklirati (uključujući ulje i dio građevinskog otpada) se prikuplja odvojeno i pravilno odlaže.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Sedmično i vođenje evidencije
	WT1.6: Deponije otpada moraju biti dovoljno pokriveno kako bi se osiguralo da divlje životinje nemaju pristup.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Svakodnevno
	WT1.7: Odlaganje otpada vrši se u skladu sa lokalnim zakonskim zahtjevima.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Sedmično i vođenje evidencije
	WT1.8: Curenje goriva i maziva iz vozila i postrojenja treba odmah otkloniti.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Svakodnevno i vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
WT1: Proizvodnja otpada i prekomjerno korištenje resursa	WT1.10: Veliko održavanje i popravke će se obavljati van lokacije kad god je to izvodljivo.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Sedmično i vođenje evidencije
	WT1.11: Gdje je moguće, skladištenje i rukovanje gorivom i hemikalijama će se obavljati u centralnim skladištima goriva i hemikalija, kao što su benzinske pumpe.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	WT1.12: Skladištenje goriva i hemikalija na licu mjesta mora biti svedeno na minimum.	U toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno, vođenje evidencije i izvještavane o incidentima
	WT1.13: Sva otpadna ulja i maziva treba prikupiti i transportirati do reciklažnog postrojenja ili određenih odlagališta što je prije moguće.	U toku izgradnje	Terenski radnik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	WT1.14: Sva opasna roba pohranjena lokalitetu će se skladištiti u skladu sa propisima BiH.	U toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije

1.38 DRUŠTVENO UPRAVLJANJE

1.38.1 Osnovne informacije

Projekat je osmišljen uz pomoć zainteresiranih strana i ima za cilj da pruži koristi široj zajednici. Bez obzira na to, kao i kod svakog projekta koji uključuje izgradnju, može doći do određenog nezadovoljstva i sukoba. Važno je da se potencijalna područja napetosti rano prepoznaju i da se poduzmu odgovarajuće radnje kako bi se izbjegao ili minimizirao sukob.

Razvijen je mehanizam za rješavanje pritužbi kako bi se omogućilo saslušanje žalitelja.

Projekat i njegovi potprojekti ne zahtijevaju prisilno preseljenje ni stjecanje zemljišta, iako mogu utjecati na zemljište tokom građevinskih aktivnosti koje će biti privremene prirode.

Očekuje se da će radna snaga biti iz lokalnih zajednica.

Pripremljen je Gender akcioni plan za rješavanje potencijalnih rodnih pitanja i akcioni plan za smanjenje i upravljanje rizikom od seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja.

1.38.2 Kriteriji učinka

Za projekat su postavljeni sljedeći kriteriji uspješnosti:

- zajednica je konsultirana i projektni elementi su dizajnirani uz njihove informirane konsultacije i učešće tokom cijelog projekta;
- svi akteri su na odgovarajući način predstavljeni;
- izbjegavati štetne utjecaje na lokalnu zajednicu tokom izgradnje i rada i gdje nije moguće, minimizirati, obnoviti ili nadoknaditi ove utjecaje;
- kulturno nasljeđe nije štetno pogođeno;
- zdravlje i sigurnost zajednice su zaštićeni, a ukupna dobrobit proizlazi iz projekta;
- uspostavljeni su mehanizmi za rješavanje pritužbi i žalbi i njima se proaktivno upravlja; i
- ostvaruju se dugoročne društvene koristi.

Lokalni akteri i članovi zajednice imaju ključnu ulogu u implementaciji i praćenju projekta.

Konsultacije sa zainteresiranim stranama će se nastaviti. Ovo će pomoći da se osigura da akteri i dalje budu svjesni projekta, njegovog napretka i svih promjena u projektu. Također će pomoći u identifikaciji bilo kakvih problema kada se pojave.

UNDP i agencije za vode bit će odgovorne za savjetodavnu podršku i savjetodavne usluge lokalnim korisnicima, kao i za distribuciju materijalnih inputa i pružanje tehničke obuke i podršku u implementaciji programskih aktivnosti.

1.38.3 Izvještavanje

Evidenciju svih konsultacija treba voditi i o tome izvještavati na mjesečnoj osnovi.

UNDP mora biti obaviješten u slučaju bilo kakve pritužbe ili nezadovoljstva pojedinca ili zajednice i osigurati da se poštuje mehanizam za rješavanje pritužbi.

Tabela 13: Mjere upravljanja društvenim pitanjima

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
SM1: Zajednica se odupire promjenama u korištenju zemljišta	SM 1.1: Provesti konzultacije sa zajednicom o svrsi i prednostima unošenja promjena u namjeni zemljišta	Prije izgradnje	Agencije za vode	Vođenje evidencije
	SM 1.2: Dobiti podršku zajednice za svaku promjenu namjene zemljišta	Prije izgradnje	Agencije za vode	Vođenje evidencije
	SM 1.3: Osigurati usklađenost s procesom mehanizma za rješavanje pritužbi	Tokom kompletne faze izgradnje i rada	Agencije za vode	Vođenje evidencije
SM2: Smetnje u javnosti uzrokovane građevinskim/operativnim aktivnostima (npr. buka, prašina itd.)	SM 2.1: Obaviti konzultacije sa zajednicom prije poduzimanja aktivnosti	Prije izgradnje	Agencije za vode	Vođenje evidencije
	SM 2.2: Implementirati odgovarajuće planove upravljanja (pogledati odjeljke o buci, zraku, ESCP i otpadu ESMF-a)	Izgradnja i rad	Nadzornik radilišta i UNDP	Svakodnevno i vođenje evidencije
	SM 2.3: Osigurati usklađenost s procesom mehanizma za rješavanje pritužbi	Sve faze	UNDP	Vođenje evidencije
SM3: Pitanja roda i seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja	SM 3.1: Implementirati Gender akcioni plan kako bi se pomoglo osnaživanju žena i djece i poboljšala ravnopravnost u cijelom projektu	Sve faze	Svi učesnici	Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

		SM3.2: Implementirati akcioni plan (Dodatak 2) za smanjenje rizika od seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja	Sve faze	Prema Planu	Vođenje evidencije
SM4: Rad i uvjeti rada		SM4.1: Svi ugovori i radni uvjeti moraju biti u skladu sa relevantnim zakonodavstvom, npr. Zakonom o radu, i u skladu sa UNDP SES Standardom 7	Prije i u toku izgradnje Izgradnja	Agencije za vode	Vođenje evidencije
Pitanje		Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Odgovornost	Monitoring i izvještavanje
SM4: Rad i uvjeti rada		SM4.2: Uvjeti zapošljavanja – pisane procedure upravljanja radom. Radnike treba obavijestiti o uvjetima njihovog zapošljavanja.	Izgradnja	Izvođač/agencije za vode	Vođenje evidencije
		SM4.3: Zapošljavanje se zasniva na nediskriminaciji i jednakim mogućnostima	Izgradnja	Izvođač/agencije za vode	Vođenje evidencije
		SM4.4: Radnicima treba omogućiti slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje	Izgradnja	Izvođač/agencije za vode	Vođenje evidencije
		SM4.5: Prinudni ili dječiji rad je zabranjen	Izgradnja	Izvođač/agencije za vode	Vođenje evidencije
		SM4.6: Sigurnost i zdravlje radnika koje treba promovirati. Obezbijediti odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu i obuku.	Izgradnja	Izvođač/agencije za vode	Vođenje evidencije
SM5: zajednice	Sigurnost	SM5.1: Sigurnost i zdravlje zajednice treba zaštititi tokom izgradnje npr. upravljanje saobraćajem, korištenje barikada, zaštita od buke itd.	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije
		SM5.2: Procedure upravljanja otpadom koje treba implementirati radi zaštite zajednice i životne sredine	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

SM5.3: Kretanje, skladištenje i odlaganje opasnih materija kako bi se osigurala sigurnost zajednice i poštivanje zakona	Izgradnja	Izvođač	Vođenje evidencije
---	-----------	---------	--------------------

1.39 ARHEOLOŠKO I KULTURNO NASLIJEĐE

1.39.1 Kriteriji učinka

Sljedeći kriteriji učinka postavljeni su za pitanja kulturnog naslijeđa u vezi sa projektom:

- a. Neće biti utjecaja na bilo koje važno arheološko, autohtono i/ili kulturno naslijeđe;
- b. Upravljanje bilo kojim specifičnim lokalitetima od važnog arheološkog, autohtonog i/ili kulturnog značaja (značajnim lokalitetima);
- c. Raditi sa seoskim zajednicama na identifikaciji svih potencijalnih područja od kulturnog značaja (namjena i fizički oblik) tokom faze izgradnje projekta.
- d. Monitoring

Lokalni akteri i članovi zajednice imaju ključnu ulogu u implementaciji i praćenju projekta.

Konzultacije sa zainteresiranim stranama će se nastaviti. Ovo će pomoći da se osigura da akteri i dalje budu svjesni projekta, njegovog napretka i svih promjena u projektu. Također će pomoći u identifikaciji bilo kakvih problema kada se pojave.

UNDP će biti odgovoran za savjetodavnu podršku i usluge savjetovanja lokalnim korisnicima, kao i za distribuciju materijalnih inputa i pružanje tehničke obuke i podršku u implementaciji programskih aktivnosti.

1.39.2 Izvještavanje

Evidenciju svih konsultacija treba voditi i o tome izvještavati na mjesečnoj osnovi.

Dodatak VI (b) – Izvještaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo

Prijedlog za financiranje sredstvima Zelenog klimatskog fonda

Tabela 14: Arheološko i kulturno naslijeđe

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i praćenje
CH1: Oštećenje ili narušavanje poznatog arheološkog ili kulturnog naslijeđa	<p>CH1.1: Potvrditi prisustvo/odsustvo bilo kakvog kulturnog naslijeđa u ili blizu područja izgradnje.</p> <p>CH1.2: Ako se utvrdi da je kulturno naslijeđe prisutno, možda će biti potrebno pripremiti plan upravljanja kulturnim nasljeđem kako bi se osiguralo da se područje izbjegava/da je kulturno naslijeđe zaštićeno.</p>	Prije izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
CH2: Slučajni nalazi tokom zemljanih radova i čišćenja zemljišta	CH2.1: Ukoliko dođe do slučajnog nalaza, odmah obustaviti radove u području u kojem je lokalitet promatran i provesti proceduru slučajnog nalaza (Dodatak 3).	U toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno, vođenje evidencije i odmah obavijestiti UNDP i agencije za vode o svim nalazima

1.40 NEEKSPLODIRANA UBOJITA SREDSTVA

1.40.1 Kriteriji učinka

1. Sljedeći kriteriji učinka su postavljeni za pitanja neeksplodiranih ubojitih sredstava u vezi s projektom:
  - a. Neće se izvoditi nikakvi radovi bez procjene potencijalnog NUS-a na području;
  - b. Nijedan radnik ni pripadnik zajednice neće biti izložen riziku od NUS-a;
  - c. Vlasti će biti odmah obaviještene i preuzet će odgovornost za upravljanje svakim otkrivenim NUS-om.
2. Zainteresirane strane, posebno lokalne zajednice, bit će obaviještene o predloženim radovima, testiranjima i svakom otkrivenom NUS-u kako bi bile na odgovarajući način spremne poduzeti radnje kako je savjetovano.

1.40.2 Izvještavanje

3. Vodi se evidencija o svim istraživanjima i otkrićima u vezi sa NUS-om i o njima se izvještava na mjesečnoj osnovi.

Tabela 15 Mjere upravljanja neeksplozivnim ubojitim sredstvima

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring praćenje	i
UXO1: Prisustvo neeksplozivnih ubojitih sredstava	UXO1.1: Ažurirano magnetometrijsko istraživanje kako bi se potvrdilo prisustvo/odsustvo NUS-a	Prije početka finalnog planiranja radova s bagerom	Izvođač	Izvještaj istraživanju	o
	WT1.2: U Metodi rada Izvođača će detaljno biti opisan način na koji će bezbjedno rukovati i odlagati NUS ako se naiđe na njega tokom izgradnje.	Prije izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije	

1.41 MJERE UPRAVLJANJA VANREDNIM SITUACIJAMA

U slučaju da dođe do radnji koje mogu dovesti do ozbiljne zdravstvene, sigurnosne i ekološke (katastrofalne) štete, poduzet će se hitan odgovor ili radnje u vanrednim situacijama u najkraćem mogućem roku kako bi se ograničio obim ekološke štete.

Organizacija za isporuku će morati uključiti odgovore na hitne slučajeve u projekat u skladu sa zahtjevima iz Politike zaštite na radu, zdravlja i sigurnosti organizacije za isporuku i relevantnog zakonodavstva.

1.41.1 Kriteriji učinka

Za izgradnju projekata postavljaju se sljedeći kriteriji učinka:

- a. nije došlo do izbijanja požara;
- b. nema kvara na konstrukcijama za zadržavanje vode;
- c. nema većih prolivanja hemikalija ili goriva;
- d. nema nesreća u industriji ni na radu koje se mogu spriječiti;
- e. pružiti trenutačan i djelotvoran odgovor na incidente koji predstavljaju rizik za javno zdravlje, sigurnost ili okoliš; i
- f. minimizirati štetu u okolišu zbog nepredviđenih incidenata.

1.41.2 Monitoring

Za projekte je razvijen program praćenja odgovora u vanrednim situacijama (Tabela 16). Program je podložan reviziji i ažuriranju najmanje svaka dva mjeseca od datuma izdavanja. Važno je da će terenski službenik svakodnevno obavljati vizualne inspekcije uz izvještavanje agencijama za vode i osoblju UNDP-a na sedmičnoj osnovi (minimalno) i izvještavati o svim neusklađenostima sa ovim ESMF-om.

1.41.3 Izvještavanje

Agencija za vode i osoblje UNDP-a moraju biti odmah obaviješteni u slučaju bilo kakvog hitnog slučaja, uključujući požar ili pitanja vezana za zdravlje, uključujući i one slučajeve koji su doveli do ozbiljne štete po životnu sredinu.

Tabela 16 Mjere upravljanja vanrednom situacijom

Pitanje	Kontrolna aktivnost (i izvor)	Vrijeme akcije	Nadležnost	Monitoring i izvještavanje
E1.Implementirane strategije upravljanja i prevencije požara i vanrednih situacija	E1.1: Prostori za gomilanje/skladištenje zapaljivih i gorivih tečnosti treba da budu projektirani u skladu sa odgovarajućim međunarodnim standardima	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E1.2: Aparati za gašenje požara moraju biti dostupni na lokalitetu	U toku izgradnje	Izvođač	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E1.3: Unutar projektnog područja nije dozvoljena otvorena vatra	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E1.4: Komunikacijsku opremu i protokole za hitne slučajeve treba uspostaviti prije početka građevinskih aktivnosti.	Prije i u toku izgradnje	Izvođač	Vođenje evidencije
	E1.5: Obučiti svo osoblje za pripravnost i odgovor u vanrednim situacijama (zdravlje i sigurnost na gradilištu). Koordinacija NDMO.	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E1.6: Provjeriti i napuniti kompletne prve pomoći	U toku izgradnje	Terenski službenik	Svakodnevno i vođenje evidencije
	E1.7: Upotreba lične zaštitne opreme	U toku izgradnje	Kompletno osoblje	Svakodnevno i vođenje evidencije

BUDŽET ZA IMPLEMENTACIJU ESMF-A

Budžet za projekt je procijenjen na 558.280 USD za implementaciju ESMF-a i povezanih zaštitnih mjera. U Table 17. je predstavljen presjek predviđenih troškova na visokom nivou.

Table 17 Procjena budžeta za implementaciju ESMF-a

Stavka	Troškovi koje pokriva GCF	Troškovi koje pokrivaju agencije za vodu ^[1]
Ažuriranje i revizija ESMF-a	USD 10.000	
Smjernice za stabilizaciju korita rijeke i priobalnih područja u skladu s prirodom	USD 20.000	
Strateška procjena utjecaja na okoliš za procjenu kumulativnih i sinergijskih utjecaja predloženih promjena planiranja i politike na upravljanje riječnim slivovima u Bosni i Hercegovini	USD 40.000	
Procjene specifične za lokaciju (na osnovu važećih regulatornih zahtjeva u BiH i SES Politici UNDP-a)	USD 100.000	USD 60.000
Opći troškovi ESMF-a	USD 20.000	
Monitoring rješenja zasnovanih na prirodi	USD 15.000	
Praćenje kvaliteta vode (5 x ručnih sondi za vodu)		USD 60.000
Terensko ispitivanje uzoraka sedimenta (monitoring će se provoditi tokom perioda od pet godina)		USD 90.000
Kontrola erozije, drenaže i sedimenta (EDSC)		USD 40.000
Sanacija / revegetacija		
Implementacija Plana angažiranja zainteresiranih strana	USD 82.640	
Mehanizam za rješavanje pritužbi	USD 10.000	
Implementacija akcionog plana za rodna pitanja i suzbijanje seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja	USD 10.640	
Ukupno	USD 308.280	USD 250.000

^[1] Ovo je u sklopu uobičajenih nadležnosti agencija za vode i mogu ih poduzimati samo one.

DODATAK 1

SKRINING PROJEKTA POMOĆU UNDP SESP ŠABLONA

(dostavljeno u posebnom fajlu)

DODATAK 2

AKCIONI PLAN ZA PREVENCIJU SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA, ZLOSTAVLJANJA I UZNEMIRAVANJA (SEAH)

Akcija za rješavanje rizika od SEAH	Vremenski period	Odgovorno tijelo	Monitoring	Napomene
<p>Kao dio konsultacija sa akterima, obavijestiti one na koje projekt utiče o rizicima SEAH-a i projektnim aktivnostima kako bi se dobile povratne informacije o dizajnu projekta i pitanjima zaštite.</p> <p>Konsultacije se trebaju uključiti s različitim akterima (političkim, kulturnim ili vjerskim vođama, zdravstvenim timovima, lokalnim vijećima, socijalnim radnicima, ženskim organizacijama i grupama koje rade s djecom) i trebale bi se odvijati na početku i tokom provedbe projekta.</p>	<p>Konsultacije treba da budu tokom čitavog projektnog ciklusa, a ne samo tokom pripreme.</p>	<p>IA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije SEP-a. • Konsultacije koje su u toku, posebno kada se ESMF ažurira. 	
<p>Širite informacije, u saradnji sa partnerima u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, o upućivanju preživjelih rodno zasnovanog nasilja i važnosti pravovremenog traženja usluga</p>	<p>U toku implementacije</p>	<p>IA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stalno izvještavanje 	
<p>Uvjerite se u dostupnost efikasnog mehanizma za rješavanje žalbi s više kanala za pokretanje žalbe - Uključite specifične procedure za SEAH (npr. povjerljivo izvještavanje sa sigurnim i etičkim dokumentiranjem SEAH slučajeva).</p>	<p>Prije mobilizacije izvođača.</p>	<p>IA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stalno praćenje i izvještavanje o mehanizmu za rješavanje pritužbi kako bi se potvrdilo da funkcioniра kako je predviđeno 	
<p>Mapirati aktere prevencije i odgovora na SEAH u zajednicama u blizini projekta.</p>	<p>U toku pripreme i implementacije</p>	<p>IA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ažurirati mapiranje, kako odgovara 	<p>UNDP pruža tehničku podršku prema potrebi</p>

Jasno definirati SEAH zahtjeve i očekivanja u tenderskoj dokumentaciji.	Nabavka.	IA.		
Definirati zahtjeve koji će biti uključeni u tendersku dokumentaciju za Kodeks ponašanja koji se odnosi na SEAH.	Nabavka.	IA		
Procijeniti okvir odgovornosti i odgovora za seksualno iskorištavanja i zlostavljanje/seksualno uznemiravanje izvođača i potvrditi prije finalizacije ugovora sposobnost izvođača da ispuni zahtjeve projekta za prevenciju i odgovor na SEAH.	Nabavka.	IA	<ul style="list-style-type: none"> • Pregled od strane UNDP-a 	
Pregledati zahtjeve/odgovore izvođača kako bi se potvrdilo da su uključene odgovarajuće mjere ublažavanja	Implementacija	IA	<ul style="list-style-type: none"> • Pregled od strane UNDP-a • Pregled od strane GCF-a 	
Pregledati da li se putem mehanizma primaju i obrađuju žalbe na vrijeme, pozivajući se na uspostavljeni mehanizam za razmatranje i rješavanje pritužbi na rodno nasilje.	U toku implementacije projekta		<ul style="list-style-type: none"> • Tekuće izvještavanje • Praćenje pritužbi i njihovo rješavanje 	
<p>Kodeks ponašanja potpisan i shvaćen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osigurati da oni koji potpisuju jasno razumiju zahtjeve iz Kodeksa ponašanja. • Da potpišu Kodeks svi oni koji su fizički prisutni na lokaciji projekta. • Obučiti projektno osoblje o obavezama 	Započeto prije mobilizacije izvođača i nastavljeno tokom implementacije.	Izvođač, konsultant, IA.	<ul style="list-style-type: none"> • Pregled rizika od SEA/SH tokom nadzora nad projektom (npr. srednjoročni pregled) kako bi se procijenile sve promjene rizika. • Izvještavanje nadzornog inženjera da su kodeksi ponašanja potpisani i da su radnici obučeni i razumiju svoje obaveze. • Monitoring mehanizma radi utvrđivanja SEA/SH pritužbi. 	

<p>ponašanja prema Kodeksu ponašanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Distribuirati Kodeks ponašanja (uključujući vizualne ilustracije) i razgovor sa zaposlenima i lokalnim zajednicama. • Izraditi odgovarajući okvir odgovornosti i odgovora. 			<ul style="list-style-type: none"> • Diskusija na javnim konsultacijama. 	
<p>Izraditi materijale za obuku/ključne poruke za senzibilizaciju projektnih radnika, svijest zajednice i za senzibilizaciju u pogledu upravljanja projektom i upravljanja izvođačima</p>	<p>Na početku projekta</p>		<p>Razvijeni su materijali za obuku i komunikaciju i razvijene su strategije</p>	<p>Materijali za obuku treba da sadrže najmanje sljedeće teme: Definicija RZN, SEAH-a i načina na koji projekat može pogoršati/zadržati RZN.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uloge i odgovornosti aktera projekta. • Kodeks ponašanja osoblja projekta • Mehanizam za prijavu slučajeva, strukture odgovornosti i procedure upućivanja unutar agencija i za članove zajednice da prijave slučajeve koji se odnose na osoblje projekta; i • Dostupne usluge za osobe koje su preživjele RZN.

Projektni radnici i lokalna zajednica trebaju da prođu obuku o SEA/SH.	Implementacija	IA, izvođači, konsultanti	Tekuće izvještavanje	
Poduzeti redovno praćenje i evaluaciju napretka u aktivnostima prevencije SEA/SH i odgovora, uključujući ponovnu procjenu rizika prema potrebi.	Implementacija	IA, izvođači, konsultanti	Praćenje mehanizma za rješavanje pritužbi Tekuće izvještavanje	
<p>Provesti odgovarajuće aktivnosti na nivou projekta kako bi se smanjili rizici SEAH prije početka građevinskih radova, kao što su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postojanje odvojenih, sigurnih i lako dostupnih objekata za žene i muškarce koji rade na gradilištu. Svlačionice i/ili nužnici trebaju biti odvojeni, dobro osvijetljeni i imati mogućnost zaključavanja iznutra. • Vidljivo postavljene znakove oko lokacije projekta (ako je primjenjivo) koji signaliziraju radnicima i zajednici da je mjesto projekta područje u kojem je SEA/SH zabranjeno. • Po potrebi, osigurati da su javni prostori oko projektnog terena dobro osvijetljeni. 	Prije početka radova	Izvođač (implementacij a) Nadzorni inženjer (ugovor za nadzor/ izvršenje)	Tekuće izvještavanje. Pregledi u toku misija u podršci implementaciji.	

DODATAK 3

PROCEDURA SLUČAJNIH NALAZA KULTURNOG NASLIJEĐA

PROCEDURA POSTUPANJA SA SLUČAJNIM NALAZIMA

UVOD

Kulturna dobra obuhvataju spomenike, građevine, umjetnička djela ili lokalitete od značaja, a definiraju se kao lokaliteti i objekti koji imaju arheološki, historijski, arhitektonski ili vjerski značaj, te prirodna mjesta sa kulturnim vrijednostima. Ovo uključuje groblja i grobnice.

Skrining za projekat je pokazao da je malo vjerovatno da će kulturni fizički resursi biti ugroženi kao rezultat projekata. Ipak, postoji mogućnost da se tokom radova otkriju neočekivani predmeti kulturnog naslijeđa – slučajni nalazi.

PROCEDURA POSTUPANJA SA SLUČAJNIM NALAZIMA

Ovu proceduru treba slijediti u slučaju slučajnog pronalaska:

- Zaustaviti građevinske aktivnosti u zoni slučajnog pronalaska
- Označiti otkrivenu lokaciju ili područje;
- Osigurati lokaciju kako bi se spriječilo bilo kakvo oštećenje ili gubitak predmeta koji se mogu ukloniti.
- Obavijestiti nadzornog inženjera koji će zatim obavijestiti nadležne lokalne vlasti;

Odgovorne lokalne vlasti bi bile zadužene za zaštitu i očuvanje lokacije prije nego što se odluče o naknadnim odgovarajućim procedurama.

Odluke o postupanju sa nalazom će donijeti nadležni organi. To može uključivati promjene u rasporedu (kao što je pronalazaženje neuklonjivog ostatka od kulturnog ili arheološkog značaja), konzervaciju, očuvanje, restauraciju i spašavanje.

Provođenje odluke organa u vezi sa upravljanjem nalazom će biti saopšteno u pisanoj formi od strane odgovarajućeg organa.

Radovi na izgradnji mogli bi se nastaviti tek nakon izdavanja dozvole nadležnih lokalnih vlasti i ministarstva za očuvanje baštine.

Ove procedure se moraju nazivati standardnim odredbama u ugovorima o izgradnji.

IZVJEŠTAVANJE

Tokom nadzora projekta, nadzornik gradilišta će pratiti da se poštuju gore navedeni propisi koji se odnose na postupanje sa svakim slučajnim pronalaskom. Relevantni nalazi će biti zabilježeni u izvještajima o napretku projekta i procijenit će ukupnu djelotvornost ublažavanja utjecaja, upravljanja i aktivnosti vezanih za kulturna dobra projekta, prema potrebi.

DODATAK 4

PLAN ANGAŽMANA AKTERA I KONZULTACIJE S AKTERIMA

Plan angažmana aktera

Uvod

1.42 PREGLED PROJEKTA

Projekat će smanjiti ranjivost na poplave širom BiH (pluvijalne, fluvijalne i bujične poplave) kroz poboljšane klimatske informacije i uspostavljanje sistema za prognoziranje poplava i ranog upozorenja. Poboljšano stvaranje i korištenje klimatskih informacija omogućit će donošenje razumnih odluka i ulaganja u mjere smanjenja rizika od poplava koje su otporne na klimu.

Da bi se to postiglo, projektom će se ostvariti sljedeći rezultati:

- Rezultat 1: Potpuno integrirano prognoziranje poplava zasnovano na utjecaju i sistem ranog upozorenja olakšavaju pravovremenu pripremu i odgovor.
- Rezultat 2: Nestrukturane mjere smanjenja rizika od poplava i rješenja zasnovana na prirodi uključeni u sektorske politike i planove i efektivno doprinose zaštiti ljudi i egzistencije od rizika od poplava izazvanih klimom.
- Rezultat 3: Mjere zaštite od poplava otporne na klimu, proširene kroz nove i poboljšane nacionalne i lokalne investicione okvire povećavajući otpornost najugroženijih kategorija na poplave izazvane klimatskim promjenama.

Očekuje se da će projekt biti koristan za oko 924.453 direktna korisnika.

a. Svrha ovog dokumenta

Svrha Plana angažiranja aktera (SEP) je dugoročna održivost projektnih dostignuća, zasnovana na transparentnosti i efektivnom učešću ključnih zainteresiranih strana. Plan upravljanja akterima koristi se za: planiranje angažiranja aktera, izradu strategija za smanjenje ili eliminiranje otpora, vrednovanje lokalnog znanja i iskustva i kreiranje strategija za povećanje razmjene, podrške i prihvaćanja. Budući da planiranje za upravljanje akterima generira aktivnosti, ovaj plan postaje osnova za druge pomoćne planove.

Pristup se zasniva na principima pravičnosti i transparentnosti u izboru aktera, obezbjeđujući konzultacije, angažiranje i sveobuhvatno osnaživanje relevantnih aktera radi bolje koordinacije između njih od planiranja do praćenja i procjene projektnih intervencija; pristupa informacijama i rezultatima relevantnih osoba; odgovornosti aktera; implementacije mehanizma za rješavanje pritužbi i osiguranje održivosti projektnih intervencija nakon njegovog završetka.

PROPISI I ZAHTJEVI

1.43 ZAHTJEVI UNDP-A

UNDP je predan smislenom, djelotvornom i informiranom angažiranju zainteresiranih strana u osmišljavanje i implementaciju svih UNDP projekata. Posvećenost UNDP-a angažiranju zainteresiranih strana proizlazi iz internih politika, procedura i strateških dokumenata, kao i ključnih međunarodnih instrumenata, principa i brojnih odluka međunarodnih tijela, posebno u pogledu zaštite prava građana koja se odnose na slobodu izražavanja i učešće. UNDP također slijedi Izjavu UN-a o zajedničkom razumijevanju o pristupima razvojnoj saradnji, zasnovanim na ljudskim pravima koja predviđa „*učešće i inkluziju: Svaka osoba i svi narodi imaju pravo na aktivno, slobodno i smisleno učešće, doprinos i uživanje građanskog, ekonomskog, društvenog, kulturnog i političkog razvoja u kojem se mogu ostvariti ljudska prava i osnovne slobode.*”³³

Ukratko, ključni zahtjevi UNDP-ovih društvenih i okolišnih standarda (SES) za angažman aktera su ³⁴:

- Osigurati smisleno, efektivno, informirano učešće zainteresiranih strana u formuliranju i implementaciji programa i projekata UNDP-a, pružajući zainteresiranim stranama priliku da izraze svoje stavove u svim tačkama procesa donošenja odluka o pitanjima koja se tiču njih. (SES, Dio C, st. 18, 20).
- Provesti analizu i angažman zainteresiranih strana na rodno osjetljiv, kulturološko osjetljiv, nediskriminirajući i inkluzivan način, identificirajući potencijalno ugrožene ranjive i marginalizirane grupe i pružajući im priliku da učestvuju (SES, Dio C, stav 18).
- Izraditi planove angažiranja zainteresiranih strana na odgovarajući način, sa nivoom i učestalošću angažmana koji odražava prirodu aktivnosti, veličinu potencijalnih rizika i štetnih utjecaja, i zabrinutosti pogođenih zajednica (SES, Dio C, stav 21).
- Smisleni, efikasni i informirani procesi konzultacija moraju biti besplatni i ispunjavati određene kriterije, uključujući zabranu zastrašivanja i vanjske manipulacije; započeti rano, iterativni; inkluzivni; rodno i starosno prilagođeni; kulturološki prikladni i prilagođeni jezičnim preferencijama; i na osnovu blagovremenog otkrivanja relevantnih, dostupnih informacija u vezi sa projektom i njegovim društvenim i ekološkim rizicima i utjecajima (SES, Dio C, stav 20).
- Uključiti različite mjere kako bi se omogućilo efektivno učešće ugroženih ili ranjivih grupa, uključujući osobe sa invaliditetom (SES, Dio C, stav 20).
- Poduzeti mjere kako bi se osiguralo efikasno angažiranje zainteresiranih strana kada su uvjeti za inkluzivno učešće nepovoljni (SES, Dio C, stav 18).
- Dokumentirati konzultacije i izvesti ih u obliku dostupnom učesnicima i javnosti (SES, Dio C, stavovi 20, 28).
- Osigurati rano i iterativno značajno angažiranje zainteresiranih strana tokom procjene i upravljanja potencijalnim društvenim i okolišnim ekološkim rizicima i utjecajima (SES, Dio C, stav 16).
- Osigurati da akteri na koje bi projekt mogao negativno utjecati mogu izraziti zabrinutosti i pritužbe putem različitih ulaznih tačaka, uključujući kada je to potrebno, efikasan mehanizam za žalbe na nivou projekta, kao i UNDP-ov mehanizam za odgovor akterima i Jedinicu za usklađenost sa društvenim i okolišnim propisima (SES, dio C, stavovi 23-26, 37).
- Za projekte koji utiču na prava, zemljište, teritorije, resurse i tradicionalnu egzistenciju autohtonih naroda, osigurati smislene konzultacije i besplatan, prethodni informirani pristanak (FPIC) (SES, Dio C, stav 22; SES, Standard 6, stav 10).

³³ Dostupno na: <http://hrbaportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>.

³⁴ UNDP (2020), Guidance Note – UNDP Social and Environmental Standards – Stakeholder Engagement

- Za projekte koji mogu uključivati fizičko ili ekonomsko raseljavanje, osigurajte da se aktivnosti planiraju i provode u saradnji sa smislenim i informiranim učešćem onih koji su pogođeni (SES, Standard 5).
- Osigurati stalno izvještavanje pogođenim zajednicama i osobama za projekte sa značajnim negativnim društvenim i okolišnim utjecajima (SES, Dio C, stav 34).
- Nastojati identificirati, smanjiti i odgovoriti na rizik od odmazde protiv ljudi koji mogu tražiti informacije o projektnim aktivnostima i učestvovati u njima, izraziti zabrinutost i/ili pristupiti procesima/mehanizmima za rješavanje žalbi na nivou projekta ili UNDP-ovom mehanizmu odgovora akterima ili Jedinici za društvenu i okolišnu usklađenost (SES, Dio C, stav 27).
- Osigurati da se analiza i angažman aktera provode na rodno osjetljiv, kulturološko osjetljiv, nediskriminirajući i inkluzivan način, identificirajući potencijalno ugrožene ranjive i marginalizirane grupe i pružajući im priliku da učestvuju. (SES, Dio C, stav 18).

1.44 ZAHTJEVI GCF-A

GCF nastoji osigurati najveći stepen transparentnosti u svim svojim aktivnostima kroz efektivno širenje informacija zainteresiranim stranama i javnosti u cjelini. Prepoznajući potrebu da se osigura pristup javnosti i učešće zainteresiranih strana, GCF je usvojio Politiku objavljivanja informacija (IDP) u kojoj su navedene informacije koje se stavljaju na raspolaganje javnosti bilo rutinski ili na zahtjev. IDP zahtijeva od GCF-a da pretpostavi otkrivanje informacija koje se odnose na GCF i njegove aktivnosti financiranja.

b. Objavljivanje informacija

Politikom objavljivanja informacija GCF operacionalizira svoju posvećenost kroz osiguravanje transparentnosti, javnog pristupa informacijama i učešća zainteresiranih strana u svim svojim aktivnostima. Politika objelodanjivanja informacija zahtijeva da relevantne informacije, uključujući one koje se odnose na okolišna i socijalna pitanja, budu dostupne pogođenim i potencijalno pogođenim zajednicama i vanjskim akterima.

GCF zahtijeva da se objelodane svi dodatni dokumenti o zaštiti okoliša i društva. Ovi dokumenti mogu uključivati skup instrumenata za procjenu i upravljanje, kao što su akcioni planovi preseljenja i okviri politika, planovi autohtonih naroda i okviri planiranja, rodne procjene i rodni akcioni planovi, te ekološki i društveni izvještaji o dubinskoj analizi i reviziji. Ovi dokumenti će dopuniti ekološke i društvene izvještaje ili ključne instrumente zaštite – i trebali bi biti objelodanjeni na isti način i u roku kao i osnovni instrumenti.

GCF zahtijeva od akreditiranih subjekata, uključujući posrednike, da osiguraju djelotvoran angažman zajednica i osoba, uključujući prekogranične, ranjive i marginalizirane grupe i osobe na koje utiču ili potencijalno utiču aktivnosti predložene za financiranje od strane GCF-a. Objavljivanje informacija, smislene konzultacije i informirano učešće treba biti osmišljeno i poduzeto na način koji uzima u obzir rizike i utjecaje, uključujući, gdje je to moguće, prekogranične utjecaje, kao i mogućnosti za poboljšanje okolišnih i društvenih ishoda predloženih aktivnosti okolišne i društvene politike, počevši od osmišljavanja i razvoja aktivnosti i nastaviti će se tokom životnog ciklusa aktivnosti.

c. Angažiranje zainteresiranih strana

GCF zahtijeva da se kulturološki primjerene, smislene konzultacije/diskusije poduzimaju tokom životnog ciklusa aktivnosti, sa informacijama koje se pružaju i objelodanjuju na vrijeme, u razumljivom formatu, na odgovarajućim lokalnim jezicima, rodno inkluzivno i odgovorno, bez prisile i da uključuju stavove zainteresiranih strana u procesu donošenja odluka. Procesi treba da posvete posebnu pažnju ranjivim grupama i vođenju konzultacija / sesija na kojima će se razmjenjivati informacije na način koji ne dovodi ugrožene osobe i grupe u opasnost.

d. Mehanizmi za rješavanje pritužbi (GRM)

GCF zahtijeva da akreditirani subjekti informiraju zajednice na koje utječu ili će vjerovatno utjecati aktivnosti koje financira GCF o mehanizmima za ulaganje i rješavanje pritužbi na sva tri nivoa, u najranijoj prilici u procesu angažmana aktera i u razumljivom formatu i na svim relevantnim jezicima.

Na nivou GCF-a, nezavisni mehanizam za pritužbe će se baviti pritužbama i žalbama koje su podnijele osobe, grupe osoba ili zajednice ili u njihovo ime vlade ili predstavnik koji je propisno ovlašten da djeluju u takvom svojstvu, koje mogu biti ili su bile pogođene negativnim utjecajima, uključujući prekogranične utjecaje projekata, a u vezi sa aktivnostima koje financira GCF. U slučaju podnošenja žalbe nezavisnom mehanizmu, akreditirani subjekti će saradivati s nezavisnim pravnim mehanizmom i GCF-om.

1.45 ZAHTJEVI VLADE BIH U POGLEDU GRAĐENJA

Angažman lokalnih aktera je obavezan prema Zakonu o izgradnji u oba entiteta i u kantonima. Prema Zakonu o građenju³⁵, sve vrste prostorno-planske dokumentacije (uključujući vodoprivredne objekte) moraju biti stavljene na javni uvid najmanje 30 dana (član 47. Zakona o građenju RS). Kao što pokazuje sljedeći izvod:

(1) Nosilac pripreme dokumenta prostornog uređenja, nakon sprovedene procedure iz člana 46. ovog zakona, utvrđuje nacrt dokumenta prostornog uređenja i mjesto, vrijeme i način izlaganja dokumenta prostornog uređenja na javni uvid.

(2) Trajanje javnog uvida utvrđuje se odlukom iz člana 40. ovog zakona i traje najmanje 30 dana za sva dokumenta prostornog uređenja, o čemu vodi računa nosilac pripreme, zavisno od značaja i specifičnosti dokumenta prostornog uređenja.

(3) O mjestu, vremenu i načinu izlaganja nacrta dokumenta prostornog uređenja na javni uvid javnost i vlasnici nepokretnosti na području za koje se donosi sprovedbeni dokument prostornog uređenja obavještavaju se oglasom koji se objavljuje u najmanje dva sredstva javnog informisanja najmanje dva puta, s tim da se prva obavijest objavljuje osam dana prije početka javnog uvida, a druga 15 dana od početka izlaganja nacrta dokumenta prostornog uređenja na javni uvid.

(4) Oglas iz stava 3. ovog člana sadrži:

a) mjesto, datum, početak i trajanje javnog uvida u dokument prostornog uređenja,

b) mjesto i datum jednog ili više javnih izlaganja,

v) mjesto i vrijeme pružanja pojašnjenja predloženih planskih rješenja zainteresovanim licima od predstavnika nosioca izrade i nosioca pripreme dokumenta prostornog uređenja,

g) rok do kada se mogu poslati prijedlozi, primjedbe i mišljenja na nacrt dokumenta prostornog uređenja.

(5) Nacrt dokumenta prostornog uređenja izlaže se:

a) u prostorijama nosioca pripreme dokumenta prostornog uređenja i na njegovoj internet stranici,

b) u prostorijama nosioca izrade dokumenta prostornog uređenja,

³⁵ <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-uredjenju-prostora-i-gradjenju.html>

v) u prostorijama u kojima se održavaju stručne rasprave ili drugim prostorima (domovi kulture, predvorja javnih ustanova i slično) i

g) u prostorijama mjesnih zajednica, u slučaju kada se na javni uvid izlažu nacrti provedbenih dokumenata prostornog uređenja.

(6) Nosilac izrade dokumenta prostornog uređenja obavezan je da na svakom mjestu na kojem je izložen nacrt dokumenta prostornog uređenja obavijesti javnost da se detaljnije informacije, objašnjenja i pomoć u formulisanju primjedaba mogu dobiti kod nosioca pripreme i nosioca izrade dokumenta.

(7) Primjedbe, prijedlozi i mišljenja o nacrtu dokumenta upisuju se u svesku sa numerisanim stranicama, koja se nalazi u prostoriji u kojoj se nacrt izlaže ili se u pisanoj ili elektronskoj formi dostavljaju nosiocu pripreme dokumenta prostornog uređenja koji je obavezan da ih prosljedi nosiocu izrade dokumenta prostornog uređenja.

(8) Nosilac pripreme dokumenata iz člana 26. tačka a) ovog zakona dužan je da organizuje javne prezentacije nacrtu dokumenta po područjima.

(9) Nacrt dokumenta iz stava 8. ovog člana stavlja se na javni uvid u sjedištu jedinica lokalne samouprave i tu se prikupljaju primjedbe, prijedlozi i sugestije zainteresovanih lica, na osnovu čega se priprema mišljenje o nacrtu dokumenta i šalje nosiocu izrade.

(10) Ako jedinice lokalne samouprave ne dostave mišljenje iz stava 9. ovog člana u roku od osam dana od dana zatvaranja javnog uvida, smatraće se da nema primjedaba na ponuđena planska rješenja.

Nakon tog roka mora se organizovati javna rasprava u mjesnoj zajednici u roku od 30 dana od dana zatvaranja javnog uvida (član 48. Zakona o građenju RS):

1) Nosilac izrade obavezan je da razmotri sve primjedbe, prijedloge i mišljenja koji su dostavljeni tokom javnog uvida i prije utvrđivanja prijedloga dokumenta prostornog uređenja prema njima zauzme stav, te da obrazložen stav u pisanoj formi dostavi nosiocu pripreme i licima koja su dostavila svoje prijedloge, primjedbe i mišljenja.

(2) Prijedlog dokumenta prostornog uređenja utvrđuje se na osnovu nacrtu koji je bio objavljen i stava prema primjedbama, prijedlozima i mišljenjima na taj nacrt.

(3) U prijedlogu dokumenta prostornog uređenja ne mogu se mijenjati rješenja iz nacrtu dokumenta, osim onih na koja je bila stavljena osnovana primjedba, prijedlog ili mišljenje.

(4) Stav nosioca izrade prema primjedbama, prijedlozima i mišljenjima razmatra se na javnoj raspravi, na koju se pozivaju predstavnici nosioca pripreme, nosioca izrade i organa i pravnih lica iz člana 42. stav 3. ovog zakona, te članovi savjeta plana.

(5) Javna rasprava iz stava 4. ovog člana mora se organizovati u roku od 30 dana od dana zatvaranja javnog uvida.

(6) Nosilac pripreme objavljuje javni poziv za javnu raspravu u najmanje jednom dnevnom listu dostupnom na teritoriji cijele Republike tri dana prije i na dan održavanja rasprave, kojoj mogu prisustvovati sva zainteresovana lica.

(7) Ako javnoj raspravi iz stava 4. ovog člana ne prisustvuju ovlašćeni stručni predstavnici organa i pravnih lica iz člana 42. stav 3. ovog zakona, smatra se da su prihvatili prijedlog dokumenta.

SAŽET PRIKAZ PRETHODNIH AKTIVNOSTI ANGAŽMANA AKTERA

Tokom izrade projekta, vođene su značajne konzultacije sa ključnim zainteresiranim stranama. Ove konzultacije su sažete i predstavljene u (Prilogu jedan).

Trajni mehanizmi za angažiranje su:

- Radionice
- Sastanci
- Dokumenti razvoja projekta – Ideja, Konceptna nota, Prijedlog za financiranje
- Medijska pokrivenost
- Obilazak gradilišta

Na državnom i entitetskom nivou, ministarstva nadležna za vodoprivredu, agencije za vode, hidrometeorološki zavodi, kontakt tačka za klimatske promjene u BiH (Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Republike Srpske) i druga ministarstva za okoliš, kao i civilna zaštita i osiguravajuća društva i udruženja, pozvani su da učestvuju u pripremi projekta. Na entitetskom nivou, političke, operativne i izvršne nadležnosti za sektor voda pripadaju resornim ministarstvima nadležnim za vode. Organizacije civilne zaštite i predstavnici općinske vlasti aktivno su učestvovali u pripremi projekta. Sve konsultirane organizacije dale su podatke i informacije tražene tokom intervjuja, radionica i konzultacija putem telefona/e-maila.

AKTERI PROJEKTA

SEP je pripremljen da promovira implementaciju strukturiranog pristupa u jačanju znanja, svijesti i razumijevanja između zainteresiranih strana od lokalnog nivoa, sela, i nivoa općine do resornih ministarstava i kreatora politike na državnom nivou, kao i globalne zajednice.

1.46 ANALIZA AKTERA

SEP je pripremljen kroz identifikaciju aktera koji će biti uključeni kao partneri u projektu. Akteri na kantonalnom, općinskom i lokalnom nivou, uključujući relevantne agencije, organizacije civilnog društva i lokalne zajednice i drugi, bili bi partneri u implementaciji projekta.

Tabela 18 su navedene ključne vladine agencije, istraživačke institucije, nevladine organizacije (NVO) i organizacije civilnog društva, i dat je opći opis njihovih uloga, nadležnosti i traženog uključivanja u projekat.

Tabela 18. Ključni akteri, njihove uloge, nadležnosti i uključivanje u projekt

Akter	Uloga u projektu
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kontakt tačka BiH za GCF i UNFCCC ○ Državni nivo ○ Odgovorno za koordinaciju politika i mjera u oblasti životne sredine, uključujući upravljanje vodama ○ Koordinacija, zagovaranje ○ Član Projektnog odbora

Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ Odgovorno za ekološke politike i mjere u RS, uključujući mjere zaštite životne sredine koje mogu ublažiti klimatske promjene. ○ Nadležno za integrativno planiranje i prostorno uređenje u RS. ○ Član Projektnog odbora
Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	<ul style="list-style-type: none"> ○ Entitetski nivo ○ Nadležno za koordinaciju politika i mjera u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu ○ Član Projektnog odbora
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ Entitetski nivo ○ Nadležno za koordinaciju politika i mjera u korištenju zemljišta, šumarstvu i vodoprivredi ○ Član Projektnog odbora
Federalno ministarstvo okoliša i turizma	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nadležno za koordinaciju politika i mjera na entitetskom nivou u oblasti okoliša (očuvanje okoliša, priprema okolišnih politika i strategija, praćenje okolišnih faktora)
Ministarstvo sigurnosti BiH	<ul style="list-style-type: none"> ○ Državni nivo ○ Nadležno za implementaciju međunarodnih obaveza i saradnju u pitanjima civilne zaštite, koordinaciju aktivnosti entitetskih uprava civilne zaštite u BiH, te usaglašavanje njihovih planova za slučajeve prirodnih ili drugih nesreća koje pogađaju teritoriju BiH, kao i donošenje plana zaštite i spašavanja
Agencija za vodno područje rijeke Save	<ul style="list-style-type: none"> ○ Upravljanje slivom rijeke Save (u FBiH), ○ Nadležna za prikupljanje i distribuciju podataka, monitoring voda (hidrologija i kvalitet), izradu vodoprivrednih planova i planova za prevenciju i smanjenje štetnih utjecaja (poplave, suše, erozija), pripremu zakonodavstva i politika i njihovu implementaciju, realizaciju projekata, provođenje mjera upravljanja rizikom od poplava
JU Vode Srpske	<ul style="list-style-type: none"> ○ Upravljanje vodnim resursima u entitetu RS (sliv rijeke Save i sliv Jadranskog mora) ○ Nadležne za prikupljanje i distribuciju podataka, monitoring voda (hidrologija i kvalitet), izradu vodoprivrednih planova i planova za prevenciju i smanjenje štetnih utjecaja (poplave, suše, erozije), pripremu zakonodavstva i politika i njihovu implementaciju, realizaciju projekata, provođenje mjera upravljanja rizikom od poplava
Agencija za vodno područje Jadranskog mora	<ul style="list-style-type: none"> ○ Upravljanje vodnim područjem Jadranskog mora (u FBiH), ○ Nadležna za prikupljanje i distribuciju podataka, monitoring voda (hidrologija i kvalitet), izradu vodoprivrednih planova i planova za prevenciju i smanjenje štetnih utjecaja (poplave, suše, erozije), pripremu zakonodavstva i politika i njihovu implementaciju, realizaciju projekata, provođenje mjera upravljanja rizikom od poplava
Republički hidrometeorološki zavod RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta ○ Prikuplja klimatske, meteorološke i hidrološke podatke neophodne za proučavanje klimatske varijabilnosti, za analizu trendova i za dugoročno modeliranje. ○ Provodi modeliranje i učestvuje u istraživačkim programima SMO.

Federalni hidrometeorološki zavod	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta ○ Prikuplja klimatske meteorološke i hidrološke podatke neophodne za proučavanje klimatske varijabilnosti, za analizu trendova i za dugoročno modeliranje. ○ Provođi modeliranje i učestvuje u istraživačkim programima SMO.
Republička uprava civilne zaštite	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta -RS ○ Koordinira i rukovodi radom jedinica civilne zaštite ○ Izrađuje program zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća ○ Organizuje i koordinira sprovođenje mjera zaštite i spašavanja, u vezi sa prirodnim i drugim nesrećama ○ Praćenje, izvještavanje i uzbunjivanje o vanrednim situacijama ○ Procjena ranjivosti ○ Obuke i izgradnja kapaciteta za civilnu zaštitu
Federalna uprava civilne zaštite	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta-FBiH ○ Koordinira i rukovodi radom jedinica civilne zaštite u FBiH ○ Izrađuje program zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća ○ Organizira i koordinira provođenje mjera zaštite i spašavanja, u vezi sa prirodnim i drugim nesrećama ○ Praćenje, izvještavanje i uzbunjivanje o vanrednim situacijama ○ Procjena ranjivosti ○ Obuke i izgradnja kapaciteta za civilnu zaštitu
Agencija za osiguranje (na državnom nivou)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Agencija na državnom nivou ○ Osigurava jedinstvenu primjenu propisa o osiguranju između entiteta
Agencije za nadzor osiguranja (Agencija za osiguranje RS, Agencija za nadzor osiguranja FBiH)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Agencije na entitetskom nivou ○ Odobravaju proizvode osiguranja ○ Izrađuju propise u oblasti osiguranja ○ Prati isplatu sredstava društava za osiguranje
HE	<ul style="list-style-type: none"> ○ Privatna i državna preduzeća za proizvodnju električne energije ○ Promjena hidrološkog režima u podršci upravljanju rizikom od poplava ○ HM monitoring-integracija u nacionalnu mrežu ○ Uz tehničku podršku HE sektora omogućava rad otporniji na klimu
Udruženja društava za osiguranje (jedno u RS-u, jedno u FBiH)	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO ○ Jačaju tržište osiguranja ○ Pružaju profesionalne usluge društvima za osiguranje ○ Promoviraju i usklađuju saradnju između društava za osiguranje
Lokalne uprave	<ul style="list-style-type: none"> ○ Općinski organi ○ Upravljanje javnim funkcijama/aktivnostima u okviru lokalnih zajednica ○ Priprema razvojnih planova i programa ○ Organizacija i upravljanje lokalnom civilnom zaštitom ○ Prostorno planiranje ○ Lokalni ekonomski razvoj ○ Implementacija lokalnih mjera upravljanja rizikom od poplava

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Procjena gubitaka/štete na lokalnom nivou ○ Pružanje informacije i znanja na lokalnom nivou ○ Osiguravanje lokalnog učešća
Savez opština i gradova RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO-RS ○ Zagovaranje i čvrsto zastupanje opštinskih interesa ○ Koordinacija rada opština i gradova u RS ○ Promoviranje lokalnog razvoja i omogućavanje implementacije projekata/investicija ○ Podrška u konzultativnim zakonodavnim procesima, ○ Promoviranje zaštite zajedničkih interesa i saradnja sa domaćim i međunarodnim udruženjima, organizacijama i institucijama vlasti.
Savez općina i gradova FBiH	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO-FBiH ○ Zagovaranje i čvrsto zastupanje općinskih interesa ○ Koordinacija rada općina i gradova u RS ○ Promoviranje lokalnog razvoja i omogućavanje implementacije projekata/investicija ○ Podrška u konzultativnim zakonodavnim procesima, ○ Promoviranje zaštite zajedničkih interesa i saradnja sa domaćim i međunarodnim udruženjima, organizacijama i institucijama vlasti.
NVO (organizacije za zaštitu okoliša, društvenu inkluziju i zaštitu – za povratnike i raseljene, ranjive grupe, manjine itd.)	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO ○ Pružanje informacija, obuka i podizanje svijesti ○ Osiguravanje lokalnog učešća i uključivanja ranjivih grupa
Mali poljoprivredni proizvođači, povratnici i raseljene osobe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Inovatori, odgovorne strane
Privatni sektor/poljoprivredna mikro preduzeća	<ul style="list-style-type: none"> ○ Pružatelj finansijskih usluga, ○ Provođenje mjera prilagođavanja ○ Korisnici
Fakulteti prirodnih nauka/poljoprivrede (Banja Luka i Sarajevo)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Univerziteti, istraživačke ustanove ○ Obuke, stručna podrška ○ Pružatelj podataka i tehničkih usluga

e. Registar aktera projekta

Registar aktera će biti kreiran kako bi se formirala baza podataka o zainteresiranim stranama i njihovim interesima za projekat – registar će biti „živi dokument“ koji će se redovno ažurirati tokom trajanja projekta kako budu identificirani novi akteri.

Zahtjevi UNDP SES-a o pristupu informacijama ispunjavaju se održavanjem i objavljivanjem javne evidencije o angažmanu aktera tokom projektnog ciklusa. Bitno je napomenuti da tamo gdje je možda potrebno zaštititi identitet aktera, zabilježiti će se i objaviti statističke informacije.

PROGRAM ANGAŽMANA AKTERA

Program angažiranja aktera je izrađen kako bi se obezbijedio raspored aktivnosti angažiranja i ko je odgovoran za njihovu realizaciju.

Svrha programa angažiranja aktera je:

- Razviti partnerstvo sa akterima
- Osigurati akterima ažurirane informacije o projektu
- Stvoriti kanal za povratne informacije aktera
- Ispuniti zahtjeve GCF-a, UNDP-a i vlada BiH
- Pomoći u izgradnji znanja i kapaciteta unutar grupa aktera za pomoć u budućim projektima
- Dati vremenski okvir za aktivnosti angažiranja i identificirati ko će biti odgovoran za njihovu realizaciju.

Sljedeći procesi konzultacija i pristanka će se usvojiti kao dio programa angažmana aktera projekta:

- Identifikacija strana u pregovorima i donosioca odluka
- Razrada procesa donošenja odluka strana
- Uloga vanjskih savjetnika i stručnjaka, ako postoje, uključujući npr. posrednika/pregovarača kao treću stranu
- Dogovor o relevantnim vremenskim periodima
- Primjenjivi protokoli zajednice koji se moraju poštovati
- Koraci koji garantiraju okruženje bez prinude ili prisile
- Format za razgovore i dogovore o podjeli koristi
- Razmjena informacija na smislen, pristupačan i kulturološki primjeren način
- Identifikacija drugih projektnih aktivnosti ili okolnosti koje će pokrenuti dodatne procese davanja saglasnosti
- Format za dokumentiranje dogovora, uvjeta koji se prilažu i/ili drugih zaključaka procesa.

Koristeći različite alate za upravljanje znanjem i komunikaciju, projekt će služiti za pružanje ciljane podrške jačanju znanja, razumijevanja i podrške na različitim nivoima kako bi se olakšalo uvođenje pitanja očuvanja biodiverziteta na lokalnom nivou i u krajoliku. Uspješna implementacija ove komponente u pilot BR-ima stvorit će okvir koji omogućava replikaciju i povećanje u cijeloj BR mreži u zemlji, uz podršku ciljanih projektnih aktivnosti u okviru rezultata 1.4.

Projektni odbor je prepoznat kao centralna tačka za koordinaciju i implementaciju projekta. Sastojat će se od ključnih institucija za upravljanje rizikom od poplava na državnom i entitetskom nivou i UNDP-a. Kao predstavničko tijelo vlade, privatnog sektora, akademske zajednice i civilnog društva, pružat će smjernice i blagovremene tehničke savjete kako bi osigurao implementaciju projekta efikasno i djelotvorno. Projektni odbor predstavlja glavni institucionalni mehanizam za angažiranje zainteresiranih strana. Institucije članice PO će osigurati blagovremeno i provjerljivo postizanje cilja i ishoda projekta.

Lokalni akteri i članovi zajednice će biti mobilisani da podrže implementaciju i održavanje mjera, socioekonomsku procjenu, razvoj politika, planova i mehanizama kroz participativni pristup. Njihovo učešće će biti osigurano mobilizacijom lokalnih i lokalnih konzultativnih/radnih grupa. Ključna uloga lokalnih aktera i članova zajednice je implementacija i praćenje projektnih aktivnosti.

Ključni akteri, lokalni i međunarodni ekspert(i) angažirani na podršci i/ili saradnji u implementaciji projekta, također će biti uključeni u opsežne konsultacije tokom početne faze i pripreme početnog izvještaja, koji će uključivati detaljne i prilagođene planove rada za svaku podkomponentu (rezultat) projekta na nivou konkretne aktivnosti i razradu potrebnih resursa i aktera koji će biti uključeni radi postizanja navedenih ciljeva. Početna faza će se koristiti za opsežne konsultacije sa svim akterima: vladom, institucijama, privatnim sektorom, nevladinim organizacijama, kako bi se komuniciralo i

informiralo aktere o njihovim ulogama, očekivanim doprinosima, kanalima komunikacije i mehanizmima za rješavanje sukoba kako bi se osiguralo razumijevanje uloga i odgovornosti. Također, akteri će biti uključeni u zvanične evaluacije projekta kako bi podržali procjenu napretka i omogućili adaptivno upravljanje projektom da bi se zadovoljile lokalne potrebe i prioriteta na optimalnom nivou.

Kampanje edukacije i podizanja svijesti će biti usmjerene na različite aktere, od šire javnosti, specifičnih stručnih grupa, predstavnika vlasti, odabranih nevladinih organizacija u lokalnim zajednicama do ranjivih grupa.

Tabela 19 sumirane su ključne aktivnosti angažmana i njihova ciljna publika, zajedno sa mehanizmima koji će se koristiti kao dio angažmana za podršku ishodima projekta.

Tabela 19. Aktivnosti angažmana aktera u podršci postizanju ishoda

Rezultat projekta	Aktivnosti	Akter	Uloga aktera	Način učešća
1: Potpuno integrirano prognoziranje poplava i sistem ranog upozoravanja zasnovani na utjecaju olakšavaju pravovremenu pripremu i odgovor	1.1: Nadograditi i proširiti pokrivenost hidrometrijskom mrežom za poboljšano praćenje klimatskih varijabli.	<ul style="list-style-type: none"> a. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, b. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, c. Agencija za vodno područje rijeke Save, d. Agencija za vodno područje Jadranskog mora, e. JU Vode Srpske f. RS HMZ g. Federalni HMZ h. HE 	<p>Ključni akteri za projektovanje i instalaciju hidrometrijske mreže, izrada plana rada i održavanja i informacija o klimatskim rizicima za sektore hidroelektrana</p> <p>Pružatelji podataka, tehnički inputi</p>	<p>Učešće na konzultativnim sastancima i treninzima</p> <p>Pružanje podataka,</p> <p>Članovi Projektnog odbora</p>
	1.2: Poboljšati informacije o opasnostima i rizicima i ranjivosti na poplave izazvanim klimom za strateško upravljanje rizikom i donošenje zdravih odluka za upravljanje poplavama izazvanim klimom.	<ul style="list-style-type: none"> a. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, b. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS Republike Srpske, c. Agencija za vodno područje rijeke Save, d. Agencija za vodno područje Jadranskog mora e. JU Vode Srpske f. HE 	<p>Ključni akteri za razvoj hidrološkog modeliranja, modeliranje opasnosti od bujica, modeliranje HE i podzemnih voda u opasnosti od poplava, modeliranje i mapiranje rizika i ranjivosti</p> <p>Pružatelji podataka, tehnički inputi</p>	<p>Učešće na konzultativnim sastancima i treninzima</p> <p>Pružanje podataka,</p> <p>Članovi Projektnog odbora</p>
	1.3: Izraditi integrirani centralizirani sistem za prognoziranje	<ul style="list-style-type: none"> a. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, 	<p>Aktivno podržavati i učestvovati u razvoju (planiranju i implementaciji) sistema za prognoziranje poplava i ranog</p>	<p>Učešće na konzultativnim sastancima i treninzima</p>

	<p>poplava i rano upozoravanje zasnovan na nivou lokalne zajednice.</p>	<p>b. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS Republike Srpske, c. Agencija za vodno područje rijeke Save, d. Agencija za vodno područje Jadranskog mora, e. JU Vode Srpske, f. HE g. Republička uprava civilne zaštite h. Federalna uprava civilne zaštite</p>	<p>upozoravanja u zajednici i FFEWS proizvoda specifičnih za sektor, za poljoprivredni i hidroenergetski sektor. Uključenost u planiranje izgradnje kapaciteta. Pružatelji podataka.</p>	<p>Pružanje podataka i aktivno učešće u implementaciji na terenu Članovi Projektnog odbora</p>
	<p>1.4: Razviti i implementirati protokole i SoP-ove o generiranju podataka, upravljanju podacima i komunikaciji za efektivni FFEWS zasnovan na utjecaju i upravljanje rizikom od poplava.</p>	<p>a. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, b. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS Republike Srpske , c. Agencija za vodno područje rijeke Save, d. Agencija za vodno područje Jadranskog mora, e. JU Vode Srpske f. RS HMZ g. Federalni HMZ h. HE i. Republička uprava civilne zaštite j. Federalna uprava civilne zaštite</p>	<p>Ključni akter za izradu komunikacionih protokola, kodeksa ponašanja za FFEWS i centraliziranog informacionog sistema i platforme za razmjenu znanja. Davanje inputa i prijedloge na osnovu iskustva u vezi s postojećim alatima.</p>	<p>Učešće na konzultativnim sastancima i treninzima Pružanje podataka Članovi Projektnog odbora</p>
<p>2: Nestrukturane mjere smanjenja rizika od poplava i rješenja zasnovana na prirodi uključena u sektorske politike i planove i efikasno doprinose zaštiti ljudi i egzistenciji</p>	<p>2.1: Integrirati smanjenje rizika od poplava izazvanih klimom u sektorsko planiranje (poljoprivreda, hidroenergija, kritična</p>	<p>a. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH b. Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS c. Federalno ministarstvo okoliša i turizma</p>	<p>Saradnja i podrška za unapređenje postojećeg zakonodavnog i regulatornog okvira za upravljanje rizicima od poplava uvođenjem upravljanja rizikom od poplava koje je osjetljivo na klimu u sektorsko planiranje za poljoprivredu, šumarstvo, okoliš,</p>	<p>Učešće i facilitacija radnih grupa, procjena podrške, osiguranje podataka Članovi Projektnog odbora</p>

od rizika od poplava izazvanih klimom	infrastruktura) i prostorno planiranje.	d. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva e. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske	hidroenergiju, kritičnu infrastrukturu i prostorno planiranje	
	2.2: Implementirati i uključiti nove metode smanjenja rizika od poplava i prilagođavanja klimatskim promjenama zasnovane na ekosistemima.	a. Agencija za vodno područje rijeke Save, b. Agencija za vodno područje Jadranskog mora, c. JU Vode Srpske d. HE e. Ciljane općine i zajednice f. Lokalne kompanije/laboratorije, NVO za monitoring okoliša	Saradnja u izradi prilagođavanja baziranog na ekosistemu na nivou zajednice za smanjenje utjecaja bujičnih poplava i saradnja u implementaciji mjera Ciljane općine i zajednice kao korisnici će pružiti podatke i mišljenja/povratne informacije za detaljan dizajn (preko CBO-a ili predstavnika zajednice i putem anketa u zajednici) Ekološki monitoring građevinskih aktivnosti	Učestvovanje na treninzima i konzultativnim sastancima i aktivno učešće u implementaciji mjera, uključujući prisustvo na terenu
	2.3: Kodificirati i integrirati rješenja za prilagođavanja bazirana na ekosistemu u politike i propise i promovirati nestrukturane mjere	a. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH b. Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS c. Federalno ministarstvo okoliša i turizma d. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva e. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske	Podrška razvoju smjernica najboljih praksi u cijeloj zemlji, tehničkih specifikacija, standarda i protokola za primjenu nestrukturanih mjera za prilagođavanje bazirano na ekosistemu koje će se uključiti u politiku, saradivati u razvoju kapaciteta u identifikaciji, određivanju prioriteta, procjeni, dizajnu i implementaciji takvih rješenja	Učestvovanje na treninzima, konzultativnim sastancima i radnim grupama Članovi Projektnog odbora
	2.4: Pregled i jačanje institucionalnih kapaciteta i izrada dugoročnih planova razvoja institucionalnih	a. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH b. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	Aktivno uključivanje u razvoj programa obuke i nastavnih programa za cijelu zemlju u tehničkim i praktičnim oblastima upravljanja rizicima od poplava za praktičare, donosiocce	Učestvovanje na treninzima, konzultativnim sastancima i radnim grupama i kampanjama za podizanje svijesti

	<p>kapaciteta za klimatski otporno upravljanje rizikom od poplava.</p>	<p>c. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske</p> <p>d. Agencija za vodno područje Jadranskog mora</p> <p>e. JU Vode Srpska</p> <p>f. RS HMZ</p> <p>g. Federalni HMZ</p> <p>h. HE</p> <p>i. Republička uprava civilne zaštite</p> <p>j. Federalna uprava civilne zaštite</p>	<p>odluka, zajednice, službe koje pružaju odgovor na vanredne situacije i osigurati njihovo učešće.</p>	<p>Članovi Projektnog odbora</p>
<p>3: Mjere zaštite od poplava otporne na klimu, proširene kroz nove i poboljšane nacionalne i lokalne investicione okvire povećavajući otpornost najugroženijih grupa na poplave uzrokovane klimom</p>	<p>3.1: izraditi investicioni okvir za smanjenje i upravljanje rizikom od poplava izazvanih klimom.</p>	<p>a. Agencija za osiguranje (Agencija za osiguranje RS, Agencija za nadzor nad osiguranjem FBiH)</p> <p>b. Agencija za osiguranje BiH</p> <p>c. Udruženje društava za osiguranje RS i Udruženja društava za osiguranje FBiH)</p>	<p>Pružanje ulaznih informacija za razvoj investicionog okvira za smanjenje i upravljanje rizikom od poplava izazvanih klimom, angažiranje u razvoju mehanizama prijenosa rizika i modela osiguranja, implementacija financiranja klimatskih rizika</p>	<p>Učešće na konzultativnim sastancima i radnim sesijama, obukama</p>
	<p>3.2: Formulirati višegodišnje planove općinskih ulaganja otpornih na klimatske promjene i rodno osjetljive planove pripravnosti zajednice u odabranim općinama (10-12) i u jednom kantonu.</p>	<p>a. JLS</p> <p>b. Republička uprava civilne zaštite</p> <p>c. Federalna uprava civilne zaštite</p> <p>d. Savez opština i gradova RS</p> <p>e. Savez općina i gradova FBiH</p>	<p>Ključni partneri i saradnici u razvoju i implementaciji općinskih investicionih planova za klimatski otporno upravljanje rizicima od poplava u lokalnim zajednicama, kao i planova spremnosti zajednice</p>	<p>Imenovanje i upravljanje lokalnim radnim grupama, učešće na radnim sastancima i obukama</p>
	<p>3.3: Provesti klimatski otporne strukturne mjere za smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u</p>	<p>a. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske</p> <p>b. JU Vode Srpska</p> <p>c. Ciljane općine i zajednice</p>	<p>Ključni partner u implementaciji prioritetnih strukturnih intervencija za smanjenje rizika od poplava, osiguravanje kreditnih sredstava za implementaciju strukturnih</p>	<p>Provođenje aktivnosti, učešće u konzultacijama/ na radionicama zainteresiranih strana, obukama i praćenju</p>

	slivovima rijeka Vrbas, Una-Sana, Bosna i Drina.	d. Lokalne kompanije/laboratorije, NVO za monitoring okoliša	mjera, podrška razvoju klimatski otpornih projekata zasnovanih na novim informacijama o klimatskim rizicima i metodama projektiranja Implementacija 10 strukturnih mjera Ciljane općine i zajednice kao korisnici će pružiti podatke i mišljenja/povratne informacije za detaljan projekt (preko CBO-a ili predstavnika zajednice i putem anketa u zajednici) Ekološki monitoring građevinskih aktivnosti	građevinskih aktivnosti, itd.
--	--	--	--	-------------------------------

RESURSI I ODGOVORNOSTI

Upravni odbor će pratiti utjecaje aktivnosti angažiranja aktera. Angažman aktera će predstavljati redovnu tačku dnevnog reda na sastancima Jedinice za upravljanje projektima. Identificirani problemi i rizici bit će evidentirani u registar rizika projekta za kontinuirano praćenje i/ili postupanje prema potrebi.

Sažetak svih aktivnosti angažiranja aktera bit će sastavljen i stavljen na raspolaganje javnosti, na primjer, u godišnjem izvještaju o učinku. Sažetak će sadržavati najmanje sljedeće informacije:

- Provedene aktivnosti angažiranja aktera
- Datumi i mjesta aktivnosti angažmana
- Informacije podijeljene sa akterima
- Rezultati uključujući rješavana pitanja.

Ishodi sesija na kojima su se razmjenjivale informacije, konzultacija ili odgovora na postavljena pitanja bit će dostavljeni zajednicama u skladu sa Komunikacijskom strategijom, na primjer, putem web stranice projekta, biltena, radio programa, posjeta, sastanaka itd.

Ovaj Plan angažiranja aktera bit će revidiran i ažuriran po potrebi, najmanje jednom godišnje.

Konzultacije s akterima

2. PREGLED

Prijedlog projekta „Proširenje upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimu u Bosni i Hercegovini“ razvijen je u bliskoj saradnji sa Državnim imenovanim tijelom i na osnovu konzultacija sa zainteresiranim stranama, kao što je detaljno navedeno u nastavku:

- Inicijalne konsultacije 11-16. marta 2018. koje su uključile sljedeće zainteresirane strane:
- Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije RS, GCF NDA za BiH
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
- Ministarstvo sigurnosti BiH
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS
- Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
- Javna ustanova „Vode Srpske“
- Agencija za vodno područje Jadranskog mora
- Hidrometeorološki zavod
- Hidroelektrane
- Detaljna rasprava o izradi projekta - 24.07.2018.
- Domaća radionica o ideji - 27. septembar 2018.
- Validacijska radionica – Konceptna nota – 05. februar 2019.
- Konsultacije na visokom nivou nakon radionice o validaciji konceptne note – 06. februar 2019.
- Validacijska radionica – Kompletan prijedlog – 16.10.2019.
- Konzultacije na visokom nivou nakon radionice validacije kompletnog prijedloga – 6. decembar 2019.
- Mišljenja i komentari predstavnika općina/mjesnih zajednica u BiH, 2019.

Kako bi se inicirao razvoj Ideje i prijedloga za financiranje, u martu 2018. godine poduzeta je tehnička misija UNDP-GEF-a. Tokom misije održane su konzultacije sa ključnim nacionalnim i regionalnim vlastima i sastanak sa BiH GCF NDA. NDA, kao i druge relevantne institucije zadužene za okoliš i upravljanje vodama/poplavama, izrazili su interes za izradu novog prijedloga projekta GCF sa UNDP-om o upravljanju rizicima od poplava na osnovu rezultata postojećeg projekta rijeke Vrbas. Dana 18. juna 2018. godine, NDA je izdala Pismo bez prigovora kojim potvrđuje da: a) Vlade u BiH nemaju prigovora na projekat koji je naveden u Ideji; b) da je projekat koji je uključen u Ideju u skladu sa domaćim prioritetima, strategijama i planovima BiH; i c) u skladu sa ekološkim i društvenim zaštitnim mjerama GCF-a, projekat koji je uključen u Ideju je u skladu s relevantnim domaćim zakonima i propisima. NDA je također potvrdila da je domaći proces BiH za utvrđivanje nepostojanja prigovora na projekat koji je uključen u prijedlog financiranja propisno praćen.

Dalje konzultacije sa svim ključnim zainteresiranim stranama obavljene su u julu i septembru kada je Ideja predstavljena i finalizirana na zajedničkim radionicama. Ideja projekta je također detaljno predstavljena projektnim odborima projekata Vrbas i NAP koje čine GCF NDA i predstavnici ministarstava nadležnih za vodoprivredu i okoliš. Izrada Konceptne note je dodatno potpomognuta razgovorima sa relevantnim institucijama (NDA, ministarstvima nadležnim za vodoprivredu, agencijama za vode i hidrometeorološkim zavodima).

3. INICIJALNE KONZULTACIJE SA KLJUČNIM DOMAĆIM AKTERIMA, MISIJA IZRADE PROJEKTA GCF – BIH 11-16. MART 2018.

Opći ciljevi konzultacija su bili sljedeći:

- Stjecanje razumijevanja trenutnog statusa institucionalnih okvira i kapaciteta za upravljanje rizikom od poplava

- Određivanje zahtjeva za jačanje upravljanja rizikom od poplava i identificiranje domaćih prioriteta
- Stjecanje razumijevanja prethodnih i tekućih projekata/programa/inicijativa o upravljanju rizikom od poplava i identificiranje područja za saradnju i sinergiju u skladu sa predloženim projektnim ishodom, kako bi se osigurala sinergija i izbjeglo dupliciranje/preklapanje napora
- Identificiranje potrebnih podataka za izradu prijedloga projekta
- Identificiranje potencijalnog sufinansiranja

Sastanak sa Boškom Kenjićem – šef Odsjeka za vodne resurse, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

Na sastanku sa Odsjekom za vodne resurse razgovaralo se o nekoliko tekućih projekata i njihovom doprinosu upravljanju rizikom od poplava u BiH:

- Uglavnom projekti meke tehničke pomoći:
- Sava projekt - Unapređenje hidrometrijske mreže i strukturnih mjera (EIB 55 miliona eura povećava se na 74 miliona)
- Projekt Spreča – implementacija projekta na riječnim obalama u oba entiteta
- Drina – 24 miliona USD. Nasip u Drini
- WBIF projekat: mapiranje upravljanja rizikom od poplava - LiDAR istraživanja počinju na proljeće, završetak mapiranja se očekuje do 2019.
- EPA 2016 – Planovi upravljanja poplavama – očekuje se da će biti završeni do 2021. godine; izradit će se projektni dokument za zaštitu od poplava sa EK; financiranje će se obezbijediti zajmovima i/ili grantovima od WBIF-a ili nekog drugog
- Jadransko more - tamo nema značajnih projekata;
  - Hidrometrijsku mrežu raditi zajedno sa hidroelektranama – najveći potencijal HE je u slivu Jadranskog mora, planira se jačanje hidrometrijske mreže
  - Kapacitet modeliranja za krašku geologiju povezanu sa hidroelektranama je ograničen i postoji ograničeno razumijevanje sistema podzemnih voda u slivu. U slivu Jadranskog mora, utjecaji klimatskih promjena još nisu analizirani. Za to je potrebno modeliranje.
  - Veza sa poljoprivredom – sa WM
    - Nekoliko kraških polja
    - Najvažnija je delta rijeke Neretve
    - Veza sa zaštitom od poplava i vodosnabdijevanjem
    - Strategija poljoprivrede predviđa ekstenzivno proširenje mreže za navodnjavanje
  - Potrebna su poboljšanja pravnog okvira – vjerovatno će na tome inzistirati EU
- Svjetska banka priprema prijedlog GCF-a za sliv rijeke Save za obnovu plovidbe Savom, koji može uključivati zaštitu od poplava i sanaciju močvara
- Procjena troškova za implementaciju svih direktiva EU koje se odnose na vode
  - Procjenjuje se da je potrebno 700 miliona za EUFD
  - 2,2 milijarde za Direktivu o tretmanu gradskih otpadnih voda
- 900 miliona za Direktivu o vodi za piće
- Nacionalna hidrometrijska mreža – imajte na umu da hidroenergetske kompanije imaju opsežne mreže koje se ponekad dijele sa entitetskom hidrometeorološkom službom (posebno u slivu Jadranskog mora). Postoji potreba za harmonizacijom mreže HE i nacionalnih hidrometrijskih mreža i obezbjeđenjem pravnog i tehničkog okvira za razmjenu hidrometrijskih podataka.
- Gosp. Kenjić je istakao sljedeće prednosti projekta Vrbas – sve institucije su uključene, projekt zadovoljava potrebe institucija, rad je dobro primljen, akcije iz Vrbasa se repliciraju u slivu Une i Sane i u drugim slivovima.

Sastanak sa Almirom Beridanom iz Ministarstva sigurnosti i Aidom Hadžić Hurem, voditeljicom DRR projekta UNDP-a

- Razgovaralo se o postojećim institucionalnim aranžmanima i ograničenjima u pogledu upravljanja rizicima od katastrofa. Nedostaju sistemske mjere za smanjenje rizika, kao i zakoni u okruženju koje bi omogućilo njihovu primjenu. Nedostaju centri za obuku za odgovor na vanredne situacije.
- Procjena potreba za oporavkom nakon poplava 2014. odnosi se na potrebe zemlje da se preduzmu studije procjene rizika (hidrološke i geološke studije, procjena izloženosti), mape opasnosti, dokumentacija događaja, baze podataka o bujicama i klizištima
- Evidentiranje štete i gubitaka: Disinventar baza podataka se implementira kroz IPA projekt za mapiranje rizika od katastrofa i spremnosti³⁶ i postoji dodatna potreba za zajedničkom metodologijom za prikupljanje podataka o šteti i gubicima. U Bosni i Hercegovini postoje posebne mape koje kreiraju i koriste različite institucije (npr. Agencija za vode), ali ne postoji državna mapa koja bi kombinirala različite opasnosti ili atlas u elektronskom obliku u zemlji. Ministarstvo sigurnosti prepoznaje potrebu za izradom nacionalnog atlasa rizika koji ne bi pomogao samo aktivnostima civilne zaštite prilikom pružanja odgovora na katastrofe, već bi pomogao i u izradi zakonodavstva u oblasti zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini.
- Ciljevi prioritetne ose 5 „Rizici za okoliš“ Dunavske strategije EU uglavnom se odnose na izradu plana upravljanja poplavama za cijeli riječni sliv, utjecaje klimatskih promjena na rizike, dalje jačanje alata za rano upozoravanje, jačanje operativne saradnje među organima civilne zaštite u podunavskim zemljama itd. Strategija ima za cilj usklađivanje postojećeg financiranja sa svojim ciljevima i nema dodatnih namjenskih mehanizama financiranja stvorenih za njenu implementaciju.
- SEERISK projekat „Zajednička procjena rizika od katastrofa i spremnost u Dunavskom makroregionu“ koji sufinanciraju EU i konzorcij od 20 projektnih partnera koji predstavljaju 9 zemalja³⁷. Konzorcijem koordinira Nacionalni generalni direktorat za upravljanje katastrofama (NDGDM) iz Mađarske. Jedan od glavnih ciljeva SEERISK-a je razvoj i testiranje zajedničke metodologije za procjenu rizika za regiju čiji su najopipljiviji rezultati procjene rizika i mape za 6 pilot područja.
- Međunarodna komisija za sliv rijeke Save (ISRBC) ima za cilj uspostavljanje održivog upravljanja vodama. I SEERISK i Savska komisija su u procesu ili su već izradili lokalne procjene rizika od poplava i mape koje bi trebale biti integrirane u rad trenutnog Akcionog programa.
- Metodologije procjene rizika od katastrofa za različite opasnosti se razvijaju za BiH. Projekt Vrbas također uvodi odgovor na katastrofe.
- Regionalni projekat Disinventar Sendai – Švedska civilna zaštita prilagođena za svaku zemlju - 3 godine i 2,5 miliona
- Alat za globalnu procjenu rizika (GRAS) se trenutno koristi u BiH. Metodologiju rizika od poplava propisuju entiteti, ali je u velikoj mjeri zasnovana na prethodnim poplavama, ali tamo gdje je urađeno detaljno modeliranje i mapiranje opasnosti od poplava i rizika (Vrbas), mape se koriste u GRAS sistemu. Alat je prilagođen i uključuje 3 modula (opasnosti, rizični objekti i kategorija ranjivosti).
- Prioriteti (trenutno uloga Ministarstva sigurnosti u DRR-u je samo uloga mehanizma koordinacije sa državnog nivoa. Odgovornosti uključuju prihvatanje pomoći u naturi za smanjenje rizika od katastrofa i rad sa međunarodnom zajednicom u pogledu odgovora
  - DRMP treba razviti za institucije za različite vrste katastrofa
  - Potrebno je uspostaviti centre za obuku za zaštitu i spašavanje, a da bi se osnovali, potrebno ih je zakonski propisati. Ovo će poboljšati obuku za odgovor civilne zaštite
  - Potrebno je izvršiti procjenu rizika za sve opasnosti.

Sastanak sa Damirom Mrđenom, direktorom Agencije za vodno područje Jadranskog mora, i Ivanom Metkovićem

³⁶ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/financial_assistance/ipa/2015/multi-country/ipa_ii_2015_038-052.08_mc_disaster_risk.pdf

³⁷ Austrija, Slovačka, Mađarska, Hrvatska, Srbija, Rumunija, Bugarska, Slovenija i Bosna i Hercegovina

- Niz HE izgrađenih do 1980-ih s kombiniranom proizvodnjom energije i toplote i zaštitom od poplava kao njihovom glavnom funkcijom
- Licence vezane za rad HE uključuju definiciju niskog i visokog vodostaja
- U 2010. godini došlo je do poplavnog događaja, poplave nisu bile velike kao poplave 2014. godine. Dogodila se 500-godišnja poplava
- Saradnja sa HE im omogućava da smanje vrhunac i smanje plavljenje Mostara d/s
- Saradnja sa HE predstavlja sukob interesa, ali Agencija za vode pronalazi načine da izvrši licencu za višenamjensko korištenje akumulacija
- Historijski podaci o poplavama - pripremljen PFRA u skladu sa EU. Potreba da se nastavi sa mapiranjem opasnosti i rizika od poplava; aktivnosti su spore i još uvijek nije urađeno mapiranje opasnosti ili rizika (WBIF i EPA 16 projekata odgođeni za 2019. koji se odnose na mape opasnosti i rizika od poplava i 2021. za završetak FRMP).
- Hitni zahtjevi uključuju:
  - Omogućavanje svakodnevnog upravljanja poplavama kroz model (FFEWS) i podršku odlučivanju. U sklopu Savskog projekta, finalizacija FFEWS platforme. HMS modeli su povezani na FFEWS-om
  - Urađen je projekt 2012-2013 za razvoj hidrološkog i hidrauličkog modela i DSS zasnovan na besplatnom softveru – HecRAS i HecHMS. Želio bi nadograditi na Mike modeling (kao ostatak zemlje)
  - Prepreke u pogledu tehničkih kapaciteta – nedostatak osoblja, zadržavanje osoblja, nedostatak alata za modeliranje i upravljanje prilagođenih korisniku (žele identične sisteme u oba entiteta).
- Klimatske promjene
  - Značajne varijacije u proizvodnji električne energije od 2 milijarde KWH 2010. do 4,5 miliona KWH u 2013. Predviđa se da će sliv imati češće suše (suša 2007). Veći uvjeti suše će biti praćeni većom varijabilnošću i višim vrhuncima poplava
- Minimalni nivoi HE
  - U periodu od 1950-tih do 1980-tih za Neretvu je izveden minimalni protok. Nakon posljednje izgrađene HE 50 m³/s – definiran je veći od minimalnog biološkog protoka za WQ.
- Mjerne stanice
  - Agencije za vode primaju podatke u realnom vremenu od HE stanica koji se koriste u hidrološkom modelu - podaci za posljednja 2 dana. Hrvatski podaci pružaju prognostičke modele koji se temelje na Aladin Met modelu, provjerenom u hidrodinamičkom modelu 1D
- Da li su potrebne dodatne hidrometrijske stanice?
  - Pritoku Trebišnjice treba integrirati u model
  - Potreban je monitoring i modeliranje podzemnih voda
- Kraška područja
  - Djelomično praćeno kroz izvore, ali bez detaljnog praćenja ili istraživanja u 50 godina. Treba raditi zajedničke programe sa RS i FBiH
  - Potreban je monitoring podzemnih voda, ali ne može se reći bez analize područja. Potencijal za dodatno praćenje
- Infrastrukturne/strukturne mjere
  - Hitan zahtjev nakon poplava 2014. godine, nakon čega su razmotrene mjere „bez žaljenja“. Uključujući 1) zaštitu Save; 2) mjere hidro-zaštite; 3) nestrukturne mjere (prostor za rijeke). Objekti izgrađeni u d/s 1950-ih i 1960-ih godina trebaju se sanirati i održavati. Predlaže nestrukturne mjere, kao što su politika poplavnih područja/zona rizika od poplava i čišćenje riječnih korita.
- Saradnja sa HE
  - Agencija za vodno područje Jadranskog mora je potpisala protokol sa HE za pružanje podataka sa određenih stanica
  - Kao agencija, osigurava da se vodne dozvole koje se periodično revidiraju ponovo izdaju samo ako su ispunjene obaveze za zaštitu od poplava (i druge obaveze)

- Regulacija obaveza HE da smanje rizik od poplava - radne krive (koje pokazuju mjesečne maksimalne vodostaje koje treba dostići), definirane su samo jednom prije 30 godina i od tada nisu obnavljane. Pokušavali su primorati HE da ažuriraju ova pravila rada.

Sastanak sa Brankom Čolićem, direktor Sektora za upravljanje oblasnim riječnim slivom Trebišnjice, Vode Srpske, i Vedranom Furtulom, HE Trebišnjica

- Upravljanje riječnim slivom
  - Saradnja sa slivom rijeke Neretve preko Mostara
  - Projekt 2006-2018.
    - Komponenta 1 – Izrada hidrološkog modela za Neretvu i Trebišnjicu i obuka HE sistema za poplave
    - Model je rezultat projekta
    - Želio bi da model upravljanja akumulacijom za akumulacije Neretva i Trebišnjica obuhvati pravila rada za akumulacije
  - Zajednički projekt za upravljanje za smjernice o tome kako izraditi vodne dozvole za akumulacije – pokriva upute za sve uvjete toka
  - Uputstva za suše, normalne i poplavne uvjete koje treba osigurati za HE za rad, a Komisiji za Jadransko more i Agenciji za vode da upravljaju i prate usklađenost.
  - Radne dozvole se izdaju svakih 5 godina i odnose se na sve aspekte rada
  - Žele da projekt izradi nove smjernice i nova pravila za brane
  - Potreba za daljnjim razvojem modela kako bi se poboljšao model površinskih voda
  - Trebišnjica je jedina višegodišnja rijeka (dužina 60km)
  - Hidrologija krša važi za ostatak sliva. Voda se slijeva u polja i izbija nizvodno. 10 km je prirodno, 46 km je betonirano i postaje kanal u HE. Potrebno je razumjeti režim podzemnih voda u slivu.
- Prioriteti za Neretvu
  - Potrebno je praćenje podzemnih voda
  - Razvijat će se monitoring površinskih voda
  - Potreba za ažuriranjem hidroloških modela kako bi uključili podzemne vode. Modeli koji se trenutno baziraju na SW podacima od 1960-ih do danas.
  - 260 dana poplava u Popovom polju u prošlosti. Nova HE je smanjila ovu vrstu i trajanje plavljenja.
  - Potreba za praćenjem polja u d/s
  - GEF projekt je trebao uspostaviti monitoring podzemnih voda, ali je projekt dao samo preporuke za praćenje podzemnih voda, ali nije uspostavljen sistem monitoringa.
  - Druga faza GEF projekta – EKARST projekat.
- Potrebe
  - Treba izgraditi 2. fazu HE Dubrovnik. Uključiti ulaz, stanicu za napajanje (?) i mašinsku prostoriju (već instalirana). Poboljšat će upravljanje rizikom od poplava d/s
  - Za ovo nema planova ulaganja, ali su dostupni izvještaji o tehničkom projektu na osnovu projekta iz 1968. godine! Cijena će iznositi 150 miliona eura
- Nestrukturne mjere:
  - 1.200 m³/s je kapacitet preljeva posljednje preljevne brane iznad grada. Kroz grad teče prirodna rijeka dužinom od 8 km
  - Bez plavljenja kapacitet kanala je bio 500 m³/s kroz centar grada bez oštećenja, zadiranje u poplavnu ravnica rezultiralo je smanjenjem kapaciteta kanala na 390 m³/s. 100-godišnji vršni protok iznosi 1.500 m³/s. Plavljenje koje izaziva Trebišnjica je uglavnom od površinskih voda ili su pluvijalne poplave
- Akumulacije se koriste za plavljenje Popova polja i zaštitu primorskog grada – Metkovića
- Potrebno je ažuriranje modela rada akumulacije koji postavlja pravila za rad.
- Moguće aktivnosti:
  - Monitoring podzemnih voda i modeliranje
  - Katastar bujica
  - Ažuriranje modela

- Uključivanje monitoringa kvaliteta vode na hidrološkim mjernim stanicama

Sastanak sa Hazimom Hadžović, pomoćnikom ministra za vodoprivredu u Federalnom ministarstvu poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

- Potrebe
  - Vodotoci 2. kategorije
  - Sistem ranog upozoravanja za Jadransko more u skladu sa sistemom sliva rijeke Save
  - Informacije od agencija
    - Vodotoci 2. kategorije odgovornost kantona i općina
    - Imaju spisak za 2. kategoriju gdje je potrebna pomoć – 40 miliona KM
  - Potreban je detaljan pregled brojki jer su neki riješeni
  - Prioritetni sistem ranog upozoravanja - za bujične vodotoke
- U Akcionom planu za zaštitu od poplava nakon 2014. godine date sljedeće preporuke:
  - Rekonstrukcija postojećih objekata za zaštitu od poplava – već osigurana od strane WBIF-a i ERB-a i koja se već radi na Savi i Drini (također u Tuzli).
- Plan zaštite od poplava za BiH treba uključiti metodologiju procjene rizika od poplava u gradovima. Gradovi trenutno nemaju adekvatne procjene. Podaci za procjenu rizika od urbanih poplava ne postoje
- Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva želi prvo napraviti FRMP (2021) pa vidjeti koje će mjere biti implementirane
- Zaštita od poplava, smanjenje plavljenja poljoprivrednog zemljišta
  - o Željeli bi mjere za smanjenje poplava i zagađenja ili poboljšanje metoda za sanaciju poljoprivrednog zemljišta nakon poplava
  - Pročišćavanje otpadnih voda je također potrebno jer se odnosi na zagađenje poljoprivrednog zemljišta (ovo je izvan djelokruga predloženog GCF projekta)
- Hidrometeorološki zavod Slovenije izradio je hidrološki model Bosne i na osnovu toga predložio opremu i sistem ranog upozoravanja za Bosnu. Financirat će EK – 0,9 miliona eura
- Održavanje hidrometrijske opreme
  - Financirano kroz zakon o vodama u BiH. Novac za održavanje se daje HMZ
  - Na osnovu liste opreme koju treba nabaviti, oni mogu obezbijediti sredstva koja će biti potrebna za 20 godina nakon što se odluči o vlasništvu nad opremom (HMZ ili Agencija za vode)
  - Oprema treba da bude u vlasništvu HMZ-a i da je oni financiraju, da njom upravljaju i da je održavaju
- Strukturne mjere
  - Želi da se izvode radove koji se uklapaju u Plan upravljanja rizikom od poplava
- Evidentirana šteta i gubici
  - D&L baze podataka koje vode agencije za vode i izvještaji koji se šalju Ministarstvu.
  - Civilna zaštita općina će vjerovatno imati LoL i D&L podatke o poplavama
  - Aktivnosti na sanaciji posljedica poplava
  - Štete od poplava 2015 WMP 2010-2014 – Spomenuta određena zaštita
  - Program približavanja EU – usvojene aktivnosti BiH
  - PDNA – Jedinstveni dokument za BiH. Šteta izražena ekonomskim brojkama
- Ministarstvo ima samo 6 zaposlenih u oblasti vodoprivrede i kapaciteti su ozbiljno ograničeni.
- Pristupi zasnovani na ekosistemu
  - Krčenje šuma koje dovodi do povećanja klizišta, erozije tla i poplava
  - Loše poljoprivredne prakse pogoršavaju problem erozije tla
  - Treba uključiti prilagođavanje zasnovano na ekosistemu kao dio rješenja
- Također je sugerirano da postoji potreba za radom sa zajednicama u kojima su poplave česte, ali nisu značajne, pa su štete česte (godišnje). Postoji rizik da budu zanemarene.

Sastanak sa prof. Radislavom Tošićem, ekspertom za bujične poplave i bujice, Prirodno-matematički fakultet

- Bujice historijski nisu proučavane, tako da ne postoji katastar ili mapiranje bujica
- Problematičnim tokovima upravljaju male strukture, ali je potrebna sanacija i održavanje
- Poplave 2014. otkrile su opasnost od bujica
- Trenutno primijenjene intervencije – čišćenje korita i smanjenje rizika na glavnim riječnim tokovima (koje bujice hrane). Ovo nije dovoljno
- Potrebno je identificirati bujične tokove
- Do 1990-ih u koritima su se primjenjivale mjere, mnoga su u zapuštenom stanju
- Kada su ljudi migrirali zbog rata, sedimenti se u tom periodu nisu koristili (bez agregatne eksploatacije) za izgradnju lokalnih puteva itd. Zbog toga se vegetacija i sediment nakupljaju i mobiliziraju se u velikim poplavama
- U Bosni lokalni potoci obično prvi uzrokuju poplave
- U okviru projekta Vrbas, prof. Tošić je razvio metodologiju za identifikaciju bujičnih vodotoka i pripremio model osjetljivosti
  - Indikatori se koriste za identifikaciju gdje se mogu pojaviti bujične poplave i gdje treba usmjeriti radove na smanjenju rizika.
  - Pripremljene mape erozije tla – razvijene sa DEM, korištenje zemljišta, geologija
  - Zatim registar mapa bujica (na osnovu fizičkih kriterija nagiba, dužine toka, vremena do vršnog protoka u slivu itd.)
  - Finalizirana metodologija za registraciju bujičnih tokova
  - Izrađeno je 8 kategorija bujičnih tokova na osnovu geologije, geomorfologije itd.
  - Kategorizirani tokovi
  - U slučaju potkopavanja, radovi potrebni u koritu rijeke
  - U slučaju prelijevanja, intervencije su strukturalne
  - Obilazak svakog toka i registar sadrži fotografije svakog toka
  - Posljedice bujica u taloženju sedimenata na poljoprivrednom zemljištu
- Šta je sljedeće u vezi s metodologijom
  - FBiH nema mape erozije
  - RS ima mapu erozije, ali osim Vrbasa, nema katastar bujica
  - Pokrenut sastanak sa institucijama i održana prezentacija dostignuća projekta
  - Metodologiju su svi prihvatili i željeli bi je usvojiti u oba entiteta
- Potrebe
  - Praćenje bujičnih poplava kako bi se razumjela količina padavina koja bi inicirala bujične poplave. Stoga je potrebna gušća meteorološka mreža
  - Određivanje prioriteta intervencija u pogledu rizika za infrastrukturu, ljude, gubitke u poljoprivredi itd.
  - Potreba za analizom štete i gubitaka od bujičnih poplava. Općine mogu imati informacije o šteti od bujičnih poplava od bujica. Kada se može izraditi mapiranje opasnosti od bujičnih poplava, uradila bi se sveobuhvatnija studija o štetama i gubicima koji mogu nastati
  - Podizanje svijesti. U 2014. godini, da je mapa bujičnih tokova bila dostupna, mogla se obezbijediti evakuacija na osnovu rizika od bujica. Potrebno je podizanje svijesti zajednica koje možda ne znaju da žive u području s rizikom od bujičnih poplava.

Sastanak sa Darkom Borojevićem, šef Odjeljenja za hidrologiju, Republički hidrometeorološki zavod Republike Srpske

- Ključne teme:
  - Povratne informacije o projektu Vrbas
  - Održavanje stanica
  - Razmjena informacija sa drugim korisnicima/akterima/korisnicima
- U RS-u formirana komisija od strane RHMZ i Vode Srpske sa namjerom da RHMZ vodi modele hidroloških prognoza.
- Klimatski savjeti za poljoprivredu
  - Dostavljeni redovni bilteni za farme za 7-15-30 dana

- Prognoze za bolesti biljaka dostavljene Odjeljenju za agrometeorologiju
- Sezonska prognoza urađena kroz jedinstven sistem sa SEECOP i METCOF od strane velikih centara u Beogradu
- ECMWF – BiH da postane članica do kraja ove godine
- HMZ bi se trebali fokusirati na razmjenu podataka i razmjenu podataka u ime BiH. HMZ su kontakt tačka za Meteoalarm
- Usluge koje pruža hidromet RS koštaju 25.000 eura godišnje
- Hidroenergetski sektor
  - Koriste se samo informacije iz sistema Trebišnjica (prognoza padavina).
- RHMZ - RS potpisao politiku upravljanja razmjenom podataka
  - Savska platforma uspostavila HIS (server u Savskoj komisiji)
  - Razmjena podataka je u realnom vremenu sa svih HMZ sa svih stanica u slivu rijeke Save i podaci su vidljivi svima
  - Unsko-sanska hidrološka prognoza je urađena. Model se izvodi u Hrvatskoj
  - Uspostavljanje mreže monitoringa za rijeku Bosnu
- EFAS – BiH je nova članica. Pruža jedinstven e-mail za upozorenje po događaju. HMZ je dužan pratiti
- Članstvo u WMO
  - BiH je članica ali postoji problem sa stalnim predstavnikom (ponovljeno)
  - Pokušaj pronalaska novog PR, ali predsjedništvo odgađa odluku
  - Da li WMO pruža podršku?
    - Samo EUMETSAT – trebao bi dobiti program za prijem satelitskih mapa. Učestvovao je samo federalni HMZ
- Projekti
  - Sistem ranog upozoravanja WMO za višestruke opasnosti za Jugoistočnu Evropu sa početnim novcem Svjetske banke. UNDP je učestvovao na posljednjem sastanku.
  - Implementacija će biti operativna 2020-2022, do 2025. godine
- Podaci i kvalitet podataka
  - Carpathi EU program
  - Samo karpatske zemlje. RHMZ učestvuje
  - Cilj je bio validacija meteoroloških podataka i povezivanje podataka koji nedostaju
  - Rezultat projekta su mrežni podaci na mreži 10x10m. Klimatološki podaci – prostorni podaci
  - Važno za podatke o misiji jer se mogu popuniti.
  - MISH i MASH Uni Mađarske
  - Korišteni podaci uključuju podatke iz Srbije i drugih zemalja
  - Prostorni podaci su vjerovatno kreirani korištenjem geostatističke analize sa stanica kako bi se proizveli mrežni podaci
- Šta je potrebno za ostatak BiH
  -
  - Hidrometrijska mreža je kompletna u okviru njihovih mogućnosti upravljanja!
  - Nema potrebe za dodatnom opremom

Sastanak sa Čedomirom Stojanovićem, pomoćnikom ministra za vodoprivredu – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS (trenutno uplata EIB zajma)

- Ulaganje u odbranu od poplava
  - Bez infrastrukture u 30 godina, a zatim velika finansijska sredstava nakon poplava 2014.
  - Do 2022. godine - 100 miliona bi bilo uloženo iz kredita
    - EIB – 55 miliona
    - WB – 13,8 miliona
    - WB – 3,X miliona
    - Fond solidarnosti (RS) – 28 miliona
    - Vode Srpske – 10 miliona KM za održavanje
    - WBIF – Drina, Bosna. Potrebno za financiranje Save (mreža kanala).

- Sredstva potrebna za zaštitu od poplava
  - Ogroman dio Bosne (Modriča i ušće rijeke)
  - Rijeka Spreča također neregulisana
  - Mali bujični potoci (bujične poplave)
  - HE – vodi Ministarstvo industrije
- Princip integritetnog upravljanja vodama (IWM)
  - Neksus vode i vodene energije, proizvodnje hrane, upravljanja zemljištem, navodnjavanja i zaštite kvaliteta vode
  - Od interesa – plovni dio Save. Zahtijeva prekograničnu saradnju
- Prioriteti
  - Bosna, Una-Sana, Direktna Sava
  - Neretva, Trebišnjica
  - Potreba za primjenom IWM principa na upravljanje ovim rijekama
  - Navodnjavanje je važno
  - Planovi za višenamjenske akumulacije u Vrbasu
  - Definirani strateški dokumenti (WS< FM, navodnjavanje)
  - Planovi za navodnjavanje, zaštita od poplava i zaštitu od erozije u agenciji za vode
  - Postoji tehnička dokumentacija za kanale itd., cijena 20 miliona KM. Cijevi djelomično postavljene u kanal.

Sastanak sa Borisom Pašalićem, ministrom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, i pomoćnikom ministra, fokus na poljoprivredu

- Naglasak na upravljanje vodama, ali na poljoprivrednu komponentu
- Od 2015. godine samo je 2016. bila normalna iz perspektive poljoprivrede (suša 2013. i 2015). Poplave 2014. bile su veliki problem za RS, rezultirale su značajnim poljoprivrednim gubicima.
- U 2017. gubici u poljoprivredi u vrijednosti od više miliona eura – 50 miliona eura, dok je budžet za poljoprivredu 39 miliona eura
- Poljoprivrednici očekuju nadoknadu, tako da bi izbjegavanje takvih šteta od poplava i suša bilo poželjno
- Aktivnost koju vodi Ministarstvo u vezi sa izvještavanjem o prognostičkim uslugama
  - Poljoprivrednici koji koriste pesticide bez potrebe (na osnovu kalendara ili faze razvoja biljaka). Žele da koriste pesticide samo kada postoji opasnost od zaraze
  - RS i UNDP razvili sistem od 50 meteoroloških stanica u RS-u sa prognozama kada će doći do zaraze; softver razvijen i pokrenut u martu 2019. (Carpo), smanjit će upotrebu pesticida i troškove i poboljšati tlo
- Poljoprivredna infrastruktura sa potencijalnim koristima u pogledu zaštite od poplava i drenaže ili u opasnosti od poplava
  - Aktivnosti koje financira Svjetska banka (Ministarstvo poljoprivrede)
  - Finalizacija pripreme nasipa na Drini
  - Sistem za navodnjavanje - regija Potkozarje – Opština Gradiška, 125 hektara za navodnjavanje sistemom mini hidroelektrane (višenamjenski), 1 milion -1,5 miliona m³/s vode za proizvodnju električne energije
  - Do sada su završeni idejni projekti za akumulaciju Lubina
  - Još 3 će se izgraditi (projekat IDP), ali neće imati novca za sva 4 rezervoara koja su već projektovana, postoji potreba za financiranjem od 12 miliona KM i preostala 3 (okvirna cijena). Ograničenje je to što mogu graditi samo brane visoke 15m, pa se odlučuju za 15 m ili manje. U Lubini bi se mogla izgraditi 30m visoka brana, ali d/s naselje ne bi prihvatilo
  - Projekt Ministarstva u fazi izrade – kanal Borna-Osorna –u regiji Lijevče polja. Ogromne površine plodnog tla. Kanal će omogućiti navodnjavanje za 8.000 ha, sredstva
  - Završetak projekta pokazao je visoke troškove
- Druge aktivnosti
  - Projekt vrijedan 4,5 miliona eura u općini Bratunac
  - Navodnjavanje Trebišnjica i Lubina

- U RS-u se svega 7% zemljišta navodnjava. Projekt će rezultirati navodnjavanjem 14-15% zemljišta
- Sliv Vrbasa/Save - Kanal u Vrbasu
- Master plan ribolova - RS je obavezna da mapira rijeke i potoke za biološku osnovu – biodiverzitet; potrebna su sredstva (javni poziv za 250.000-350.000)
- Poljoprivredne savjetodavne službe - 7 područnih jedinica odjeljenja; 70 ljudi (uposlenici ministarstva volontiraju) radi sa poljoprivrednicima i pružaju im pomoć i poticajne mjere; Potrebna dodatna obuka – kontinuirano stručno usavršavanje osoblja bi bilo korisno
- Hidrometrijska mreža - 50 stanica; sredstva dostupna za održavanje, uvijek treba povećati mrežu; potrebne zamke za štetočine sa mjernim stanicama. Štetočine se zalijepe na mjernu stanicu i mogu se prebrojati. Prognoze zasnovane na tome.
- Analiza suše - implementacija EPA projekta; podrška HMZ – praćenje suše – postoji oprema, ali ne i ljudi na terenu
- Agrošumarstvo - Sektor šumarstva sa javnim preduzećem RS koristi agrošumarstvo za prevenciju erozije, relevantno samo za Hercegovinu; dobro uspostavljeni vjetrobrani; UN-ova borba protiv krčenja šuma; GEF projekt; redovnih budžetskih sredstava
- Savjetodavne usluge u poljoprivredi - fokusirane na razvoj sistema za navodnjavanje u visokoproduktivnim područjima. Ne radi se u sušnim područjima bez visoke proizvodnje. Prognoze suša su bazirane na trodnevnoj prognozi. Između decembra i marta – (niski period) održavaju se radionice na temu upravljanja poplavama. Uključuju pružanje procjena mogućeg poplavnog rizika i upozorenja poljoprivrednicima. Potreban odgovor nakon poplava za čišćenje i praćenje zagađenja od poplava. Određeno praćenje nakon događaja je provedeno i proizvodnja je zaustavljena. Prosječan broj poljoprivrednika na obukama – 4.000. Mape opasnosti i rizika od poplava i specifični proizvodi bit će korisni za poboljšanje ovih aktivnosti. Mnogo privatnih (nereguliranih) firmi za pružanje savjetodavnih usluga u poljoprivredi bi imalo korist.
- Ministarstvo poljoprivrede će pripremiti zakon kojim će se regulirati savjetodavne usluge u poljoprivredi
- Postoji neuravnoteženost između izvoza i uvoza od 0,5 milijardi zbog nedovoljno iskorištenog poljoprivrednog zemljišta, što zahtijeva aktivnosti koje se mogu fokusirati na poljoprivredne preduvjete

Sastanak s kontakt tačkom za GCF, ministricom Golić, pomoćnikom ministra za koordinaciju projekata, Milošem Jokićem, i pomoćnicom ministra za ekologiju, Svjetlanom Radušin

- Kontakt tačka za GCF je visoko pohvalila partnerstvo sa UNDP-om u BiH, kao i rezultate pomoći UNDP-a. Ona je naglasila relevantnost i važnost nedavno odobrenog UNDP/GCF projekta o energetske efikasnosti/utopljanju zgrada. Istaknula je negativne utjecaje klimatskih promjena u BiH s naglaskom na razorne poplave. Izrazila je interesovanje za izradu novog prijedloga projekta GCF sa UNDP-om o upravljanju rizicima od poplava na osnovu ishoda postojećeg projekta za rijeku Vrbas.
- Razmotrene su preliminarne ideje prijedloga za GCF, uključujući potencijalno partnerstvo sa akreditovanom finansijskom institucijom za postizanje kombinacije GCF zajma i granta.
- Kontakt tačka za GCF je izrazila podršku razvoju projekta i istakla potrebu provođenja dodatnih konzultacija sa resornim ministarstvima RS i FBiH, posebno u pogledu prioritarnih strukturnih mjera zaštite od poplava i mogućnosti zaduživanja kod GCF-a.
- Strane su se složile da će misija rezultirati formuliranjem kratke ideje o GCF projektu koja će se dostaviti i razmotriti sa Uredom kontakt tačke za GCF i drugim akterima na državnom i nižim nivoima.

4. PREDSTAVLJANJE IDEJE – 24. JULI 2018.

Nakon razgovora sa GCF NDA koji je dodatno podržao projektne aktivnosti, dogovoreno je da se projektna ideja predstavi sektoru voda u Bosni i Hercegovini.

Sastanak je otvorila pomoćnica ministra za vodoprivredu, životnu sredinu i turizam u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, gospođa Brankica Pandurević, a prisustvovali su predstavnici svih institucija nadležnih za vodoprivredu: Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, dva entitetska ministra za vodoprivredu, tri agencije za vode i dva hidrometeorološka zavoda.

Ideja projekta je detaljno predstavljena, a svim učesnicima je dostavljen nacrt ideje.

Na sastanku je postignut dogovor da izložena ideja odražava zaključke konzultacija koje su održane u martu 2019. Komentari na ideju dostavljeni su do kraja augusta 2018. i ponovo razmatrani u septembru 2018. godine.

5. SASTANAK O PRIHVATANJU IDEJE – 27. SEPTEMBAR 2018.

Sastanku su prisustvovali predstavnici nadležnih institucija iz sektora vodoprivrede i okoliša.

Dr. Margaretta Ayoung, glavna tehnička savjetnica, detaljno je predstavila projektnu ideju proširenja upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimatske promjene u BiH, koja je ažurirana doprinosima zainteresiranih strana nakon sastanka održanog 24. jula 2018. godine.

Projekt će nastojati da se pozabavi klimatskim rizikom i ranjivostima uklanjanjem gore opisanih barijera kroz tri projektna rezultata. Sredstva tehničke pomoći GCF-a bit će uložena u poboljšana javna dobra i kombinirana s ulaganjima međunarodnih finansijskih institucija i privatnim ulaganjima, koja nisu sredstva granta, u strukturne mjere zaštite od poplava.

Rezultati i aktivnosti projekta su sljedeći:

Rezultat 1: Potpuno integrirano prognoziranje poplava i sistem ranog upozoravanja, zasnovani na utjecaju, olakšavaju pravovremenu pripremu i odgovor

- 1.1. Nadograditi i proširiti pokrivenost hidrometrijskom mrežom za poboljšano praćenje klimatskih varijabli.
- 1.2. Poboljšati informacije o opasnostima, riziku i ranjivosti na poplave izazvane klimom za strateško upravljanje rizicima i donošenje zdravih odluka vezanih za upravljanje poplavama izazvanim klimom.
- 1.3. Razviti integrirani centralizirani sistem za prognoziranje poplava i rano upozoravanje, zasnovan na utjecaju, na nivou zajednice.
- 1.4. Razviti i implementirati protokole i SoP-ove o generiranju podataka, upravljanju podacima i komunikaciji za efektivni sistem ranog upozoravanja na bujične poplave (FFEWS), zasnovan na utjecaju i upravljanju rizikom od poplava.

Rezultat 2: Nestrukturne mjere smanjenja rizika od poplava i rješenja zasnovana na prirodi uključeni u sektorske politike i planove i efektivno doprinose zaštiti ljudi i egzistenciji od rizika od poplava uzrokovanih klimom.

- 2.1. Integrirati smanjenje rizika od poplava izazvanih klimom u sektorsko planiranje (poljoprivreda, hidroenergija, kritična infrastruktura) i prostorno planiranje.
- 2.2 Implementirati i uključiti nove metode smanjenja rizika od poplava i prilagođavanja klimatskim promjenama, zasnovane na ekosistemima.
- 2.3. Kodificirati i integrirati rješenja za prilagođavanje zasnovano na ekosistemima u politike i propise i promovirati nestrukturne mjere.

2.4. Pregledati i ojačati institucionalne kapacitete i razviti dugoročne planove razvoja institucionalnih kapaciteta za klimatski otporno upravljanje rizikom od poplava.

Rezultat 3: Mjere zaštite od poplava otporne na klimu proširene kroz nove i poboljšane nacionalne i lokalne investicione okvire povećavajući otpornost najranjivijih grupa na poplave uzrokovane klimom

3.1. Razviti investicioni okvir za smanjenje i upravljanje rizikom od poplava izazvanih klimom.

3.2. Formulirati višegodišnje planove općinskih ulaganja otpornih na klimatske promjene i rodno osjetljive planove pripravnosti zajednice u odabranim općinama (10-12) i u jednom kantonu.

3.3. Provesti klimatski otporne strukturne mjere za smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u slivovima rijeka Vrbas, Una-Sana, Bosna i Drina.

Ideja je ocijenjena kao veoma dobra s aktivnostima koje su neophodne zemlji i postizanje realnih rezultata. Pohvaljen je i pristup proširenju uspješnih rezultata projekta Vrbas.

Predstavnici sastanka istakli su sljedeće:

- Projektne aktivnosti moraju biti u skladu sa postojećim strateškim dokumentima zemlje: Akcioni plan za zaštitu od poplava, Strategija prilagođavanja klimatskim promjenama i niskoemisionog razvoja, Strategija aproksimacije, Treći nacionalni izvještaj itd.
- Projektne aktivnosti moraju biti usklađene sa drugim inicijativama za upravljanje rizikom u zemlji.
- Institucije moraju biti uključene cijelo vrijeme tokom faze izrade projekta.

Sljedeći korak je izrada konceptne note, koja će biti dostavljena zainteresiranim stranama na pregled prije validacijske radionice, koja je planirana za kraj januara 2019. godine. Predviđena vrijednost projekta je 14 miliona USD, uz sufinansiranje u omjeru 1:4.

6. RADIONICA ZA VALIDACIJU KONCEPTNE NOTE – 05. FEBRUAR 2019.

Za kvalitetnu i sadržajnu diskusiju na validacijskog radionici, nacrt konceptne note, zajedno sa pred-studijom izvodljivosti, dostavljen je svim relevantnim institucijama putem e-maila 17.01.2019.

Radionici su prisustvovali predstavnici relevantnih institucija (ministarstva nadležnih za vodoprivredu, poljoprivredu i šumarstvo, okoliš, Ministarstvo sigurnosti, jedinice civilne zaštite, tri agencije za vode i hidrometeorološki zavodi), a njom su predsjedavali predstavnici UNFCCC-a i kontakt tačka za GCF (pomoćnica ministra Svjetlana Radušin) i Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (šef Odjeljenja za vodne resurse Boško Kenjić).

Gospodin Sanjin Avdić, voditelj sektora UNDP-a za energiju i okoliš, u svom uvodnom izlaganju je objasnio naredne korake u razvoju projekta i naglasio političku i tehničku podršku koja će biti potrebna kontakt tački BiH za GCF i UNDP-u za izradu projekta.

Dr. Margaretta Ayoung, glavna tehnička savjetnica, detaljno je predstavila projektну ideju „Proširenje upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimatske promjene u BiH“, koja je ažurirana doprinosima zainteresiranih strana nakon sastanka održanog 24. jula 2018. Razgovaralo se o rezultatima projekta, aktivnostima i očekivanim rezultatima.

U diskusiji koja je uslijedila konstatovano je da je sektor voda bio žestoko kritiziran zbog svog postupanja za vrijeme poplava. Iako Akcioni plan za zaštitu od poplava daje smjernice za poboljšanje sektora voda, kritike su upućene zbog kašnjenja Akcionog plana. Učesnici su se složili da je Akcioni plan odložen zbog nedostatka resursa, ali i zbog nedostatka podataka, kapaciteta, politika, kao i kašnjenja u izradi tehničke dokumentacije, kao što su mape opasnosti i rizika od poplava za ostatak zemlje, osim za sliv rijeke Vrbas.

Gosp. Almir Prljača, iz Agencije za vodno područje rijeke Save, pozdravio je projekat i rekao da su planirane aktivnosti u skladu sa glavnim pitanjima sa kojima se agencije za vode suočavaju u upravljanju rizikom od poplava. Glavna pitanja su: nedovoljan broj HM stanica; neke stanice prikupljaju podatke samo na dnevnoj bazi, što nije dovoljno za prognozu poplava i sistem ranog upozorenja; nedostatak kvalitetnih modela; trenutno postoji neadekvatna analiza vrhunca poplava koja se koristi za kalibraciju i validaciju hidroloških i hidrauličkih modela koji se koriste u prognozama poplava; nema podataka za katastar bujica; nema razumijevanja za pristup „životu s poplavama“ i prilagođavanje zasnovano na ekosistema; nedostatak sredstava za održavanje opreme; nedostatak obrazovanog kadra; nedostatak koordinacije sa drugim sektorima, npr. neplansko pošumljavanje, prostorno planska dokumentacija koja ne obuhvata poplavljena područja, HE nisu uključene u upravljanje rizikom od poplava, nema osiguranja od poplava; loša saradnja između entiteta; slaba svijest javnosti itd.

Gosp. Brković, šef odsjeka u Ministarstvu sigurnosti, prokomentirao je da je nedostatak koordinacije i protokola za razmjenu podataka veliki problem. Dupliranje napora i aktivnosti između sektora nije neuobičajeno.

Gosp. Damir Mrđen, direktor Agencije za vodno područje Jadranskog mora u FBiH, istakao je potrebu saradnje sa sektorom prostornog planiranja i uključivanja linija plavljenja u prostorne planove, jer je to ključno za upravljanje rizikom od poplava, a trenutno ne postoji. Također je ukazao na potrebu za EbA mjerama i integriranim pristupom upravljanju poplavnim rizikom jer sami nasipi ne pružaju dovoljnu zaštitu od poplava. On je dodao da će se situacija u budućnosti pogoršavati jer je nemoguće samo nastaviti podizati nasipe, jer su „1000-godišnje vode sada 100-godišnje vode“.

Gosp. Ljuboja, zamjenik direktora Republičke uprave civilne zaštite, pohvalio je projekt Vrbas zbog bliske povezanosti s lokalnim zajednicama i bio bi zahvalan da novi projekt zadrži isti nivo saradnje.

Gosp. Branko Čolić, direktor Agencije za vodno područje Jadranskog mora u RS, ponovio je nedostatak ulaganja u kraško područje koje prevladava u slivu Jadranskog mora, počevši od monitoringa, modeliranja pa do mjera protiv poplava. Raduje ga da bi prijedlog projekta obuhvatio i kraška područja.

Gosp. Marinko Vranić i gosp. Suad Skejović, predstavnici entitetskih ministarstava za vodoprivredu, upotpunili su predložene aktivnosti i dali podršku. Gosp. Skejović je dalje dodao da se nada da će ovaj projekt funkcionirati kao projekt Vrbas.

Gosp. Boško Kenjić, šef Odjeljenja za vodne resurse u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, zaključio je da je ovom validacijskom radionicom data podrška Konceptnoj noti. Nadležne institucije dale su zeleno svjetlo da se krene u izradu kompletnog prijedloga čiji se konačni nacrt očekuje u 3. kvartalu 2019. godine.

Svjetlana Radušin, pomoćnica ministra za ekologiju u Ministarstvu prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije, rekla je da će njeno ministarstvo, kao kontakt tačka za GCF, pružiti punu podršku daljem razvoju projekta.

Interes bh. vlasti i javnosti za razvoj novog projekta vidi se i kroz impresivnu medijsku pokrivenost koja je uslijedila nakon validacijske radionice. Molimo pogledajte neke od linkova:

<https://www.hayat.ba/vijest.php?id=153228>

<http://zenicainfo.ba/2019/02/06/u-pripremi-novi-undp-projekt-u-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bosni-i-hercegovini/>

<https://rtvbk.ba/u-pripremi-novi-undp-projekt-iz-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bih/>

<https://startbih.ba/clanak/u-pripremi-novi-undp-projekt-iz-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bih/104576>

<https://opcija.net/undp-i-domace-institucije-prijedlog-projekta-povecanje-ulaganja-u-smanjenje-poplavnog-rizika-u-bih/>

<https://www.atvbl.com/vijesti/bih/smanjenje-poplavnog-rizika-u-bih-6-2-2019>

<https://ba.ekapija.com/news/2396446/undp-radi-na-novom-projektu-razvoja-sistema-prognoziranja-i-ranog-upozoravanja-od>

<http://www.fena.ba/article/1066774/u-pripremi-novi-undp-projekt-iz-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bih>

<https://media.klipingmap.com/html/view?filePath=2019/02/07/48ec504b-fa0b-4a94-b07e-9541b85fd78b&language=bs&topicGroupId=8b11b255-0b19-3d6f-9f0d-0955536d7416&showHighlights=true&purpose=2>

<https://balkaneu.com/undp-helps-to-reduce-flood-risk-in-bih/>

<http://www.magic.ba/info/34-info/3623-u-pripremi-novi-undp-projekt-u-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bosni-i-hercegovini.html>

7. SASTANAK SA KONTAKT TAČKOM ZA GCF, MINISTRICOM SREBRENKOM GOLIĆ – 06. FEBRUAR 2019.

Nakon validacijske radionice, gosp. Sukhrob Khoshmukhamedov, zamjenik rezidentnog predstavnika UNDP-a, održao je sastanak s ministricom Golić, kontakt tačkom BiH za GCF i Njena Ekselencija je ponovila podršku daljem razvoju kompletnog GCF prijedloga projekta „Proširenje upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimatske promjene u BiH“.

8. VALIDACIJSKA RADIONICA ZA KOMPLETAN PRIJEDLOG PROJEKTA – 16. OKTOBAR 2019.

Radionici su prisustvovali predstavnici nadležnih institucija (ministarstva nadležnih za vodoprivredu, poljoprivredu i šumarstvo, okoliš, ministarstvo sigurnosti, jedinice civilne zaštite, tri agencije za vode i hidrometeorološki zavodi). Predsjedavao je šef Sektora za vodne resurse u Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Boško Kenjić.

Sanjin Avdić, voditelj sektora UNDP-a za energiju i okoliš, zahvalio je svim učesnicima na podršci i aktivnom uključivanju u izradu prijedloga projekta i objasnio naredne korake koje je potrebno poduzeti da bi prijedlog bio odobren.

Gđa Raduška Cupać, voditeljica projekta prilagođavanja na klimatske promjene, ponovila je da je GCF-u 31. maja 2019. godine dostavljena konceptna nota, a odgovor je primljen 24. juna 2019. godine. Objasnila je detalje GCF prijedloga u kojem su preporučene manje izmjene prije prelaska na novu fazu.

Gđa Cupać je objasnila upravljanje projektom i praćenje, kao i predviđena budžetska izdvajanja po aktivnostima, uključujući sufinansiranje od strane vlade i privatnog sektora. Učesnici su pozdravili činjenicu da su agencije za vode korisnici projekta.

Dr. Margaretta Ayong, glavna tehnička savjetnica, detaljno je predstavila projektne aktivnosti uključene u potpuni prijedlog *Proširenja upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimatske promjene u BiH*, koji je slijedio preporuke GCF-a, ali i doprinose iz kontinuiranih diskusija koje su u međuvremenu vođene sa zainteresiranim stranama. Razgovaralo se o rezultatima projekta, aktivnostima i očekivanim rezultatima.

Učesnici su pozdravili projekt i istakli da su predviđene aktivnosti u skladu sa potrebama svih sektora u BiH koji su uključeni u upravljanje rizicima od poplava. Predstavljeni dokument odražava sugestije sa konzultacija i sa prethodne radionice. Tokom diskusije istaknuto je sljedeće:

- Neophodna je podrška implementaciji postojećih akcionih planova za zaštitu od poplava. Ova potreba je prepoznata u GCF projektnom prijedlogu u mnogim aspektima: neophodni resursi za implementaciju nestrukturnih/strukturnih mjera, poboljšanje upravljanja podacima, izgradnja kapaciteta ključnih institucija za upravljanje rizicima od poplava, mapiranje rizika za cijelu BiH
- Predstavnici agencija za vode potvrdili su da su predviđene projektne aktivnosti usklađene sa glavnim pitanjima i izazovima u pogledu upravljanja rizicima od poplava u BiH: potreba za dodatnim HM stanicama koje bi davale podatke u realnom vremenu, potrebne za sistem ranog upozoravanja na bujične poplave, poboljšanje hidroloških i hidrauličkih modela, izrada katastra bujica, uvođenje "prostora za rijeke" i koncepta prilagođavanja zasnovanog na ekosistemu, poboljšanje koordinacije, integrirani pristup upravljanja rizicima od poplava, uključujući upravljanje šumama i prostorno planiranje zasnovano na riziku od poplava, razvoj sheme osiguranja od poplava/prirodnih katastrofa, povećanje uključenosti HE u upravljanje rizicima od poplava. Također, važno je da su projektom predviđeni radovi u kraškim područjima, jer su monitoring, modeliranje i implementacija mjera za smanjenje rizika od poplava izrazito potrebne.
- Predstavnici sektora sigurnosti i civilne zaštite istakli su da se predloženim aktivnostima smatra unapređenje koordinacije i sistema razmjene podataka jednim od glavnih pitanja vezanih za smanjenje rizika od katastrofa u BiH. Također, očekuju visok nivo saradnje sa lokalnim zajednicama.
- ZAKLJUČAK: Imajući u vidu složenost samog dokumenta, u cilju potpunog upoznavanja sa svim detaljima projektnog prijedloga, dogovoreno je da se potpuni prijedlog uputi svim relevantnim institucijama, koje će dobiti tri sedmice za komentare.

Interes bh. vlasti za razvoj novog projekta vidi se i kroz veliku medijsku pokrivenost koja je pratila radionicu validacije. Molimo pogledajte neke linkove:

<https://ba.ekapija.com/news/2665244/u-zavrsnoj-fazi-projekat-undp-a-u-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u>

https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/presscenter/vijesti/2019/UNDPNoviPprojekt.html

<https://www.dnevni-list.ba/novi-projekt-prijedlog-undp-a-u-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bih/>

<https://vijesti.ba/clanak/464966/novi-projekt-prijedlog-undp-a-u-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bih>

<https://brcko.tv/2019/?p=10485>

<http://www.fena.ba/article/1113038/novi-projekt-prijedlog-undp-a-u-oblasti-smanjenja-poplavnog-rizika-u-bih>

<http://bosnia.shafaqna.com/BA/AL/994055>

Pored validacijske radionice, održani su i odvojeni sastanci sa predstavnicima sektora hidroenergije, poljoprivrede i šumarstva kako bi se naglasila njihova uloga u projektu i veze sa aktivnostima vezanim za sektor upravljanja vodama.

Sastanak sa Gordanom Rokvić, savjetnicom ministra, i Svjetlanom Lazić, višom stručnom saradnicom za upravljanje poljoprivrednim zemljištem – Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske

Sastanak je održan kako bi se dodatno naglasio značaj poljoprivrednog sektora u implementaciji projekta. Ključne tačke sastanka:

- Ministarstvo je potpuno svjesno povećane pojave poplava; poplave se dešavaju svake godine.
- Ekstremni događaji kratkog trajanja također su u porastu.
- Poljoprivredni radnici nisu pripremljeni niti educirani da se bave time;
- Ministarstvo ohrabruje poljoprivrednike da se uključe u sistem osiguranja, ali je broj osiguranih veoma nizak.

- U Republici Srpskoj je izrađena Strategija poljoprivrede za period 2020-2025. godinu.
- Pruža se puna podrška projektu posebno jer on direktno povezuje poplave i upravljanje vodama sa sektorom poljoprivrede.

Sastanak sa Gordanom Mišeljić, generalnim direktorom, i Aleksandrom Vujićem, izvršnim direktorom za upravljanje sistemom, Hidroelektrana Trebišnjica

Na sastanku sa HET-om razgovaralo se o njihovom doprinosu Projektu i upravljanju rizicima od poplava u BiH općenito:

- Menadžment HET-a je ponovio potrebu za prognoziranjem poplava jer to direktno utječe na njen rad
- Režim padavina je promijenjen do te mjere da dosadašnje iskustvo i pristup u prognoziranju nivoa akumulacije, zasnovan na znanju zaposlenih, više ne funkcionira. Uvođenje novih tehnologija je apsolutno neophodno.
- Hidrometeorološka mreža mora biti poboljšana. Spremni su da doprinesu nabavci i održavanju opreme.
- Pristup upravljanju riječnim slivom mora biti cjelovit.

Sastanak sa Danicom Cigelj, pomoćnicom ministra za šumarstvo, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, FBiH

Sastanak je održan kako bi se dodatno naglasio značaj sektora šumarstva u upravljanju poplavama i implementaciji projekta. Ključne tačke sastanka:

- Sektori šumarstva i vodoprivrede u Bosni i Hercegovini ne saraduju dovoljno blisko u upravljanju rizicima od poplava
- Postoji studija „Usklađivanje gospodarenja šumama i vodama u Federaciji BiH“, koja je izrađena 2011. godine. Studija prepoznaje potrebu za usklađivanjem planskih dokumenata u šumarstvu i vodoprivredi, naglašava ulogu šuma u upravljanju poplavama, potrebu za podizanjem svijesti o klimatskim promjenama itd.
- Uloga sektora šumarstva se posebno vidi u okviru antierozionih mjera, ali ne postoje konkretni prijedlozi projekata.

9. KONZULTACIJE S PREDSTAVNICIMA OPĆINA/MJESNIH ZAJEDNICA U BIH, 2019.

Tokom 2019. godine održane su bilateralne konzultacije s predstavnicima općina i mjesnih zajednica u kojima će se projekat realizirati. U ovom dijelu su rezimirani rezultate tih konzultacija.

a. Opština Doboj

Miroslav Milošević, načelnik Odjeljenja civilne zaštite:

- Grad Doboj je usvojio sveobuhvatan Plan zaštite od poplava godinu dana nakon poplava 2014.
- Planom su predviđene sve aktivnosti na sprečavanju ulaska vode u grad
- Planirana je i izgradnja obaloutvrde na rijeci Bosni, čim 6 miliona KM bude osigurano za eksproprijaciju zemljišta.

Savo Vuković, predsjednik Mjesne zajednice „Bare“

- 5 godina nakon poplava 2014. godine, završeno je samo 80% privremene obaloutvrde,
- Neophodan završetak za trajnu zaštitu kuća u ovom naselju.

- Mnogo manje se ulaže u prevenciju, intervencije se provode kasnije, kada je šteta već nastala

Dragan Vasilić, savjetnik gradonačelnika

- Da bi grad bio sigurniji, cca. 23 miliona KM je potrebno za regulisanje korita rijeke Bosne od stjecišta rijeke Usore do naselja Pločnik.
- Neophodno je i reagiranje građana u skladu sa zakonom

b. Opština Doboj-Jug

Mirnes Tukić, načelnik opštine

- Gotovo svake druge godine grad strada od poplava, nema odbrambenog nasipa na rijeci Usori
- Izgradnja ovog nasipa najavljena je nakon poplava 2014. godine, ali nije završena ni nakon pet godina. Korito rijeke također nije očišćeno

c. Opština Modriča

Duško Pejić, predsjednik Mjesne zajednice „Dobor“

- U maju je voda bila veoma visoka i prelila se preko nasipa i poplavila cijelo naselje
- Postojeću visinu nasipa treba podići
- Korito rijeke Bosne nije očišćeno, što je neophodno uraditi

d. Grad Bijeljina

Miće Mičić, gradonačelnik

- Gradu prijete poplave zbog rizika od rijeka Save i Drine,
- Gradska vlast se obavezala da će nastaviti raditi na pripravnosti i prevenciji, posebno u smislu izgradnje institucionalnih kapaciteta.
- Smanjenje rizika od poplava je od najveće važnosti, već smo implementirali mnoge projekte zaštite od poplava
- Neophodan završetak drinskog nasipa i utvrđivanje obala
- Regulacija korita rijeke Janje će se vršiti u dužini od 1,8 kilometara
- Uspostavljen Centar za smanjenje rizika sa nekoliko jedinica koje mogu doprinijeti smanjenju rizika i štete

Radiša Ilić, Mjesna zajednica „Balatun“, Bijeljina:

- Nasip mora biti završen. Posljednjih godina se vrlo malo realizira.

e. Grad Prijedor

Milenko Đaković, gradonačelnik

- Sana redovno plavi, ugroženo nekoliko naselja: Gomjenica, Raškovac, Tukovi, Brežičani, posebno gradsko područje Prijedora.
- U poplavama 2019. godine poplavljeno je 1.350 domaćinstava, 400 kuća, stvoreno je šest klizišta, oštećen most preko Sane.
- Za smanjenje ili sprečavanje budućih poplava potrebno je provesti nekoliko mjera na rijekama Sana, Gomjenica, Miloševica i drugim manjim vodotocima, kao i izgraditi obaloutvrde i ispusne kanale.
- Implementacija zahtijeva značajna finansijska sredstva.
- Ranije provedene mjere zaštite od poplava dale su dobre rezultate, potrebno je nastaviti aktivnosti na daljem unapređenju takve zaštite.

Sead Karagić, predsjednik Mjesne zajednice „Rizvanovići“

- Rijeka Sana prijeti selu Rizvanovići i naseljima nizvodno sve do Raškovca i Brezičana.
- Rizik postoji za cijelu lijevu i desnu obalu rijeke Sane, uključujući naselja Svodna i Blagaj u pravcu Novog Grada
- Moguće rješenje je produbiti korito rijeke Sane i podići obaloutvrdu na lijevoj i desnoj obali Sane.

Dušan Vranješ, načelnik civilne zaštite, Prijedor:

- Ranije provedene mjere su značajno smanjile efekte poplava.
- Nadamo se da će vodoprivredne institucije u RS-u implementirati više projekata za regulaciju voda u opštini Prijedor.

f. Grad Gradiška

Zoran Adžić, gradonačelnik:

- Projekat regulacije oborinskih voda u Agroindustrijskoj zoni Nova Topola realizovan uz podršku Vrbas projekta UNDP-a, veoma važan za ovu zonu, omogućio je dalji privredni rast
- U izgradnju sistema za prikupljanje oborinskih voda uloženo je oko 1.260.000 KM
- Izgradnja obaloutvrde na rijeci Savi je neophodna kako bi se smanjio rizik za imovinu i poljoprivredu.

Toni Barišić, poljoprivrednik

- Voda iz poplavljenih kanala uništi jednu trećinu usjeva svake godine.
- Kanalska mreža nije funkcionirala godinama.

g. Opština Srbac

Mladen Dragosavljević, načelnik opštine

- Obaloutvrda Save i Vrbasa u Srpcu posljednjih godina je teško oštećena i zahtijeva rekonstrukciju.
- Kroz projekat UNDP-a u BiH „Integrisanje klimatskih promjena u smanjenje rizika od poplava u slivu rijeke Vrbas“ uređeno je 6 km kanalske mreže, postavljen je kameni nasip, zasađeno 800 stabala topola za konsolidaciju riječnih obala i zaštitu poljoprivrednog zemljišta.
- Već su vidljivi pozitivni efekti provedenih mjera.

Ninko Gužvić, stručnjak/savjetnik za poljoprivredu

- Poljoprivreda je veoma osjetljiva na poplave. Kanalsku mrežu u poljoprivrednom području je potrebno unaprijediti
- U okviru projekta „Vrbas“ regulirani su vodotoci Povelich, Ina i Kosolinac, riješene su poplave u urbanom području Srpca. Ove aktivnosti treba nastaviti da bi se zaštitila poljoprivredna domaćinstva i proizvodnja.

h. Opština Laktaši

Ranko Karapetrović, načelnik opštine

- Naselje Trn, jedno od područja podložnih poplavama, zahtijeva detaljnu analizu riječnih i odvodnih kanala kako bi se planiralo smanjenje rizika od poplava.

Dragan Kelečević, službenik u Opštini Laktaši

- U opštini Laktaši, 80% stanovništva živi u zoni poplava.
- Kroz projekat Vrbas UNDP-a provedene su mjere za smanjenje rizika od poplava

Goran Vujaković, savjetnik za lokalni razvoj

- Nakon poplava, građani vrše pritisak na opštinu za nadoknadu štete.
- Trenutno ne postoji odgovarajući paket osiguranja od prirodnih katastrofa za poljoprivredu.

i. Grad Banja Luka

Mladen Ćućun, šef Civilne zaštite, Grad Banja Luka

- Poplave u 2019. godini sigurno bi više štete nanijele na području Banjaluke, ali i susjednih opština nizvodno (Laktaši i Srbac) da nije bilo koordinacije između Civilne zaštite, Gradske uprave i HE Bočac.
- S obzirom na to da HE „Bočac“ u velikoj mjeri utječe na vodostaj Vrbasa, za Banja Luku je najvažnija saradnja i koordinacija sa HE, jer ova HE u velikoj mjeri regulira protok vode do grada.
- Civilna zaštita nastavlja čišćenje malih potoka na širem području Grada kako bi se smanjio rizik od poplava.
- Mapa opasnosti od poplava, izrađena u okviru projekta „Integrisanje klimatskih promjena u smanjenje rizika od poplava u slivu rijeke Vrbasa“, precizno prikazuje sva kritična područja, dijeleći ih na lokacije visoke, srednje i niske opasnosti od poplava. Ova mapa je od velike važnosti.

Božana Šljivar, načelnik Odjeljenja za finansije

- Treba kreirati sistematski pristup riziku od katastrofa, koji postoji u nekim zemljama, kao model obaveznog osiguranja od poplava/drugih prirodnih katastrofa.
- Adekvatan model/proizvod osiguranja obezbijedit će adekvatnu nadoknadu štete građanima i zaštititi budžete na svim nivoima vlasti od neočekivanih izdataka u slučaju katastrofalnih događaja.

j. Općina Ravno, Hercegovina

Andrija Šimunović, načelnik općine

- Poplava je do sada uzrokovala štetu vrijednu desetine miliona KM u Popovom polju.
- Usljed poplava uništeno 60.000 voćaka.
- Potrebna je puna koordinacija nadležnih ministarstava, HE i agencija.

Boris Tolimir, direktor, Exclusive Lingerie d.o.o. Banja Luka

- Šteta od poplava u 2014. godini iznosila je 0,5 miliona KM, preduzeće nije bilo osigurano
- Osiguranje je jedan od načina na koji se kompanije mogu zaštititi od prirodnih katastrofa.

Slavko Stevanović, sekretar Udruženja poljoprivrede, vodoprivrede i ribarstva pri Privrednoj komori RS.

- Proizvodnja šarana je značajno smanjena u posljednjih nekoliko godina zbog klimatskih problema, poplava i suše.
- U ribnjaku Saničani (najveći u BiH) poplava je izazvala ogromnu štetu u maju 2014.

10. SASTANAK SA KONTAKT TAČKOM ZA GCF, MINISTRICOM SREBRENKOM GOLIĆ – 06. DECEMBAR 2019.

Nakon validacijske radionice i primljenih komentara na kompletiran prijedlog, gosp. Sukhrob Khoshmukhamedov, zamjenik rezidentnog predstavnika UNDP-a, i gosp. Sanjin Avdić, voditelj sektora UNDP-a za energiju i okoliš, održali su sastanak sa ministricom Golić, kontakt tačkom BiH za GCF. Njena

Ekselencija je izrazila zadovoljstvo rezultatima radionice za validaciju, a posebno dobrim povratnim informacijama dobivenim u vezi s kompletiranim prijedlogom. Ministrica Golić dostavila je pismo bez primjedbi i ponovo istakla sve veće štete od poplava i potrebu da se ovaj projekt realizira.

11. SASTANCI SA KONTAKT TAČKOM ZA GCF, MINISTRICOM SREBRENKOM GOLIĆ – 2022.

Nakon komentara dobivenih od GCF CIC2 4. marta 2022. i zahtjeva da se koristi novi obrazac punog prijedloga, gđa Raduška Cupać, voditeljica sektora za energetiku i okoliš, održala je sastanak sa kontakt tačkom BiH za GCF, ministricom Srebrenkom Golić, koja je imenovala tim na čelu s pomoćnikom ministra Milošem Jokićem koji će se aktivno uključiti i učestvovati u finalizaciji potpunog prijedloga. Ažuriranje Potpunog prijedloga je usaglašeno od strane kontakt tačke za GCF i 11. aprila je dostavljen svim relevantnim zainteresiranim stranama na dalje konsultacije. Kao rezultat uspješnih konzultacija, izdato je ažurirano pismo bez prigovora od 20. juna 2022. godine.

12. SASTANCI SA AGENCIJOM ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I GENDER CENTRIMA

U periodu septembar-oktobar 2022. godine održani su konsultativni sastanci sa Agencijom za ravnopravnost spolova i entitetskim gender centrima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, uključujući i tematski sastanak sa UNFCCC kontakt tačkom BiH za rodnu ravnopravnost, gospođom Spomenkom Krunić. Detaljno su predstavljene projektne aktivnosti, zajedno sa Gender akcionim planom. Održan je niz sastanaka sa lokalnim zainteresiranim stranama, koje je vodila gospođa Kika Babić Svetlin, viša savjetnica direktorice Agencije, kako bi se razgovaralo o tome kako poboljšati rodnu komponentu u Projektu, uključujući komentare GCF-a. Konsultacije su uključile i 11 nevladinih organizacija čiji je rad relevantan za osnaživanje uloge žena u prirodnim opasnostima i okolišu. Ovi sastanci su rezultirali konkretnim doprinosom za Gender akcioni plan.

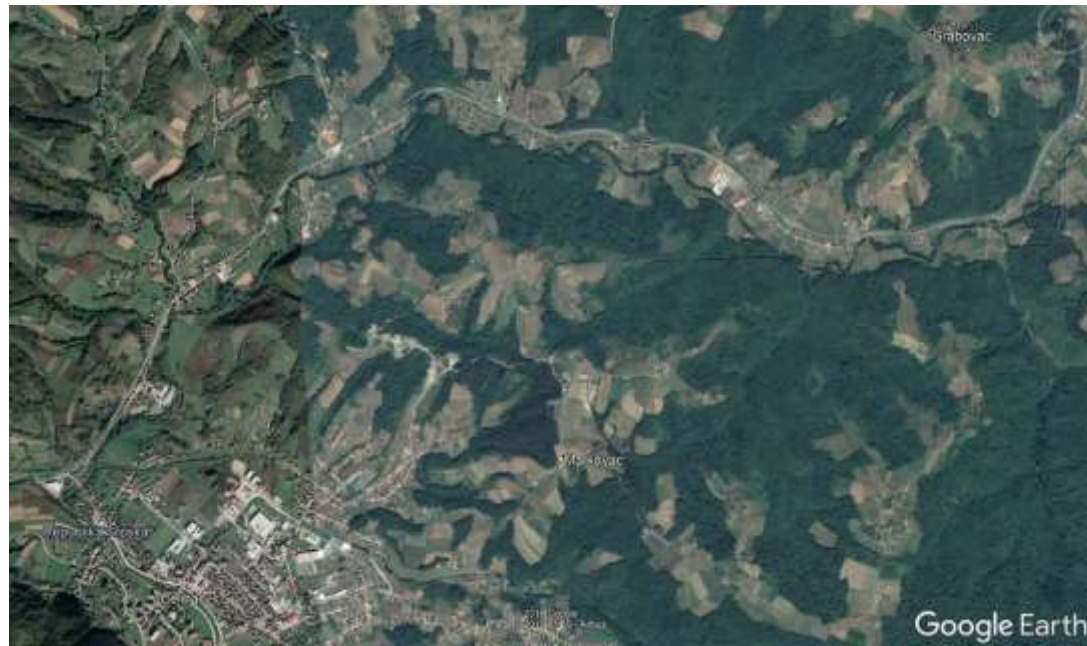
Pored toga, u partnerstvu sa Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, UNDP je 3. oktobra 2022. godine pokrenuo Koaliciju za rod i klimu u Bosni i Hercegovini. Svrha ove inicijative je podrška uspostavljanju Akcionu koalicije feminističke akcije za rod i klimu u vlasništvu BiH koja će mobilisati relevantne aktere iz vladinih institucija, akademske zajednice i civilnog društva da odrede konkretne političke akcije i zagovaraju ih. Nadalje, također će provesti analizu nedostataka u vezi sa ublažavanjem klimatskih promjena, prilagođavanjem i statistikom za smanjenje rizika od katastrofa kako bi se utvrdilo koji su podaci dostupni i šta bi moglo biti potrebno za izradu politika u ovim oblastima, kroz prizmu roda. Također će to biti vrijeme za povezivanje indikatora podataka ili rezultata analize nedostataka sa pripremom Dobrovoljnog izvještaja BiH za 2024. o realizaciji Agende 2030.

DODATAK 5

**INFORMACIJE O NASIPIMA I OBALOUTVRDAMA NA RIJEKAMA
NERETVA, BOSNA I SANA I BARIJERE ZA ZAŠTITU OD NANOSA
BUJIČNOG TOKA U SLIVU RIJEKE JOŠAVKE**

Informacije o barijerama za zaštitu od nanosa bujičnog toka u slivu rijeke Jošavke

Barijere za zaštitu od nanosa bujičnog toka u slivu rijeke Jošavke

Barijere imaju višestruke uloge:

- obezbijediti poprečne profile korita bujice od daljeg djelovanja procesa duboke erozije,
- zadržati sediment (uglavnom povučen) u rijeci dok se barijere potpuno ne popune,
- predstavljaju prepreku daljem spuštanju dna korita zbog postojanosti niza stabilnih tačaka koje formiraju novu (vještačku) erozionu podlogu u plavnom koritu,
- zbog smanjenja uzdužnog nagiba korita bujičnog toka, kao što je poznato, smanjuje se brzina kretanja vode, a smanjuje se i potisna sila vode, a time i njena transportna sposobnost za transport sedimenta.

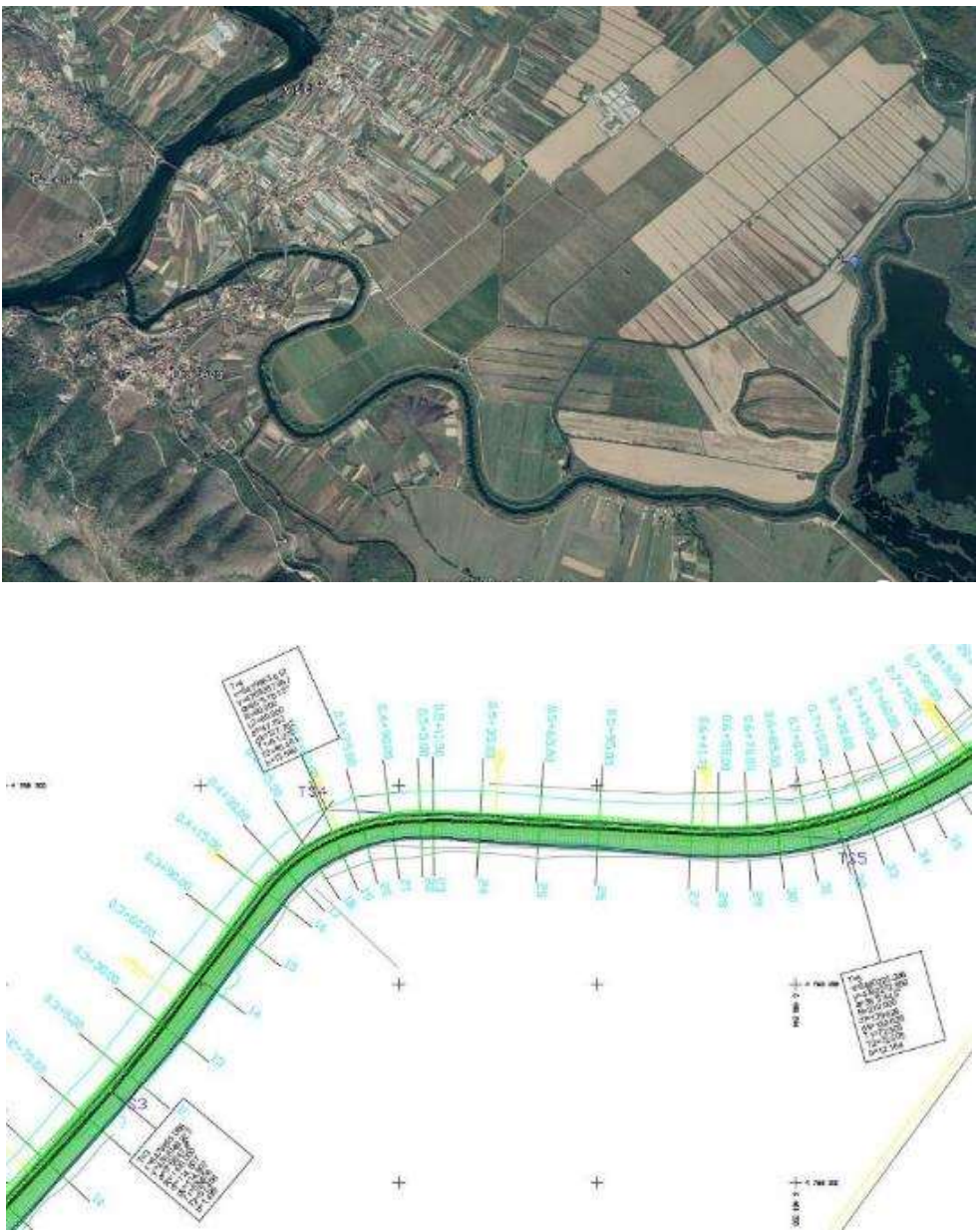
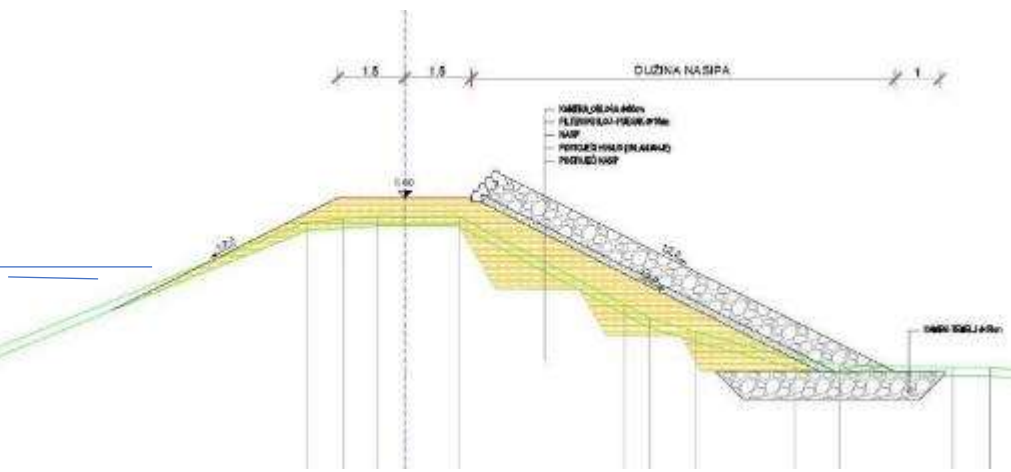

Prema specifičnim uvjetima na terenu, glavni projekti će se baviti tipom pragova i pregrada.

Izbor profila, u koritu bujičnog toka, za izgradnju pregrada i pragova, vrši se na način da zadovolji sljedeće uvjete:

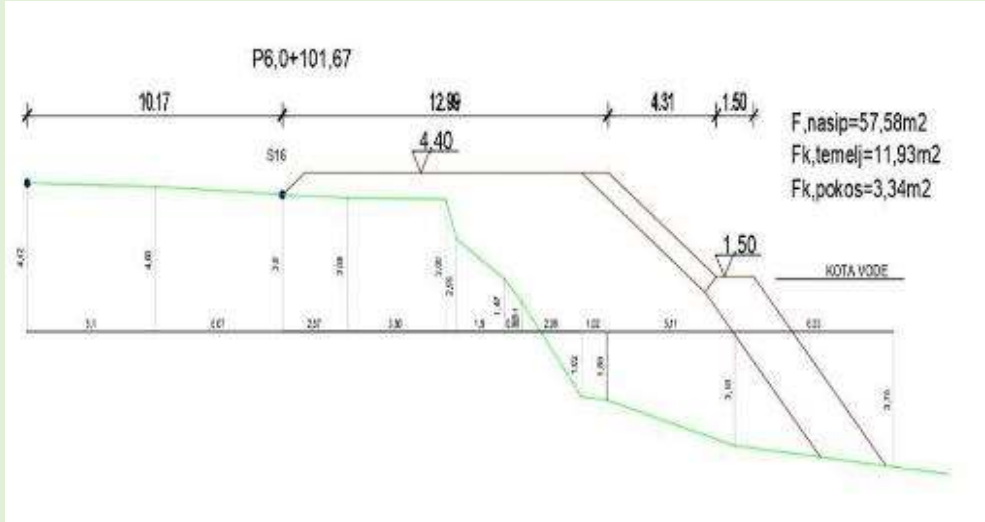
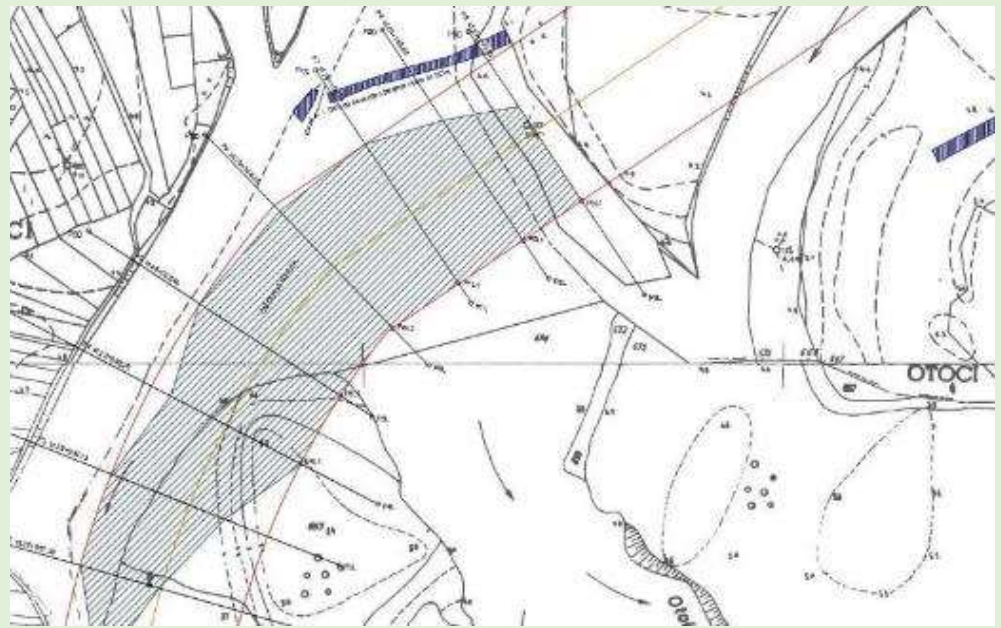
- povoljni geomorfološki uvjeti (stabilno dno i obala, najbolja kamenita podloga),
- uska i duboka riječna dolina koja se širi uzvodno od građevinskog profila,
- položaj profila nizvodno u odnosu na glavne izvore sedimenta (kako bi se zaustavile što veće količine sedimenta),
- odabir profila nizvodno od ušća pritoke bujičnog toka (u ovom slučaju barijera djeluje na oba toka),
- napraviti pregrade što manje visine za zaštitu od potkopavanja što je duže moguće korita bujičnog toka
- dostupnost lokacije za izvođenje radova i primjenu građevinske mehanizacije.

Informacije o nasipima i obaloutvrdama na rijekama Neretva, Bosna i Sana

Mjera br.	Riječni sliv	Google image/tlocrt /fotografija lokaliteta	Naziv mjere	Kratak opis mjere
1.	Neretva		<p>Sanacija desnog odbrambenog nasipa na rijeci Krupi u naselju Višići. L=4.000m</p> 	<p>Radovi se sastoje od nadogradnje postojećeg zaštitnog nasipa na desnoj obali rijeke Krupe. Postojeći nasip ne može izdržati nivo poplave izazvane klimatskim promjenama za nivo vode 1/100.</p> <p>Nadogradnja postojećeg nasipa će se vršiti na suhoj strani nasipa, na suprotnoj strani od rijeke, kao što je prikazano na slici.</p> <p>Predloženi radovi na lokalitetu rijeke Krupe su izvan močvarnog područja Hutovo blato, na području koje se trenutno koristi za poljoprivrednu proizvodnju.</p>
2.	Neretva		<p>Raspodjela poplavnih naslaga i sanacija oštećenih obala rijeke Neretve na dionici Struge-Čapljina.</p>	<p>Uklanjanje prekomjernog plavnog nanosa iz korita rijeke i zaštita riječnih obala -lijeva obala rijeke sa oblogom od prirodnog kamena, radi sprečavanja</p>

dalje erozije. Nije potrebno dodatno iskopavanje iz korita rijeke. Na kritičnim dijelovima, iskopani nanos iz korita rijeke će se koristiti za zatrpavanje erodirane obale. Nije potrebno dodatno iskopavanje erodiranih obala.

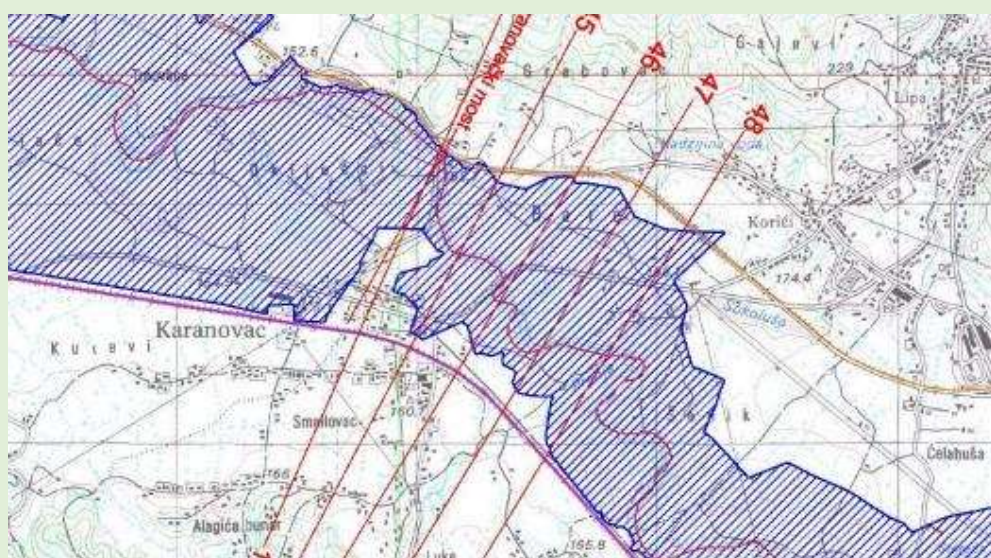
Broj zaštićenih domaćinstava: 245
Stanovništvo: 806

Nema hidrauličkog proračuna

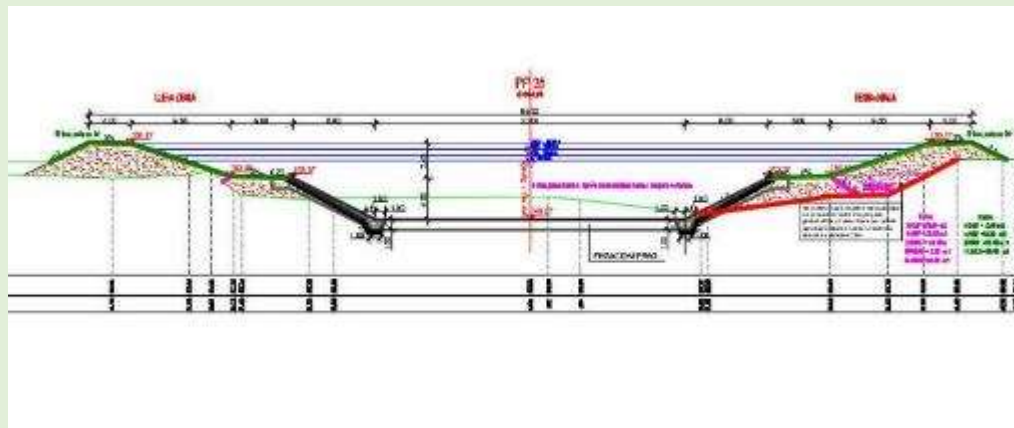

3.

Bosna

Završetak linije zaštite od poplava u urbanim područjima (sliv rijeke Bosne) - Gračanica
Rijeka Spreča - međuentitetska rijeke.

Desna obala rijeke je u FBiH, a lijeva u RS.
Ukupna dužina sanacije: 2.500,00 m. Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje malih nasipa kako bi se nivo vode od 1/100 vode zadržalo u koritu rijeke.
Kompletan materijal obezbijeđen iz lokalnih kamenoloma.

Q1/100 prije implementacije $V=3.04$ m/s
Q1/100 nakon što je mjera provedena: $V=2.49$ m/s

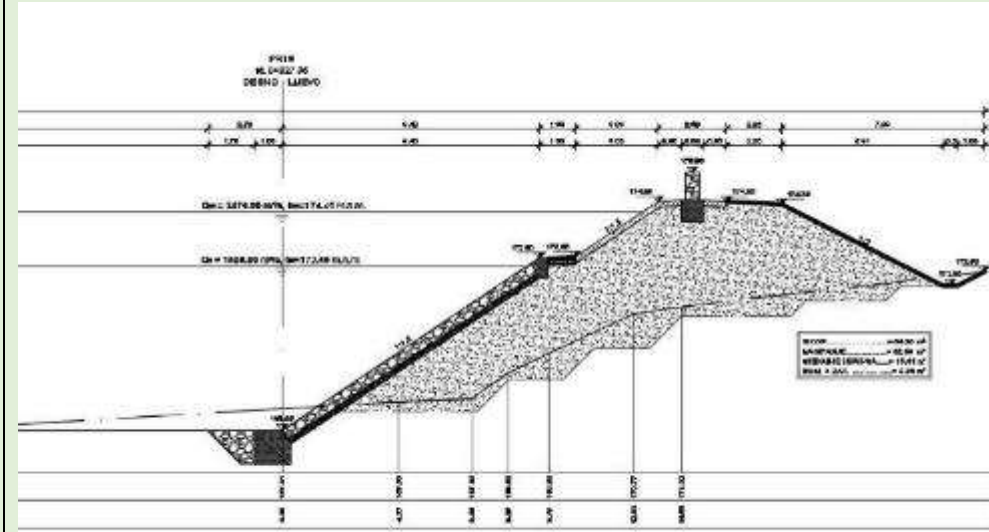

4.

Bosna

Završetak linije za zaštitu od poplava u urbanim sredinama (sliv rijeke Bosne) - Maglaj

Mjera se sastoji od profilisanja desne obale rijeke Bosne, uklanjanja poplavnog nanosa, zaštite obala prirodnim kamenom u cementnom malteru i podizanja manjih nasipa kako bi se zadržao nivo vode 1/100 u koritu rijeke. Kameni nasip je podignut do visine vodostaja u rang 1/20 godina, dok je ostatak nasipa izgrađen od zemlje i gline. Kako bi se održala politika „života sa rijekom“, Agencija za vode je zatražila izgradnju stepeništa od vrha do dna nasipa na svakih 100m obale rijeke. Također, na vrhu nasipa je uređena pješačka staza.

Kamen obezbijeden iz lokalnog kamenoloma.

Ukupna dužina 1,3 km.

Ukupno domaćinstava: 581

Ukupno stanovništvo: 1.749

Q1/100 nakon što je mjera provedena:

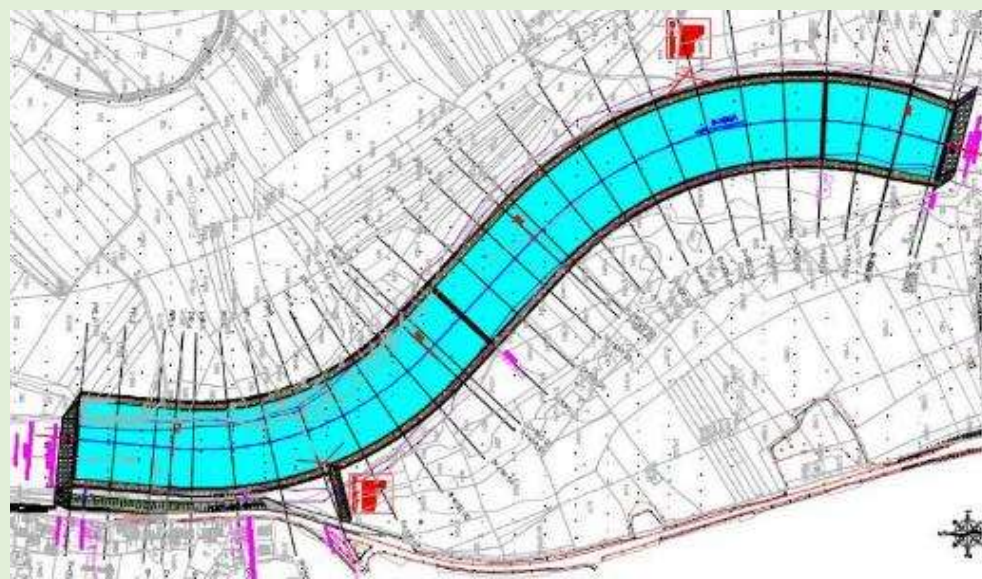
: $V=2.98$ m/s

Q1/100 za sadašnje stanje bez mjere za $v=3.48$ m/s

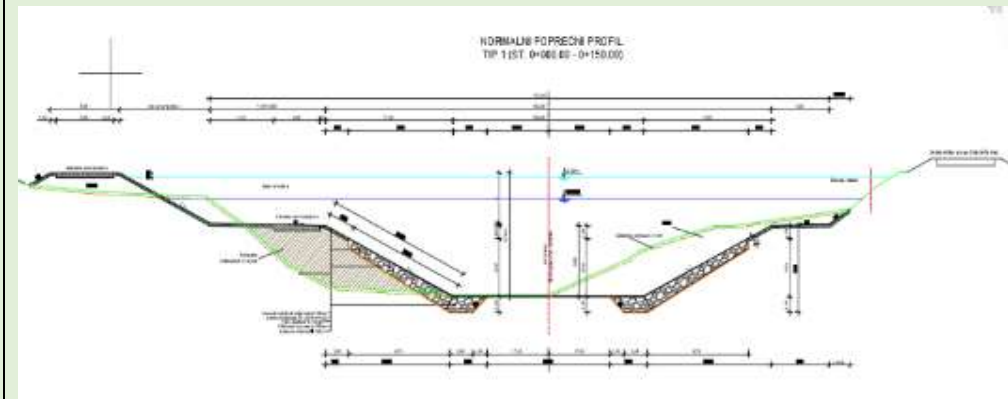

5.

Bosna

Izgradnja obaloutvrde na lijevoj obali počevši od Novog-Japanskog mosta u Doboju nizvodno u dužini od cca 1,0 km.

Uklanjanje poplavnog nanosa, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se 1/100 vode zadržalo u koritu rijeke. Sav materijal iz lokalnih kamenoloma.

Ukupno domaćinstava: 388

Ukupno stanovništvo: 1103

Q1/100 nakon što je mjera provedena:

Max brzina = 4.11 m/s

Max tangencijalna sila = 54,76 N/m²

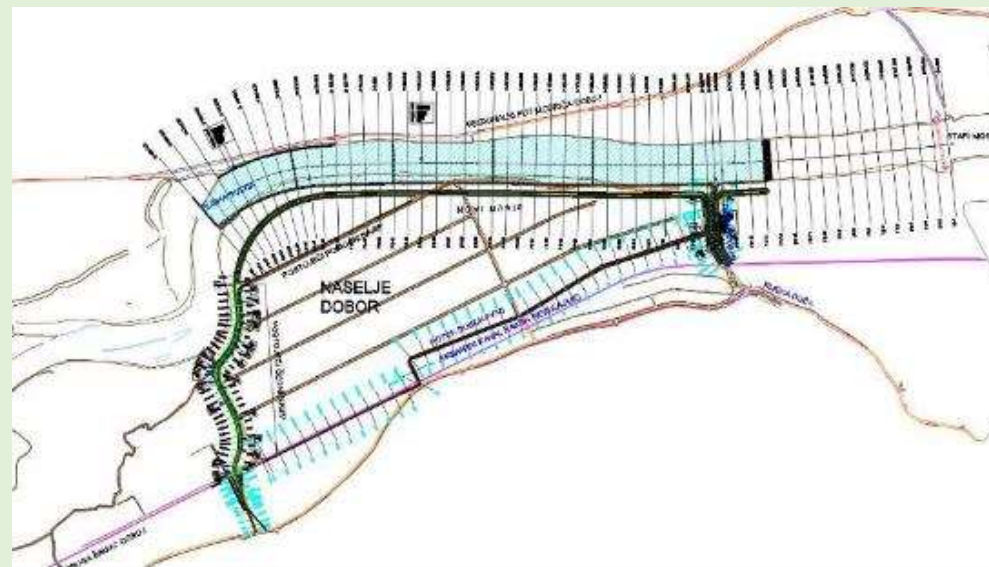
Q1/100 prije implementacije:

max brzina = 4,67 m/s

Max tangencijalna sila 167,11 N/m²,

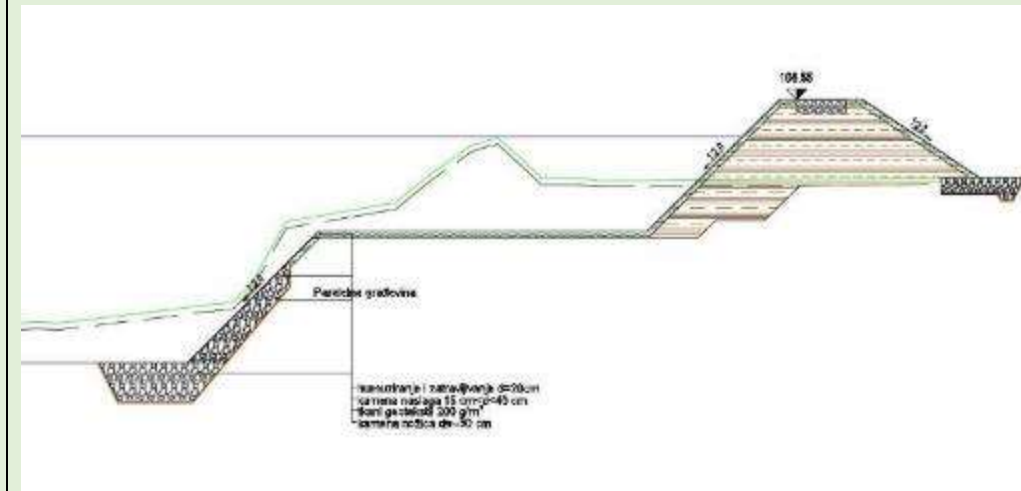

6. Bosna

Izgradnja zaštitnih objekata u naselju Dobor:

- Regulacija glavnog korita rijeke Bosne u dužini od 2.000 m
- Izgradnja zaštitnog nasipa uz rijeku Bosnu u dužini od 2.000 m
- Izgradnja nasipa duž rijeke Duse u dužini od 250 m i konstrukcije na ušću kanala Dubokovac.

Uklanjanje poplavnih nanosa, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se 1/100 vode zadržalo u koritu rijeke. Sav materijal je nabavljen iz lokalnih kamenoloma.

Ukupno domaćinstava: 392

Ukupno stanovništvo: 1109

Postojeće stanje Q/100 za rijeku Bosnu u naselju Dobor:

Brzina:

- **Maksimalna brzina u osnovnom (manjem) riječnom koritu 3,50 – 4,00 m/s**

Max tangencijalna sila = 82,56, N/m²,

Izračunato stanje nakon kamenog nasipa za rijeku Bosnu Q/100:

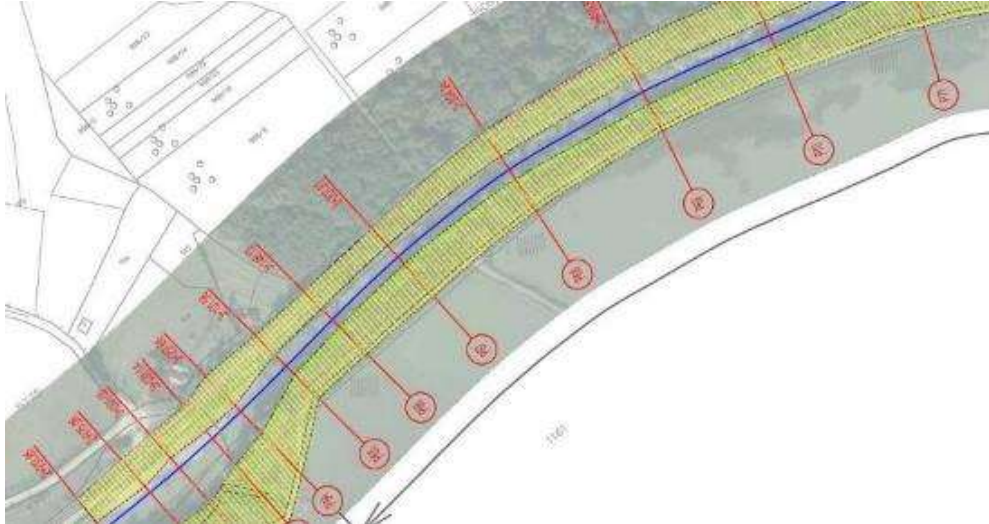
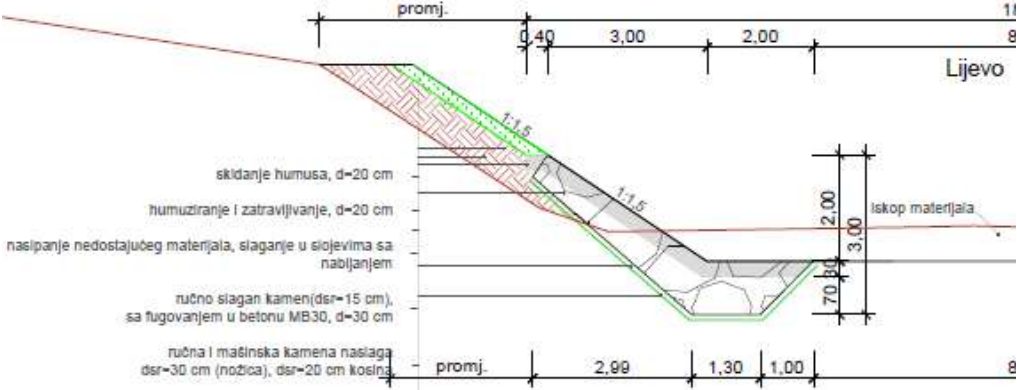

Brzina:

- **Maksimalna brzina u osnovnom riječnom koritu 2,60 – 2,80 m/s**

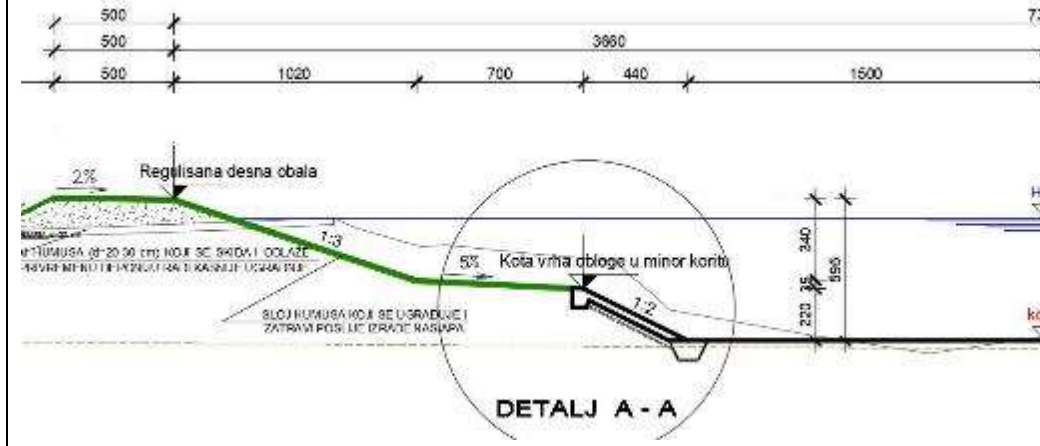
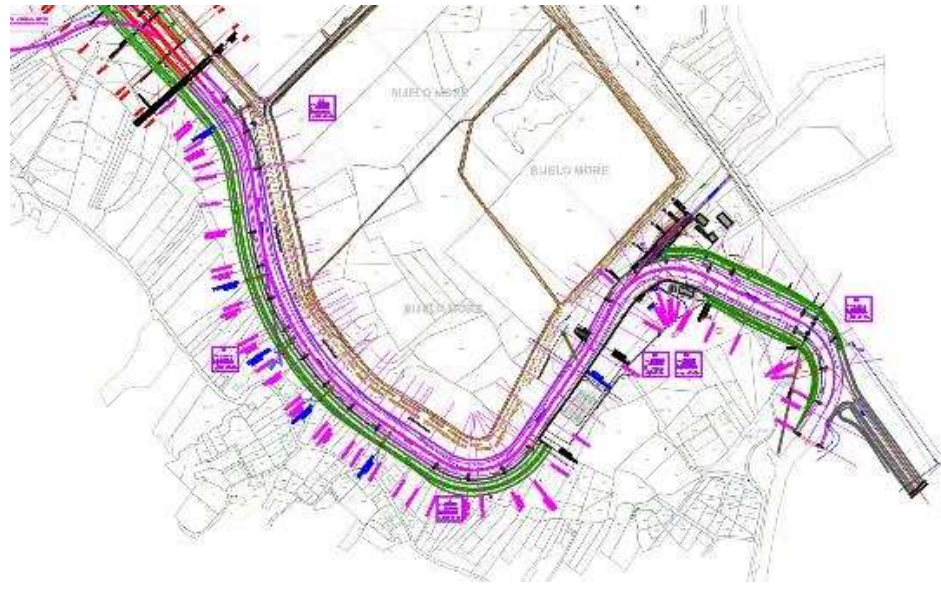
Max tangencijalna sila = 79,42 N/m²

Glavni razlog za sporiju brzinu je hrapavost kamena i proširenje riječnog kanala, što smanjuje tangencijalne sile u koritu i nasipu.

7.	Una-Sana	 	<p>Regulacija kanala rijeke Gomjenice na području Grada Prijedora od stjecišta sa rijekom Sanom i uzvodno u dužini od cca 4 km.</p> <p>skidanje humusa, d=20 cm humuziranje i zatravljivanje, d=20 cm nasipanje nedostajućeg materijala, slaganje u slojevima sa nabijanjem ručno slagani kamen (d=15 cm), sa fugovanjem u betonu MB30, d=30 cm ručna i mašinska kamena naslaga d=30 cm (nožica), d=20 cm kosina</p> <p>Završetak linije zaštite od poplava u urbanim sredinama (rijeka Spreča) – Lukavac L=1200 m</p> 	<p>Košenje i podrezivanje postojeće vegetacije u plavnom području, uklanjanje poplavnih naslaga, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje nasipa kako bi se 1/100 vode zadržalo u koritu rijeke.</p> <p>Ukupna dužina predloženih radova je od ušća rijeke Gomjenice uzvodno 3,0 km.</p> <p>Kamen za kritične dijelove nasipa će biti obezbijeđen iz lokalnog kamenoloma.</p> <p>Ukupno zaštićeno domaćinstava: 1.142 Ukupno zaštićeno stanovništvo: 3.289</p> <p>Nema podataka iz hidrauličkog obračuna.</p>
8.	Bosna		<p>Završetak linije zaštite od poplava u urbanim sredinama (rijeka Spreča) – Lukavac L=1200 m</p>	<p>Uklanjanje nanosa od poplava, zaštita obala prirodnim kamenom i podizanje i nasipa kako bi se 1/100 vode zadržalo u koritu rijeke. Sav materijal je nabavljen iz lokalnih kamenoloma.</p> <p>-Uklanjanje/košenje vegetacije sa obala i unutar korita,</p> <p>Vrh nasipa je iznad 1/100 visine sa dodatnim prevjesom od 0,80m.</p> <p>Ukupno zaštićenih domaćinstava: 150 Ukupno zaštićeno stanovništvo: 500</p> <p>Trenutno stanje Q/100 za rijeku Bosnu u naselju Lukavac: Brzina:</p>

Maksimalna brzina u osnovnom (manjem) koritu v
 $1/100 = 3,02 \text{ m/s}$

Izračunato stanje nakon kamenog nasipa za rijeku
 Bosnu Q/100:

Brzina:

- Maksimalna brzina u osnovnom riječnom koritu v
 $1/100 = 2,96 \text{ m/s}$

Glavni razlog sporije brzine je hrapavost kamena i
 proširenje riječnog kanala, čime se smanjuju
 tangencijalne sile u koritu i nasipu.

DODATAK 6

DETALJAN SKRINING NESTRUKTURNIH MJERA IZ PODAKTIVNOSTI 2.2.2

Potprojekti	Lokaliteti
1. Sanacija desnog odbrambenog nasipa na rijeci Krupi u naselju Višići	Sliv rijeke Neretve (naselje Višići)
2. Raspodjela poplavnih naslaga i sanacija oštećenih obala rijeke Neretve na dionici Struge-Čapljina	Sliv rijeke Neretve (Općina Čapljina)
3. Završetak linije za zaštitu od poplava u urbanim područjima (sliv rijeke Bosne) – Gračanica (rijeka Spreča - međuentitetska rijeka)	Sliv rijeke Bosne (Općina Gračanica)
4. Završetak linije zaštite od poplava u urbanim područjima (sliv rijeke Bosne) – Maglaj	Sliv rijeke Bosne (grad Maglaj)
5. Izgradnja obaloutvrde na lijevoj obali počevši od Novog-Japanskog mosta u Doboju nizvodno u dužini od cca 1,0 km.	Sliv rijeke Bosne (Grad Doboj)
6. Izgradnja zaštitnih konstrukcija u naselju Dobor: <ul style="list-style-type: none"> • Regulacija glavnog korita rijeke Bosne u dužini od 2.000 m • Izgradnja zaštitnog nasipa uz rijeku Bosnu u dužini od 2.000 m • Izgradnja nasipa duž rijeke Duse u dužini od 250 m i konstrukcije na ušću kanala Dubokovac.	Sliv rijeke Bosne (Grad Modriča)
7. Regulacija kanala rijeke Gomjenice na području Grada Prijedora od stjecišta sa rijekom Sanom i uzvodno u dužini od cca 4 km.	Sliv rijeke Sane (Grad Prijedor)
8. Završetak linije zaštite od poplava u urbanim sredinama (rijeka Spreča) – Lukavac	Sliv rijeke Bosne (Općina Lukavac)

Pitanja iz Dodatka 1-projektni standardi	1	2	3	4	5	6	7	8
--	---	---	---	---	---	---	---	---

Standard 1: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima								
<i>Da li bi projekat potencijalno uključivao ili vodio do:</i>								
1.1 štetnih utjecaja na staništa (npr. modificirana, prirodna i kritična staništa) i/ili ekosisteme i usluge ekosistema?	M	M	M	M	M	M	M	M
1.2 ,uključujući (ali ne ograničavajući se na) zakonom zaštićena područja (npr. rezervat prirode, nacionalni park), područja predložena za zaštitu ili priznata kao takva od strane autoritativnih izvora i/ili autohtone narode ili lokalne zajednice?	M	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.3 promjene u korištenju zemljišta i resursa koje mogu imati negativan utjecaj na staništa, ekosisteme i/ili egzistenciju? (Napomena: ako bi se primjenjivala ograničenja i/ili restrikcije na pristup zemljištu, vidi Standard 5)	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.4 rizika za ugrožene vrste (npr. smanjenje, zadiranje u stanište)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.5 pogoršanja ilegalne trgovine divljim životinjama?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.6 uvođenja invazivnih stranih vrsta?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.7 štetnih utjecaja na zemljište?	M	M	M	M	M	M	M	M
1.8 sječe prirodnih šuma, razvoja plantaža ili reforestacije?	M	M	M	M	M	M	M	M
1.9 značajne poljoprivredne proizvodnje?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.10 uzgoja životinja ili izlova populacija riba ili drugih vodenih vrsta?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.11 značajnog vađenja, preusmjeravanja ili zadržavanja površinskih ili podzemnih voda? <i>Na primjer, izgradnja brana, akumulacija, uređenje riječnog sliva, vađenje podzemnih voda</i>	M	M	M	M	M	M	M	M
1.12 rukovanja ili korištenja genetski modificiranih organizama/živih modificiranih organizama?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
1.13 korištenja genetskih resursa? (npr. sakupljanje i/ili žetva, komercijalni razvoj)	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

1.14 negativnih prekograničnih ili globalnih ekoloških zabrinutosti?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Standard 2: Klimatske promjene i rizici od katastrofa								
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do:</i>								
2.1 područja izloženih opasnostima, kao što su zemljotresi, poplave, klizišta, jaki vjetrovi, olujni udari, cunami ili vulkanske erupcije?	M	M	M	M	M	M	M	M
2.2 rezultata i ishoda osjetljivih ili ranjivih na potencijalne utjecaje klimatskih promjena ili katastrofe? <i>Na primjer, kroz povećane padavine, sušu, temperaturu, salinitet, ekstremne događaje, zemljotrese</i>	M	M	M	M	M	M	M	M
2.3 povećanja ranjivosti na utjecaje klimatskih promjena ili rizika od katastrofe sada ili u budućnosti (poznato i kao neprilagođene ili negativne prakse suočavanja)?	M	M	M	M	M	M	M	M
2.4 povećanja emisija stakleničkih plinova, emisija crnog ugljika ili drugih pokretača klimatskih promjena?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Standard 3: Zdravlje, lična i javna sigurnost u zajednici								
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do:</i>								
3.1 izgradnje i/ili razvoja infrastrukture (npr. puteva, zgrada, brana)? (Napomena: GEF ne financira projekte koji bi uključivali izgradnju ili sanaciju velikih ili složenih brana)	M	M	M	M	M	M	M	M
3.2 zagađenja zraka, buke, vibracija, saobraćaja, povreda, fizičkih opasnosti, lošeg kvaliteta površinskih voda usljed otjecanja, erozije, sanitacije?	M	M	M	M	M	M	M	M
3.3 štete ili gubitaka zbog kvara konstruktivnih elemenata projekta (npr. urušavanje zgrada ili infrastrukture)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
3.4 rizika od bolesti koje se prenose vodom ili drugih vektorskih bolesti (npr. privremena staništa za razmnožavanje), zaraznih i nezaraznih bolesti, poremećaja u ishrani, mentalnog zdravlja?	M	M	M	M	M	M	M	M
3.5 transporta, skladištenja i upotrebe i/ili odlaganja štetnih ili opasnih materijala (npr. eksploziva, goriva i drugih hemikalija tokom izgradnje i rada)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

3.6	štetnih utjecaja na ekosisteme i usluge ekosistema relevantnih za zdravlje zajednica (npr. hrana, prečišćavanje površinskih voda, prirodna zaštita od poplava)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
3.7	priliva projektnih radnika u projektna područja?	M	M	M	M	M	M	M	M
3.8	angažiranja osoblja obezbjeđenja za zaštitu objekata i imovine ili za podršku projektnim aktivnostima?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Standard 4: Kulturno naslijeđe									
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do:</i>									
4.1	aktivnosti u blizini ili unutar lokaliteta kulturnog naslijeđa?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
4.2	značajnih iskopavanja, rušenja, pomicanja zemlje, poplava ili drugih promjene okoliša?	M	M	M	M	M	M	M	M
4.3	štetnih utjecaja na lokacije, konstrukcije ili objekte sa historijskim, kulturnim, umjetničkim, tradicionalnim ili vjerskim vrijednostima ili nematerijalne oblike kulture (npr. znanje, inovacije, prakse)? (Napomena: projekti namijenjeni zaštititi i očuvanju kulturnog naslijeđa mogu imati i nenamjerne negativne utjecaje)	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
4.4	promjene pejzaža i prirodnih obilježja od kulturnog značaja?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
4.5	korištenja materijalnih i/ili nematerijalnih oblika (npr. praksi, tradicionalnog znanja) kulturnog naslijeđa u komercijalne ili druge svrhe?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Standard 5: Raseljavanje i preseljenje									
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do:</i>									
5.1	privremenog ili trajnog i potpunog ili djelomičnog fizičkog raseljavanja (uključujući ljude bez zakonski priznatog prava na zemljište)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
5.2	ekonomskog raseljavanja (npr. gubitak imovine ili pristupa resursima zbog stjecanja zemljišta ili ograničenja pristupa – čak i u odsustvu fizičkog preseljenja)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

5.3	rizika od prisilnog iseljenja? ³⁸	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
5.4	utjecaja ili promjena u aranžmanima posjedovanja zemljišta i/ili imovinskim pravima u zajednici/običajnih prava na zemljište, teritorije i/ili resurse?	M	M	M	M	M	M	M	M
Standard 6: Autohtoni narodi									
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do:</i>									
6.1	područja u kojima su autohtoni narodi prisutni (uključujući područje utjecaja projekta)?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.2	aktivnosti na zemljištima i teritorijama na koje polažu pravo autohtoni narodi?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.3	utjecaje (pozitivne ili negativne) na ljudska prava, zemljište, prirodna bogatstva, teritorije i tradicionalna sredstva za život autohtonih naroda (bez obzira na to da li autohtoni narodi posjeduju zakonska prava na takva područja, da li se projekt nalazi unutar ili izvan zemljišta i teritorije na kojima žive pogođeni narodi ili da li su autohtoni narodi priznati kao autohtoni u datoj zemlji)? <i>Ako je odgovor na skrining pitanje 6.3 „da“, tada se potencijalni utjecaji rizika smatraju značajnim i projekt bi se kategorizirao kao projekt značajnog ili visokog rizika.</i>	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.4	nepostojanja kulturno primjerenih konzultacija koje se provode u cilju postizanja slobodnog, prethodnog i informiranog pristanka u vezi s pitanjima koja mogu utjecati na prava i interese, zemljište, resurse, teritorije i tradicionalnu egzistenciju autohtonih naroda?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.5	korištenja i/ili komercijalnog razvoja prirodnih resursa na zemljištu i teritorijama na koje polažu pravo autohtoni narodi?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.6	prisilnog iseljenja ili potpunog ili djelomičnog fizičkog ili ekonomskog raseljavanja autohtonih naroda, uključujući ograničenje pristupa zemljištu, teritorijama i resursima? <i>Razmotriti, i tamo gdje je prikladno, osigurati konzistentnost sa odgovorima vezanim za Standard 5</i>	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

³⁸ Prisilno iseljenje se ovdje definira kao trajno ili privremeno udaljenje protiv njihove volje osoba, porodica ili zajednica iz njihovog doma i/ili sa zemljišta u čijem su posjedu, bez pružanja i pristupa odgovarajućim oblicima pravne ili druge zaštite. Prisilna iseljenja predstavljaju grubo kršenje niza međunarodno priznatih ljudskih prava.

6.7	štetnih utjecaja na razvojne prioritete autohtonih naroda kako su ih oni definirali?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.8	rizika za fizički i kulturni opstanak autohtonih naroda?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
6.9	utjecaja na kulturnu baštinu autohtonih naroda, uključujući kroz komercijalizaciju ili upotrebu njihovog tradicionalnog znanja i prakse? <i>Razmotriti, i tamo gdje je prikladno, osigurati konzistentnost sa odgovorima u okviru Standarda 4.</i>	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Standard 7: Rad i uvjeti rada									
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do: (napomena: odnosi se na radnike na projektu i izvođače radova)</i>									
7.1	uvjeta rada koji nisu u skladu s domaćim zakonima o radu i međunarodnim obavezama?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
7.2	uvjeta rada koji mogu uskratiti slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
7.3	korištenje dječijeg rada?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
7.4	korištenja prinudnog rada?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
7.5	Diskriminatornih uvjeta rada i/ili nedostatka jednakih mogućnosti?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
7.6	opasnosti po zdravlje i sigurnost na radu zbog fizičkih, hemijskih, bioloških i psihosocijalnih opasnosti (uključujući nasilje i uznemiravanje) tokom životnog ciklusa projekta?	M	M	M	M	M	M	M	M
Standard 8: Prevencija zagađenja i efikasnost resursa									
<i>Da li bi projekt potencijalno uključivao ili doveo do:</i>									
8.1	ispuštanja zagađujućih materija u okoliš zbog rutinskih ili nerutinskih okolnosti sa potencijalom štetnih lokalnih, regionalnih i/ili prekograničnih utjecaja ?	M	M	M	M	M	M	M	M
8.2	stvaranja otpada (opasnog i neopasnog)?	L	L	L	L	L	L	L	L

8.3	proizvodnje, trgovine, oslobađanja i/ili upotrebe opasnih materijala i/ili hemikalija?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
8.4	upotrebe hemikalija ili materijala koji podliježu međunarodnim zabranama ili se postepeno ukidaju?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
8.5	primjene pesticida koji mogu negativno utjecati na okoliš ili zdravlje ljudi?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
8.6	značajne potrošnje sirovina, energije i/ili vode?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

DODATAK 7

KRATAK OPIS PROCJENA I PLANOVA SPECIFIČNIH ZA LOKALITETE

Uvod

Zaštita okoliša u BiH regulirana je zakonima na entitetskom nivou. U skladu sa entitetskim zakonima o zaštiti okoliša³⁹ i naknadnim propisima, građevinski radovi u okviru projekta zahtijevat će procjene lokaliteta u obliku preliminarnih procjena utjecaja na okoliš koje će se provoditi uporedo sa detaljnom izradom predloženih mjera i koristiti za optimizaciju dizajna projekta.

Preliminarna procjena utjecaja na okoliš će sadržavati:

- Opis projekta sa podacima o lokaciji, namjeni i veličini radova
- Podatke potrebne za identifikaciju i procjenu osnovnih utjecaja na okoliš (Dodatak III – vidi tekst niže)
- Opis mjera predviđenih za sprečavanje, smanjenje ili, ako je moguće, saniranje značajnih štetnih posljedica
- Opis alternativnih rješenja i izabrane alternative
- Netehnički sažetak

Preliminarnim procjenama utjecaja na okoliš će se razmotriti obim i značaj ili potencijalne štetni utjecaji i propisat će se odgovarajuće mjere upravljanja i praćenja. Ove mjere će biti integrirane u važeću građevinsku dozvolu i vodnu dozvolu za određenu lokaciju.

Važeći uvjeti u oba entiteta

Glavni propisi koji se odnose na građevinske projekte u Republici Srpskoj⁴⁰

Regulatorni i institucionalni okvir

Procesom procjene utjecaja na okoliš upravlja Federalno ministarstvo turizma i okoliša i kantonalna ministarstva nadležna za okoliš. Nadležna tijela za izdavanje vodnih dozvola su Agencija za vodno područje rijeke Save; i Agencija za vodno područje Jadranskog mora koja djeluju u okviru Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. U izdavanju vodnih dozvola učestvuju i kantonalni ili općinski organi.

Cijeli proces se provodi na osnovu sljedećih zakona i propisa:

- Zakon o zaštiti okoliša
- Zakon o zaštiti prirode („Sl. novine FBiH“, br. 66/13)
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu („Sl. novine FBiH“, br. 19/04)
- Uredba o programu Natura 2000-Zaštićena područja u Evropi („Sl. novine FBiH“, br. 41/11)
- Zakon o vodama FBiH („Sl. novine FBiH“, br. 70/06) (dostupno na <http://www.voda.ba/zakoni/47hrv.pdf>)

³⁹ Vidi: <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-zastiti-okolisa.html> i https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/zakon_o_zastiti_zivotne_sredine_rs.pdf

⁴⁰ Prema čl. 68, stav 13. Ustava Republike Srpske, Republika Srpska uređuje i obezbjeđuje zaštitu životne sredine. Vidi također čl. 35, 52, 59, 64, 102. Ustava.

- Pravilnik o sadržaju, obliku, uslovima, načinu izdavanja i čuvanja vodnih akata. („Sl. novine FBiH“, br. 31/15, 55/19, 41/20)

Procedura procjene utjecaja na okoliš u FBiH je preduvjet za izdavanje okolišne dozvole i bez te dozvole ne može se graditi nijedan objekat. Sama procjena utjecaja na okoliš je dio postupka za izdavanje okolišne dozvole i sve ekološke procedure osim izdavanja vodnih dozvola integrirane su u proceduru procjene utjecaja na okoliš.

Ključne obaveze procjene koje se odnose na GCF projekt

Zahtjev za izdavanje okolišne dozvole mora sadržavati preliminarnu procjenu utjecaja na okoliš. Na osnovu pregleda ove dokumentacije, Federalno ministarstvo turizma i okoliša odlučuje da li je procjena utjecaja na okoliš potrebna (skrining) i u kojem obimu. Osim uvida u dokumentaciju, Ministarstvo utvrđuje da li se predmetni objekat nalazi na listi objekata koji se ne smiju staviti u pogon bez okolišne dozvole. Ako se objekat nalazi na ovoj listi (vidi fusnotu iv), procjena utjecaja na okoliš je obavezna.

Preliminarna procjena za izdavanje okolišne dozvole mora sadržavati procjenu utjecaja na prirodu i biodiverzitet. Posebna uredba /pravilnik za ocjenu biodiverziteta predviđen je Zakonom o zaštiti prirode u čl. 26 (6); članom 26 (2) izričito je propisano da je procjena utjecaja na biodiverzitet dio postupka procjene utjecaja na okoliš.

Transparentnost i konzultacije s akterima

Preliminarne procjene utjecaja na okoliš će biti dostupne javnosti u roku od 30 dana za komentare na web stranicama UNDP-a i Ministarstva okoliša, a također stavljene na javni uvid u Ministarstvu okoliša, u kancelariji investitora i u najbližoj općini. Pored toga, Ministarstvo okoliša će zajedno sa investitorom sačiniti listu zainteresiranih strana i poštom im dostaviti dokumentaciju o preliminarnoj procjeni utjecaja na okoliš. Pored toga, javna rasprava će se organizirati na lokaciji koja je najbliža projektu nakon njegovog oglašavanja u dnevnoj štampi najmanje 15 dana prije datuma javne rasprave.

Osnovni zakonski propisi koji se odnose na građevinske projekte u Republici Srpskoj⁴¹

Regulatorni i institucionalni okvir

Procesom procjene utjecaja na okoliš upravlja Ministarstvo za prostorno planiranje, građevinarstvo i ekologiju. Procjena biodiverziteta je u potpunosti integrirana u proces procjene utjecaja na životnu sredinu i nadgleda je Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđe (u daljem tekstu: Zavod). Nadležni organ za izdavanje vodnih dozvola su „Vode Srpske“.

Cijeli proces se provodi u skladu sa sljedećim zakonima i drugim propisima:

- Zakon o zaštiti životne sredine
- Zakon o zaštiti prirode (2014, u daljem tekstu ZZP)
- Pravilnik o projektima za koje se sprovodi procjena uticaja na životnu sredinu i kriterijumima za odlučivanje o potrebi sprovođenja i obimu procjene uticaja na životnu sredinu („Sl. glasnik RS“, br. 28/13)
- Uputstvo o sadržaju Studije procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl. glasnik RS“, br. 108/13)
- Zakon o vodama Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 50/06, 92/09, 121/12, u daljem tekstu: ZV)

---

⁴¹ Prema čl. 68. stav. 13 Ustava Republike Srpske - Republika Srpska uređuje i obezbjeđuje zaštitu životne sredine. Vidi također čl. 35, 52, 59, 64, 102. Ustava.

Ključne obaveze u pogledu procjene koje se odnose na GCF projekt

Preliminarnu procjenu uticaja provodi konsultant certificiran za izradu procjene utjecaja na životnu sredinu. Preliminarna procjena uticaja na životnu sredinu se koristi prilikom odlučivanja o obavezi provođenja potpune procjene uticaja na životnu sredinu. Ukoliko Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije na osnovu ovih informacija zaključi da je potrebna dalja procjena, definira obim potpune procjene utjecaja na životnu sredinu. Ako zaključi da nije potrebna dalja procjena, Ministarstvo koristi preliminarnu procjenu utjecaja na životnu sredinu na osnovu koje definira uvjete za formalnu okolinsku dozvolu za predloženu aktivnost.

Preliminarna procjena mora sadržavati opis flore i faune, prirodnih područja posebne vrijednosti (zaštićenih) rijetkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta i njihovih staništa i vegetacije, a procjena utjecaja na biodiverzitet može se zaključiti tek nakon stručnog mišljenja Zavoda za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe.

Preliminarna procjena utjecaja na životnu sredinu se ne može izvršiti bez mišljenja posebnog tijela (Vode Srpske) koje se bavi bilo kakvom izmjenom fizičkih karakteristika površinskih voda ili promjenama u nivou podzemnih voda.

Transparentnost i konzultacije s akterima

Prema Zakonu, postoji obaveza objavljivanja svih izvještaja o preliminarnoj procjeni utjecaja na životnu sredinu i srodnih odluka. Nakon podnošenja studije Ministarstvu, preliminarna procjena utjecaja na životnu sredinu (i sve povezane ekološke dozvole) se pohranjuju elektronski i stavljaju na raspolaganje javnosti. Arhivu ekoloških dozvola i izvještaje o procjeni utjecaja na životnu sredinu objavljuje Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju. Ministarstvo također dostavlja preliminarnu procjenu utjecaja zainteresovanim stranama i održava javnu raspravu.

Sadržaj procjena za lokalitete

Procjene za lokalitete će se provoditi putem preliminarnih procjena utjecaja na okoliš koje su formalno propisane entitetskim propisima. Sadržavat će sljedeće informacije:

A. Karakteristike projekta

A1. Osnovne informacije

A1.1. Naziv projekta

A1.2. Opis projekta, uključujući informacije o njegovoj namjeni i veličini

A1.3. Broj izvoda iz prostorno-planskog akta i nadležni organ izdavanja (Zahtjevu treba priložiti izvod iz prostorno-planske dokumentacije)

A1.4. Vrsta zahtjeva

- - Novi projekt
- - Značajne izmjene postojećeg i/ili odobrenog projekta
- - Prestanak aktivnosti

A1.5. Ukoliko se radi o značajnoj promjeni postojećeg i/ili odobrenog projekta, potrebno opisati planirane promjene

A1.6. Da li projekat ima kumulativni utjecaj na već postojeće i/ili odobrene projekte?

Ako DA, opisati na koji način.

A1.7. Vlasništvo nad zemljištem i/ili objektom na kojem se nalazi postojeći i/ili planirani projekat

A1.8. Da li zemljište i/ili zgrada na kojoj se nalazi postojeći i/ili planirani projekat podliježe ugovoru o zakupu?

Ako da, navesti broj ugovora i podatke o ugovornim stranama.

A1.9. Ime i prezime odgovorne osobe

A1.10. Kontakt podaci odgovorne osobe (adresa, broj telefona, e-mail)

A2. Utjecaj projekta na okoliš

A2.1. Detaljno opisati okoliš u području na koje projekt utiče

A2.2. Vrsta i količina osnovnih i pomoćnih sirovina, dodatnih materijala i drugih supstanci koje će se koristiti u svakoj od faza projekta

- Pripremna faza projekta
- Faza izgradnje projekta
- Faza rada ili eksploatacije projekta
- Faza gašenja

A2.3. Korištenje prirodnih resursa (posebno tla, zemljišta, vode i biološke raznolikosti) tokom pripreme, izgradnje, rada ili završetka projekta. Navesti koji je prirodni resurs uključen i količinu i način njegovog korištenja

A2.4. Vrsta i količina emisija uzrokovanih pripremom, izgradnjom, radom ili okončanjem projekta

- Proizvodnja otpada (opasan/neopasan)
- Emisije u zrak (sve emisije)
- Emisije u vodu (podzemne/površinske vode)
- Emisije u kanalizaciju
- Emisije u tlo
- Buka
- Vibracije
- Nejonizirajuće zračenje

A2.5. Opisati i dati kratak pregled alternativnih rješenja u pogledu utjecaja na okoliš

- Proizvodnja otpada (opasan/neopasan)
- Emisije u zrak (sve emisije)
- Emisije u vodu (podzemne/površinske vode)
- Emisije u kanalizaciju
- Emisije u tlo
- Buka
- Vibracije
- Nejonizirajuće zračenje

A2.6. Da li projekat snosi rizik od velikih nesreća i/ili katastrofa relevantnih za projekat, uključujući one izazvane klimatskim promjenama, u skladu sa naučnim saznanjima?

Ako DA, navedite rizike.

A2.7. Da li projekat predstavlja rizik za ljudsko zdravlje (na primjer, zbog zagađenja vode ili zraka)?

Ako DA, navedite rizike.

A2.8. Da li će projekat uzrokovati svjetlosno zagađenje?

Ako DA, navedite rizike.

B. Lokacija projekta i ekološka osjetljivost geografskih područja na koja će vjerovatno značajno utjecati projekti

B1.1. Navesti postojeću i odobrenu namjenu zemljišta

B1.2. Opisati relativnu dostupnost, kvalitet i regenerativni kapacitet prirodnih resursa (uključujući tlo, zemljište, vodu i biodiverzitet) područja i njegove podzemne površine

B1.3. Opisati sposobnost apsorpcije prirodnog okruženja, obraćajući posebnu pažnju na sljedeća područja:

- a) močvarna područja, obalna područja rijeka i riječna ušća
- b) obalna područja i morsko okruženje
- c) planinska, šumska i kraška područja
- d) zaštićene prirodne vrijednosti proglašene u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode Federacije Bosne i Hercegovine (nacionalni parkovi, strogi prirodni rezervati, spomenici prirode, zaštićena područja, parkovi prirode i dr.)
- e) pojedinačne prirodne vrijednosti
- f) područja rijetkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta

- g) područja u kojima standardi kvaliteta okoliša koji su relevantni za projekat nisu ispunjeni od ranije ili se smatra da nisu ispunjeni
- h) gusto naseljena područja
- i) pejzaži i područja od historijskog, kulturnog ili arheološkog značaja.

C. Karakteristike potencijalnog utjecaja na okoliš

- C1.1. Navesti veličinu i prostornu pokrivenost geografskog područja na koje bi projekat mogao utjecati (unijeti tačne koordinate navedenog geografskog područja)
- C1.2. Navesti broj stanovnika koji bi mogli biti pogođeni projektom
- C1.3. Opisati utjecaj projekta na okoliš
- C1.4. Da li projekat direktno ili indirektno utiče na okoliš?
- C1.5. Označiti faktore na koje projekat utiče:
  - a) ljudi, flora i fauna i gljive
  - b) tlo, voda, zrak, klima i pejzaž
  - c) materijalna dobra i kulturno naslijeđe
  - d) interakcija faktora od a) do c)
- C1.6. Da li projekat ima prekogranični i/ili međuentitetski utjecaj?
Ako DA, navesti koje zemlje/entitete/BD BiH.
- C1.5. Opisati intenzitet i složenost utjecaja projekta na okoliš
- C1.6. Opisati vjerovatnoću utjecaja na okoliš
- C1.7. Opisati očekivanu pojavu, trajanje, učestalost i reverzibilnost utjecaja (u vremenskim intervalima)
- C1.8. Da li je moguće efikasno smanjiti utjecaj?
Ako DA, navesti planirane aktivnosti efektivnog smanjenja utjecaja.

D. Dodatne informacije

Označiti odgovor na sljedeća pitanja:

- D1.1. Projekt će značajno koristiti prirodni resurs ili će koristiti prirodni resurs na način koji sprečava korištenje ili potencijalno korištenje tog resursa u druge svrhe
- D1.2. Potencijalni trajni utjecaji na okoliš su najvjerovatnije manji i mogu se jednostavno ublažiti
- D1.3. Poznati su tip projekta, njegov utjecaj na okoliš i mjere upravljanja tim utjecajima
- D1.4. Postoji pouzdan način da se osigura da mjere upravljanja utjecajem mogu biti, i da će biti, adekvatno planirane i provedene
- D1.5. Projekat će raseliti značajan broj ljudi, porodica i životnih zajednica
- D1.6. Projekat se nalazi i uticat će na ekološki osjetljiva područja
- D1.7. Projekat će dovesti do promjena:
  - u vlasništvu i korištenju zemljišta, i/ili
  - korištenju vode navodnjavanjem, poboljšanjem odvodnje ili promjenama u protoku vode izgradnjom brana, pa sve do promjena u ribolovnoj praksi
- D1.8. Projekat će dovesti do:
  - nepovoljnih socioekonomski utjecaja;
  - uništavanja zemljišta;
  - zagađenja vode;
  - zagađenja zraka;
  - ugrožavanja biljnog i životinjskog svijeta i njihovih staništa;
  - stvaranja nusproizvoda, materijalnih ostataka i otpada kojima je potrebno rukovanje i odlaganje na način koji nije reguliran zakonom.
- D1.9. Projekat će imati utjecaj na javnost zbog potencijalnih negativnih utjecaja na okoliš
- D1.10. Nakon izgradnje, projekt će zahtijevati dodatne razvojne aktivnosti koje mogu imati negativan utjecaj na okoliš

E. Pitanja klimatskih promjena

Pitanja i utjecaji relevantni za preliminarnu procjenu utjecaja na okoliš zavisit će od posebnih okolnosti i konteksta svakog pojedinačnog projekta. Ovo poglavlje će se zasnivati na četiri glavna zahtjeva:

- rano identificiranje ključnih pitanja uz pomoć nadležnih organa i zainteresiranih subjekata;
- utvrđivanje da li će projekat značajno promijeniti emisije stakleničkih plinova i definiranje obima za potrebe preliminarne procjene emisije stakleničkih plinova (pitanje ublažavanja klimatskih promjena);
- svijest o korištenim scenarijima klimatskih promjena koji se koriste u postupku preliminarne procjene utjecaja na okoliš i identifikaciji ključnih pitanja prilagođavanja klimatskim promjenama i njihove interakcije sa drugim pitanjima procijenjenim u postupku preliminarne procjene utjecaja na okoliš;
- identificiranje ključnih pitanja biodiverziteta i načina na koji su oni u interakciji s drugim pitanjima procijenjenim u preliminarnoj procjeni utjecaja na okoliš.

Direktne emisije stakleničkih plinova

- Da li će predloženi projekat emitirati ugljični dioksid (CO₂), azotni oksid (N₂O) ili metan (CH₄) ili bilo koji drugi staklenički plin koji je dio UNFCCC?
- Da li predloženi projekat sadrži korištenje zemljišta, promjenu namjene zemljišta i šumarske aktivnosti (npr. deforestaciju) koje mogu dovesti do povećanih emisija?
- Indirektne emisije stakleničkih plinova zbog povećane potražnje za energijom
- Da li će predloženi projekat značajno utjecati na potražnju za energijom?
- Da li je moguće koristiti obnovljive izvore energije?
- Indirektne emisije stakleničkih plinova uzrokovane pratećim aktivnostima ili infrastrukturama koje su direktno povezane sa implementacijom predloženog projekta
- Da li će predloženi projekat značajno povećati ili smanjiti lična putovanja?
- Da li će predloženi projekat značajno povećati ili smanjiti teretni saobraćaj?

Toplotni valovi

- Da li će predloženi projekat ograničiti cirkulaciju zraka ili smanjiti otvorene prostore?
- Da li će emitirati isparljiva organska jedinjenja (VOC) i azotne okside (NO_x) i doprinijeti stvaranju ozona u troposferi tokom sunčanih i toplih dana?
- Da li će na njega utjecati toplotni valovi?
- Da li će se potrebe za energijom i rashladnom vodom povećati?
- Da li će apsorbirati ili stvarati toplinu?
- Mogu li materijali koji se koriste tokom izgradnje izdržati visoke temperature (ili će doći do, na primjer, zamora materijala ili degradacije površine)?

Suše zbog dugotrajnih promjena u količini padavina (također razmotriti moguće sinergijske efekte s aktivnostima upravljanja poplavama koje povećavaju količinu vode zadržane u slivu)

- Da li će negativno utjecati na vodotoke?
- Da li je predloženi projekat osjetljiv na niske riječne tokove ili više temperature vode?
- Da li će to pogoršati zagađenje vode – posebno tokom perioda suše sa smanjenim stopama razrjeđivanja, povišenim temperaturama i zamućenošću?
- Da li će predloženi projekat povećati potražnju za vodom?
- Da li će to promijeniti ranjivost pejzaža ili šuma na šumske požare?
- Da li materijali koji se koriste tokom izgradnje mogu izdržati visoke temperature? Ekstremne kiše, riječne poplave i bujice?
- Da li će predloženi projekat biti u opasnosti jer se nalazi u poplavnoj zoni rijeke?
- Da li će to promijeniti kapacitet postojećih poplavnih područja za upravljanje prirodnim poplavama?
- Da li će se promijeniti kapacitet sliva vode?
- Da li su nasipi dovoljno stabilni da izdrže poplave?

Oluje i vjetrovi

- Da li će predloženi projekat biti u opasnosti od oluja i jakih vjetrova?

- Da li mogu na projekat i njegove aktivnosti utjecati objekti koji padaju (npr. drveće) koji se nalaze u neposrednoj blizini njegove lokacije?
- Da li je veza projekta na energetske, vodovodne, transportne i komunikacione mreže osigurana tokom velikih oluja?

Klizišta

- Da li se projekat nalazi u području koje bi moglo biti pogođeno jakim padavinama ili klizištima? Podizanje nivoa mora?
- Da li se predloženi projekat nalazi u područjima koja mogu biti pogođena porastom nivoa mora?
- Mogu li morski udari uzrokovani olujama utjecati na projekt?
- Da li se predloženi projekat nalazi u području koje je u opasnosti od obalne erozije? Da li će smanjiti ili povećati rizik od obalne erozije?
- Da li se nalazi u područjima koja mogu biti pogođena prodorom slane vode?
- Da li prodor morske vode može dovesti do curenja zagađujućih supstanci (npr. iz otpada)?

Hladno vrijeme i snijeg

- Da li na predloženi projekat mogu utjecati kratki periodi neuobičajeno hladnog vremena, mećave ili mraz?
- Da li materijali koji se koriste tokom izgradnje mogu izdržati niske temperature?
- Da li led može utjecati na funkcioniranje/djelovanje projekta? Da li je osigurana povezanost projekta sa energetskom, vodnom, transportnom i komunikacijskom mrežom u hladnim periodima?
- Da li veliki snijeg može stvoriti opterećenja koja utiču na stabilnost zgrade?
- Oštećenja od smrzavanja i odmrzavanja
- Da li je predloženi projekat u opasnosti od štete od smrzavanja i odmrzavanja (npr. ključni infrastrukturni projekti)?
- Da li na projekat može utjecati otapanje permafrosta?

Potrebni priložiti:

1. Nacrt projekta (idejni projekt)
2. Izvod iz akta o prostornom uređenju
3. Dokaz o vlasništvu nad zemljištem i/ili objektom
4. Ugovor o zakupu imovine i/ili objekta, ako postoji
5. Ukoliko se radi o kumulaciji sa već postojećim i/ili odobrenim projektom istog investitora na istoj lokaciji, priložiti dozvole
6. Netehnički sažetak informacija iz tačaka A, B. i C. ovog priloga.
7. Informacije o mogućim poteškoćama sa kojima se podnositelj zahtjeva susreo prilikom prikupljanja podataka
8. Referentnu listu u kojoj su navedeni izvori korišteni za opise i procjene uključene u zahtjev za preliminarnu procjenu utjecaja na okoliš.
9. Izjavu o istinitosti, tačnosti i potpunosti podataka sadržanih u zahtjevu (Prilog V)

Pitanje primjenjivih zahtjeva UNDP SES-a i GCF ESS-a

Pored gore navedenih zahtjeva u odgovarajućim sistemima BiH, preliminarnim procjenama utjecaja na okoliš će se također uzeti u obzir sljedeći socijalni i ekološki standarde UNDP-a (koji transponiraju zahtjeve GCF ESS) koji su relevantni za predložene nestrukturne mjere:

UNDP Standard 1: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima	Pitanja vezana za biodiverzitet lokacija su obrađena u preliminarnim odjeljcima procjene utjecaja na okoliš B 1.2, 1.3 i C 1.3-1.8.
---	---

	<p>Ovim procjenama će se također propisno razmotriti i bit će u skladu sa važećim obavezama iz UNDP SES-a 1 i osigurati će da podržane intervencije:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ne narušavaju dobro stanje ili dobar ekološki potencijal površinskih i podzemnih voda, ▪ ne utiču negativno na osjetljive ekosisteme, endemske vrste ili vrste ograničene rasprostranjenosti ili migratorne vrste, ▪ staništa nemaju nikakve mjerljive štetne utjecaje na kritična staništa i nisu štetna za status zaštite zaštićenih područja ni zaštićenih područja koja su kandidati za stavljanje na popis (npr. ramsarska močvara Hutovo blato, područja Emerald (Smaragdne) mreže). ▪ uredno slijede smjernice za stabilizaciju korita rijeka i priobalnih područja koje će biti izrađene za ove projekte.
<p>Standard 2: Klimatske promjene i rizici od katastrofa</p>	<p>Pitanja prilagođavanja klimatskim promjenama koja su specifična za lokaciju bit će obrađena u dijelu E preliminarne procjene utjecaja na okoliš.</p> <p>Ove procjene će također biti u skladu sa primjenjivim obavezama iz UNDP SES-a 2 i njima će se uzeti u obzir utjecaji i attribute otpornosti predloženih nestrukturalnih mjera za očekivane buduće varijable rizika od poplava i suša prema scenarijima SSP3-7.0 / SSP5-8.5. Također će se tim procjenama razmotriti i osigurati da predložene intervencije ne utječu negativno na šire napore prilagođavanja ni otpornost riječnog ekosistema.</p>
<p>Standard 3: Zdravlje, lična i javna sigurnost u zajednici</p>	<p>Pitanja vezana za zdravlje i sigurnost zajednice specifična za lokaciju će biti obrađena u dijelovima preliminarne procjene utjecaja na okoliš A2.4-2.7.</p> <p>Ove procjene će također biti u skladu sa primjenjivim obavezama iz UNDP SES-a 3 i njima će se osigurati da nestrukturalne mjere osmisle odgovarajući kvalificirani i iskusni stručnjaci i da budu u skladu sa važećim normama/standardima zemlje i najboljim međunarodnim praksama u odgovarajućim oblastima.</p>
<p>Standard 4: Kulturno naslijeđe</p>	<p>Pitanja vezana za kulturno naslijeđe specifična za lokaciju će biti obrađena u dijelu preliminarne procjene utjecaja na okoliš C1.5.</p> <p>Ove procjene će također biti u skladu sa primjenjivim obavezama iz UNDP SES-a 4 i osigurati da nestrukturalne mjere ne dovedu do značajne štete ili uklanjanja kulturnog naslijeđa.</p>
<p>Standard 5: Raseljavanje i preseljenje</p>	<p>Pitanja raseljavanja koja su specifična za lokaciju bit će obrađena u dijelovima preliminarne procjene utjecaja na okoliš D1.7 i D1.8.</p> <p>Ove procjene će također biti u skladu sa primjenjivim obavezama iz UNDP SES-a 5 i osigurati da nestrukturalne mjere nemaju potencijalno</p>

	značajne negativne utjecaje niti da mijenjaju aranžmane posjeda zemljišta i/ili imovinskih prava u zajednici.
Standard 8: Prevencija zagađenja i efikasnost resursa	<p>Pitanja prevencije zagađenja specifična za lokaciju će biti obrađena u dijelovima preliminarne procjene utjecaja na okoliš A2.4-2.7.</p> <p>Ove procjene će također biti u skladu sa primjenjivim obavezama iz UNDP SES-a 8 i njima će se osigurati da nestrukturane mjere neće – čak ni privremeno – povećati emisije zagađivača u vodu ili zemljište iznad nivoa zagađenja dozvoljenog u domaćim standardima kvaliteta vode</p>

Dodatni aranžmani za objavljivanja informacija i javne konzultacije prema zahtjevima UNDP SES-a

Budući da UNDP-ov SES zahtijeva da akteri projekta imaju pristup relevantnim informacijama, UNDP će također osigurati pristup svim preliminarnim procjenama utjecaja na okoliš i svim naknadnim procjenama (ako su potrebne) i okolišnim dozvolama za predložene projekte kako bi svi potencijalno pogođeni akteri projekta razumjeli eventualne mogućnosti i rizike povezane s projektom.

Objavljivanje gore navedene dokumentacije će se vršiti na centralnom i lokalnom nivou na osnovu gore navedenih zakonskih zahtjeva u BiH. Preliminarne procjene utjecaja na okoliš će biti dostupne javnosti za komentare najmanje 30 dana i bit će predmet javnih rasprava u naseljima koja su najbliža lokacijama projekta. Oni će također biti objavljeni na engleskom i lokalnim jezicima na web stranici Ureda UNDP-a.

Na kraju, akteri će također imati pristup mehanizmu za rješavanje žalbi, kao i UNDP-ovom mehanizmu pružanja odgovora akterima, te Jedinici za usklađenost sa društvenim i okolišnim obavezama (SECU) koju mogu koristiti ako su izrazili zabrinutost putem standardnih kanala za konzultacije sa akterima i angažiranje i nisu zadovoljni predloženim projektima.

DODATAK 8

ANALIZA OSJETLJIVOSTI NA SUKOB

SADRŽAJ

Sadržaj	2
Sažetak	10
Uvod	12
1.1 Osnovne informacije	12
1.2 Pregled projekta	12
1.2.1 Sažet prikaz aktivnosti	13
1.3 Alternative projektu	35
1.3.1 Ne raditi ništa	35
1.3.2 Alternativne lokacije	35
Zakonski i institucionalni okvir za okolišna i društvena pitanja	36
1.4 Zakonodavstvo, politike i propisi	36
1.4.1 Zakoni i drugi propisi o okolišu:	36
1.4.2 Zakoni koji se odnose na zapošljavanje:	37
1.4.3 Ljudska prava	38
1.5 Procjena utjecaja na okoliš u Bosni i Hercegovini	38
1.6 Multilateralni sporazumi i protokoli o biodiverzitetu	40
1.7 Principi i standardi UNDP-a	40
Opis postojećeg stanja okoliša	58
1.8 Klima	58
1.9 Geologija, topografija i zemljište	58
1.9.1 Geologija	58
1.9.2 Topografija	62
1.9.3 Tla	62
1.10 Površinske vode	63
1.10.1 Kvalitet vode	66
1.10.2 Plavljenje	67
1.11 Podzemne vode	69
1.12 Flora i fauna	69
1.12.1 Kopnena flora i fauna	69
1.12.2 Vodena flora i fauna	70
1.12.3 Utjecaji hidroenergetskih shema	71

1.12.4	Zaštićena područja	71
1.12.5	Ekonomski doprinos ekosistema.....	77
1.13	Kvalitet zraka.....	77
1.14	Ambijentalna buka.....	78
1.15	Socioekonomska pitanja	79
1.15.1	Korištenje zemljišta	79
1.15.2	Posjed zemljišta	79
1.15.3	Stanovništvo.....	80
1.15.4	Interno raseljene osobe.....	80
1.15.5	Politička pitanja / pitanja upravljanja	80
1.15.6	Zapošljavanje, rad i uvjeti rada	81
1.15.7	Rod.....	81
1.15.8	Arhaeologija i kulturno naslijeđe	82
1.15.9	Neeksplozirana ubojita sredstva	83
	Procjena okolišnih i društvenih rizika	85
1.16	UNDP-ov društveni i okolišni skrining	85
1.17	Metodologija procjene utjecaja rizika	85
1.18	Direktni utjecaji.....	101
1.19	Indirektni utjecaji	102
1.20	Kumulativni utjecaji	102
1.21	Prekogranični utjecaji.....	102
1.22	Potencijalne koristi	102
	Mjere izbjegavanja i ublažavanja	103
	Uključivanje aktera i učešće javnosti	103
1.23	Javne konzultacije i pružanje informacija o okolišnim i društvenim pitanjima	103
1.24	Instrumenti zaštite koji se odnose na projekt	104
	Upravljanje okolišnim i društvenim rizicima	105
1.25	Svrha i ciljevi Okvira upravljanja okolišnim i društvenim pitanjima	105
1.26	Pregled institucionalnih aranžmana za Okvir upravljanja okolišnim i društvenim pitanjima.....	105
1.26.1	Administracija	106
1.27	Realizacija i rad	107
1.27.1	Struktura i odgovornost opće uprave	107
1.27.2	Službenik za mjere zaštite i službenici na terenu	108
1.27.3	Uloga i odgovornost UNDP-a.....	108
1.28	Realizacija projekta i administracija	108
1.28.1	Realizacija projekta	108
1.28.2	Administracija Okvira za upravljanje okolišnim i društvenim pitanjima	108
1.28.3	Okolišne procedure, planovi rada/instrukcije specifične za lokaciju i aktivnosti	109

1.28.4	Izveštavanje o ekološkom incidentu.....	109
1.28.5	Dnevne i sedmične kontrolne liste okolišnog inspeksijskog nadzora	109
1.28.6	Korektivne mjere	109
1.28.7	Pregled i revizija	109
1.29	Obuka.....	110
Komunikacija.....		110
1.30	Javne konzultacije i pružanje informacija o okolišnim i društvenim pitanjima	110
1.31	Registar pritužbi i mehanizam rješavanja žalbi.....	111
1.31.1	Registar pritužbi	112
1.31.2	Mehanizam za rješavanje žalbi	112
Ključni okolišni i društveni pokazatelji		117
1.32	Površinske vode	117
1.32.1	Kriteriji učinka	117
1.32.2	Monitoring.....	117
1.32.3	Izveštavanje.....	117
1.33	Erozija, odvodnjavanje i kontrola sedimenta.....	120
1.33.1	Osnovne informacije	120
1.33.2	Kriteriji učinka	120
1.33.3	Monitoring.....	120
1.33.4	Izveštavanje.....	120
1.34	Ekologija.....	126
1.34.1	Kriteriji učinka	126
1.34.2	Monitoring.....	126
1.34.3	Izveštavanje.....	126
1.35	Kvalitet zraka.....	129
1.35.1	Osnovne informacije	129
1.35.2	Kriteriji učinka	129
1.35.3	Monitoring.....	129
1.35.4	Izveštavanje.....	129
1.36	Buka i vibracija	132
1.36.1	Osnovne informacije	132
1.36.2	Kriteriji učinka	132
1.36.3	Monitoring.....	132
1.36.4	Izveštavanje.....	132
1.37	Upravljanje otpadom	135
1.37.1	Osnovne informacije	135
1.37.2	Kriteriji učinka	135
1.37.3	Monitoring.....	135

1.38	Društveno upravljanje	138
1.38.1	Osnovne informacije	138
1.38.2	Kriteriji učinka	138
1.38.3	Izveštavanje.....	138
1.39	Arheološko i kulturno naslijeđe	142
1.39.1	Kriteriji učinka	142
1.39.2	Izveštavanje.....	142
1.40	Neeksplozirana ubojita sredstva	144
1.40.1	Kriteriji učinka	144
1.40.2	Izveštavanje.....	144
1.41	Mjere upravljanja vanrednim situacijama	146
1.41.1	Kriteriji učinka	146
1.41.2	Monitoring.....	146
1.41.3	Izveštavanje.....	146
	Budžet za implementaciju ESMF-a.....	1
	Dodatak 1	2
	Skrining projekta pomoću UNDP SESP šablona	2
	Dodatak 2.....	3
	akcioni plan za prevenciju seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i uznemiravanja (SEAH)	3
	Dodatak 3.....	8
	Procedura slučajnih nalaza kulturnog naslijeđa	8
	Procedura postupanja sa slučajnim nalazima.....	9
	Uvod.....	9
	Procedura postupanja sa slučajnim nalazima.....	9
	Izveštavanje	9
	Dodatak 4.....	10
	Plan angažmana aktera i konzultacije s akterima.....	10
	Uvod	12
1.42	Pregled projekta	12
a.	Svrha ovog dokumenta	12
	Propisi i zahtjevi	13
1.43	Zahtjevi UNDP-a	13
1.44	Zahtjevi GCF-a.....	14
b.	Objavlivanje informacija	14
c.	Angažiranje zainteresiranih strana.....	14
d.	Mehanizmi za rješavanje pritužbi (GRM)	15
1.45	Zahtjevi vlade BiH za građenje	15
	Sažet prikaz prethodnih aktivnosti angažmana aktera	17

Akteri projekta	17
1.46 Analiza aktera.....	17
e. Registar aktera projekta	20
Program angažmana aktera.....	21
Resursi i odgovornosti.....	28
2. Pregled.....	30
3. Inicijalne konzultacije sa ključnim domaćim akterima, misija izrade projekta GCF – BiH 11-16. mart 2018.	30
4. Predstavljanje Ideje – 24. juli 2018.	40
5. Sastanak o prihvatanju Ideje – 27. septembar 2018.....	40
6. Radionica za validaciju konceptne note – 05. februar 2019.	41
7. Sastanak sa kontakt tačkom za GCF, ministricom Srebrenkom Golić – 06. februar 2019.....	43
8. Validacijska radionica za kompletan prijedlog projekta – 16. oktobar 2019.	43
9. Konzultacije s predstavnicima općina/mjesnih zajednica u BiH, 2019.	45
a. Opština Doboj.....	45
b. Opština Doboj-Jug	46
c. Opština Modriča	46
d. Grad Bijeljina.....	46
e. Grad Prijedor.....	46
f. Grad Gradiška.....	47
g. Opština Srbac.....	47
h. Opština Laktaši.....	47
i. Grad Banja Luka	48
j. Općina Ravno, Hercegovina	48
10. Sastanak sa kontakt tačkom za GCF, ministricom Srebrenkom Golić – 06. decembar 2019. 48	
11. Sastanci sa kontakt tačkom za GCF, ministricom Srebrenkom Golić – 2022.	49
12. SASTANCI SA AGENCIJOM ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I GENDER CENTRIMA	49
Dodatak 5.....	50
Dodatak 6.....	60
Dodatak 7.....	67
Dodatak 8.....	76
Uvod 81	
1.47 Osnovne informacije o projektu.....	81
1.48 Lokaliteti projekta	82
1.49 Sukob i osjetljivost na sukobe	82
a. Šta je sukob?.....	82
b. Osjetljivost na sukobe	83

Metodologija	85
1.50 Historijski kontekst	85
1.51 Mapiranje aktera	85
1.52 Analiza pokretača sukoba i nesigurnosti.....	85
1.53 Razumijevanje dinamike sukoba.....	85
Podaci o sukobu.....	86
1.54 Historijski sukob	86
1.55 Akteri i dinamika aktera.....	88
c. Osnovne linije sukoba među akterima	88
1.55.1 Distribucija osnovnih etničkih grupa	89
d. Akteri povezani s projektom	90
1.56 Pokretači sukoba i nesigurnosti	93
e. Politički uzroci sukoba	93
f. Ekonomski izvori sukoba.....	95
1.57 Nedavni sukobi i tenzije	98
g. Sukobi u periodu 2009-2021.....	98
h. Sukobi u periodu oktobar 2021-septembar 2022.....	110
i. Dinamika sukoba.....	113
Procjena elemenata projekta	113
1.58 Sažetak projektnih aktivnosti.....	113
1.59 procjena potencijala projektnih aktivnosti da uzrokuju sukob	116
Zaključci	127
Preporuke.....	127
1.60 Preporučene mjere ublažavanja sukoba.....	127
j. Angažman aktera	128
k. Mehanizam za rješavanje pritužbi.....	128
l. Zajednički pristup jačanju saradnje	130
m. Implementacija planova zaštite	130
1.61 Monitoring.....	130

UVOD

1.47 OSNOVNE INFORMACIJE O PROJEKTU

Bosna i Hercegovina je posebno ranjiva na ekstremne padavine i plavljenje riječnih slivova koje rezultira najvećim štetama od svih prirodnih opasnosti sa kojima se BiH suočava. Pojačani intenzitet i varijabilnost padavina zbog klimatskih promjena uzrokuju sve češće i intenzivnije poplave na teritoriji BiH. Glavni izvori poplava u BiH su fluvijalni, pluvijalni, bujični vodotoci i podzemne vode.

NDA i subjekti za vode Bosne i Hercegovine, uz podršku UNDP-a, izrađuju projekt o prilagođavanju utjecajima klimatskih promjena povezanih sa poplavama koji će se dostaviti GCF-u. Projektom će se nastojati poboljšati otpornost ranjivih zajednica na utjecaje klimatskih promjena proširenjem upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimatske promjene u Bosni i Hercegovini.

Projektom će se smanjiti ranjivost na poplave širom BiH (pluvijalne, fluvijalne i bujične poplave) kroz poboljšane klimatske informacije i uspostavu sistema za prognoziranje poplava i ranog upozoravanja. Poboljšano stvaranje i korištenje klimatskih informacija omogućit će donošenje razumnih odluka i ulaganja u mjere smanjenja rizika od poplava koje su otporne na klimu.

Da bi se to postiglo, projekat će nastojati postići sljedeće rezultate:

- Rezultat 1: Sistemi ranog upozoravanja na bujične poplave (FFEWS) koji se zasnivaju na informacijama o klimi i povećana proizvodnja i korištenje klimatskih podataka smanjuju ranjivost na katastrofe povezane s poplavama.
- Rezultat 2: Prošireno smanjenje rizika od poplava koje je zasnovano na ekosistemu, nestrukturano i otporno na klimu.
- Rezultat 3: Ulaganja u zaštitu od poplava otporna na klimu jačaju kapacitet prilagođavanja i smanjuju izloženost poplavama izazvanim klimom.

Očekuje se da će projekt biti koristan i za oko 924.453 direktna korisnika.

1.48 LOKALITETI PROJEKTA

Projekat će smanjiti ranjivost na poplave širom Bosne i Hercegovine kroz poboljšane sisteme informiranja, planiranja i praćenja s dometom koji pokriva čitavu zemlju, kao i više lokalizovanih fizičkih intervencija (aktivnosti 2.2 i 3.3). Lokacije fizičkih intervencija koje će se poduzeti u aktivnostima 2.2 i 3.3 prikazane su na Slika 15.

1.49 SUKOB I OSJETLJIVOST NA SUKOB

a. Šta je sukob?

Sukob je odnos između dvije ili više strana (osoba ili grupa) koje imaju, ili misle da imaju, nespojive ciljeve, vrijednosti, interese ili polaganje prava u pogledu statusa, moći ili oskudnih resursa. Sukobi su životna činjenica, neizbježni su i često kreativni⁴². Postoje različite vrste sukoba:

- Sukob može nastati naglo i biti rezultat jednostavnih nesporazuma koji se mogu riješiti kroz poboljšanu komunikaciju, odnosno površinski sukob.
- Otvoreni sukob je vrlo vidljiv i često je duboko ukorijenjen u društvu.
- Latentni sukob je manje vidljiv i ne može se riješiti dok je još uvijek ispod površine.

Postoji mnogo različitih uzroka sukoba i oni imaju svoju dinamiku. Mogu se brzo mijenjati iz jedne vrste u drugu. Sukobi mogu biti međuljudski, među grupama, među zajednicama, unutar zemlje i među zemljama.

Faktori koji mogu dovesti do sukoba:

- Nesporazum, stereotipi ili različita mišljenja o suštinskim vrijednostima: vjeri, obrazovanju, kulturi, tradiciji, načinu života ili politici.
- Nedostatak informacija ili znanja koji može dovesti do nerazumijevanja stvarnih interesa i potreba jednog aktera ili pogrešnog tumačenja njegovih/njenih interesa.
- Promjena socijalne ili ekonomske situacije zbog (nemogućnosti) pristupa resursima, ukidanja povlastica ili gubitka moći.
- Konkurentni ekonomski, politički i/ili društveni interesi različitih aktera.
- Asimetrični odnosi snaga.

---

⁴² Ambasada Švicarske u BiH (2020). Conflict Sensitive Programme Management – A Practitioner's Guide for the Swiss Cooperation Programme in BiH

b. Osjetljivost na sukobe

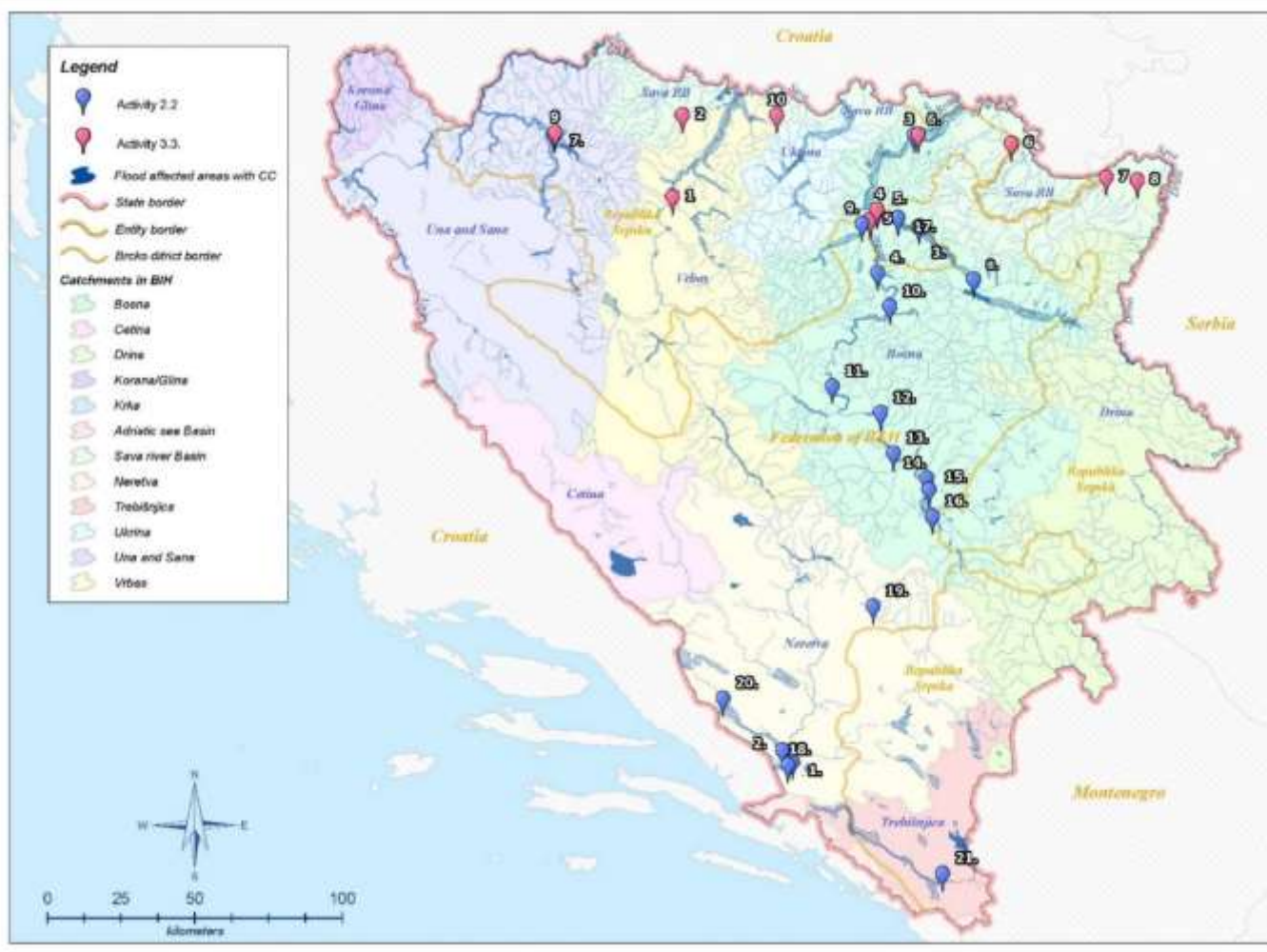
Osjetljivost na sukobe odnosi se na praksu razumijevanja načina na koji pomoć stupa u interakciju sa sukobom u određenom kontekstu, kako bi se ublažili neželjeni negativni efekti i pozitivno utjecalo na sukob gdje god je to moguće, kroz humanitarne, razvojne i/ili intervencije na izgradnji mira.

Klimatske promjene su u interakciji s drugim političkim, društvenim i ekonomskim stresovima kako bi pojačale postojeće tenzije, koje bi mogle eskalirati u nasilje ili poremetiti krhke mirovne procese. Zauzvrat, nasilni sukobi i politička nestabilnost će ostaviti zajednice siromašnijim, manje otpornim i neopremljenim da se nose s posljedicama klimatskih promjena.

Ranjivost je nedostatak moći ili kapaciteta za smanjenje rizika od katastrofe ili nasilnog sukoba. Rješavanje klimatskih rizika i rizika od sukoba zahtijeva osnaživanje i omogućavanje ljudima da poduzmu akcije koje povećavaju njihovu moć i sposobnost da dovedu i olakšaju transformacijske promjene. Osjetljivost na sukobe je kritična komponenta pristupa kako bi se osiguralo da promjene do kojih dolazi nenamjerno ne povećaju rizik od sukoba.

Intervencije koje ne uzmu u obzir veze između klimatskih promjena, mira i razvoja mogu nesvjesno pogoršati dinamiku sukoba. Na primjer, ako se napori da se pomogne zajednicama da se pripreme za okolišne ili klimatske opasnosti ili da im se prilagode ulažu bez razumijevanja osnovnih faktora koji mogu doprinijeti sukobu, oni mogu nenamjerno doprinijeti lokalnim tenzijama. Tenzije mogu povećati rizik od nasilja i na kraju podrivati otpornost lokalnog stanovništva.

Stoga je važno utvrditi da li projekt može doprinijeti prevenciji tenzija i sukoba ili pogoršati postojeće tenzije i sukobe ili čak stvoriti nove.

Slika 15. Lokacije predloženih fizičkih intervencija u sklopu projekta

METODOLOGIJA

Cilj analize je da se bolje razumije dinamika sukoba sa kojom bi se projekt mogao suočiti i utvrditi da li postoji značajan rizik.

Osnovna pitanja na koja studija nastoji odgovoriti su trostruka:

- Koje su potencijalne reperkusije sukoba na projektne aktivnosti?
- Da li projekt može pogoršati rizike za sigurnost kroz eskalaciju sukoba, kriminala i nasilja?
- Koji su potencijalni pravci rješavanja budućih sukoba ako se pojave?

Kako bi odgovorila na ova pitanja, analiza se fokusirala na sljedeće:

1.50 HISTORIJSKI KONTEKST

Smatra se da historijski sukob (prije >20 godina) u Bosni i Hercegovini, posebno rat od 1992. do 1995. godine, pruža pozadinu i kontekst. Historija također pruža uvid u potencijalne izvore sukoba danas.

Noviji sukob je dokumentiran i pokriven dinamikom sukoba (vidi dio 2.40).

1.51 MAPIRANJE AKTERA

Mapiranje najrelevantnijih aktera, posebno najviše pogođenih grupa, i razumijevanje dinamike između njih je važno. Važno je razumjeti odnose moći između aktera i interesa koji pokreću njihovo ponašanje. Mapa aktera slikovito opisuje kako akteri utječu jedni na druge i kako pokretači i dinamika sukoba utječu na interese i ciljeve grupe.

1.52 ANALIZA POKRETAČA SUKOPA I NESIGURNOSTI

Krhkost i sukobi su uvijek rezultat složenih interakcija između različitih društvenih, političkih, ekonomskih, kulturnih i ekoloških pokretača. Ovi pokretači uključuju iznenadne šokove u sistemu, kao što je nagli porast cijena hrane ili ekstremni vremenski događaj; pritisci dugoročnih trendova, kao što su rast broja stanovnika, kretanja stanovništva ili povećanje ekonomske nejednakosti; i strukturni ili kontekstualni faktori koji leže u osnovi sukoba i krhkosti, kao što su marginalizacija i pritužbe, nejednak pristup prirodnim resursima ili nelegitimne ili neefikasne vlade.

Predstavljene su osnovne informacije o pokretačima napetosti i sukoba. Među njima su pokretači kao što su politika, etnička pripadnost, ekonomija i raseljavanje.

1.53 RAZUMIJEVANJE DINAMIKE SUKOPA

Dinamika sukoba često je povezana sa historijom isključenosti, marginalizacije i nejednakosti (stvarne i percipirane) između različitih grupa. Razumijevanje političke ekonomije sukoba i odnosa moći između različitih aktera ključno je za razumijevanje onoga što sukob pokreće i održava.

Konsultirane su dostupne baze podataka o sukobima u Bosni i Hercegovini kako bi se pružile informacije o nedavnim sukobima. One su pružile informacije o vrstama sukoba, njihovoj prirodi i potencijalnim uzrocima nedavnog sukoba.

Konačno, izvršena je procjena projektnih aktivnosti u smislu vjerovatnoće izazivanja ili pogoršanja sukoba korištenjem pristupa zasnovanog na riziku.

1.54 HISTORIJSKI SUKOB

Da bismo razumjeli pozadinu trenutnih tenzija, važno je razmotriti historiju Bosne i Hercegovine. Sljedeće je preuzeto iz UCDP-a.⁴³

Prije nego što je stekla nezavisnost, Bosna i Hercegovina je bila jedna od šest republika u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Kao posljedica Titove smrti, povećane etničke napetosti i nacionalizma, federacija je počela da se raspada početkom 1990-ih. Bosna i Hercegovina je proglasila nezavisnost od Jugoslavije početkom 1992. godine. Nezavisnost Bosne i Hercegovine je došla ubrzo nakon odcjepljenja Slovenije i Hrvatske, gdje su nacionalističke stranke preuzele vlast, što je ubrzalo potpunu podjelu Savezne Republike Jugoslavije.

Heterogeni etnički sastav Bosne od otprilike 43% Bošnjaka (koji su muslimani), 31% Srba i 17% Hrvata 1991. godine doveo je zemlju u tešku situaciju budući da je rastao nacionalizam u republikama koje su tada činile Jugoslaviju. I Slovenija i Hrvatska bile su uključene u unutardržavne sukobe sa centralnom vladom kada su proglasile nezavisnost, a Srbi u Hrvatskoj su također proglasili svoju državu. Političari u Bosni – kako nacionalistički tako i umjereniji – nisu uspjeli ublažiti strahove i ispuniti zahtjeve konstitutivnih naroda u BiH, a nakon stjecanja nezavisnosti izbio je niz sukoba unutar države. Između 1992. i 1995. godine, Bosna i Hercegovina je prošla kroz oružani sukob velikih razmjera koji je karakterizirao široko rasprostranjeno i sistematično kršenje ljudskih prava građanskih zajednica, često na etničkoj osnovi.

Rat je doveo do široko rasprostranjenog fizičkog uništenja i smrti skoro 100.000 ljudi (od čega su, prema procjenama, 40% bili civili), a otprilike 2,2 miliona ljudi je prisilno raseljeno iz svojih domova. Na Slika 16 je prikazana rasprostranjena priroda sukoba u cijeloj zemlji. Bio je to i rat koji je svjedočio teškim kršenjima Ženevskih konvencija, zlodjelima velikih razmjera i bezbrojnim zločinima protiv čovječnosti. Od posebnog značaja za mogućnost nasilja nakon naseljavanja je činjenica da je to bio sukob na osnovu identiteta definiran i vođen u ime etničke pripadnosti i religije.⁴⁴

Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine okončao je rat i uspostavio privremeni ustavni okvir sastavljen od složenog sistema institucionaliziranih aranžmana podjele vlasti koje je u početku nadgledao međunarodni visoki predstavnik. Iako je ovaj sistem uspješno izveo Bosnu i Hercegovinu iz perioda intenzivnog sukoba i podjele na više novih država, on se također pokazao kao izuzetno izazovno okruženje za razvoj efikasnih institucija vladavine prava i održivijih oblika upravljanja u regiji koja je i dalje rastrgana etničkim i historijskim podjelama.

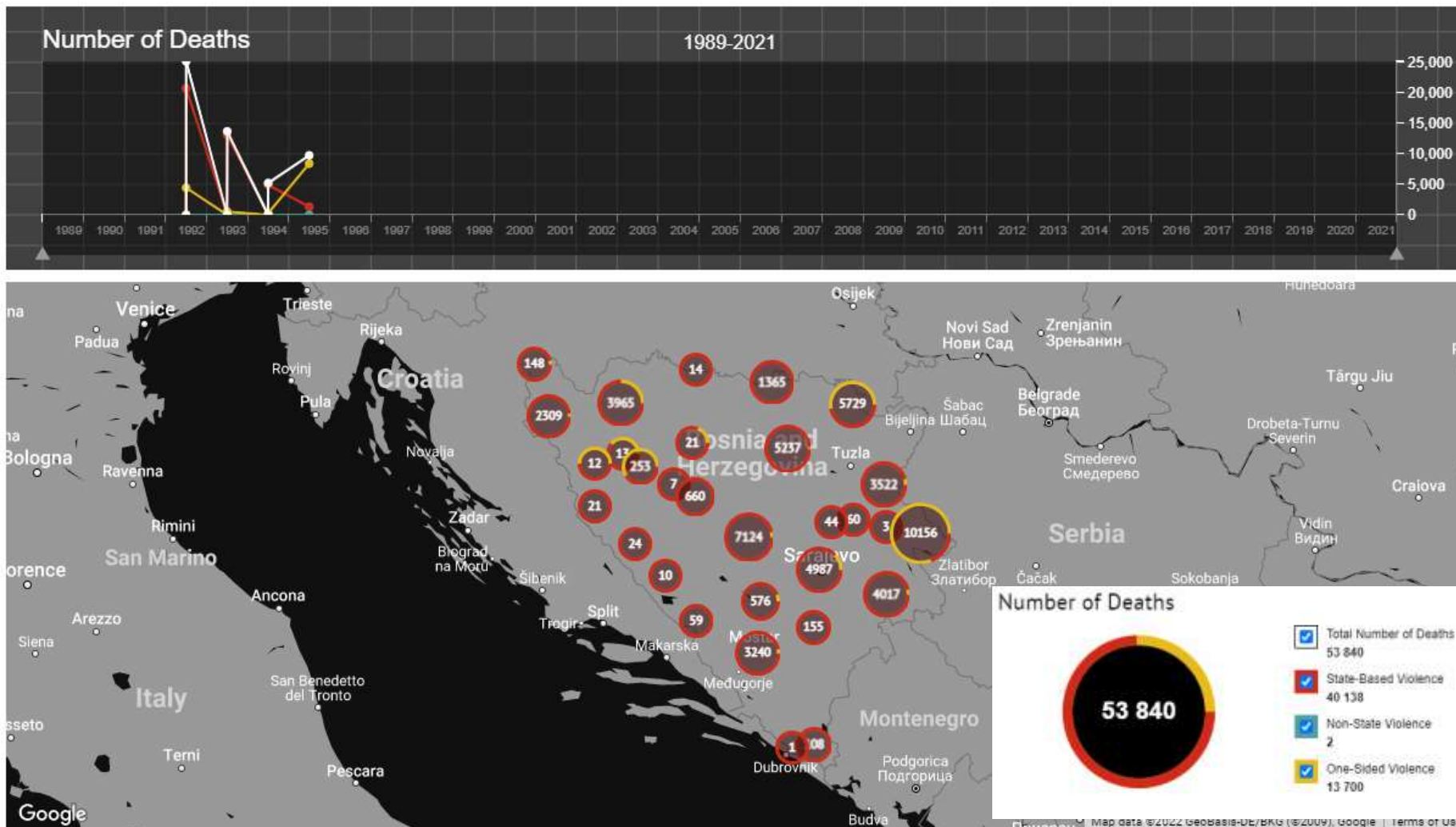
Posebno, duboko različiti pogledi Bošnjaka, Srba i Hrvata o tome kako riješiti naslijeđe rasprostranjenih kršenja ljudskih prava tokom sukoba doveli su do duboke polarizacije i uspona desničarskog ultranacionalističkog političkog vodstva koje igra protekcionističku, a ne inkluzivnu ulogu u bh. politici. Umjesto da pomogne u unapređenju kohezije i okončanju percepcije nekažnjivosti, ova atmosfera je više pogodovala daljnjoj fragmentaciji, gubitku povjerenja u državu i tromoj politici⁴⁵.

---

⁴³ <https://ucdp.uu.se/country/346>

⁴⁴ [https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/13851/3/Berdal%20Collantes%20Buzadzic%20-%20Final%20Accepted%20Version%20-%20CRO\(2\).pdf](https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/13851/3/Berdal%20Collantes%20Buzadzic%20-%20Final%20Accepted%20Version%20-%20CRO(2).pdf)

⁴⁵ UNDP (2022) Draft report: Rule of Law Support to Conflict Prevention and Sustaining Peace in Bosnia-Herzegovina (2015-2020).

Slika 16. Broj poginulih u sukobu koji pokazuje razmjere u toku rata (<https://ucdp.uu.se/country/346>)

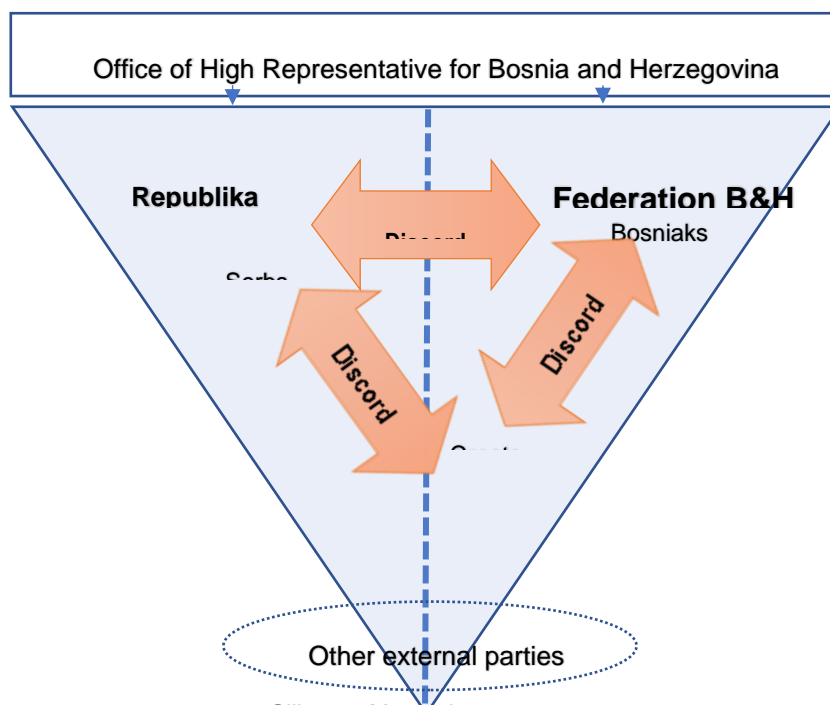
1.55 AKTERI I DINAMIKA AKTERA

Bosna i Hercegovina je domovina brojnim etničkim zajednicama. Tri najveće su Bošnjaci, Srbi i Hrvati. Dejtonskim sporazumom Bosna i Hercegovina je uspostavljena kao država sastavljena od dva visoko autonomna entiteta: Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine. Karakter Dejtonskog sporazuma stvorio je tenzije koje postoje i danas.

Danas se Bosna i Hercegovina sastoji od dva entiteta i jednog distrikta: Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS) i Brčko distrikta. Federacija Bosne i Hercegovine je podijeljena na 10 kantona. Odluke se donose na nivou Vijeća ministara, dva entiteta i Brčko distrikta.

Međunarodna zajednica održava snažno prisustvo u BiH i još uvijek igra značajnu ulogu u političkom životu, uglavnom preko Ureda visokog predstavnika (OHR). OHR je osnovan nakon rata, sa mandatom za provedbu Dejtonskog mirovnog sporazuma, i ima široke ovlasti.

Na Sliku 17. su predstavljeni glavni akteri i tenzije među njima.

Slika 17. Mapa aktera

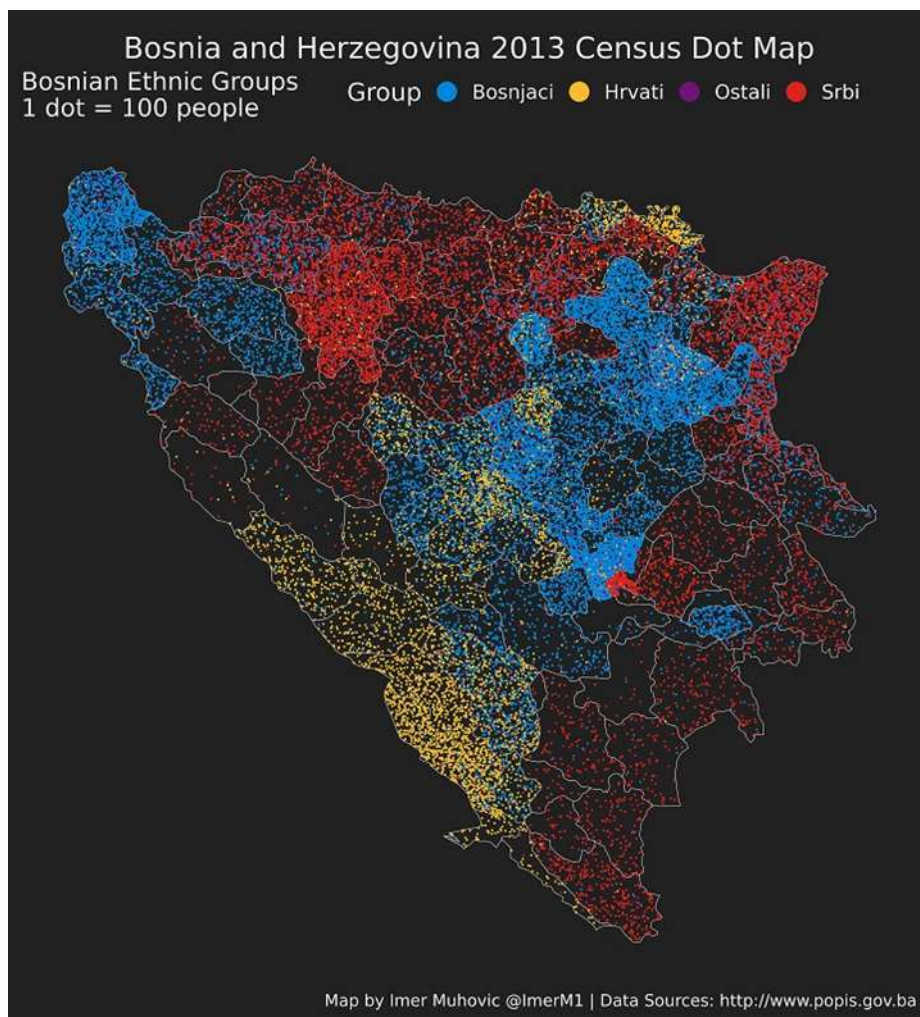
c. Osnovne linije sukoba među akterima

Među stanovništvom Bosne i Hercegovine postoje različita mišljenja o trajanju i mandatu međunarodnog angažmana i kako to treba shvatiti u kontekstu lokalnog vlasništva i razvoja kapaciteta u zemlji. Nacionalistička regionalna odanost također igra važnu ulogu: dok EU podržava koheziju unutar BiH, etničke grupe traže podršku svojim „domovinama“ (Hrvatska, Srbija) ili novonastalim saveznicima.

Ovo dovodi do drugog konfliktnog pitanja koje se tiče trenutnog ustavnog uređenja i raspodjele nadležnosti. Generalno, bošnjačko stanovništvo podržava jačanje centraliziranih struktura nad entitetima, dok posebno srpsko stanovništvo želi povećati utjecaj i autonomna prava entiteta sa fokusom na RS. Neki Hrvati podržavaju ovu ideju, tražeći da se osim toga stvori i poseban hrvatski entitet, čemu se Bošnjaci žestoko protive. Uočene nepravde iz prošlosti igraju značajnu ulogu u diskursu.

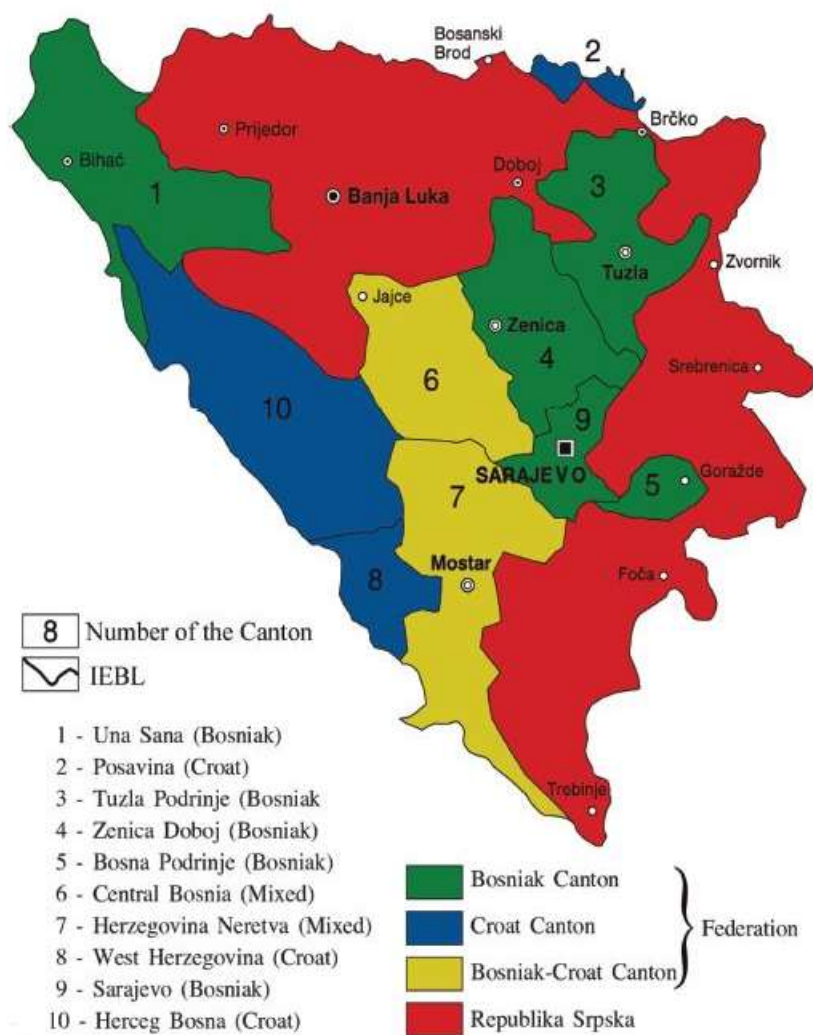
1.55.1 Distribucija osnovnih etničkih grupa

Podaci iz popisa se prikupljaju u Bosni i Hercegovini svakih 10 godina, a posljednji popis je proveden 2013. Slika 18. daje grafički prikaz podataka o etničkoj pripadnosti iz popisa 2013.

Slika 18. Široka rasprostranjenost etničkih grupa u Bosni i Hercegovini na osnovu popisa 2013.

Source: <http://www.ohr.int>

Slika 19. Kantoni i etnički sastav

Na Slika 19. je prikazana dominantna etnička pripadnost svakog kantona.

d. Akteri povezani s projektom

Projekat će uključiti aktere sa državnog, entitetskog, kantonalnog, općinskog i lokalnog nivoa, uključujući relevantne agencije, OCD i lokalne zajednice. U tabeli 1. su prikazane ključne vladine agencije, istraživačke ustanove, nevladine organizacije (NVO) i organizacije civilnog društva i općenito su opisane njihove uloge, odgovornosti i traženo uključivanje u projekt.

Tabela 20. Ključni akteri, njihove uloge, odgovornosti i uključivanje u projekt

Akter	Uloga u projektu
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kontakt tačka BiH za GCF i UNFCCC ○ Državni nivo ○ Odgovorno za koordinaciju politika i mjera u oblasti okoliša, uključujući upravljanje vodama ○ Koordinacija, zagovaranje ○ Član Projektnog odbora
Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nadležno za ekološke politike i mjere u RS, uključujući mjere zaštite životne sredine koje mogu ublažiti klimatske promjene. ○ Nadležno za integrativno planiranje i prostorno uređenje u RS. ○ Član Projektnog odbora

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	<ul style="list-style-type: none"> ○ Entitetski nivo ○ Nadležno za koordinaciju politika i mjera u poljoprivredi, vodoprivredi i šumarstvu ○ Član Projektnog odbora
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ Entitetski nivo ○ Nadležno za koordinaciju politika i mjera u korištenju zemljišta, šumarstvu i vodnim resursima ○ Član Projektnog odbora
Federalno ministarstvo okoliša turizma	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nadležno za koordinaciju politika i mjera na entitetskom nivou u oblasti okoliša (očuvanje okoliša, priprema politika i strategija za zaštitu okoliša, praćenje okolišnih faktora)
Ministarstvo sigurnosti BiH	<ul style="list-style-type: none"> ○ Državni nivo ○ Nadležno za implementaciju međunarodnih obaveza i saradnju u pitanjima civilne zaštite, koordinaciju aktivnosti entitetskih uprava civilne zaštite u BiH, te usaglašavanje njihovih planova za slučajeve prirodnih ili drugih nesreća koje pogađaju teritoriju BiH, kao i donošenje plana zaštite i spašavanje
Agencija za vodno područje rijeke Save	<ul style="list-style-type: none"> ○ Upravljanje slivom rijeke Save (u FBiH), ○ Nadležna za prikupljanje i distribuciju podataka, monitoring voda (hidrologija i kvalitet), izradu vodoprivrednih planova i planova za prevenciju i smanjenje štetnih utjecaja (poplave, suše, erozija), pripremu zakonodavstva i politika i njihovu implementaciju, realizaciju projekata, provođenje mjera upravljanja rizikom od poplava
JU Vode Srpske	<ul style="list-style-type: none"> ○ Upravljanje vodnim resursima u entitetu RS (sliv rijeke Save i sliv Jadranskog mora) ○ Nadležne za prikupljanje i distribuciju podataka, monitoring voda (hidrologija i kvalitet), izradu vodoprivrednih planova i planova za prevenciju i smanjenje štetnih utjecaja (poplave, suše, erozije), pripremu zakonodavstva i politika i njihovu implementaciju, realizaciju projekata, provođenje mjera upravljanja rizikom od poplava
Agencija za vodno područje Jadranskog mora	<ul style="list-style-type: none"> ○ Upravljanje vodnim područjem Jadranskog mora (u FBiH), ○ Nadležna za prikupljanje i distribuciju podataka, monitoring voda (hidrologija i kvalitet), izradu vodoprivrednih planova i planova za prevenciju i smanjenje štetnih utjecaja (poplave, suše, erozije), pripremu zakonodavstva i politika i njihovu implementaciju, realizaciju projekata, provođenje mjera upravljanja rizikom od poplava
Republički hidrometeorološki zavod RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta ○ Prikuplja klimatske, meteorološke i hidrološke podatke neophodne za proučavanje klimatske varijabilnosti, za analizu trendova i za dugoročno modeliranje. ○ Provodi modeliranje i učestvuje u istraživačkim programima SMO.
Federalni hidrometeorološki zavod	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta ○ Prikuplja klimatske meteorološke i hidrološke podatke neophodne za proučavanje klimatske varijabilnosti, za analizu trendova i za dugoročno modeliranje. ○ Provodi modeliranje i učestvuje u istraživačkim programima SMO.
Republička uprava civilne zaštite	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta-RS ○ Koordinira i rukovodi radom jedinica civilne zaštite ○ Izrađuje program zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća ○ Organizuje i koordinira sprovođenje mjera zaštite i spašavanja, u vezi sa prirodnim i drugim nesrećama

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Praćenje, izvještavanje i uzbuđivanje o vanrednim situacijama ○ Procjena ranjivosti ○ Obuke i izgradnja kapaciteta za civilnu zaštitu
Federalna uprava civilne zaštite	<ul style="list-style-type: none"> ○ Na nivou entiteta-FBiH ○ Koordinira i rukovodi radom jedinica civilne zaštite u FBiH ○ Izrađuje program zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća ○ Organizira i koordinira provođenje mjera zaštite i spašavanja, u vezi sa prirodnim i drugim nesrećama ○ Praćenje, izvještavanje i uzbuđivanje o vanrednim situacijama ○ Procjena ranjivosti ○ Obuke i izgradnja kapaciteta za civilnu zaštitu
Agencija za osiguranje (na državnom nivou)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Agencija na državnom nivou ○ Osigurava jedinstvenu primjenu propisa o osiguranju između entiteta
Agencije za osiguranje (Agencija za osiguranje RS, Agencija za nadzor osiguranja FBiH)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Agencije na entitetskom nivou ○ Odobravaju proizvode osiguranja ○ Izrađuju propise u oblasti osiguranja ○ Prati isplatu sredstava društava za osiguranje
HE	<ul style="list-style-type: none"> ○ Privatna i državna preduzeća za proizvodnju električne energije ○ Promjena hidrološkog režima u podršci upravljanju rizicima od poplava ○ HM monitoring-integracija u nacionalnu mrežu ○ Uz tehničku podršku HE sektora omogućava rad otporniji na klimu
Udruženja društava za osiguranje (jedno u RS-u, jedno u FBiH)	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO ○ Jačaju tržište osiguranja ○ Pružaju profesionalne usluge društvima za osiguranje ○ Promoviraju i usklađuju saradnju između društava za osiguranje
Lokalne uprave	<ul style="list-style-type: none"> ○ Općinski organi ○ Upravljanje javnim funkcijama/aktivnostima u okviru lokalnih zajednica ○ Priprema razvojnih planova i programa ○ Organizacija i upravljanje lokalnom civilnom zaštitom ○ Prostorno planiranje ○ Lokalni ekonomski razvoj ○ Implementacija lokalnih mjera upravljanja rizicima od poplava ○ Procjena gubitaka/štete na lokalnom nivou ○ Pružanje informacije i znanja na lokalnom nivou ○ Osiguravanje lokalnog učešća
Savez opština i gradova RS	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO-RS ○ Zagovaranje i čvrsto zastupanje opštinskih interesa ○ Koordinacija rada opština i gradova u RS ○ Promoviranje lokalnog razvoja i omogućavanje implementacije projekata/investicija ○ Podrška u konzultativnim zakonodavnim procesima, ○ Promoviranje zaštite zajedničkih interesa i saradnja sa domaćim i međunarodnim udruženjima, organizacijama i institucijama vlasti.
Savez općina i gradova FBiH	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO-FBiH ○ Zagovaranje i čvrsto zastupanje općinskih interesa ○ Koordinacija rada općina i gradova u FBiH ○ Promoviranje lokalnog razvoja i omogućavanje implementacije projekata/investicija ○ Podrška u konzultativnim zakonodavnim procesima, ○ Promoviranje zaštite zajedničkih interesa i saradnja sa domaćim i međunarodnim udruženjima, organizacijama i institucijama vlasti.

NVO (organizacije za zaštitu okoliša, društvenu inkluziju i zaštitu-za povratnike i raseljene, ranjive grupe, manjine itd.)	<ul style="list-style-type: none"> ○ NVO ○ Pružanje informacija, obuka i podizanje svijesti ○ Osiguravanje lokalnog učešća i uključivanja ranjivih grupa
Mali poljoprivredni proizvođači, povratnici i raseljene osobe	<ul style="list-style-type: none"> ○ Inovatori, odgovorne strane
Privatni sektor/poljoprivredna mikro preduzeća	<ul style="list-style-type: none"> ○ Pružatelj finansijskih usluga, ○ Provođenje mjera prilagođavanja ○ Korisnici
Fakulteti prirodnih nauka/poljoprivrede (Banja Luka i Sarajevo)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Univerziteti, istraživačke ustanove ○ Obuke, stručna podrška ○ Pružatelj podataka i tehničkih usluga

1.56 POKRETAČI SUKOPA I NESIGURNOSTI

Osnovni izvori sukoba u Bosni i Hercegovini mogu se podijeliti u dva primarna klastera: politički i ekonomski.

e. Politički uzroci sukoba

Prvi klaster pokretača sukoba o kojem se raspravlja je politički. U nastavku su opisani ključni politički uzroci sukoba u Bosni i Hercegovini.

1.56.1.1 Sporovi oko ustava

Ustavni poredak Bosne i Hercegovine i dalje je kompliciran i sporan. Državom se upravlja na četiri nivoa:

- najviši nivo – država – može se smatrati nivoom konfederacije. Ovo je nivo nacionalne države, samo što je u Bosni i Hercegovini riječ „nacija“ naziv za etničke grupe.
- Na drugom nivou vlasti postoje dva entiteta: Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine. Razlog zašto se jedan entitet zove Federacija je zato što se smatra da on predstavlja dvije glavne etničke grupe (nacionalnosti kako se zovu u zemlji): Bošnjake i Hrvate.
- Treći nivo upravljanja odnosi se na pokrajine u Federaciji. Ovaj nivo se naziva kantonalnim nivoom
- Četvrti nivo u oba entiteta je nivo općina, odnosno jedinica lokalne samouprave.

Bosna i Hercegovina je država sa ekstremnim modelom federalizma, gdje je zemlja gotovo ravnopravno podijeljena između dva entiteta: Federacije, koja obuhvata 51% teritorije zemlje, i Republike Srpske sa 49%.

Glavni izvor napetosti i dalje je ustavno neslaganje među etničkim grupama oko temeljnih političkih principa koji se odnose na oblik države, odnosno da li treba i dalje biti *cjelovita država* sa granicama kakve su danas ili treba otvoriti vrata teritorijalnoj secesiji entiteta i/ili etničkih grupa⁴⁶.

U februaru 2014. godine opće nezadovoljstvo vlastima prelilo se u rasprostranjene proteste koji su rezultirali uništavanjem mnogih vladinih zgrada i privremenim zamahom za reformu na nivou cijele zemlje, ali tražene promjene još uvijek nisu ostvarene, a institucionalni kapaciteti daleko zaostaju za onim što zahtijeva EU.

1.56.1.2 Nesporazumi oko individualnih i kolektivnih prava

Dejtonski sporazum daje prednost kolektivu u odnosu na građane pojedinačno, jer je politika često etnički uokvirena, odnosno većina političkih prava u Bosni i Hercegovini proističe iz pripadnosti

⁴⁶ Kivimaki, Kramer and Pasch (2012) The Dynamics of Conflict in the Multi-ethnic State of Bosnia and Herzegovina. Country Conflict-Analysis Study

etničkoj grupi. Bilo je mnogo izvještaja o percipiranoj i činjeničnoj dominaciji jedne etničke grupe nad drugom (Kivimaki *et al*, 2012) i to može predstavljati veliki problem.

Ustavno neslaganje o pravima pojedinih grupa i osoba može se podijeliti na dva dijela:

- Osobe traže prava koja bi trebali imati bez obzira na etničko porijeklo.
- Etničke grupe se bore za svoja kolektivna prava izvan okvira oblika države i podjele vlasti između političkih institucija.

1.56.1.3 Vjerska pripadnost

Bosna i Hercegovina nema zvaničnu vjeru u zemlji i dozvoljava vjerske slobode, međutim, postoji vjerska netolerancija i diskriminacija prema vjerskim manjinama. Nešto više od polovine stanovništva prakticira islam, pravoslavci čine 31% stanovništva, a katoličanstvo prakticira 15% stanovništva. Sve religije su meta diskriminacije i to je problem u gotovo svim zajednicama.⁴⁷

Religija, politika i etnička pripadnost usko su isprepleteni u BiH. S obzirom na to da je religija veliki dio etničkog identiteta, a etnička podjela je u velikoj mjeri institucionalizirana, religija nije samo privatna stvar. Bošnjaci se uglavnom povezuju sa islamom, bosanski Hrvati sa Rimokatoličkom crkvom, a bosanski Srbi sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Oni koji se ne identificiraju s jednom od ove tri „glavne“ religije lako mogu biti marginalizirani, s obzirom na to da je sistem definiran oko ovih etničkih/vjerskih grupa.⁴⁸

1.56.1.4 Potencijalne antagonističke etničke podjele

Antagonizam između etničkih grupa dijelom je povezan s percepcijama koje grupe imaju jedna o drugoj, a dijelom s nekompatibilnim svjetonazorima. Čini se da se ekstremna podjela vrti oko etno-nacionalizma tri najveće etničke zajednice.

Bosna i Hercegovina je u prošlosti bila multietnička i multikonfesionalna republika, ali je rat radikalizirao nacionalističke pokrete i pokrenuo pretjeranu identifikaciju sa etničkim grupama. Osim toga, pripadnost etničkoj grupi često je povezana s vjerskom pripadnosti.

Posljedično, tim manipuliraju političari koji, citirajući Dejtonski sporazum i njegove odredbe o etničkoj zastupljenosti, inzistiraju na povezanosti etničke i vjerske pripadnosti s jedne strane, s nacionalističkom političkom opredjeljenošću, s druge strane. Time se stvaraju tenzije jer to jača etno-politiku, koja onemogućava saradnju i stoga svaka od tri grupe postaje manjina na jednom ili drugom dijelu teritorije Bosne i Hercegovine.

1.56.1.5 Potencijalne antagonističke političke podjele

Pored očiglednih podjela između različitih političkih stranaka u Bosni i Hercegovini, postoje i političke podjele širom tabora: unitaristi protiv secesionista.

Unitaristi su za to da Bosna i Hercegovina ostane u svojim međunarodnim granicama kakve jesu i podržavaju moć institucija nacionalne države. Unitaristi mogu pripadati bilo kojoj etničkoj grupi. Unutar unitarista postoje različite podgrupe.

Secesionisti su oni koji se zalažu za raspad Bosne i Hercegovine, oni propagiraju etno-nacionalizam i ne podržavaju moć institucija nacionalne države. Dugi niz godina Republika Srpska prijete odcjepljenjem (iako to zbog zakonskih ograničenja nije realan ishod). Republika Srpska se zalaže za ukidanje većine (i, na kraju, svih) veza sa centralnom vladom, postavljajući temelje za nezavisnost ili ujedinjenje sa susjednom Srbijom. Srpski član Predsjedništva BiH Milorad Dodik zaprijetio je 14. oktobra 2021. da će povući RS iz državnih institucija, kao i iz Oružanih snaga, i ponovo okupiti srpske snage. Dodik je ponovo, uoči izbora u oktobru 2022. godine, uputio slične prijetnje, ali nasilje nije onemogućilo održavanje izbora 2022. godine.

Također postoje razlike između onih koji su za OHR i međunarodno prisustvo u Bosni i Hercegovini („internacionalisti“) i onih koji nisu („lokalisti“).

Dizajn projekta uključuje jačanje i državnih i entitetskih institucija. Projekt ne utječe na međunarodne i unutrašnje granice i ne uključuje OHR.

⁴⁷ <https://worldpopulationreview.com/countries/bosnia-and-herzegovina-population>

⁴⁸ Nansen Dialogue Centre Sarajevo and SAFERWORLD (2012). Leaving the past behind - The perceptions of youth in Bosnia and Herzegovina

f. Ekonomski izvori sukoba

Drugi klaster motiva za sukobe može se pripisati ekonomskim faktorima.

1.56.1.6 Ekonomska situacija

Međuetnički rat u Bosni i Hercegovini doveo je do pada proizvodnje za 80% od 1992. do 1995. i porasta nezaposlenosti, ali je poslijeratni period kasnih 1990-ih doživio brze ekonomske promjene i rast dok je zemlja radila na oporavku (Slika 20). Globalna ekonomska kriza 2008. godine izazvala je pad ekonomije. Od 2013. godine Bosna i Hercegovina bilježi pozitivan ekonomski rast, iako su teške poplave omele oporavak u 2014. godini.

Bosna i Hercegovina ima tranzicijsku ekonomiju sa ograničenim tržišnim reformama. Ekonomija se u velikoj mjeri oslanja na izvoz metala, energije, tekstila i namještaja, kao i na doznake i stranu pomoć. Loša koordinacija između različitih nivoa vlasti ometa koordinaciju ekonomske politike i reformu, dok pretjerana birokracija i segmentirano tržište obeshrabruju strane investicije. Ekonomija spada među najmanje konkurentnim ekonomijama regije.

Bosna i Hercegovina je članica Vijeća Evrope od aprila 2002. godine i osnivački član Mediteranske unije nakon što je uspostavljena u julu 2008. godine. Bosna i Hercegovina je postala punopravna članica Srednjoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini u septembru 2007. godine i potencijalni je kandidat za članstvo u Evropskoj uniji.

Klimatske promjene i poplave izazvane klimom imaju značajan utjecaj na najvažnije ekonomske sektore, kao što su poljoprivreda, vodoprivreda i hidroenergetika, i ograničavaju ionako nizak kapacitet prilagođavanja zemlje.

Slika 20. Ekonomski rast BiH, 1995-2021. (www.macrotrends.net)

1.56.1.7 Nezaposlenost

Nezaposlenost može utjecati na potencijal sukoba tako što povećava osjećaj beznađa, s tendencijom snižavanja praga nasilja.

Nezaposlenost je bila posebno visoka na početku poslijeratnog perioda. U proteklih 20 godina došlo je do ukupnog pada stope nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini (Slika 21). Ukupna stopa

nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu iznosila je 15,22%, što je pad od 0,05% u odnosu na 2020. godinu.⁴⁹

Slika 21. Stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini za period 2002-2021. (izvor: www.macrotrends.net)

Nezaposlenost mladih je historijski bila veliki problem u Bosni i Hercegovini. Posebno je akutno pitanje mladića koji su frustrirani nemogućnošću države da omogući posao, jer se ovi dojmivi mladići često pretvaraju u ljute i razočarane muškarce s radikalnim idejama i demonstrativnim ponašanjem koje stvara društvenu stvarnost koja zanemaruje mirovni sporazum (Kivimaki, Kramer i Pasch 2012).

Međutim, u proteklih 20 godina je stopa nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini pala sa čak oko 60% na sadašnju stopu od oko 33%. (Figure 22)

49

<https://www.macrotrends.net/countries/BIH/bosnia/unemployment-rate#:~:text=Bosnia%20unemployment%20rate%20for%202021,a%202.71%25%20decline%20from%202018.>

Figure 22. Stope nezaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini u periodu 2002-2021. (izvor: www.macrotrends.net)

1.56.1.8 Kriminal i korupcija

Kada institucije nisu u stanju da održe vladavinu prava u zemlji, to vodi mobilizaciji kriminalaca i povećanju korupcije. Korupcija koči ekonomski rast i na taj način doprinosi frustraciji koja vodi nasilju.

Statistika stope kriminala u Bosni i Hercegovini pokazuje opći trend pada u posljednjih 20 godina.

Slika 23. Stopa kriminaliteta u BiH i statistički podaci, 2001-2020. (<https://www.macrotrends.net/countries/BIH/bosnia/crime-rate-statistics>)

U 2020. godini stopa ubistava u Bosni i Hercegovini iznosila je 1,3 slučaja na 100.000⁵⁰, slična stopa je zabilježena u Rumuniji i Francuskoj u istoj godini⁵¹.

1.56.1.9 *Pristup resursima*

Krajem 2021. godine je, prema procjenama, bilo oko 92.000 interno raseljenih osoba⁵². Više od polovine interno raseljenih osoba živi u Republici Srpskoj, više od trećine u Federaciji Bosne i Hercegovine i manji broj u Brčko distriktu⁵³. Neki nastavljaju da se bore da povrate svoju imovinu, dok drugi nisu u mogućnosti ili ne žele da povrate svoju imovinu ili da se vrate. Interno raseljeni Romi su posebno marginalizirani jer većina njih nema lične dokumente, zbog čega im je onemogućen pristup uslugama i ostvarivanje stambenih i imovinskih prava.

Iako su se mnoge raseljene osobe vratile nakon završetka rata, političko rješenje prema kojem je teritorija etnički podijeljena samo je dodatno učvrstio podjele i usporilo rješavanje raseljeničtva i srodnih pitanja.

Poplave i suše pogodile su preko 489.000 ljudi od 2000. godine (UNISDR, mart 2013; Vlada BiH, juli 2014). U 2014. godini, najveće poplave i klizišta do tada su ozbiljno uticali na rad na rješavanju pitanja internog raseljeničtva u toku rata 1992-1995. Mnoge interno raseljene osobe i povratnici su ponovo raseljeni i izgubili su ono što su uspjeli obnoviti⁵⁴.

1.57 NEDAVNI SUKOB I TENZIJE

Dok je Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. uspješno izveo Bosnu i Hercegovinu iz perioda intenzivnog sukoba i raspada na više novih država, njena složena institucionalizirana rješenja podjele vlasti također su se pokazala kao izuzetno izazovno okruženje za razvoj efikasnih institucija vladavine prava i održivih oblika upravljanja. Etnička i politička trvenja su nastavljena u okviru kompliciranog državnog sistema BiH.

U februaru 2014. godine se opće nezadovoljstvo vlastima prelilo u rasprostranjene proteste koji su rezultirali uništavanjem mnogih vladinih zgrada i privremenim zamahom za reformu u cijeloj zemlji, ali tražene promjene još uvijek nisu ostvarene, a institucionalni kapaciteti su daleko zaostali za onim što zahtijeva EU. Do 2020. godine Bosna i Hercegovina je nastavila svoju silaznu putanju na globalnoj rang listi zemalja poredanih po tome koliko poštuju vladavinu prava, odražavajući stagnaciju i nazadovanje institucija i procesa vladavine prava u zemlji.⁵⁵

Ipak, nivo sukoba je značajno smanjen u odnosu na ratne godine i danas, iako postoje izolirani slučajevi, rizik od rasprostranjenih sukoba je relativno nizak.

g. **Sukobi u periodu 2009-2021.**

Na Slika 24 su prikazane lokacije sukoba od septembra 2009. a u Tabela su sumirane informacije o odgovarajućim događajima.

⁵⁰ <https://knoema.com/atlas/Bosnia-and-Herzegovina/Homicide-rate>

⁵¹ <https://www.statista.com/statistics/1268504/homicide-rate-europe-country/>

⁵² <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/figures-analysis-2021-bih.pdf>

⁵³ <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/2020-04/GRID%202020%20-%20Conflict%20Figure%20Analysis%20-%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA.pdf>

⁵⁴ <https://www.internal-displacement.org/publications/bosnia-and-herzegovina-ethno-political-agendas-still-prolonging-displacement>

⁵⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/COUNTRY_20_1793; U 2020. godini, World Justice Projekt je izvijestio da je BiH ponovo pala na globalnoj rang listi zemalja poredanih po tome koliko poštuju vladavinu prava, što je nalaz koji je u skladu sa širim procjenama stagnacije i nazadovanja institucija i procesa vladavine prava u zemlji.

Slika 24. Lokacije sukoba u Bosni i Hercegovini - period 30/9/09 - 31/8/21. (baza podataka ACLED)

Tabela 3. Evidencija sukoba u periodu 30/9/09 - 31/8/21. (ACLED matrica podataka) – * za lokacije sukoba vidi Slika 24

Lokacija*	Datum	Grad/općina	Kategorija i akteri	Smrtni ishod	
1	14/03/2019	Prijedor	Neredi Grupno nasilje	0	Masovna tuča između dvije frakcije SDS-a. Nije bilo izvještaja o povrijeđenima.
	11/03/2019	Prijedor	Nasilje nad civilima Napad	0	Srbin je tukao i verbalno prijetio Bošnjaku i ošteti mu je vozilo jer je na njemu bio grb Bosne i Hercegovine. Počinilac je uhapšen narednog dana.
2	06/06/2018	Gradiška	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplziv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Bomba je eksplodirala u blizini kuće Darka Ilića, načelnika Sektora za organizovani kriminal MUP-a. Pripčinjena je materijalna šteta.
3	22/04/2019	Glamočani	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	1	U Glamočanima u Bosni i Hercegovini nepoznati počinioci pucali su i ubili istaknutog biznismena koji je kritikovao Vladu Republike Srpske. Napad je navodno bio politički.
4	19/09/2018	Banja Luka	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Muškarac je fizički napao Davora Dragičevića, oca Davida Dragičevića, mladića zbog čije smrti su građani mjesecima protestirali.

26/08/2018	Banja Luka	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Novinara regionalne televizije BNTV Vladimira Kovačevića nepoznati počinioci pretukli su metalnim šipkama, nakon čega je hospitalizovan. Kovačević je napadnut nakon što je poslao izvještaj sa građanskih protesta u organizaciji grupe „Pravda za Davida“ koji protestuju zbog nerasvijetljene smrti mladića Davida Dragičevića.
20/06/2019	Banja Luka	Nasilje nad civilima Napad Policijske snage Bosne i Hercegovine	0	Državljanin Švedske uhapšen je uz upotrebu sile u Banja Luci, BiH, nakon razgovora sa aktivistom „Pravde za Davida“ jer nije imao potrebne identifikacione dokumente. On je hospitalizovan zbog lakših povreda i navodno ga je policija pretukla u policijskoj stanici.
24/10/2020	Banja Luka	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Aktivistu SNSD-a fizički je napao otac kandidatkinje rivalske stranke (PDP) u Banjoj Luci, BiH, jer je navodno uništio njene predizborne plakate.
24/05/2018	Banja Luka	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplziv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplzivna naprava eksplodirala je ispod automobila parkiranog ispred stambene zgrade, pri čemu je oštećeno ukupno pet vozila.
31/03/2018	Banja Luka	Eksplodije /nasilje na daljinu Granata Neidentificirana oružana grupa	0	Nepoznati počinioci ispalili su raketu iz Zolje M80 na zgradu osiguravajućeg društva „Euroherc“.
09/07/2019	Banja Luka	Eksplodije /nasilje na daljinu	0	Eksplodija i požar dogodili su se u advokatskoj kancelariji u Banja Luci, Bosna i Hercegovina. Još uvijek se ne zna koje je sredstvo tačno izazvalo eksploziju. Nije prijavljeno da je bilo povrijeđenih.

			Eksplziv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa		
5	30/08/2018	Gornji Svilaj	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Borislav Rakić, načelnik Opštine Vukosavlje, napadnut je kada je nepoznati počinitelj počeo da puca na njega. Rakić je u izjavi policiji tvrdio da je svog napadača prepoznao i da je to bio Amir Mehić, njegov poznanik.
6	12/10/2018	Odžak	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Fizički je napadnut istaknuti član političke stranke SDP Bosne i Hercegovine.
7	17/04/2019	Teslić	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Zastupnik u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine i član političke stranke SNSD pretučen je i zatražio je ljekarsku pomoć u Tesliću. U izvještaju se navodi da je napad bio planiran.
	02/07/2019	Teslić	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Aktivistu opozicionog SDS-a i načelnika Civilne zaštite u Tesliću napala su i pretukla dvojica maskiranih muškaraca dok je bio vani sa svojim sinom.
8	03/03/2018	Šiški Brod	Neredi Nasilne demonstracije Policijske snage Bosne i Hercegovine	0	U Šiškom Brodu kod Tuzle, policijske snage su uklonile blokadu koju su postavili demonstranti, pri čemu je nekoliko njih povrijeđeno. Proteste su organizirali bivši pripadnici Hrvatskog vijeća obrane i Armije Republike Bosne i Hercegovine. Ovo je bio dio niza demonstracija koje su se u nekoliko gradova širom zemlje održavale u organizaciji bivših pripadnika Hrvatskog vijeća obrane i Armije Republike Bosne i Hercegovine.

					Hercegovine, tražeći od Vlade FBiH naknade, jedinstveni registar branitelja i ukidanje financiranja boračkih udruženja.
9	20/07/2019	Tuzla	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Bomba je aktivirana ispred stambene zgrade u Tuzli, Bosna i Hercegovina. Niko nije povrijeđen.
10	17/02/2018	Banovići	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplodivna naprava aktivirana je u noćnom klubu „QM“ istaknutog političara SDA u BiH: Stranke demokratske akcije.
11	09/07/2019	Ugljevik	Eksplodije /nasilje na daljinu Granata Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplodivna naprava bačena je na porodicu policajca u Ugljeviku, u Bosni i Hercegovini. Izvršilac ili izvršiooci još uvijek nisu poznati. Niko nije povrijeđen.
12	25/07/2019	Zvornik	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplodivna naprava aktivirana je u kafiću u blizini Zvornika, u Bosni i Hercegovini. Nije prijavljeno da je bilo povrijeđenih.
13	1/06/2019	Šekovići	Nasilje nad civilima Napad	0	Zviždača koji je ukazao na mobing u privatnoj firmi u vlasništvu jednog biznismena dobro povezanog u političkim krugovima pretukla su četiri neidentifikovana počinioca u Šekovićima, u Bosni i Hercegovini.

			Neidentificirana oružana grupa		
14	25/01/2018	Blatuša	Neredi Nasilne demonstracije Demonstranti	0	Grupa radnika Željezare Zenica blokirala je magistralni put M-17 u Blatuši u Zenici, BiH, nakon sukoba sa policijom, u kojem je povrijeđeno 9 radnika. Radnici traže isplatu plata i uplatu doprinosa u PIO. Ovo je bio dio višednevnih demonstracija koje su uključivale i štrajk gladu.
15	19/03/2018	Kakanj	Neredi Nasilne demonstracije Demonstranti	0	Grupa građana demonstrirala je ispred sjedišta „Rudnika uglja Kakanj“. Demonstranti su izrazili nezadovoljstvo izborom novozaposlenih radnika Rudnika uglja. Tokom demonstracija, demonstranti su se sukobili sa policijom i radnicima obezbeđenja rudnika uglja.
16	02/07/2018	Visoko	Eksplodije /nasilje na daljinu Granata Neidentificirana oružana grupa	0	Nepoznati počinitelj bacio je eksploziv na kuću pomoćnika gradonačelnika Visokog, pri čemu je pričinjena materijalna šteta. Gradonačelnica Amra Babić rekla je da su ona i njeni saradnici bili na udaru otkako su se odvojili od političke stranke SDA.
17	11/06/2018	Vogošća	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave	0	Eksplodivna naprava je eksplodirala pričinivši materijalnu štetu na stambenoj zgradi.
	03/12/2018	Vogošća	Eksplodije /nasilje na daljinu Granata Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplodivna naprava bačena je u blizini stambene zgrade.
	20/10/2019	Vogošća	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave	0	U Vogošći, u Bosni i Hercegovini, aktivirana je eksplozivna naprava. Iako se u tom području nalaze i stambeni i poslovni objekti, niko nije povrijeđen.

			Neidentificirana oružana grupa		
18	09/07/2021	Sarajevo	Neredi Grupno nasilje Demonstranti	0	Dvojica muškaraca i maloljetni dječak, svi Bošnjaci, pretukli su i povrijedili maloljetnog dječaka iz mješovitog braka i psovali mu „majku srpsku“ u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. [veličina=3]
	04/12/2019	Sarajevo	Neredi Grupno nasilje Demonstranti	0	Navijači fudbalskog kluba „Sarajevo“ okupili su se u glavnom gradu Bosne i Hercegovine i protestirali protiv smjene trenera kluba. Izgrednici su fizički napali dvojicu novinara. [veličina=bez izvještaja]
	18/06/2020	Sarajevo	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplodivna naprava aktivirana je na ulici u Sarajevu-Novu Grad. Povrijeđenih nije bilo, ali je pričinjena materijalna šteta.
	17/04/2018	Sarajevo	Neredi Nasilne demonstracije Demonstranti	0	Ispred zgrade Parlamenta FBiH, okupljanje ratnih veterana, koje je počelo kao miran protest, preraslo je u nered kada su veterani pokušali ući u zgradu i pritom se sukobili sa policijom.
	12/12/2018	Sarajevo	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	U naselju Kobilja Glava eksplodirala je eksplozivna naprava u stambenom naselju, pri čemu je nastala materijalna šteta na obližnjoj automehaničarskoj radnji.
	24/09/2018	Sarajevo	Eksplodije /nasilje na daljinu	0	Nepoznati počinioci bacili su eksplozivnu napravu na kafić.

			Granata Neidentificirana oružana grupa		
	07/10/2018	Sarajevo	Neredi Grupno nasilje Demonstranti	0	Došlo je do tuče među migrantima koji trenutno borave na glavnoj sarajevskoj željezničkoj stanici.
19	20/10/2018	Sarajevo-Stari Grad	Neredi Grupno nasilje Demonstranti	0	U Starom gradu došlo je do masovne tuče između migranata koji trenutno borave u Sarajevu. Jedna osoba je zadobila teške povrede.
	13/09/2018	Sarajevo-Stari Grad	Eksplodije /nasilje na daljinu Granata Neidentificirana oružana grupa	0	U sarajevskom naselju Širokača nepoznati počinioci bacili su eksplozivnu napravu koja je oštetila kuću i dva vozila.
	29/01/2018	Sarajevo-Stari Grad	Eksplodije /nasilje na daljinu Granata Neidentificirana oružana grupa	0	U Starom gradu eksplodirala ručna bomba. Prema policijskim evidencijama, meta je bila privatna kuća.
20	24/07/2019	Pale	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplodiv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Jedna osoba je povrijeđena kada je bomba aktivirana ispod automobila. Prema izvještajima, postoji mogućnost da je povrijeđena osoba aktivirala bombu.

21	26/06/2018	Sokolac	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplziv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplzivna naprava oštetila je autopraonicu, vlasništvo supruga zastupnice u Skupštini opštine, iz SNSD-a. Motiv je još uvijek nepoznat, ali postoje indicije da napad, koji je pricinio značajnu materijalnu štetu, nije bio politički motiviran.
22	29/04/2019	Ustikolina	Nasilje nad civilima Napad Policijske snage Bosne i Hercegovine	0	Policajci su napali američkog državljanina, navodno bez razloga.
23	20/08/2018	Konjic	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Grupa maskiranih lica napala je novinare javnog emitera BHRT koji su se nalazili u svom kombiju, pri čemu je vozača povrijedila i na kombiju pricinila materijalnu štetu.
24	10/05/2019	Gornji Vakuf- Uskoplje	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Načelnik općine je napadnut drvenim oruđem.
25	12/09/2018	Mostar	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	1	Muškarac je preminuo od rana zadobijenih ili vatrenim oruđem ili eksplozivnom napravom, a svjedokinja tvrdi da je čula detonaciju. Policija nije potvrdila ove tvrdnje.
	15/02/2020	Mostar	Neredi Grupno nasilje	0	Grupu koja je davala pomen partizanima na groblju u Mostaru napala je grupa koja ih je gađala flašama i kamenjem. Grafiti sa fašističkim simbolima ispisani su i po zidovima groblja. [veličina=bez izvještaja]

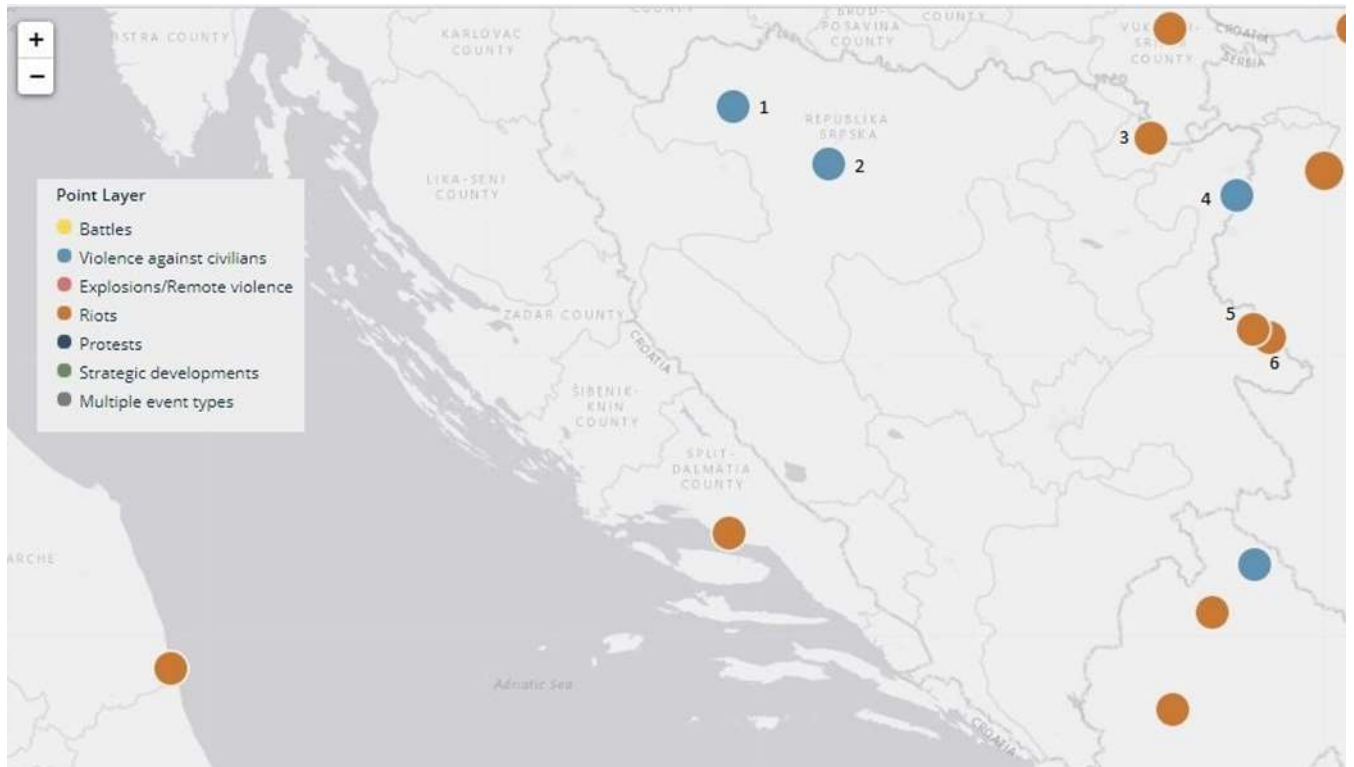
			Protestanti		
19/10/2018	Mostar	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Trojicu mladića napala su tri nepoznata počinioca. Mediji nezvanično tvrde da su napadnute osobe bile kadeti sudske policije.	
03/09/2018	Mostar	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplziv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Parkirani automobil eksplodirao je ispred stambene zgrade.	
13/03/2019	Mostar	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Nepoznati počinioci kamenovali su vozilo sa navijačima fudbalskog kluba „Sarajevo“ koji se tradicionalno povezuje sa Bošnjacima. „Sarajevu“ je igralo protiv fudbalskog kluba „Zrinjski“, koji je tradicionalno povezan sa Hrvatima. U incidentu je nastala manja šteta na vozilu, ali povrijeđenih nije bilo.	
18/07/2019	Mostar	Eksplodije /nasilje na daljinu Eksplziv aktiviran daljinski/mine/improvizirane naprave Neidentificirana oružana grupa	0	Eksplzivna naprava aktivirana je ispod automobila u Mostaru, u Bosni i Hercegovini. Niko nije povrijeđen.	
11/07/2019	Mostar	Neredi Nasilne demonstracije Demonstranti	0	Više od hiljadu bivših radnika preduzeća „Aluminij“, uglavnom etničkih Hrvata, i njihovih pristalica demonstrirali su ispred sjedišta Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) u Mostaru, u Bosni i Hercegovini. Dvije osobe uhapšene su nakon što je predmet bačen na automobil predsjednika HDZ-a. [veličina=najmanje 1000]	

26	07/08/2018	Bijača	Neredi Nasilne demonstracije Demonstranti	0	Na graničnom prelazu Bijača sukobili su se ratni veterani sa policijom tokom njihovih demonstracija.
	06/08/2018	Bijača	Neredi Nasilne demonstracije Demonstranti	0	Grupa ratnih veterana održala je demonstracije na graničnom prijelazu Bijača, blokirajući puteve i zahtijevajući od Vlade FBiH naknade, jedinstveni registar borava i ukidanje financiranja boračkog udruženja. Demonstranti su se sukobili sa vozačima, nezadovoljni zbog blokade puta.
27	19/06/2018	Bileća	Nasilje nad civilima Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Predsjednika Skupštine opštine Bileća Srđana Rogana napala su dva nepoznata počinioca. Dan prije Rogan je otkrio da iz PDP-a prelazi u SNSD.

h. Sukobi u periodu oktobar 2021-septembar 2022.

Na Slika 25 su prikazane lokacije sukoba od kraja septembra 2021. do kraja septembra 2022. U Tabela je dat sažetak događaja.

Slika 25: Lokacije sukoba u Bosni i Hercegovini - period 30/9/21 – 30/9/22 (ACLED baza podataka)

Tabela 4. Sukobi u Bosni i Hercegovini - period 30/9/21 – 30/9/22. (ACLED baza podataka) (*za lokacije sukoba vidi Slika 25)

Lokacija*	Date	Grad/općina	Kategorija i akteri	Smrtni ishod	NAPOMENA
1	21/03/2022	Prijedor Republika Srpska	Napad na civilne – Napad Neidentificirana oružana grupa	1	Načelnika kriminalističke policije Prijedor ubio je NN član grupe ispred njegove stambene zgrade prije rada u Prijedoru (Grad Prijedor). Počinilac je pobjegao sa mjesta zločina
2	16/09/2022	Banja Luka	Napad na civilne – Napad SNSD	0	Članovi i aktivisti fizički su napali novinara BN televizije u Banja Luci dok je snimao nepropisno parkirano vozilo sa amblemom SNSD-a.
3	08/01/2022	Brčko	Neredi Grupno nasilje Demonstranti	0	U Brčkom su se okupili demonstranti uoči praznika bosanskih Srba koji je u Bosni i Hercegovini proglašen neustavnim, noseći baklje i uzvikujući srpske nacionalističke parole i nanijeli štetu lokalnoj javnoj imovini. [veličina=bez izvještaja]
4	06/01/2022	Janja	Napad na civilne – Napad Neidentificirana oružana grupa	0	Neidentifikovana osoba u grupi od nekoliko automobila pucala je na džamiju u Janji neposredno u vrijeme jutarnje molitve. Niko nije povrijeđen ili ubijen. U zemlji su visoke tenzije zbog pokušaja većinski srpskog entiteta Republika Srpska da se odcijepi od zemlje.
5	07/11/2021	Bratunac	Neredi Grupno nasilje Demonstranti (BiH)	0	Trojica muškaraca fizički su napala i ranila izabranog načelnika opštine u Bratuncu u BiH. Oni su uhapšeni zbog napada, a žrtva smatra da je politički motivisan. [veličina=3]

6	22/02/2022	Bjelovac	Neredi Grupno nasilje Demonstranti	0	Čamac sa 15 migranata pokušao je preći granicu u Bjelovcu (Bratunac) i u tom pokušaju povrijedio jednog graničnog policajca tako što nije zaustavio čamac po naređenju. Migranti su nakon toga uhapšeni. [veličina=15]
---	------------	----------	--	---	--

i. Dinamika sukoba

Kao što se vidi iz navedenih informacija, u posljednjih deset godina zabilježeni su opadajući trendovi nezaposlenosti, kriminala i ukupnih sukoba. Bez obzira na to, sukobi i nasilje se i dalje dešavaju i generalno se mogu posmatrati kao politički/etnički zasnovani.

Projekt nije posebno vezan ni za jednu političku stranku ni etničku grupu. Postoje aktivnosti koje pokrivaju cijeli zemlju, kao i aktivnosti u svakom od entiteta.

PROCJENA ELEMENATA PROJEKTA

1.58 SAŽETAK PROJEKTNIH AKTIVNOSTI

Predloženi projekt će imati sljedeće aktivnosti:

REZULTAT 1: SISTEMI RANOG UPOZORAVANJA NA BUJIČNE POPLAVE (FFEWs) KOJI SE ZASNIVAJU NA INFORMACIJAMA O KLIMI I POVEĆANA PROIZVODNJA I KORIŠTENJE KLIMATSKIH PODATAKA RADI SMANJENJA RANJIVOSTI NA KATASTROFE POVEZANE S POPLAVAMA

Aktivnost 1.1: Nadograditi i proširiti pokrivenost hidrometrijske mreže za poboljšano praćenje klimatskih varijabli u slivnim područjima I. kategorije. Aktivnost 1.1 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

1.1.1: Izraditi optimiziranu specifikaciju hidrometrijske mreže, izraditi IKT strategiju i plan za hidrometrijsku mrežu

1.1.2: Nabaviti i montirati opremu za povećanje gustoće mreže hidrometeoroloških motrenja i proširiti praćenje na veći raspon hidrometrijskih varijabli koje klimatske promjene donose, a posebno:

Meteorološka i hidrološka mreža za poboljšano praćenje bujica

Integracija hidrometrijske mreže HE u nacionalnu mrežu

Mreža za praćenje podzemnih voda za sliv Jadranskog mora (uključuje razvoj metodologija i protokola za praćenje podzemnih voda)

Praćenje sedimenta

1.1.3: Postaviti održiv pogon i održavanje mreže i,

1.1.4: Razviti dugoročne mehanizme financiranja održavanja hidrometrijske mreže

Aktivnost 1.2: Unaprijediti informacije o opasnostima od poplava uzrokovanih klimatskim promjenama, rizicima i ranjivosti za strateško upravljanje i zdravo donošenje odluka o upravljanju poplavama uzrokovanim klimatskim promjenama. Aktivnost 1.2 će uključivati sljedeće podaktivnosti:

1.2.1: Razviti hidrološko modeliranje za sve glavne slivove (rijeke I. kategorije) kako bi se nadopunili EUFD modeli opasnosti i rizika WBIF projekta

1.2.2: Razviti kompletne hidrauličke modele za slivove

1.2.3: Izraditi mape opasnosti, rizika i ranjivosti na bujice za cijelu zemlju

1.2.4: Modeliranje HE za razvoj poboljšanih pogonskih pravila za hidroelektrane (HE).

Uključivanje rada HE u modeliranje opasnosti i rizika od poplava

Aktivnost 1.3: Razviti integrirani centralizirani sistem za prognoziranje i rano upozoravanje na poplave, na nivou zajednice. Aktivnost 1.3 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

1.3.1: Razviti i implementirati sistem ranog upozoravanja na bujične poplave zasnovan na utjecajima (centraliziran i na nivou zajednice)

1.3.2: Implementirati sistem ranog upozoravanja u zajednici u zajednicama visokog prioriteta za koje će sistem ranog upozoravanja biti podržan na osnovu sljedećih razmatranja: relativno visok rizik, kratko vrijeme reakcije u slučaju ekstremnih događaja, potencijalna tehnička ograničenja za centralni sistem da bi djelotvorno opslužio zajednici (npr. zbog udaljene lokacije ili problema s vezom)

1.3.3: Pregledati, identificirati i izraditi proizvode sistema za rano upozoravanje na bujične poplave, specifične za sektore (na osnovu istraživanja tržišta i anketa o spremnosti plaćanja

(WTP)). Revidirati postojeći pristup i korištenje informacija o klimi i riziku od poplava u određenim sektorima (poljoprivreda, hidroenergija/energija)

1.3.4: Izraditi i provesti plan razvoja kapaciteta za ugradnju pristupa modeliranju opasnosti i rizika od poplava i sistema ranog upozoravanja na bujične poplave u odgovarajuće institucije u BiH (na osnovu izvještaja o institucionalnim kapacitetima izrađenog za Vrbas).

Aktivnost 1.4: Izraditi i provesti domaće protokole i SOP-ove o generiranju podataka, upravljanju podacima i komunikaciji za djelotvoran sistem ranog upozoravanja na bujične poplave i upravljanje rizicima od poplava. Aktivnost 1.4 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

1.4.1: Provesti SOP-ove za sistem upozoravanja i diseminacije i komunikacije „posljednje milje“. Na osnovu dizajna za Vrbas, navedeni sistem posljednje milje (uključujući tehnologije diseminacije i upozorenja) će biti implementiran

1.4.2: Izraditi nacionalne protokole i SOP-ove za generiranje podataka, upravljanje podacima za praćenje rizika od poplava.

1.4.3: Izraditi protokole za razmjenu podataka i platformu za klimatske podatke u svim vladinim institucijama u oba entiteta. Potrebno je izraditi/poboljšati infrastrukturu prostornih podataka kako bi se osigurao protok/razmjena klimatskih podataka

REZULTAT 2: PROŠIRENO SMANJENJE RIZIKA OD POPLAVA KOJE JE BAZIRANO NA EKOSISTEMU, NESTRUKTURNO I OTPORNO NA KLIMU.

Aktivnost 2.1: Integrirati smanjenje rizika od poplava uzrokovanih klimom u sektorsko planiranje (poljoprivreda, hidroenergija, kritična infrastruktura, šumarstvo) i prostorno planiranje. Aktivnost 2.1 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

2.1.1: Integrirati smanjenje rizika od poplava uzrokovanih klimom u sektorske strategije, planove i tehničke smjernice za poljoprivredu, hidroenergiju i kritičnu infrastrukturu, šumarstvo i okoliš.

2.1.2: Izraditi nacionalnu politiku i zakonodavstvo za zoniranje plavnih područja, zasnovano na mapiranju opasnosti, rizika i ranjivosti, propise o građenju otpornom na poplave i integriranje pitanja klimatskih promjena u standarde projektiranja i izgradnje kritične infrastrukture.

2.1.3: Ažurirati metodologije i standarde zasnovane na klimatskim rizicima za projektiranje infrastrukture, građevinski materijal, korištenje i održavanje kritične infrastrukture u BiH

2.1.4: Pružiti obuku i tehničke savjete o projektiranju infrastrukture otporne na klimatske promjene, pristupima građenju i radu i održavanju

Aktivnost 2.2: Provesti i integrirati nove metode smanjenja rizika od poplava i prilagođavanja klimatskim promjenama, zasnovane na ekosistemu. Aktivnost 2.2 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

2.2.1: Provesti mjere upravljanja slivnim područjem radi smanjenja erozije

- Smanjenje erozije na bujičnim vodotocima, npr. gabionski zidovi, sedimentne barijere itd.
- Stabilizacija prekomjerno erodiranih riječnih obala vegetacijskim pokrivačem i njegovom korijenskom mrežom
- Sadnja šumskih pojaseva na poljoprivrednom zemljištu
- Identificirati poljoprivrednu infrastrukturu koja bi mogla odgovoriti na klimatske prijetnje, kao što su sistemi navodnjavanja i rezervoari te prikupljanje kišnice u svakom ciljanom bazenu. Procijeniti i identificirati rizike od poplava za poljoprivrednu infrastrukturu u ciljanim slivovima, kao i mogućnosti upravljanja rizikom od poplava povezane s poljoprivrednom infrastrukturom pod klimatskim promjenama i potencijalnom novom infrastrukturom, kao što su retencijski bazeni za navodnjavanje koji bi također mogli poslužiti kao retencije za zadržavanje vode radi zaštite od poplava;
- Izraditi shemu agro-forestacije za identificiranu površinu poplavnog područja ravnice i provedbeni plan za shemu.

Aktivnost 2.3: Kodificirati i integrirati rješenja za „prilagođavanje zasnovano na ekosistemu“ u politike i propise i izgraditi svijest o konceptima „stvaranja prostora za vodu“ i/ili „života s poplavama“ među donositeljima odluka i u zajednicama. Aktivnost 2.3 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

2.3.1: Izraditi smjernice najbolje prakse za nestrukturne mjere:

- Izraditi metodologiju i smjernice za provođenje analize lokalnih socioekonomskih, okolišnih i institucionalnih uvjeta riječnih slivova koja bi se koristila prilikom izbora i projektiranja odgovarajućih rješenja za prilagođavanje zasnovano na ekosistemu za riječne slivove.

- Izraditi metodologiju za ocjenu sistema kako bi se utvrdile postojeće vrste ekosistema i abiotskih procesa te identificirale mogućnosti i ograničenja za djelotvorno očuvanje i obnovu ekosistema.
  - Izraditi metodologiju i smjernice za poduzimanje procjene rizika i ocjene mjera za prilagođavanje zasnovano na ekosistemu kroz prilagođavanje tradicionalnih metoda procjene i ocjene rizika za rješenja zasnovana na prirodi, kako bi se uključio cijeli niz koristi koje generiraju projekti koji se zasnivaju na prirodi
- 2.3.2:** Izraditi tehničku specifikaciju, standarde i protokole za projektiranje i provođenje nestrukturnih mjera
- Pregledati postojeće međunarodne tehničke specifikacije, standarde i protokole za projektiranje i izgradnju konstrukcija zasnovanih na prirodi te ih prilagoditi i izraditi za BiH.
  - Razviti portal znanja i centar zajedničkih resursa za prikupljanje, upoređivanje i razmjenu znanja i popunjavanje ovih praznina kako bi se unaprijedilo prihvatanje rješenja zasnovanih na prirodi. Izrada i primjena kvantificirajućih inženjerskih protokola za ekosisteme zahtijevat će blisku saradnju između ekologa ili stručnjaka s dobrim razumijevanjem prirodnih sistema i inženjera. Portal znanja ove prirode omogućuje saradnju i razmjenu znanja
- 2.3.3:** Pregled i provedba obuke potrebne za nove nestrukturane mjere

Aktivnost 2.4: Pregled i jačanje institucionalnih kapaciteta i izrada dugoročnih institucionalnih planova za upravljanje rizikom od poplava otpornim na klimatske promjene. Aktivnost 2.4 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- 2.4.1:** Ugraditi obuku na temu upravljanje rizikom od poplava u postojeće vladine programe obuke za dugoročnu obuku iz upravljanja rizikom od poplava u BiH.
- 2.4.2:** Izraditi plan razvoja institucionalnih kapaciteta s procjenom troškova i prioritetima za rješavanje nedostataka u tehničkim, funkcionalnim i ljudskim kapacitetima utvrđenim kroz procjenu institucionalnih kapaciteta koja je završena
- 2.4.3:** Provesti obuku u zajednici i inicijative za podizanje svijesti na nivou zajednice.

REZULTAT 3: ULAGANJA U ZAŠTITU OD POPLAVA OTPORNU NA KLIMU JAČAJU KAPACITET PRILAGOĐAVANJA I SMANJUJU IZLOŽENOST KLIMATSKI IZAZVANIM POPLAVAMA

Aktivnost 3.1: Izraditi investicijski okvir za cijelu zemlju za smanjenje rizika i upravljanje poplavama izazvanih klimom, uključujući odredbe za uključivanje privatnog sektora u financiranje klimatskih rizika. Aktivnost 3.1 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- 3.1.1:** Izraditi investicijski okvir za smanjenje rizika i upravljanje poplavama izazvanih klimom, uključujući odredbe za angažman javnog i privatnog/proizvodnog sektora u financiranju smanjenja klimatskih rizika;
- 3.1.2:** Izraditi mehanizme financiranja i prijenosa rizika na temelju detaljne socioekonomske procjene rizika, šteta i gubitaka;
- 3.1.3:** Osmisliti shemu osiguranja od prirodnih katastrofa i istražiti i identificirati druge proizvode i alate za financiranje smanjenja rizika i mehanizme prijenosa rizika.
- 3.1.4:** Izraditi alat za osmišljavanje baziran na procjeni za strukturne i nestrukturane mjere upravljanja rizikom od poplava, planiranje ulaganja u upravljanje rizikom od poplava, mehanizme financiranja smanjenja klimatskih rizika i za osmišljavanje i donošenje odluka o opcijama upravljanja rizikom od poplava na osnovu procjene, na temelju pristupa analize troškova i koristi (CBA).

Aktivnost 3.2: Formulirati i implementirati višegodišnje općinske investicijske planove otporne na klimatske promjene i rodno odgovorne planove spremnosti zajednica u odabranim općinama i jednom kantonu u slivu Vrbasa, Une-Sane, Bosne, Drine, Neretve i Trebišnjice. Aktivnost 3.2 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

- 3.2.1:** Izraditi općinski investicijski plan za planiranje upravljanja rizikom od poplava otpornog na klimu za 10-12 zajednica s najvećim rizikom i 1 kanton
- 3.2.2:** Izraditi planove spremnosti za 10-12 najrizičnijih zajednica i 1 kanton na osnovu metodologije Vrbasa

Aktivnost 3.3: Provesti klimatski otporne strukturne intervencije za smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u slivovima rijeka Vrbasa, Una-Sana i Bosna, Neretva i Trebišnjica. Aktivnost 3.3 će uključiti sljedeće podaktivnosti:

3.3.1: Finalizirati detaljan dizajn strukturnih mjera za zaštitu od poplava otpornih na klimu, identificiranih korištenjem metoda analize troškova i koristi i odabir opcija vođeno procjenom za identifikaciju i određivanje prioriteta kritičnih struktura za zaštitu od poplava.

3.3.2: Implementirati novu odbranu od poplava i sanaciju i nadogradnju postojećih odbrana od poplava sa zaštitom od klimatskih promjena.

1.59 PROCJENA POTENCIJALA PROJEKTNIH AKTIVNOSTI DA UZROKUJU SUKOB

Mogućnosti cijelog projekta da na pozitivan način zbliži različite grupe sa različitim interesima

I Republika Srpska i Federacija BiH će kroz projektne aktivnosti raditi zajedno na smanjenju rizika od poplava u svojim entitetima, primjenjujući pristup upravljanja riječnim slivovima bez obzira na međuentitetske slivove u BiH; projekat će organizirati zajedničke treninge i radionice o upravljanju rizicima od poplava sa predstavnicima različitih nacionalnosti iz oba entiteta, te će raditi sa općinama uzvodno i nizvodno sa različitim pogledima na problem, na cjelovitijem pristupu upravljanja vodama.

Konkretno, institucionalne komponente projekta – sve aktivnosti rezultata 1 i aktivnosti 2.1, 2.3, 2.4 i aktivnosti 3.2 – okupljaju ključne relevantne organe zadužene za politike upravljanja vodama u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, omogućavajući im da razgovaraju o svojim prioritarnim brigama, potencijalnim različitim interesima i da zajednički razviju rješenja koja su korisna za sve ili mjere bez žaljenja/niskog žaljenja koje povećavaju širu otpornost upravljanja rizikom od poplava u zemlji. Drugim riječima, očekuje se da projekt unaprijedi društvenu koheziju u vezi sa pitanjima upravljanja poplavama u Bosni i Hercegovini. Međutim, kako bi bio potpuno siguran da projekt slučajno ne stvara sukobe, UNDP će pomno pratiti ove procese saradnje i konstruktivno će intervenirati ako identificira bilo kakve (čak i udaljene) signale da je opravdana zabrinutost potencijalno pogođenih entiteta ili etničkih grupa koji bi kasnije mogli stvoriti sukobe zanemarena ili odbačena.

Grupe koje bi mogle imati više koristi od drugih od različitih projektnih aktivnosti i njihovog utjecaja na ograničenja na oskudne lokalne resurse koja mogu utjecati na lokalne sukobe i ovisnosti

Ključne fizičke intervencije implementirane u okviru projekta koje će imati koristi za određene grupe su planirani projekti smanjenja rizika od poplava zasnovani na ekosistemu u okviru aktivnosti 2.2 i strukturno smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u okviru aktivnosti 3.3. Prilikom utvrđivanja ovih mjera, sveobuhvatne konzultacije sa zainteresiranim stranama (dokumentovane u Dodatku 4) potvrdile su da su različiti akteri koji predstavljaju različite etničke grupe u Bosni i Hercegovini podržali projekt i da nisu iznijeli nikakve primjedbe na njegove aktivnosti i ove predložene projekte. Ovo ukazuje da projekt neće stvoriti konflikt ni pogoršati postojeće osjetljive situacije.

Ključni resurs zaštićen ovim projektom je voda. Prilikom zaštite, projektne intervencije neće imati značajnije štetne utjecaje na korištenje voda – neće preusmjeravati, zadržavati ni značajno utjecati na vode. Ipak, procjenama specifičnim za lokaciju projekata implementiranih u okviru aktivnosti 2.2 i 3.3 će se razmotriti njihovi potencijalni širi utjecaji, uključujući utjecaje na zajednice uzvodno i nizvodno (npr. na tokove vode i transport sedimenta) i ublažit će sve potencijalne utjecaje ako se pojave (koji trenutno se ne očekuje). Štoviše, mehanizam za rješavanje žalbi na nivou projekta koji će biti lako dostupan za rješavanje svih potencijalnih budućih pitanja o potencijalno diferenciranom pristupu koristima između grupa koja su naše analize možda izostavile. Javno i široko dostupan mehanizam će biti naš ključni instrument za ublažavanje ovog rizika koji može djelovati brzo i potpuno transparentno, ako se ikada pojavi bilo kakav rizik ove vrste.

Ne postoje dodatni oskudni lokalni resursi i ograničenja resursa na projektnim lokacijama koja mogu dovesti do sukoba među različitim grupama.

Potencijalni rizici prema aktivnostima

Ne postoje rizici za rad projekta i osoblje zbog postojećih ili potencijalnih sukoba. Lokalne društvene sredine koje okružuju projekat trenutno su dobro usklađene.

Procjena rizika od stvaranja ili pogoršanja sukoba zbog projektnih aktivnosti napravljena je uzevši u razmatranje uobičajene žarišne tačke sukoba i koristeći niz pitanja kao što je prikazano u

Tabela 21 Kontrolna lista za procjenu osjetljivosti projektnih aktivnosti na sukobe

Tabela 21.

U Tabela 22 je opisan rizik povezan sa svakom od projektnih aktivnosti na uobičajene žarišne tačke navedene u

Tabela 21.

Tabela 21 Kontrolna lista za procjenu osjetljivosti projektnih aktivnosti na sukobe (prema Goldwyn i Chigas 2013⁵⁶)

Uobičajene kritične tačke	Pitanja
Ciljanje	Poklapaju li se kriteriji ciljanja sa linijama podjele određene etničke, ekonomske, vjerske ili političke grupacije? Koje tenzije postoje u pogledu ciljanja?
Lokacija	Da li se kriteriji ciljanja primjenjuju na odgovarajući način? Poklapaju li se geografske granice našeg projekta sa linijama podjele?
Vlasništvo nad zemljištem	Postoje li percepcije pristranosti u raspodjeli pomoći? Postoje li načini na koji se naš program upleo u sukob oko potraživanja zemljišta?
Odlučivanje	Da li je potrebno izvršiti nabavku zemljišta? Da li oni koji su uključeni u donošenje odluka predstavljaju zajednice? Da li je moć podijeljena u donošenju odluka ili su određeni akteri dominirali donošenjem odluka?
Izazovi za kulturološke norme	Koje su kulturološke norme dovedene u pitanje intervencijom? Ko podržava te promjene, a ko im se protivi?
Osoblje i partneri	Ko su naše osoblje i partneri? Da li mi/oni predstavljamo neku određenu grupu u sukobu? Kakva je percepcija našeg osoblja i partnera?
Nabavke	Od koga nabavljamo? Da li oni predstavljaju neku određenu grupu u sukobu? Kako naše nabavke utječu na lokalnu ekonomiju? Kako to utječe na sukob?

⁵⁶ Goldwyn, R. and Chigas, D. (2013) Monitoring and evaluating conflict sensitivity – Methodological challenges and practical solutions. Department for International Development

Tabela 22. Rizik od sukoba za projektne aktivnosti/analiza osjetljivosti

Uobičajene kritične tačke							
Ciljanje	Lokacija	Vlasništvo nad zemljištem	Odlučivanje	Kulturološke norme	Osooblje i partneri	nabavke	
REZULTAT 1: SISTEMI RANOG UPOZORAVANJA NA BUJIČNE POPLAVE (FFEWS) KOJI SE ZASNIVAJU NA INFORMACIJAMA O KLIMI I POVEĆANA PROIZVODNJA I KORIŠTENJE KLIMATSKIH PODATAKA RADI SMANJENJA RANJIVOSTI NA KATASTROFE POVEZANE S POPLAVAMA							
Aktivnost 1.1: Nadograditi i proširiti pokrivenost hidrometrijske mreže za poboljšano praćenje klimatskih varijabli u slivnim područjima I. kategorije.	Nizak rizik. Ciljanje zasnovano na prazninama u postojećoj mreži kako bi se osigurala poboljšana pokrivenost na nivou zemlje	Nizak rizik. Lokacije koje se zasnivaju moraju imati potpunu pokrivenost zemlje. Lokacije se ne poklapaju sa etno-političkim granicama.	Nizak rizik Nije potrebna promjena vlasništva nad zemljištem. Mali otisak instalacije opreme na zemljištu u državnom vlasništvu	Nizak rizik Vodovodne i hidrometeorološke ustanove i su autonomne u entitetima.	Nizak rizik Nikakve kulturne norme se ne osporavaju. Aktivnost je proširenje postojećih sistema	Nizak rizik Partneri na više nivoa na državnom i entitetskom nivou	Nizak rizik Dobavljači stručnjaci za nabavku putem UNDP-ovih protokola nabavke.
Aktivnost 1.2: Unaprijediti informacije o opasnostima od poplava uzrokovanih klimatskim promjenama, rizicima i ranjivosti za strateško upravljanje i zdravo donošenje odluka o upravljanju poplavama uzrokovanim klimatskim promjenama.	Nizak rizik. Mapiranje poplava zasnovano na riječnim sistemima, a ne etno-političkim linijama razgraničenja	Nizak rizik Platforma za upravljanje rizikom od poplava bit će mehanizam za cijelu zemlju	Nizak do srednji rizik Nije potrebno zemljište, međutim mape poplava će jasno ocrtati zemljište s rizikom od poplava, što bi moglo imati ekonomske posljedice jer će ove mape informirati buduće investitore na ovim zemljištima o potencijalnim	Nizak rizik U institucijama su predstavnici zajednica. Rezultat će svim donosiocima odluka pružiti poboljšane informacije na kojima će zasnivati odluke vezane za poplave.	Nizak rizik Ova aktivnost ne dovodi u pitanje kulturološke norme	Nizak do srednji rizik I javni i privatni sektor su partneri/korisnici. Neki mogu negativno gledati na uključivanje HE. U tom cilju, konsultacijama s akterima u ovoj aktivnosti promovirat će se višenamjenska upotreba HE i osigurati da ciljevi proizvodnje energije ovih HE ne	Nizak rizik Nema većih aktivnosti nabavke

			gubicima i štetama koje mogu nastati kao rezultat poplavnih događaja. Mape poplava će biti predstavljene i o njima će se razgovarati sa lokalnim zajednicama kako bi se osiguralo da mogu imati koristi od ovih informacija.			prevladaju ili negativno utječu na njihove funkcije zaštite od poplava.	
Aktivnost 1.3: Razviti integrirani centralizirani sistem za prognoziranje i rano upozoravanje na poplave (FFEWS), na nivou zajednice.	Nizak rizik Odabir zasnovan na riziku od poplava, a ne etno-politički	Sistemi ranog upozoravanja zasnovani na zajednici niskog rizika će se implementirati u lokalnim zajednicama	Nizak rizik Nije potrebna promjena vlasništva nad zemljištem	Nizak rizik Općinske službe civilne zaštite odgovorne su za korištenje i održavanje i imaju autonomiju u svojoj općini Zasnovano na zajednici Lokalni ogranci civilne zaštite, koji uključuju volontere	Nizak rizik Zajednice podnose poplave, projekt će pružiti veću otpornost	Nizak rizik Općinske službe civilne zaštite su partner	Nizak rizik Nema većih aktivnosti nabavke
Aktivnost 1.4: Izraditi i provesti domaće protokole i SOP-ove o generiranju podataka, upravljanju podacima i komunikaciji za djelotvoran sistem ranog upozoravanja na bujične poplave i upravljanje rizicima od poplava.	Nizak rizik Pokrivenost cijele zemlje Integrirani sektorski pristup	Nizak rizik Pokrivenost cijele zemlje	Nizak Nije potrebna promjena vlasništva nad zemljištem	Nizak rizik Ministarstva na entitetskom nivou. Višesektorski pristup uz doprinose mnogih	Nizak rizik Projekat predstavlja unapređenje postojećih sistema upozorenja	Nizak rizik Partneri u entitetskim ministarstvima	Nizak rizik – nema većih aktivnosti nabavke
REZULTAT 2: PROŠIRENO SMANJENJE RIZIKA OD POPLAVA KOJE JE BAZIRANO NA EKOSISTEMU, NESTRUKTURNO I OTPORNO NA KLIMU							

<p>Aktivnost 2.1: Integrirati smanjenje rizika od poplava uzrokovanih klimom u sektorsko planiranje (poljoprivreda, hidroenergija, kritična infrastruktura, šumarstvo) i prostorno planiranje.</p>	<p>Nizak rizik Na nivou zemlje Integrirani sektorski pristup</p>	<p>Nizak rizik Na nivou zemlje</p>	<p>Nizak rizik Nije potrebno zemljište</p>	<p>Srednji rizik Operativni planovi organizacija klijenata (npr. HE) mogu se prilagoditi kako bi se uzele u obzir klimatske promjene Konsultacije s akterima u ovoj aktivnosti promovirat će višenamjensku upotrebu HE i osigurat će da ciljevi proizvodnje energije ovih HE ne zaobiđu ili negativno utječu na njihove funkcije zaštite od poplava</p>	<p>Nizak rizik Međusektorske mogućnosti za saradnju</p>	<p>Nizak rizik Partneri u entitetskim ministarstvima</p>	<p>Nizak rizik Nabavka konsultantskih usluga. Procedure nabavke UNDP-a koje treba primijeniti</p>
<p>Aktivnost 2.2: Provesti i integrirati nove metode smanjenja rizika od poplava i prilagođavanja klimatskim promjenama, zasnovane na ekosistemu.</p>	<p>Nizak do srednji rizik Odabran je jedan sliv (blizu Banja Luke) unutar jednog entiteta – stjecište rijeke je međuentitetska rijeka, tako da postoje koristi izvan jednog entiteta.</p>	<p>Nizak do srednji rizik Predložene mjere su na vodotocima koji se nalaze unutar općinskih i entitetskih granica</p>	<p>Nizak rizik Javno zemljište koje će se koristiti</p>	<p>Nizak rizik Vlasnici zemljišta, odnosno nadležni državni organi, uključeni u donošenje odluka.</p>	<p>Nizak rizik Od nadležnih za vode se traže rješenja i upravljanje, stoga se implementacija aktivnosti vidi kao njihov mandat</p>	<p>Nizak rizik Partneri su agencije za vode i entitetska ministarstva vodoprivrede</p>	<p>Nizak rizik - Lokalni izvođači preko javnog nadmetanja. Procedure nabavke UNDP-a koje treba primijeniti</p>
<p>Aktivnost 2.3: Kodificirati i integrirati rješenja za „prilagođavanje zasnovano na ekosistemu“ u politike i propise i izgraditi svijest o konceptima</p>	<p>Nizak rizik Državni (entitetski nivo)</p>	<p>Nizak rizik Pokrivenost cijele zemlje</p>	<p>Nizak rizik Zemljište nije potrebno</p>	<p>Nizak rizik Svaka predložena promjena</p>	<p>Nizak do srednji rizik</p>	<p>Nizak rizik Partneri u entitetskim ministarstvima</p>	<p>Nizak rizik</p>

„stvaranja prostora za vodu“ i/ili „života s poplavama“ među donositeljima odluka i u zajednicama.	Integrirani sektorski pristup			politike/regulacije podliježe konsultacijama s vlastima/zajednicom.	„Pravljenje mjesta za vodu/život s poplavama“ može nekima biti novi koncept. Mape poplava će biti predstavljene i o njima će se razgovarati sa lokalnim zajednicama kako bi se osiguralo da mogu imati koristi od ovih informacija.		Nabavka konzultantskih usluga Primijenit će se UNDP-ove procedure nabavke
Aktivnost 2.4: Pregled i jačanje institucionalnih kapaciteta i izrada dugoročnih institucionalnih planova za upravljanje rizikom od poplava otpornim na klimatske promjene.	Nizak rizik Sektorski/oba entiteta Obuka zasnovana na potrebama institucionalnih kapaciteta	Nizak rizik Pokrivenost cijele zemlje	Nizak rizik Zemljište nije potrebno	Nizak rizik Odluke će se zasnovati na procjenama institucionalnih kapaciteta i potreba. Multisektorska procjena	Nizak rizik Izgradnja kapaciteta je normalna aktivnost	Nizak rizik Partneri su entitetska ministarstva	Nizak rizik Nabavka konzultantskih usluga Primijenit će se UNDP-ove procedure nabavke
REZULTAT 3: ULAGANJA U ZAŠTITU OD POPLAVA OTPORNU NA KLIMU JAČAJU KAPACITET PRILAGOĐAVANJA I SMANJUJU IZLOŽENOST KLIMATSKI IZAZVANIM POPLAVAMA							
Aktivnost 3.1: Izraditi investicijski okvir za cijelu zemlju za smanjenje rizika i upravljanje poplavama izazvanih klimom, uključujući odredbe za uključivanje privatnog sektora u financiranje klimatskih rizika.	Nizak rizik Pokrivenost cijele zemlje Integrirani sektorski pristup	Nizak rizik Pokrivenost cijele zemlje	Nizak rizik Zemljište nije potrebno	Nizak rizik Široke konsultacije – pokrivenost cijele zemlje Promjene politike/propisa zahtijevaju konsultacije	Nizak rizik Kulturna norma je da se zajednice konzultiraju prije promjena politika/zakona.	Nizak rizik Partneri su entitetska ministarstva	Nizak rizik Nabavka konzultantskih usluga Primijenit će se UNDP-ove procedure nabavke

<p>Aktivnost 3.2: Formulirati i implementirati višegodišnje općinske investicijske planove otporne na klimatske promjene i rodno odgovorne planove spremnosti zajednica u odabranim općinama i jednom kantonu u slivu Vrbasa, Une-Sane, Bosne, Drine, Neretve i Trebišnjice</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Odabrano je 10-12 općina na osnovu rizika, unutar slivova u kojima će se poduzimati druge projektne intervencije.</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Općine unutar slivova koje demonstriraju holističko upravljanje slivom</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Nije potrebno zemljište</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Lokalni predstavnici iz općina koje su kandidati</p>	<p>Nizak rizik</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Partneri su entitetska ministarstva</p>	<p>Nizak – nema nabavke u vezi sa projektom.</p>
<p>Aktivnost 3.3: Provesti klimatski otporne strukturne intervencije za smanjenje rizika od poplava i antierozione intervencije u slivovima rijeka Vrbasa, Una-Sana i Bosna, Neretva i Trebišnjica</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Pokriveni svi glavni slivovi</p>	<p>Nizak do srednji rizik</p> <p>Predložene mjere se odnose na vodotoke koji se nalaze unutar općinskih i entitetskih granica. Procjene projekata specifičnih za lokaciju u okviru aktivnosti 2.2 i 3.3 će razmotriti njihov utjecaj na korištenje zemljišta.</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Javno zemljište u upotrebi</p> <p>Objekte vodne uprave implementiraju.</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Agencije za vode na osnovu procjene rizika od poplava.</p> <p>Konsultirana zajednica tokom razvoja intervencije.</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Nema izazova za kulturološke norme</p>	<p>Nizak rizik</p> <p>Partneri su agencije za vode i entitetska ministarstva vodoprivrede</p>	<p>Nizak rizik - Lokalni izvođači putem javnih nabavki.</p> <p>Primijenit će se UNDP-ove procedure nabavke</p>

ZAKLJUČCI

Bosna i Hercegovina (BiH) se još uvijek suočava sa naslijeđem sukoba 1992-95. To je zemlja složenog i višeslojnog političkog uređenja. Nakon više od 25 godina, etničke podjele još uvijek postoje, a sukobljeni interesi političkih stranaka ponekad prevladavaju nad interesima građana.

Danas Bosna i Hercegovina predstavlja vrlo nizak rizik od povratka u vrstu fatalnih sukoba velikih razmjera iz ranih 1990-ih. Međutim, iako zemlja nije ponovo upala u sukob, ostala je duboko podijeljena i nije uspjela napredovati ka većem povjerenju između etničkih grupa i između društva i države. Etno-politički sukobi i dalje postoje, iako na relativno niskom nivou.

Iako je globalni indeks mira u Bosni i Hercegovini značajno oscilirao posljednjih godina, imao je tendenciju rasta kroz period od 2012. do 2021, dostigavši 1,97 bodova, (najniži = najbolji) u 2021.

⁵⁷

Projekt je osmišljen kako bi se izbjegla percepcija pristrasnosti. Angažirani su svi ključni akteri koji su bili blisko uključeni u osmišljavanje i izradu projekta.

Cilj projekta je rješavanje sve veće ranjivosti bosanskohercegovačkih zajednica i egzistencije na pojačane hidrometeorološke katastrofe uzrokovane poplavama (pluvijalne, fluvijalne, podzemne i bujične). Češće i intenzivnije poplave na području Bosne i Hercegovine (BiH) imat će značajan utjecaj na ljude, njihovu imovinu i kritična infrastrukturna dobra, pri čemu su ugroženi najvažniji privredni sektori kao što su poljoprivreda, vodoprivreda, hidroenergetika. Utjecaji poplava, koji predstavljaju „klimatski šok“, predstavljaju veći rizik za izazivanje sukoba nego bilo koja od aktivnosti koje predstavlja projekt zbog kojih je opcija „ne učiniti ništa“ neodrživa.

Projekt se fokusira na rješavanje fizičkih posljedica prirodnih opasnih događaja, događaja koji utječu na sve političke, etničke i vjerske grupe u zemlji. Stoga je malo vjerovatno da će projekat izazvati nove ili pogoršati postojeće tenzije. Projekt uključuje aktivnosti unutar svakog entiteta, ali i stvara mogućnosti za zajednička rješenja koja mogu dovesti do veće saradnje među glavnim akterima.

Projekt također uključuje plan angažiranja aktera i mehanizam za rješavanje pritužbi (GRM) koji osigurava mehanizam za podnošenje pritužbi od strane aktera u apolitičkom okruženju (vidi tekst niže). Mehanizam će pomoći u smanjenju rizika od odmazde protiv pojedinaca i zajednica (npr. aktivisti ljudskih prava i zaštite okoliša, podnosioci pritužbi) koji mogu pokrenuti pitanja u vezi sa projektnim aktivnostima.

Vjerovatnoća da će se sukobi pojaviti ili pogoršati zbog intervencija na projektu je mala jer će projekt uključivati najbolje prakse i lekcije naučene iz prošlih intervencija prilagođavanja.

PREPORUKE

1.60 PREPORUČENE MJERE UBLAŽAVANJA SUKOBA

U budućnosti, upravljanje projektom će podržati sve napore na ublažavanju sukoba na makro nivou koji se poduzimaju na državnom ili saveznom nivou. Ovi napori se obično odnose na četiri glavne faze izgradnje mira, odnosno deeskalaciju sukoba, izgradnju vizije, rješavanje pritužbi i održavanje mira.

Projektni tim bi trebao biti neutralan u smislu političkog saveza i biti spreman da ponudi/pruži posredničku podršku kako bi pomogao u deeskalaciji tenzija koje bi mogle utjecati na projekat.

---

⁵⁷ <https://knoema.com/data/bosnia-and-herzegovina+global-peace-index>

j. Angažman aktera

Tokom razvoja projekta, bilo je značajnih konsultacija sa ključnim akterima. Trajni mehanizmi za angažiranje su:

- Radionice
- Sastanci
- Dokumentacija za izradu projekta – Ideja, Koncept, Prijedlog za financiranje
- Medijska pokrivenost
- Posjete lokalitetima

Na državnom i entitetskom nivou, ministarstva nadležna za vodoprivredu, agencije za vode, hidrometeorološki zavodi, kontakt tačka za klimatske promjene u Bosni i Hercegovini (Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske) i druga ministarstva za okoliš, kao i društva i udruženja civilne zaštite i osiguranja, pozvani su da učestvuju u pripremi projekta. Na entitetskom nivou, političke, operativne i izvršne nadležnosti za sektor voda pripadaju resornim ministarstvima nadležnim za vode. Organizacije civilne zaštite i predstavnici općinske vlasti aktivno su učestvovali u pripremi projekta. Sve konzultirane organizacije dale su podatke i informacije tražene tokom intervjua, radionica i telefonskih/e-mail konsultacija.

Za projekt je pripremljen Plan angažmana aktera kako bi se osigurala dobra komunikacija između projekta i svih vrsta direktnih i indirektnih korisnika. Plan angažiranja aktera će pomoći da se osigura da sve zainteresirane strane budu podjednako i blagovremeno informirane. Plan angažiranja aktera osigurava mehanizam za transparentnu razmjenu informacija, znanja i pružanje povratnih informacija.

k. Mehanizam za rješavanje pritužbi

Raste svijest o korisnosti mehanizama za rješavanje pritužbi u rješavanju sukoba između institucija i zajednice. Snažni i pouzdani mehanizmi ulaganja i rješavanja žalbi mogu pomoći u rješavanju problema proaktivno kako se pojave, prije nego što naruše povjerenje lokalne zajednice ili postanu nerješivi.

Projekt uključuje mehanizam za rješavanje pritužbi u kojem pogođene strane mogu riješiti konfliktna i druga pitanja bez konfrontacija sa projektnim osobljem na efikasan, nepristrasan, transparentan, blagovremen i isplativ način. Mehanizam rješavanja pritužbi je detaljno opisan u Izvještaju o ekološkoj i socijalnoj procjeni projekta i sažet je u nastavku.

Mehanizam za rješavanje pritužbi je osmišljen tako da bude mehanizam za rješavanje problema dobrovoljno i u dobroj vjeri. Mehanizam za rješavanje pritužbi nije zamjena za pravni postupak. Mehanizam za rješavanje pritužbi će, koliko je to izvodljivo, pokušati riješiti pritužbe i/ili pritužbe pod uvjetima koji su obostrano prihvatljivi za sve strane.

Razvijena je višeslojna struktura mehanizma za rješavanje svih pritužbi i/ili žalbi u projektu (Slika 26). Prvostepeni mehanizam uključuje prijem žalbe i/ili pritužbe na lokaciji projekta i/ili na nivou gradonačelnika/načelnika. Imenovani službenik za zaštitne mjere u Jedinici za upravljanje projektom će koordinirati aktivnosti na odgovarajućem nivou za rješavanje pritužbi i djelovat će kao kontakt tačka u tom pogledu.

Ukoliko žalba ne bude riješena u ovom roku na zadovoljstvo podnosioca žalbe, pritužba će biti prosljeđena na sljedeći nivo mehanizma za rješavanje pritužbi. Komisija za rješavanje pritužbi formirana na entitetskom nivou bi rješavala pritužbe na drugoj instanci.

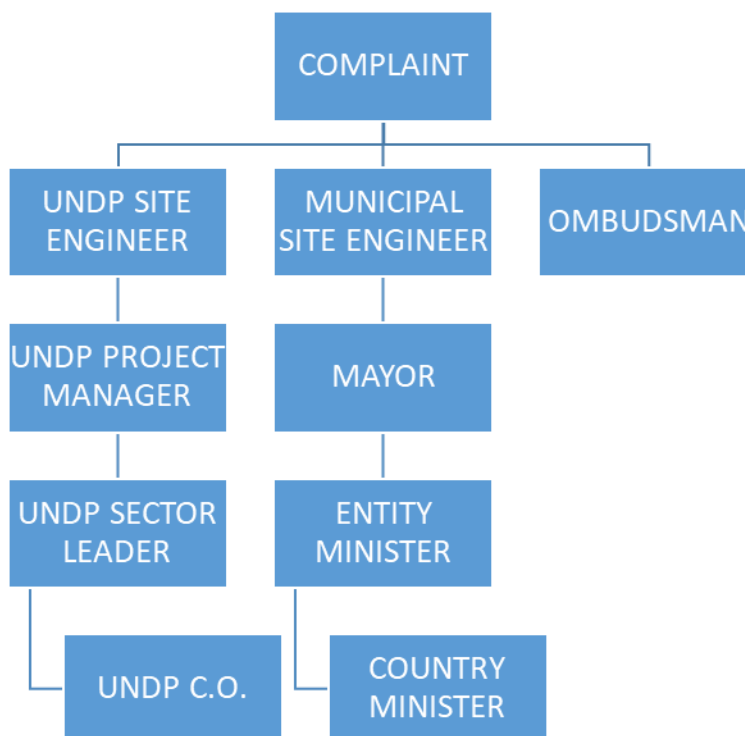
Svaka pritužba koja se odnosi na korupciju ili bilo kakvu neetičku praksu treba odmah uputiti Tužilaštvu Bosne i Hercegovine i Uredu za reviziju i istrage UNDP-a u New Yorku.

Sve žalbe i/ili pritužbe u vezi sa socijalnim i ekološkim pitanjima mogu se zaprimiti usmeno (osoblje na terenu), telefonom, staviti u kutiju za žalbe ili dostaviti pismeno UNDP-u, nadležnoj Agenciji za vode ili Izvođaču radova. Ključni dio mehanizma za rješavanje žalbi je zahtjev da UNDP/Jedinica za upravljanje projektom i građevinski izvođač vode registar žalbi i/ili pritužbi zaprimljenih u

odgovarajućim uredima na lokaciji projekta. Sa svim podnosiocima pritužbi će se postupati s poštovanjem, ljubazno i sa osjetljivošću.

Podnosioci žalbe mogu posebno kontaktirati službenika za zaštitne mjere i zatražiti povjerljivost ako sumnjaju na mogućnost odmazde. U slučajevima kada se traži povjerljivost (tj. ne otkrivanje identiteta podnosioca žalbe UNDP-u, Agenciji za vode i/ili Izvođaču radova). U ovim slučajevima, službenik za zaštitne mjere (kao kontakt osoba) će razmotriti pritužbu i/ili pritužbu, razgovarati o njoj sa podnosiocem žalbe i odrediti kako najbolje angažirati subjekte koji provode projekt uz očuvanje povjerljivosti za podnosioca žalbe.

Slika 26. Višeslojni mehanizam rješavanja pritužbi

Kako bi se spriječio ili deeskalirao potencijalni sukob, važno je da se mehanizam rješavanja pritužbi proaktivno implementira, uključujući osiguravanje da je javnost upoznata s njegovim postojanjem, načinom njegove upotrebe i transparentnosti procesa i ishoda. Informacije o mehanizmu za rješavanje pritužbi i načinu podnošenja pritužbe i/ili žalbe su ključna komponenta Plana upravljanja akterima i takve informacije će biti postavljene na istaknuta mjesta za referencu ključnim akterima.

Pored mehanizama za rješavanje pritužbi na nivou projekta i na domaćem nivou, podnosioci pritužbi imaju mogućnost pristupa UNDP-ovom mehanizmu odgovornosti, s funkcijama provjere usklađenosti i rješavanja žalbi. Jedinica za socijalnu i ekološku usklađenost smještena je u Uredu za reviziju i istrage. Pregled usklađenosti dostupan je svakoj zajednici ili pojedincu koji iskazuje zabrinutost u pogledu utjecaja programa ili projekta UNDP-a.

Mehanizam odgovora akterima UNDP-a nudi lokalno pogođenim ljudima priliku da rade sa drugim akterima na rješavanju zabrinutosti, pritužbi i/ili žalbi u vezi sa društvenim i okolišnim utjecajima UNDP projekta. Mehanizam odgovora akterima ima za cilj da dopuni proaktivno angažiranje aktera koje se zahtijeva od UNDP-a i njegovih implementacionih partnera tokom čitavog projektnog ciklusa. Zajednice i pojedinci mogu zatražiti proces mehanizma odgovora akterima kada su koristili standardne kanale za upravljanje projektom i osiguranje kvaliteta i nisu zadovoljni odgovorom (u ovom slučaju mehanizam za rješavanje žalbi na nivou projekta). Kada se podnese važeći zahtjev mehanizmu odgovora akterima, fokusne tačke UNDP-a na nivou zemlje, regije i sjedišta će raditi sa akterima i implementacionim partnerima na rješavanju problema. Posjetite www.undp.org/secu-srm za više detalja. Relevantni obrazac je priložen na kraju ESMF-a.

Pored eksternog UNDP-ovog mehanizma za rješavanje pritužbi aktera, podnosioci pritužbi također mogu koristiti GCF-ov nezavisni mehanizam za rješavanje pritužbi - <https://irm.greenclimate.fund>.

I. Zajednički pristup jačanju saradnje

Gdje je to moguće, projekat bi trebao nastojati da podstakne saradnju na onim aktivnostima koje imaju potencijal da uključe više subjekata. Takva saradnja se mora odvijati na bazi ravnopravnih osnova i potpune transparentnosti. Rezultate treba naširoko saopštavati kako bi se javnosti predstavile prednosti kolaborativnih pristupa.

m. Implementacija planova zaštite

Za projekat je pripremljen paket dokumenata o zaštiti, a tokom implementacije će biti izrađene dodatne mjere zaštite. Planovi upravljanja zaštitnim mjerama igraju važnu ulogu u smanjenju utjecaja projekta, posebno nastojeći osigurati da elementi poput ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, zaštite okoliša i osnaživanja zajednice budu poboljšani kroz implementaciju. Kroz implementaciju različitih zaštitnih mjera projekat će smanjiti svaki rizik od sukoba u vezi sa projektom.

Planovi koji su već pripremljeni uključuju:

- Izvještaj o okolišnoj i socijalnoj procjeni
- Rodnu procjenu i akcioni plan
- Plan angažiranja aktera i mehanizam za rješavanje pritužbi

1.61 MONITORING

Praćenje i evaluacija interakcije između intervencije i konteksta sukoba ključno je za rano identificiranje mogućih aktivnosti eskalacije sukoba i njihovo revidiranje kako bi se izbjeglo nasilje i povećanje tenzija.

Tokom implementacije projekta, projektni tim će pratiti medije i druge izvore informacija kako bi identificirao potencijalne probleme koji bi mogli dovesti do sukoba i utjecati na projekt. U slučaju izvještaja o eskaliranju sukoba u projektnim područjima ili blizu njih, projektni tim će razmotriti da li bi prijavljeni događaji mogli promijeniti profile rizika identificirane u Tabela 22 koristeći kontrolnu listu u Tabela 21. Tamo gdje postoji promjena u profilu rizika, Jedinica za upravljanje projektom će pitanje dostaviti Projektnom odboru, u suprotnom će Jedinica zadržati informaciju.

Tamo gdje postoje mogućnosti, projektni tim će se zalagati za posredovanje u pokušaju deeskalacije svakog potencijalnog sukoba.

Preporučuje se da evaluacija osjetljivosti na sukobe bude uključena u srednjoročne i završne preglede kako bi se osigurala objektivna procjena interakcije dizajna, implementacije i ukupnih rezultata intervencija u kontekstu sukoba.